

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
EDEBİYAT FAKÜLTESİ
MÜTERCİM – TERCÜMANLIK BÖLÜMÜ

Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi

Journal of Translation Studies

Revue de Traduction et d'Interprétation

Zeitschrift für Übersetzungswissenschaft

Sayı 25, Yıl 2018 (Güz)

Hacettepe Üniversitesi
Mütercim - Tercümanlık Bölümü

ISSN 1301 - 4145

YAYININ ADI	ÇEVİRİBİLİM VE UYGULAMALARI DERGİSİ
YIL	2018 SAYI 25 AY ARALIK
YAYIN SAHİBİNİN ADI	Hacettepe Üniversitesi Mütercim-Tercümanlık Bölümü adına Cihan ALAN
SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ	Cihan ALAN
YAYIN YÖNETİM YERİ	Hacettepe Üniversitesi Mütercim-Tercümanlık Bölümü TR-06800 Beytepe / ANKARA
YAYIN YÖNETİM YERİ TEL.	+90 (312) 297 83 75
İNTERNET ADRESİ	http://www.ceviribilim.hacettepe.edu.tr
E-POSTA ADRESİ	ceviribilimveuygulamalari@gmail.com
YAYIN DİLİ	Türkçe, İngilizce, Fransızca ve Almanca
YAYIN TÜRÜ	Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi ulusal ve uluslararası araştırma ve derleme makalelerini yayımlayan yerel süreli bir yayındır. Dergi ULAKBİM Sosyal ve Beşeri Bilimler Veri Tabanı, MLA (Modern Language Association) ve EBSCO Host veri tabanları tarafından dizinlenmektedir. Yazıların sorumluluğu yazarlara aittir.
YAYINLANMA BİÇİMİ	Yılda iki kez
BASIMCININ ADI	Hacettepe Üniversitesi Hastaneleri Basımevi Sıhhiye 06100 / ANKARA
BASIMCININ TEL.	0 (312) 310 9790
BASIM TARİHİ / YERİ	22 ŞUBAT 2019 / ANKARA
ISSN	1301 - 4145

Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi

Her hakkı saklıdır. Bu dergide bulunan yazılar tamamen ya da kısmen yayın kurulundan veya H.Ü. Edebiyat Fakültesi Mütercim-Tercümanlık Bölümü'nden izin alınmaksızın hiçbir biçimde çoğaltılamaz, basılıp yayınlanamaz.

Editörler / Editors

Mümtaz Kaya

(Hacettepe University)

Asalet Erten

(Hacettepe University)

Editör Yardımcıları / Editorial Assistants

Cihan Alan

(Hacettepe University)

Umut Can Gökduman

(Hacettepe University)

Yayın Kurulu / Editorial Board

Mümtaz Kaya

(Hacettepe University)

Asalet Erten

(Hacettepe University)

Zeynep Oral

(Hacettepe University)

Dilek Turan

(Hacettepe University)

Elif Ersözlü

(Hacettepe University)

Hilal Erkazancı Durmuş

(Hacettepe University)

Susanne Klinger

(Hacettepe University)

Sinem Sancaktaroğlu Bozkurt

(Hacettepe University)

Danışma Kurulu / Advisory Board

Berrin Aksoy

(Atılım University)

Mine Yazıcı

(Istanbul University)

Emine Boğenç Demirel

(Yıldız Technical University)

Şirin Okyayuz

(Bilkent University)

Nilüfer Demirkan-Jones

(University of Essex)

Thierry Grass

(Université de Strasbourg)

Basil Hatim

(American University of Sharjah)

Hannelore Lee Jahnke

(University of Geneva)

Yvette van Quickenberghe

(Ins. Libre Marie Haps)

Christina Schäffner

(Aston University)

Harald Scheel

(Universität Leibzig)

Pietro Schenone

(Fondazione Milano)

Klaus-Dirk Schmitz

(Fachhochschule Köln)

Önsöz

Değerli Okurlar, Değerli Bilim İnsanları,

Hacettepe Üniversitesi Mütercim-Tercümanlık Bölümü tarafından yayımlanan *Çeviribilim ve Uygulamaları* Dergisi yıllardır çeviri alanında birbirinden nitelikli makalelere yer vermiş ve yer vermeye devam etmektedir.

Bildiğiniz gibi, *Çeviribilim ve Uygulamaları* Dergisi, nitelikli birçok derginin aksine, yayın giderlerinin karşılanması için makale yazarlarından hiçbir ücret talep etmemektedir. Söz konusu giderler, Hacettepe Üniversitesi tarafından karşılanmaktadır. Bununla birlikte, hakemliklerine başvurduğumuz değerli akademisyenler, dergimizin editör yardımcıları (Cihan ALAN ve Umut Can GÖKDUMAN), yayın/danışma ve bilim kurulunda görevli olan tüm meslektaşlarımız dergimizin yayın hayatını sürdürebilmesi için, yoğun akademik çalışmalarına rağmen, gönüllülük esasına dayanan bir anlayışla ve hiçbir ücret talep etmeden, önemli katkılarda bulunmaktadırlar.

Bu bağlamda, dergimizin yayın hayatını sürdürmesini sağlayan Hacettepe Üniversitesine, makalelerini gönderen siz değerli yazarlara, hakemliklerine başvurduğumuz akademisyenlere ve makalelerin değerlendirilmesinin tüm aşamalarında görev alan Hacettepe Üniversitesi Mütercim-Tercümanlık Bölümü yayın ekibine müteşekkirimiz.

Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi'nin Yirmi Beşinci Sayısı (Güz 2018), seçkin ve birbirinden ilginç konulara değinen on makaleden oluşmaktadır. Söz konusu makaleler Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Gazi Üniversitesi, Hacettepe Üniversitesi, Hankuk Üniversitesi (Güney Kore), İstanbul Şehir Üniversitesi, Marmara Üniversitesi ve Mersin Üniversitesi olmak üzere toplam dokuz farklı üniversitede görev yapan akademisyenlerin, dergimizin akademik yayın politikasına uygun olarak, doğrudan çeviri alanıyla ilgili yaptıkları çalışmalarıdır.

Dergimizin Yirmi Beşinci sayısında yer alan, "Çeviride Kayıplar Sorunu: Necîb Mahfûz'un Yevme Kutile'z-Za'îm Adlı Eserinin Arapça ve İngilizceden Türkçeye Çevirisi ile Arapça Kaynak Metnin Karşılaştırmalı Bir İncelemesi" başlıklı çalışmalarında Prof. Dr. Musa YILDIZ ve Arş. Gör. Gülfem KURT, "Nobel ödüllü Mısırlı yazar Necîb Mahfûz'un Yevme Kutile'z-Za'îm adlı eserinin kaynak dil Arapçadan ve ara dil İngilizceden erek dil Türkçeye yapılan çevirilerini, Mona Baker'ın eşdeğerlik tasnifinden kelime ve kelime üstü düzeyde eşdeğerlik yaklaşımını temel alarak karşılaştırmalı analiz yöntemiyle incelemektedirler

ve çeviri sürecindeki sözdizimsel, anlamsal, kültürel kimi çeviri kayıplarını ortaya koymaya çalışmaktadırlar.”

“Bir Fransız Yazını Çevirisinde Dil ve Söylem Çözümlemesi (Emile Zola’yı Anlamak ve Çevirmek)” başlıklı çalışmalarında, Prof. Dr. Selim YILMAZ ve Sultan Arzu AY “Fransız Edebiyatından Türkçeye çevrilmiş bir romanı özellikle Çeviribilim ve Dilbilim alanları açısından karşılaştırmalı bir bakış açısı ile incelemeyi amaçlamaktadırlar. Söz konusu çalışma, Uygulamalı Söylem Dilbilimi ve Çeviribilim alanları çerçevesinde, yazın çevirisinde kapsamlı bir söylem ve sözceleme araştırması yapılırken nasıl bir yol ve yöntem izlenmesi gerektiği konusunda ilgili alana katkı sunmayı hedeflemektedir.”

Yirmi Beşinci sayımızın yer verdiği bir diğer çalışma, Dr. Öğr. Üyesi Hilal ERKAZANCI’nın “William Faulkner’ın *The Sound and The Fury* Eserinde Düşünce Biçiminin Türkçeye Aktarılması” başlıklı makalesidir. “Geoffrey Leech ve Mick Short tarafından biçimsel özellikler için oluşturulan kontrol listesi kullanılarak, modernist romanın biçimsel özelliklerinin Batı tarzı modernist romanlarda görüldüğü biçimiyle Türkiye’de henüz ön plana çıkmamış olduğu 1965 yılında Türkçeye kazandırılan *The Sound and The Fury* eserindeki Benjamin karakterinin anlatısında geçen ve karakterin bilişsel düzeyini yansıtan düşünce biçiminin Türkçeye nasıl aktarıldığı irdelenmektedir. Çevirmenin biçimsel tercihlerini ortaya koyabilmek için yazar, çeviri yapıtaki önsöz ve çevirmen notlarını da incelemektedir.”

Dr. Öğr. Üyesi Duygu TEKGÜL, “Yeni Medyada Çeviri Aracılığıyla Popülerleştirme: Düşünbil Örneği” başlıklı makalesinde, “*Düşünbil* adlı bir internet sitesi (www.dusunbil.com) örneğinden yola çıkarak, dijital mecralar aracılığıyla yapılan çeviri eyleminin “popülerleştirme” açısından sunduğu olanakları ele almaktadır. Düşünbil sitesinde yayımlanan çevirilerden, çevirilerin kaynak metinlerinden ve telif metinlerden derlenen örneklerle sitedeki bilgi aktarımı stratejileri açıklanmaktadır. Ayrıca, etkileşimlilik ve kavram açıklaması gibi özellikler örneklenmekte ve telif metinlerde uygulanan çeviri stratejileri irdelenmektedir.”

Bu sayının bir diğer ilginç makalesi, Dr. Öğr. Üyesi Elvin ABBASBEYLİ’nin “Osmanlı ve Rusya İmparatorluklarının ordu sistemlerindeki farklılıkları askeri terminolojinin çevirisine engel midir? *asker*, *ser-asker*, *ser-kerde*, *ser-dâr* sözcükleri bağlamında birkaç örnek” başlıklı çalışmasıdır. Söz konusu makale, “1774 yılında Osmanlı ve Rusya İmparatorlukları arasında imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşmasının İtalyanca kaleme alınan kaynak metnindeki askeri sözcükler için Osmanlı heyetinin tercümanları tarafından önerilen terimler irdelenmektedir; *asker*, *ser-asker*, *ser-kerde*, *ser-dâr* sözcükleri incelemeye konu olan sözcüklerdir. Bununla birlikte, İtalyanca kaleme alınan Küçük Kaynarca Antlaşmasının çevirisinde gerek Osmanlı gerekse de Rus delegasyonuna bağlı çevirmenlerin benimsedikleri stratejiler de irdelenmektedir.”

Dr. Volga YILMAZ-GÜMÜŞ, “Çevrimiçi Çeviri Eğitimi: Bir Sertifika Programı Önerisi” başlığını taşıyan çalışmada, “üniversitelerin sunduğu çevrimiçi öğrenme olanakları ve özellikle İngilizce ve Türkçeyi iyi bilen bireylerin çeviri piyasasına girebilme talepleri dikkate alınarak yabancı dil becerisini kanıtlamış yetişkin öğrenenler için - çevrimiçi öğrenmeye dayalı - bir sertifika programı önerisi sunmaktadır. ADDIE modeline dayalı bu öneri çevrimiçi öğrenme programına yönelik analiz, tasarım, geliştirme, uygulama ve değerlendirme aşamalarından oluşmaktadır.”

“Çeviribilimde Ortak Zemin Arayışları: Disiplinin Gidişatına Özdeşünümse Bir Bakış” başlığını taşıyan makale, Arş. Gör. Murat ERBEK tarafından kaleme alınmıştır. “Çeviribilimin 1972’den günümüze kadar geçirmiş olduğu gelişim sürecine ilişkin özdeşünümse bir bakış sunmayı hedefleyen bu çalışma, çeviribilimin genel görünümünü göz önünde bulundurarak, yıllardır yaşanan bilim-kuramsal sorunların çözümüne katkıda bulunmak amacıyla, sistematik çeviri odaklı bir gözlem zemini oluşturma olanaklarını tartışmaya açmaktadır.”

Arş. Gör. Mehmet ERGUVAN’ın “*Tristram Shandy Beyefendi’nin Hayatı ve Görüşleri* Adlı Eserin İngilizceden Türkçeye Çevirisine Bourdieu’nün Sosyolojik Kuramsal Çerçevesinden Bakış” başlıklı çalışması “Laurence Sterne’ün kaleme aldığı ve başlıkta adı geçen eserin metinsel özellikleri ile Türkçe çevirisinde kullanılan yöntemlere odaklanmakta ve söz konusu çeviriye metin ötesi bir bakış sunmaya çalışmaktadır. Bourdieu’nün kültürel üretime yönelik kuramsal bakış açısı doğrultusunda bir inceleme hedefleyen bu çalışma, Bourdieu’ye ait ve çeviri sosyolojisi araştırmalarında sıklıkla kullanılan kavramlardan yararlanarak kapsamlı bir çeviri eleştirisi gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır.”

“Türkiye’de İşaret Dili Tercümanlığının Normları: Alan üzerine bir ön inceleme” başlıklı makalesinde Arş. Gör. İmren GÖKCE devam etmekte olan yüksek lisans tez çalışmasının ön bulgularını bizlerle paylaşmaktadır. Söz konusu tezinde yazar, “Türk Sağırlı toplumu ve işaret dili tercümanlığının geçmiş ve günümüzdeki dinamiklerine ilişkin bilgi vermekte ve Türkiye’de işaret dili tercümanlığı alanında hüküm süren mevcut normları ortaya koymaktadır. Çalışma, işaret dili tercümanlığı alanındaki araştırma ve uygulamalarının çeviribilim kuramlarından faydalanabileceğini göstermekte ve özellikle üniversitelerde işaret dili tercümanlığı bölümlerinin açılmasının gündeme geldiği Türkiye gibi ülkelerde alana katkı sağlamayı hedeflemektedir.”

Yirmi Beşinci sayımızın yer verdiği son çalışma Arş. Gör. Sema Üstün KÜLÜNK tarafından kaleme alınan “Bir Kültürel Değişim Öznesi Olarak Tüccarzade İbrahim Hilmi Çığıracı ve 1896-1963 Yılları Arasındaki Yayıncılık Faaliyetlerinde Tercüme Üzerine Söylemi” başlıklı makaledir. Çalışmada, Osmanlı Devleti’nin son dönemine ve Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk kırk yılına damgasını vuran önemli Türk aydınlarından İbrahim Hilmi, farklı yönleriyle tanıtıldıktan sonra, adı geçen yazarın “kendi telif eserlerinin yanında kitabevi tarafından yayımlanan tercüme eserler temel alınarak, 60 yıllık yayın hayatı

süresince ortaya koyduğu 'dil' ve 'tercüme' ile tercümeyle ilişkin diğer kavramlar ve tercüme pratikleri konusundaki görüşleri, önsözler, kapaklar ve eleştiri yazıları gibi yan-
metinler üzerinden irdelenmektedir.”

Seçkin makalelerden oluşan bu sayımızı da keyifle okumanızı diliyor, Yirmi Altıncı sayı-
mızda buluşmak dileğiyle, esenlikler dilerim.

Yayın Kurulu adına,
Prof. Dr. Mümtaz Kaya

Preface

Distinguished readers, distinguished academicians,

Journal of Translation Studies, published by Hacettepe University, Department of Translation and Interpreting has been dedicated to publishing qualified articles from different fields of translation studies.

Journal of Translation Studies, contrary to other prestigious journals, is free of charge for the contributors. The expenses for the publication of the journal is covered by Hacettepe University. The reviewers, our colleagues who are the members of the editorial and advisory board as well as our assistant editors (Cihan ALAN and Umut Can GÖKDUMAN) make significant contribution to the publication of our journal.

We would like to thank to the Presidency of Hacettepe University, to all the academicians who have contributed to this issue with their articles, to the referees who have reviewed the articles, and to the members of the editorial board of *Journal of Translation Studies* who have contributed to the proof-reading and editing processes.

The twenty-fifth issue (Fall 2018) of the *Journal of Translation Studies* includes ten interesting and valuable articles written by the academicians from Abant İzzet Baysal University Anadolu University, Dokuz Eylül University, Gazi University, Hacettepe University, Hankuk University (South Korea), İstanbul Şehir University, Marmara University and Mersin University. All the articles concentrate mainly on translation studies and are in line with the academic publishing policies of our journal.

In the article titled "The Problem of Losses in Translation: A Comparative Analysis of The Arabic Source Text of *Yevme Kutile'z-Za'îm* by Naguib Mahfouz with its Translation to Turkish from English and from Arabic", Musa YILDIZ and Gülfem KURT analyse the translation of Nobel Prize-winning Egyptian writer Naguib Mahfouz's *Yevme Kutile'z-Za'îm* into the target language Turkish from the source language Arabic and the intermediate language English through comparative analysis method based on Mona Baker's equivalence classification of equivalence at word level and equivalence above word level. Through the analysis, the researchers try to reveal the syntactic, semantic and cultural losses in the translation.

In their article titled “Language and Discourse Analysis in a French Literature Translation (Understanding and Translating Emile Zola)”, Selim YILMAZ and Sultan Arzu AY examine a novel translated from French literature into Turkish in depth with a comparative perspective especially in the fields of Translation Studies and Linguistics. The study aims to contribute to the related field within the frame of Applied Discourse Linguistics and Translation Studies regarding what method should be followed when a comprehensive discourse and enunciation research study is conducted.

Another study in the 25th issue of *Journal of Translation Studies* belongs to Hilal ERKANCI. The title of her study is “The Transfer of Mind Style into the Turkish Translation of William Faulkner’s *The Sound and The Fury*”. In her study, Erkançacı analyses how Benjamin’s mind style was transferred into the Turkish translation of *The Sound and The Fury*, considering the fact that the translation came out in 1965, when the stylistic features of the Western modernist novel were yet to be imported to the Turkish novel. The study focuses on Geoffrey Leech and Mick Short’s (1981) stylistic checklist in order to carry out the analysis. The study also sheds light on the paratextual information on the Turkish translation, since it provides insight into whether the translator’s stylistic choices were influenced by the context of the Turkish literary field.

In her study titled “Popularization through Translation in the New Media: The Case of Düşünbil”, Duygu TEKGÜL explores the opportunities the new media present for the popularization of scientific knowledge through translation, based on the case study of a Turkish website called Düşünbil (www.dusunbil.com). The paper elaborates on strategies of knowledge mediation through examples drawn from translated texts, their source texts as well as texts written originally in Turkish and published on Düşünbil. Aspects such as interactivity and conceptual clarification have also been illustrated and translation strategies employed on texts originally written in Turkish have been examined.

Another important study in this issue belongs to Elvin ABBASBEYLİ. The title of the study is “La différence des systèmes d’armées de l’Empire ottoman et de l’Empire de Russie: un obstacle à la traduction de la terminologie militaire? L’exemple des termes ottomans: *asker, ser-asker, ser-kerde, ser-dâr*”. In the study, the author investigates the translation of several military terms in Treaty of Küçük Kaynarca which was signed between Ottoman and Russian Empires in 1774. To this end, the terms *asker, ser-asker, ser-kerde, ser-dâr*, suggested by the translators of Ottoman delegation for the military words in the Italian source text of the treaty, have been examined in the study. Also, the study puts an analysis of the translation strategies adopted by the translators of Ottoman and Russian delegations.

Volga Yılmaz, in her article titled “Designing Language-Specific Online Translation Courses: A Proposal” proposes an online learning model intended for adult learners with proficiency in English and Turkish that will lead to a professional certificate by taking

into consideration the availability of university online programs and the growing demand for online translation courses and/or programs particularly from potential learners with proven language proficiency. The study, proposing an online course based on the ADDIE model, elaborates on five core elements of this model namely analysis, design, development, implementation, and evaluation for teaching translation to adult learners online.

In his article titled "In Search of Common Ground in Translatology: A Self-Reflective Look into Discipline's Trajectory", Murat ERBEK provides a self-reflective look into the trajectory of translatology from 1972 to the present. Taking the overall picture of the discipline into consideration, this study also aims to discuss possible ways of creating a systematic translation-oriented observation structure which can help settling the main scientific-theoretical disputes in the discipline.

The article titled "A Bourdieusian Perspective on the Translation of the *Life and Opinions of Tristram Shandy, Gentlemen* from English into Turkish" by Mehmet ERGUVAN aims at concentrating on text structures in *The Life and Opinions of Tristram Shandy, Gentleman* by Laurence Sterne and translation strategies in its Turkish translation, and focuses on the phenomena of translation beyond a textual level. Combining these two levels through Bourdieu's theory of cultural production, this study entails a comprehensive translation analysis by employing Bourdieu's key concepts.

In her article titled "The Norms of Sign Language Interpreting in Turkey: A pre-investigational study on the field", İmren GÖKCE aims to share the preliminary findings of her MA thesis in which she provides detailed information on historical and current dynamics of Turkish Deaf community and sign language interpreting, and explores the current norms of sign language interpreting in Turkey. This study also aspires to contribute to the field by demonstrating how research and practice on sign language interpreting can benefit from translation theories, especially, in countries like Turkey where establishing sign language interpreting undergraduate programs is a topic of discussion nowadays.

The last study in the 25th issue of *Journal of Translation Studies* belongs to Sema ÜSTÜN KÜLÜNK. Her article titled "Tüccarzade İbrahim Hilmi Çiğiraçan as a Cultural Agent of Change and his Discourse on Translation in his Publications between 1896-1963" is another important study in this issue. In her study, Külünk introduces Tüccarzade İbrahim Hilmi Çiğiraçan, who starts his career in the transition period from the late Ottoman Empire to the early Republican period, and becomes one of the first Turkish publishers of the *Babiâli*, the center of the press in the relevant period. In this study, the analysis of the discourse of İbrahim Hilmi on the 'language' and 'translation' along with translational concepts and have been analysed on the basis of paratexts such as prefaces, book covers and reviews.

We hope you enjoy reading the invaluable articles in twenty-fifth issue of our journal and look forward to receiving new contributions for our next issue.

Prof. Dr. Mümtaz Kaya
(On behalf of Editorial Board)

Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi 25. Sayısında (2018 Güz) hakemliklerine başvurduğumuz, aşağıda adları geçen öğretim üyelerine teşekkür ederiz.

Dergi Yayın Kurulu

Prof. Dr. Füsün ATASEVEN	Yıldız Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Özlem BERK ALBACHTEN	Boğaziçi Üniversitesi
Prof. Dr. Emine BOĞENÇ DEMİREL	Yıldız Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Neslihan KANSU YETKİNER	İzmir Ekonomi Üniversitesi
Prof. Dr. Ayşe Banu KARADAĞ	Yıldız Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Mümtaz KAYA	Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Ece KORKUT	Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Hakkı SUÇIN	Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Şehnaz TAHİR GÜRÇAĞLAR	Boğaziçi Üniversitesi
Doç. Dr. Elena ANTONOVA ÜNLÜ	Hacettepe Üniversitesi
Doç. Dr. Esra BİRKAN BAYDAN	Marmara Üniversitesi
Doç. Dr. A. Şirin OKYAYUZ	Bilkent Üniversitesi
Doç. Dr. İrem ONURSAL AYIRIR	Hacettepe Üniversitesi
Doç. Dr. A. Zeynep ORAL	Hacettepe Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet ŞAHİN	İzmir Ekonomi Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi Zeynep AÇAN AYDIN	Hacettepe Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi Yeşim DİNÇKAN	Trakya Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi Derya DUMAN	İzmir Ekonomi Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi Hilal ERKAZANCI DURMUŞ	Hacettepe Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi Elif ERSÖZLÜ	Hacettepe Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi Müge IŞIKLAR KOÇAK	Dokuz Eylül Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi Sinem SANCAKTAROĞLU BOZKURT	Hacettepe Üniversitesi

We thank all the undermentioned academics who kindly participated in the peer review process of the Journal of Translation Studies, Issue 25 (2018 Fall).

Editorial Board

Prof. Dr. Füsün ATASEVEN	Yıldız Technical University
Prof. Dr. Özlem BERK ALBACHTEN	Boğaziçi University
Prof. Dr. Emine BOĞENÇ DEMİREL	Yıldız Technical University
Prof. Dr. Neslihan KANSU YETKİNER	İzmir University of Economics
Prof. Dr. Ayşe Banu KARADAĞ	Yıldız Technical University
Prof. Dr. Mümtaz KAYA	Hacettepe University
Prof. Dr. Ece KORKUT	Hacettepe University
Prof. Dr. Mehmet Hakkı SUÇİN	Gazi University
Prof. Dr. Şehnaz TAHİR GÜRÇAĞLAR	Boğaziçi University
Assoc. Prof. Dr. Elena ANTONOVA ÜNLÜ	Hacettepe University
Assoc. Prof. Dr. Esra BİRKAN BAYDA	Marmara University
Assoc. Prof. Dr. A. Şirin OKYAYUZ	Bilkent University
Assoc. Prof. Dr. İrem ONURSAL AYIRIR	Hacettepe University
Assoc. Prof. Dr. A. Zeynep ORAL	Hacettepe University
Assoc. Prof. Dr. Mehmet ŞAHİN	İzmir University of Economics
Assist. Prof. Dr. Zeynep AÇAN AYDIN	Hacettepe University
Assist. Prof. Dr. Yeşim DİNÇKAN	Trakya University
Assist. Prof. Dr. Derya DUMAN	İzmir University of Economics
Assist. Prof. Dr. Hilal ERKAZANCI DURMUŞ	Hacettepe University
Assist. Prof. Dr. Elif ERSÖZLÜ	Hacettepe University
Assist. Prof. Dr. Müge IŞIKLAR KOÇAK	Dokuz Eylül University
Assist. Prof. Dr. Sinem SANCAKTAROĞLU BOZKURT	Hacettepe University

İçindekiler / Table of Contents

<p>Çeviride Kayıplar Sorunu: Necîb Mahfûz'un <i>Yevme Kutile'z-Za'îm</i> Adlı Eserinin Arapça ve İngilizceden Türkçeye Çevirisi ile Arapça Kaynak Metninin Karşılaştırmalı Bir İncelemesi</p> <p>The Problem of Losses in Translation: A Comparative Analysis of The Arabic Source Text of <i>Yevme Kutile'z-Za'îm</i> by Naguib Mahfouz with its Translation to Turkish from English and from Arabic</p> <p>Musa YILDIZ, Gülfem KURT <i>Araştırma / Research</i></p>	1
<p>Bir Fransız Yazını Çevirisinde Dil ve Söylem Çözümlemesi (Emile Zola'yı Anlamak ve Çevirmek)</p> <p>Language and Discourse Analysis in a French Literature Translation (Understanding and Translating Emile Zola)</p> <p>Selim YILMAZ, Sultan Arzu AY <i>Araştırma / Research</i></p>	35
<p>William Faulkner'in <i>The Sound and The Fury</i> Eserinde Düşünce Biçiminin Türkçeye Aktarılması.....</p> <p>The Transfer of Mind Style into the Turkish Translation of William Faulkner's <i>The Sound and The Fury</i></p> <p>Hilal ERKAZANCI DURMUŞ <i>Araştırma / Research</i></p>	51
<p>Popularization through Translation in the New Media: The Case of Düşünbil</p> <p>Yeni Medyada Çeviri Aracılığıyla Popülerleştirme: Düşünbil Örneği</p> <p>Duygu TEKGÜL <i>Research / Araştırma</i></p>	71

La différence des systèmes d'armées de l'Empire ottoman et de l'Empire de Russie: un obstacle à la traduction de la terminologie militaire? L'exemple des termes ottomans : *asker, ser-asker, ser-kerde, ser-dâr*..... 87

Osmanlı İmparatorluğunun ve Rusya İmparatorluğunun Ordu Sistemlerinin Farklılıkları Askeri Terminolojinin Çevirisine Engel midir? Osmanlı Terimleri *asker, ser-asker, ser-kerde, ser-dâr* örneği

Elvin ABBASBEYLI

Recherche / Araştırma

Designing Language-Specific Online Translation Courses: A Proposal..... 109

Çevrimiçi Çeviri Eğitimi: Bir Sertifika Programı Önerisi

Volga YILMAZ GÜMÜŞ

Research / Araştırma

Çeviribilimde Ortak Zemin Arayışları: Disiplinin Gidişatına Özdüşünümsel Bir Bakış..... 129

In Search of Common Ground in Translatology: A Self-Reflective Look into Discipline's Trajectory

Murat ERBEK

Derleme/Review

A Bourdieusian Perspective on the Translation of the *Life and Opinions of Tristram Shandy, Gentleman* from English into Turkish..... 143

Tristram Shandy Beyefendi'nin Hayatı ve Görüşleri Adlı Eserin İngilizceden Türkçeye Çevirisine Bourdieu'nün Sosyolojik Kuramsal Çerçevesinden Bakış

Mehmet ERGUVA

Research / Araştırma

The Norms of Sign Language Interpreting in Turkey: A pre-investigational study on the field..... 165

Türkiye'de İşaret Dili Tercümanlığının Normları: Alan üzerine bir ön inceleme

İmren GÖKCE

Review / Derleme

Bir Kültürel Değişim Öznesi Olarak Tüccarzade İbrahim Hilmi Çiğiraçan ve 1896-1963 Yılları Arasındaki Yayıncılık Faaliyetlerinde Tercüme Üzerine Söylemi..... 181

Tüccarzade İbrahim Hilmi Çiğiraçan as a Cultural Agent Of Change and his Discourse on Translation in his Publications between 1896-1963

Sema ÜSTÜN KÜLÜNK

Araştırma / Research

*Makaleler akademik unvanlar ve soyadları gözetilerek sıralanmıştır.

Çeviride Kayıplar Sorunu: Necîb Mahfûz'un *Yevme Kutile'z-Za'îm* Adlı Eserinin Arapça ve İngilizceden Türkçeye Çevirisi ile Arapça Kaynak Metninin Karşılaştırmalı Bir İncelemesi

**The Problem of Losses in Translation: A Comparative Analysis of The
Arabic Source Text of *Yevme Kutile'z-Za'îm* by Naguib Mahfouz with its
Translation to Turkish from English and from Arabic**

Araştırma / Research

Musa YILDIZ*, Gülfem KURT**

*Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, Arap Dili Eğitimi Anabilim Dalı ymusa@gazi.edu.tr
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5274-9481>

**Arş. Gör., Gazi Üniversitesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü, Arap Dili Eğitimi Anabilim Dalı gulfemkurt@gazi.edu.tr

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5403-1847>

ÖZET

Genel anlamıyla, bir dilden başka bir dile aktarım işlemi olarak nitelendirilebilecek çeviri, içerdiği birçok anlam ve yüklendiği fonksiyonellikle çok yönlü bir süreçtir. Edebi çeviri, genel tanımdan farklı olarak yaratıcı ve sanatsal tüm kullanımları da içerdiği için tanımlaması daha zor olsa da kaynak metnin anlamını ve mesajını çeviri metinde aksettirmesi gereken bir konumu olan ve kaynak dildeki yazını, metnin anlamsal, sözdizimsel ve biçimsel özelliklerini belirli bir düzlemde korunarak erek yazına aktarma işlemi olan bir süreç şeklinde tanımlanabilir. Edebi çeviri sürecinde, dillerin farklı dilsel özellikleri, yanlış anlamalar, anlam karşılığı bulamama veya çevirmen tercihleri gibi durumlardan kaynaklı bazı kayıplar oluşabilmektedir. Bu kayıpların çokluğu halinde bilgi kaybı ve kaynak metnin mesajını erek metinde verememe gibi problemler oluşabilmektedir. Son yıllarda çeviri ile ilgili yapılan incelemelerin neredeyse hepsinde var olan eşdeğerlik kavramı bu çalışmada da karşımıza çıkmaktadır. Kaynak metnin kendi okuru üzerindeki etkiyi, çeviri okuru üzerinde de gerçekleştirmeyi hedefleyen eşdeğerlik ilkesi çeviri sürecinde her zaman uygulanamaz. Bunun nedeni de erek dilin kaynak dildeki dil yapılarından farklı olması olabilir. Diller arasında var olan birtakım farklılıklar başlı

başına çeviri kaybına yol açan etmenlerden olmakla birlikte, ara dilden yapılan çeviriler etmeni de söz konusudur. Eğer bir metin, kaynak bir dilden bir ara dile çevrilip daha sonra bu ara dil kaynak dil varsayılabildiği başka bir dile çevriliyorsa bu süreçte çeviri kaybı olması kaçınılmazdır. Bu gibi durumlarda çevirmene, çevirinin az kayıpla başarılması hususunda büyük bir görev düşmektedir. Çünkü günümüz dünyasında çeviri kaçınılmaz bir olgudur ve uluslararası kültür ve bilgi aktarımında çok önemli bir yere sahiptir. Bu çalışmada da Nobel ödüllü Mısırlı yazar Necîb Mahfûz'un *Yevme Kutile'z-Za'îm* adlı eserinin kaynak dil Arapçadan ve ara dil İngilizceden erek dil Türkçeye çevirileri incelenerek, çeviri sürecindeki sözdizimsel, anlamsal, kültürel birtakım çeviri kayıpları ortaya konulmuştur. Bu inceleme yapılırken Mona Baker'in eşdeğerlik tasnifinden kelime ve kelime üstü düzeyde eşdeğerlik temel alınarak karşılaştırmalı analiz yöntemiyle çeviriler değerlendirilmiştir.

Mots clés: Çeviri, Necîb Mahfûz, *Yevme Kutile'z-Za'îm*

ABSTRACT

Translation, which can be defined as a process of transfer from one language to another in general sense, is a versatile process with its related meanings and functions. Although literature translation is more difficult to define as it includes all the creative and artistic uses unlike the general definition, it can be described as a process that should reflect the meaning and the message of the source text, and a process of a transfer to the target literature text by maintaining the source text with its semantic, syntactic and stylistic features. During the literature translation process, there may occur some losses due to some situations such as different linguistic features of the languages, misunderstandings, ambiguity of meaning or preferences of interpreters. In the case of the dominance of these losses, some problems such as the loss of information and the inability to provide the message of the source text in the target text can arise. In recent years, the concept of equivalence, which is involved in almost all of the studies related to translation, is also addressed in this study. The equivalence principle, aiming at creating the same effect on the translation reader as on the reader of the source text, is not always applicable in the translation process. The reason for this may be the difference of language structures in the target language from those in the source language. While some differences between languages lead to the loss of translation in itself, there are also intermediate language effects on the translation. If a text is translated from a source language into an intermediate language and then this intermediate language is assumed as the source language and translated to another language, the loss of translation is inevitable in this process. In such cases, there is a great deal of responsibility of the translators for translating the text with little loss. In today's world, translation is an inevitable phenomenon and it has a very important place for transferring international culture and knowledge. The current study examines a translation of Nobel Prize-winning Egyptian writer Naguib Mahfouz's *Yevme Kutile'z-Za'îm* into the target language Turkish from the source language Arabic and the intermediate language English, and investigates the syntactic, semantic and cultural translation. For the analysis, the translations were evaluated through comparative analysis method based on equivalence at word level and equivalence above word level from Mona Baker's equivalence classification.

Anahtar sözcükler: Translation, Naguib Mahfouz, *Yevme Kutile'z-Za'îm*

Giriş

Geçmişten bugüne dek çevirinin diller ve kültürlerarası bir köprü vazifesi gördüğü yadsınamaz bir gerçektir. En genel anlamda çeviri, kaynak dilden erek dile yapılan metinsel ve dilsel bir işlemdir. Çevirinin, daha önce haberdar olmadığımız bir durum, kültür, konu ve benzeri birçok şeyi bize tanıtan, tanıdığımız şeylerin ise farklı boyutlarını bize aktaran bir işlevi vardır. Özellikle edebi çeviriler, bir toplumun kültürünü tanımamızda oldukça önemli rol oynar. Başka bir toplumda yaşamış olan insanların düşünce ve duygularını anlamamıza, bu sayede kendi dünyamızı genişletmemize yardımcı olur. Kültürler birbirinden etkilenir ve bu iletişim sayesinde toplumsal hayatta değişimler ve gelişimler gözlenir. Dünyanın farklı ülkelerinde eser veren yazarlar açısından da çeviri, daha fazla okura ulaşmalarını sağlaması dolayısıyla ayrı bir önem taşımaktadır. Ünlü Amerikalı çevirmen Edith Grossman'ın belirttiği üzere okur sayılarının gözle görülür bir biçimde artacağını bilen yazarlar, birçok farklı nedenle yazı yazarlar, bunlar arasında bir neden öne çıkar ki o da, olabilecek en çok sayıda insanla iletişim kurup onları etkilemektir (2017, s. 21). Bu çerçevede düşünülecek olursa günümüz dünyasında çeviri faaliyetleri pek çok nedenden ötürü gerekli görülmekte ve önemli işlevler üstlenmektedir. Elbette ki bu çeviriler yapılırken çevirmene oldukça fazla görev düşmekte ve sorumluluklar yüklenmektedir. Bir çevirmen kaynak metne sadık ama aynı zamanda özgün olması gereken bir fikir işçisidir. Kaynak bir metnin başka bir dilde yer bulması bir üretim işidir ve sonucunda ortaya çıkan ürün bir yönüyle çevirmenin metnidir. Başarılı bir çeviri yazını okuduğumuzda yazarı mı yoksa çevirmeni mi okuyor olduğumuzu karıştırmamız dahi vardır. Çeviri, metin içeriğinin çevirmende bilişsel olarak mevcut olduğu bir düşünme sürecidir. Kültürlerin bir ifadesi olarak dillerin farklılıkları ve tek tek boyutların çevrilmesi sırasında ölçüp biçme gereksinimi nedeniyle çevirinin bir yerinde bir şey daima kaybolur; bu unsur çevirinin farklı bir yerinde dönüşmüş bir şekilde yeniden ortaya çıkabilir (Stolze'dan akt. Durukan, 2013, s. 296). Çevirmen ne kadar dikkatli ve bilgili olursa olsun dil yapılarının farklılıkları, kültürel farklar, çevirmenin yanlış anlamış olma ihtimali veya tercihleri gibi durumlardan ötürü, çeviride birtakım kayıplar söz konusu olabilmektedir. Çevirmenlerin çoğu, kaynak metin ve amaç metin arasında biçim, anlam ve deyiş-anlatım eşdeğerliliğini tutturmaya çalışırlar. Ama çeviride bu estetik değerlerin hepsini bir arada gerçekleştirmek olanaksızdır, ya anlamdan ya da anlatımdan ödün vermek gerekir, "çünkü özgün metin ile özdeşlik ve ayrılık sorunu tam olarak çözümlenemez" (Popoviç'ten akt. Demirezen, s. 120). Çeviri sürecinde çevirmen, kaynak ve erek metinler arasında tam bir eşdeğerlik sağlama gayreti içindedir. Bunun en önemli sebebi ise çevirmenler ne kadar çabalarsa çabalasın kaynak metin ile erek metin arasında meydana gelmesi kaçınılmaz olan çeviri kayıplarına karşı mücadele etmektir (Demirekin, 2014, s.41). Bu nedenle çevirmenler bazı çeviri sorunlarını çözmek için birtakım stratejiler izleme yoluna gidebilir. Örneğin, erek dil ve erek kültürdeki unsurun kaynak kültürdeki unsurlara tercih edilmesi anlamına gelen "kültürel ikame"de amaç kaynak metnin yabancı özelliklerini azaltıp erek dil okuruna bildik bir kullanımla o meramın aktarılmasını sağlamaktır. Bu amaçla, çeviride kültürel ikame, "yabancılaştırma", "yerlileştirme" ve "öykünme" stratejileri ile gerçekleştirilebilir (Demirekin, 2014, s.41). Kaynak

dildeki okura etkileyici gelen kelimeler ve cümlelerle kurgulanan bir anlatım, erek dilde karşılığını bulamayabilir (Baker, 1992). Anlama olgusu tek başına yeterli değildir. Anlatımın da seslenen kişilere uygun düşmesi gerekir (Vardar, 2001, s.165). Öte yandan ara dilden yapılan bir çeviri söz konusu olduğunda, erek metinde kayıpların olması yüksek ihtimal dâhilindedir. Bu çalışmada amacımız, karşılaştırmalı çeviribilim çalışmalarına bir örnek oluşturmak üzere, Mısırlı yazar Necîb Mahfûz'un (1911-2006), "Başkanın Öldürüldüğü Gün" adıyla Türkçeye çevrilen "Yevme Kutile'z-Za'im" adlı eserinin kaynak dil Arapçadan erek dil Türkçeye çevirilerini inceleyerek, çeviri sürecindeki sözdizimsel, anlamsal, kültürel birtakım çeviri kayıplarını ortaya çıkarmaktır. Çeviri karşılaştırmasında kaynak metnin, çevirileriyle birlikte ele alınması mühimdir. Böyle bir çalışma metnin türü, işlevi, biçemi ve okur kitlesinin niteliği, gerek kaynak metin gerek erek metin açısından ele alınarak yapılır (Gündüzalp, 2008, s. 49). Bu çalışmada da söz konusu eserin Arapça kaynak metni ile Türkçe çevirileri eş zamanlı okunarak, metinler karşılaştırmalı bir incelemeye tabi tutulmuştur. Bu inceleme Mona Baker'in (1992) beş düzeyde ele aldığı eşdeğerlik tasniflerinden, kelime ve kelime üstü eşdeğerlik sınıflandırmaları temel alınarak sınırlandırılmıştır. Eserin Arapça aslından¹ yapılan çevirisi, 1992 yılında Ağaç Yayıncılık basımıyla Lütfullah Gökteş tarafından yapılmıştır. İngilizce aracılığıyla ise dilimize 2010 yılında İknur Özdemir tarafından kazandırılmış, eser Kırmızı Kedi Yayınevi tarafından basılmıştır.

1. Necîb Mahfûz'un Hayatı ve Edebi Üslubu

Çağdaş Arap Edebiyatının öncü roman yazarı Necîb Mahfûz, 11 Aralık 1911'de Kahire'de dünyaya gelmiş, ilk ve orta öğrenimini burada tamamlayarak, 1934 yılında Kahire Üniversitesi, Felsefe Bölümünü bitirdikten sonra edebiyata yönelmiştir. Emekli olduğu 1971 yılına kadar birçok kamu görevinde bulunmuş bu tarihten itibaren de Mısır'ın önemli gazetelerinden El-Ehram gazetesinde köşe yazarlığı yaparak bir yandan kısa hikâye ve roman yazmaya da devam etmiştir (Yıldız, 1998, s. 22-23). 13 Ekim 1988'de Nobel Edebiyat ödülüne layık görülmüş, bu ödülü alan ilk Arap yazar olarak Arap edebiyatının dünyaya açılmasında önemli bir rol oynamıştır. Necîb Mahfuz, Arap edebiyatı için kilit bir isimdir. Romanlarında Mısır, Mısır halkını ve sorunlarını işlerken alegori, semboller ve metaforları ustaca kullanır. Edebiyat eleştirmenleri onun edebi hayatını, tarihi dönem, gerçekçi dönem ve sembolik dönem olarak üç dönemde ele alır. Mahfûz, 1930'ların sonunda tarihi romanlar yazarak yazarlığına başlar, 1944 yılından itibaren Toplumcu- Gerçekçi roman türüne kayar ve 1952 devriminden birkaç ay önce yazmayı tamamladığı üçlemesi sonrasında uzun bir sessizlik dönemi geçirir (Er, 1996). Rahmi Er'e (1996) göre onun bu suskunluğu, devrimden sonra sanat ve edebiyatın işlevini devrime hizmet olarak algılayan Marksist eleştiriden yana tavır takınmasından ötürüdür. Çünkü yazar, 1952 devriminden önce kendisini yazmaya sevk eden sosyal eleştiri faktörünün, devrim gerçekleştirildikten sonra etkisini yitirdiğini düşünmektedir (s.7). 23 Temmuz 1952

¹ Bu çalışma 29-31 Mart 2018 tarihinde Ankara'da İKSAD tarafından düzenlenen VI. Uluslararası Çin'den Adriyatik'e Sosyal Bilimler Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

devriminden sonra, bir süre edebiyattan uzak kalan Necîb Mahfûz, 1959'da el-Ehrâm gazetesinde tefrikasına başladığı Evlâdu Hâretinâ adlı sembolik romanıyla yeniden ortaya çıkar. Bu roman başlangıçtan çağımıza kadar insanlık tarihini konu edinir. Yoğun semboller içerdiğinden, eser yayınlandığı dönemde tartışmalara konu olmuş ve hâlâ da olmaya devam etmektedir. Hakkında bu güne kadar hiç bir mahkeme kararı olmadığı hâlde, Mısır devleti sınırları içerisinde kitap olarak basılamamıştır (Yıldız, 2009, s.19). Necîb Mahfûz, devrim sonrasında sosyal eleştiri üzerine kurulu romanlara ihtiyaç olmadığını söylemekle bir bakıma devrimden olumlu beklentiler içinde olduğunu göstermiş ancak aradan geçen dokuz yıldan sonra hayal kırıklığına uğradığını ima eder tarzda romanlar yazmaya başlamıştır. 1960'lı yıllarda yayımladığı sembolik romanları, 1952 devrimi merkezlidir (Er, 1996, s.10). Çağdaş Mısır romanının gerçek anlamda kurucusu olarak anabileceğimiz Necîb Mahfûz, roman, hikâye, tiyatro gibi pek çok edebi türde yazılar yazmış, layık görüldüğü Nobel Edebiyat ödülüyle evrenselleşmiştir. 30 Ağustos 2006'da, 95 yaşında vefat eden Mahfuz, otuz dört roman, on dokuz kısa öykü koleksiyonu, iki diyalog türü kitap, bir çeviri kitap olmak üzere toplam elli altı eser ve yüzlerce makale kaleme almıştır (Yıldız, 2009, s. 2).

2. Yevme Kutile'z-Za'îm (Başkanın Öldürüldüğü Gün) Eseri Üzerine

2.1. Tarihi Arka Plan

Enver Sedat, Mısır Kralı Faruk'a karşı 23 Temmuz 1952'de yapılan darbeye katılarak siyaset alanında kendini tanıtmış, 5 Kasım 1970'te başkan Cemal Abdunâsır'ın ölümü üzerine onun yerine Cumhurbaşkanı olmuştur. Başkanın Öldürüldüğü Gün eserinde bu dönemde yaşanan bir aşk hikâyesi üzerinden darbe sonrası Mısır'ın toplumsal, siyasal, ekonomik ve psikolojik durumu başarılı bir şekilde anlatılmıştır. Mısır'ın özlemle anılan lideri Cemal Abdunâsır ile günün lideri Enver Sedat'ın yer yer kıyaslandığını da görmek mümkündür. 1980'li yılların Kahire'sinde yaşayan bir ailenin hayatıyla birlikte akan kurgu içinde Necîb Mahfûz, tipik Mısır insanını anlatır. Başkan Sedat'ın öldürüldüğü dönemde Enver Allam, Rande ve Rande'nin babası Mübarek gibi hepsi simgesel adlarla kurguya yerleşen karakterler mevcuttur. Kahire'nin ve genel anlamda Mısır'ın bir kurgu olmaktan öte bir gerçeklik olarak anlatıldığı romanda aslında bütün bıkınlığıyla tipik Mısır insanını en çok ele veren kahraman Muhteşemi Zâyid'dir. Eski Nasır dönemi, şimdiki Enver Sedat dönemi ve nasıl geleceği pek bilinemese de az çok tahmin edilen Mübarek dönemi Muhteşemi Zâyid'i hiç bitmeyen iç konuşmalara, bunalımlara ve yarım yamalak bir ibadete yönelmiştir. Söz konusu dönemde Başkan Enver Sedat'ın uygulamaya başladığı reformlar arasında ekonomide devlet sektörünün ağırlığını kaldırıp özel sektöre ve serbest piyasa ekonomisine kapı açan politikasından romanda sıklıkla bahsedilmiş ve bu politikanın halka verdiği zarar yine kahramanların dilinden aktarılmıştır. Çünkü bu uygulama ile Batı, Mısır piyasasına hâkim olunca 1977 yılında milyonlarca Mısırlı sokaklara dökülüp protesto gösterileri yapmış, bunun sonucunda devlet, temel gıda maddelerindeki devlet sübvansiyonunu geri çektiğini açıklamıştır. Bu politikaların topluma çok büyük zararı olduğunun anlatılmasının yanında yazarın da sert eleştirileri vardır. Zaten hikâyenin kahramanlarının evlenememesindeki en önemli etken bu politikadır. "İnfıtah"

(dışa açılım politikası) sebebiyle halk fakirleşmiş ve üretim durmuştur. Toplumun ekonomik olarak sıkıntıya düşmüş olmasıyla birlikte psikolojik açıdan da perişan hale düştüğü vurgulanır. Yazar Necip Mahfuz, inifitah dönemindeki toplumun durumunu anlatırken hemen hemen hiç olumlu sıfat kullanmaz. Siyasi olayların toplumdaki sancılarını göstermekle birlikte yazar, toplumun içinde bulunduğu düşünce yapısını da eleştirel bir şekilde ele alır. Ulvan ile Rande'nin ekonomik sebeplerle evlenememesi çevrenin Rande'ye karşı evde kalmış kız muamelesi yapmalarından korkan ailesi için sorun oluşturmakta bu nedenle kızlarını bir an evvel maddi durumu iyi biriyle evlendirmeye çalışmaktadır. Mısır toplumu için bir kızın evlenmemesi, iyi ya da kötü bir evlilik yapmasından daha kötü bir durum olarak kabul edilir. Bu sebeple Rande ile Ulvan ayrılır ve Rande, Enver ile boşanmayla sonuçlanan bir evlilik yapar. Bu boşanma ile yazar, toplumda kabul edilen bu inancın yanlış olduğunu anlatmıştır. Yazarın 1985 yılında kaleme aldığı bu eser, Enver Sedat'ın zaferinin yıldönümü kutlamalarının yapıldığı gün, askeri birliklerin geçit töreni sırasında üniformalı biri tarafından vurulmasından birkaç yıl sonrasına denk gelir.

2.2. Karakterler ve Eserin Konusu

Yevme Kutile'z-Za'ım (Başkanın Öldürüldüğü Gün) eserinin konusu, Mısır'ın 1980'li yıllardaki tarihi arka planı incelendiğinde açıkça ortaya çıkmaktadır. Eser, Enver Sedat'ın Cemal Abdülnasır'ın vefatı sonrasında cumhurbaşkanı olarak atanması üzerine yaptığı birtakım politikaları özellikle dışa açılım politikası sonucunda halkın içinde bulunduğu durumu karakterler yoluyla okuyucuya aktarmaktadır. Birbirini çok seven ve evlenmek için senelerdir bekleyen Ulvan ve Rande, ekonomik sıkıntılar nedeniyle evlenememekte ve bu aşk birbirlerine kavuşmadan sonlanmaktadır. Rande, ailesinin baskısı sonucu iş yerindeki müdürü zengin Enver Allam ile evlenmekte ancak Enver'in parasal hırsları yüzünden evlilik sonlanmaktadır. Bu karaktere yazarın Enver ismini seçmiş olması manidardır. Bir diğer karakter Ulvan'ın büyükbabası Muhteşemi Zâyid, eserde hem darbe öncesi Mısır'ını bilen ve yaşayan hem şimdiki sıkıntılı dönemi yaşayan biri olarak eski Mısır'ı ve yeni Mısır'ı sembolize eden bir şahıstır. Yazar Mısır'ın değişimlerini bu karakteri bü-ründürdüğü kişilikle ve onun hatıralarıyla anlatmayı tercih etmiştir. Muhteşemi Zâyid'in hatıralarında ilk andığı isim Mısırın siyasi hayatı için önemli bir isim olan Sa'd Zağlul Paşa'dır. Birkaç yerde özlemle anılan Sa'd Zağlul, İngilizlere karşı başlattığı isyandan ötürü kahramanlaştırılmıştır. Eserde, Cemal Abdülnasır'ın önderliğinde Hür Subaylar Hareketi'nin yaptığı Mısır Devrimi'nin toplum tarafından desteklendiği görülmektedir. Milliyetçi subayların İngilizlere karşı vermiş olduğu bağımsızlık mücadelesi olarak görülmüştür. Hikâyenin kahramanı Ulvan'ın babasının devrimi alkışladığı ayrıntısının verilmesi bunu anlamamızı sağlamıştır. Eserde üzerinde durulan tarih 1967 Haziran'ı olarak ifade edilmiştir. Bu tarihe baktığımızda Arap ülkeleriyle İsrail arasındaki altı gün savaşlarının Mısır için büyük bir yıkım olduğunu görürüz. Mısır halkının çok sevdiği lider Cemal Abdülnasır'ın bütün imajı bu olay ile yıkılmıştır. Bunun ötesinde toplumun kendisine olan güveni sarsılmış ve büyük bir çöküntüye girmiştir. Ulvan'ın güvensiz ve her şeyden ve herkesten kuşku duyan bir karakteri oluşunun nedeni olarak bu olay gösterilmiştir. Eserde, Mısır halkının daha önceki isyan ve devrimler karşısındaki beklenti ve hayal kırıklıkları işlenmiştir. Eserdeki her karakter olayları kendi bakış açısından ve birinci tekil

şahıstan anlatır, bu seçim, Mahfuz'un eserlerinde tekrar eden bir tema olarak bireyin varoluşsal çıkmazını vurgular. Anlatıcının "ben"i romanın karakterleri arasında paylaştırılmıştır hatta Ulvan'ın dedesi Muhteşemi Zâid, ikiye bölündüğünü hissetmektedir; "zamanın iki ucundaki eski 'Ben' ile şimdiki 'Ben' karşı karşıya geliyorlar". Muhteşemi Zâid'in olduğu bölümlerde yazar geriye dönüş tekniğini kullanır.

Eserdeki bir diğer karakter Ulvan'ın özel bir şirkette çalışan ancak çok çalışmalarından ötürü çocuklarına hiç vakit ayıramayan anne ve babası Hena ve Fevvez Muhteşemi'dir. Onların hayatlarına baktığımızda da ülkenin içinde bulunduğu zor durumu görmekteyiz. Diğer bir yandan Rande'nin annesi Zeynep ve babası Mübarek Bey'i görmekteyiz. Zeynep Hanım, Rande'nin zengin bir koca bulup evlenmesi düşüncesiyle yatıp kalkan dindar bir karakterdir. Baba Mübarek Bey ise, dinsiz değilim demeyip dini yaşamayan bir karakter olduğunu yazar, Rande'nin ağzından okuyucuya aktarır. Bu karaktere Mübarek isminin verilmiş olması da ilginç bir detaydır. Yazarın manidar bir şekilde ismini verdiği diğer bir karakter Enver Allam, zengin ve para hırsıyla dolu bir yönetici rolündedir. Evlenene kadar Rande'nin gözünü boyayan, evlendikten sonra onu tamamen ticari işlerini büyütmek için kullanan bir karakter, romanın sonunda Ulvan tarafından istemeden de olsa öldürülmektedir. Bu olay da dönemin şartları düşünüldüğünde okuyucuya düşündürücü bir mesaj vermektedir.

2.3. Eserin Çözümlemesi

"Başkanın Öldürüldüğü Gün" adıyla Türkçeye çevrilen "*Yevme Kutile'z-Za'im*" adlı eserin, kaynak dil Arapçadan ve ara dil İngilizceden erek dil Türkçeye çevirileri incelenerek, çeviri sürecindeki sözdizimsel, anlamsal, kültürel birtakım çeviri kayıplarının ortaya çıkarılması amacıyla çeviribilimci Mona Baker'in (1992) beş düzeyde ele aldığı eşdeğerlik tasniflerinden, kelime ve kelime üstü eşdeğerlik sınıflandırmaları temel alınarak karşılaştırmalı olarak incelemesi yapılmıştır.

2.3.1. Kelime Düzeyinde Eşdeğerlik

Tablo 1.

Kaynak Metin (s.6)	السفرة جاهزة يا عمي
Arapça'dan Çeviri	Babacığım haydi! Sofra hazır! (s.8)
İngilizce'den Çeviri	
Amca, kahvaltı hazır! (s.8)	

Yukarıdaki örnekte "amcam" anlamına gelen عمي kelimesi, gelinin kayınpederine seslendiği bir diyalogda geçmesi nedeniyle Arapça çevirisinde "babacığım" şeklinde belirtilmiş, عم (amca) kelimesi Arapça kaynak metinde أب (baba) kelimesi kullanıldığı fikrini okurda uyandıracak şekilde kullanılmıştır. Bu nedenle kelime düzeyinde eşdeğerlik

sağlanamamıştır. Oysaki “Amcacığım, sofraya hazır!” şeklinde bir kullanım kelime düzeyinde eşdeğerliği sağlayacaktır.

Tablo 2.

K.M.(s.6)
سحقا لعهد البيض والجبن والبسطرمة والمربي ذلك عهد باند. أوق. أ. أي قبل الانفتاح
A.Ç. Yumurta, peynir, pastırma ve reçel eşliğinde kahvaltı yapabildiğimiz dönem dışı açılmadan önceydi. (s.9)
İ.Ç. Yumurta, peynir, sucuk ve salam bulduğumuz günler eskide kaldı. (s.8)

البيض والجبن والبسطرمة والمربي yumurta, peynir, pastırma ve reçel kelimelerini, ara dil İngilizceden yapılan çeviride Yumurta, peynir, sucuk ve salam şeklinde görmekteyiz. Burada çevirmen البسطرمة (pastırma) yerine sucuk, والمربي (reçel) yerine ise salam kelimelerini kullanmış olsa da Arapçadan yapılan çeviriye göre, kaynak metnin bilgi akışına daha uygun bir çeviri gerçekleştirmiş olmaktadır. Buna ek olarak Arapçadan yapılan çeviride dışı açılma politikasından açıkça bahsedilirken, ara dil İngilizceden yapılan çeviride bu ifade örtük bir şekilde ele alınmıştır. Dış açılma politikası, batının Mısır piyasasını neredeyse ele geçirdiği ve Mısır halkının sıkıntıları çektiği bir döneme işaret etmekte, bu sebeple bu ifadenin bilinçli olarak kullanılmamış olduğu düşünülmektedir.

Tablo 3

K.M. (s.6)
ودخلهما ومعاشي ومرتب علوان تفي بالكاد بضرورات الحياة فما الحال إذا استغنت عنه الشركة؟
A.Ç. İkisinin aldıkları paraya Ulvan'ın maaşını da eklemek suretiyle, temel ihtiyaçlarımızı ucu ucuna karşılayabiliyoruz. Şirketteki işini bırakması durumunda gerçekten ne yaparız? (s.9)
İ.Ç. Onların maaşları, benim emekli aylığım, Elvan'ın aylığı birleşince zar zor geçiniyoruz zaten, şirketten ayrılırsa ne olacak? (s.8)

Cümlelerin Arapça çevirisinde bir çeviri kaybı söz konusudur. Çevirmen, kelimeye ي eklenmesi suretiyle “benim emekli maaşım” anlamına gelen معاش kelimesini kullanmamıştır. İngilizce çevirisinde ise çevirmen بضرورات الحياة temel ihtiyaçlar anlamına gelebilecek tamlamayı kullanmayarak bir kayıp oluşturmuştur.

Tablo 4

K.M. (s.9)
أصدقاء العمر يجتمعون حول الدجاج المقلّى والبطاطس والشراب
A.Ç. Yaşıtlarımla birlikte, çevirme tavuk, kızarmış patates ve şarapla donatılmış sofranın başına çökerdik. (s.14)
İ.Ç. Eski arkadaşlar toplanır, kızarmış tavuk, patates yer, içerdik. (s.11)

الدجاج المقلّى والبطاطس والشراب cümlesinde, “çevirme” anlamı veren herhangi bir kelime kullanılmamış olmasına rağmen Arapça çeviride, “çevirme tavuk, kızarmış patates” olarak çevrilmiştir. Ancak orada kızarmış tavuk ve patates anlamı mevcuttur. Cümlelerin İngilizceden yapılan çevirisinde ise الشراب kelimesi “içerdik” şeklinde eylem olarak ifade edilmiş ancak cümlede isim olan “şarap veya “içki” anlamında kullanılmıştır. الشراب kelimesi Arapçada alkolsüz bir içecek için kullanılabilirdiği gibi eserde metnin bağlamından alkollü içecek olan “şarap” olduğu ortaya çıkmaktadır.

Tablo 5

K.M. (s.10)
إنى عبد العقل الراجح والخلق الكريم والعينين السوداوين المظللتين بحاجبين مقرونين
A.Ç. Saf aklın, soylu insanların ve kalem kaşlarla gölgelenmiş kara gözlerin kuluyum ben. (s.15)
İ.Ç. Güçlü bir akıl, soylu bir kişilik ve derin düşünceler karşısında saygıyla eğilirim. (s.13)

الراجح kelimesi üstün, ağır anlamına gelmektedir. Arapça çeviride kullanılmış olan “saf” sıfatı yerine üstün bir akıl veya güçlü bir akıl şeklinde kullanılması daha uygun görülmektedir. الخلق ise, eğer خلق şeklinde kullanılırsa insanlar anlamında, خلق şeklinde kullanılırsa karakter, kişilik anlamında kullanılabilir. Arapçada hareke farklılıklarından kaynaklanan anlamsal değişimleri çözmek için bağlama bakmak en doğru yöntemdir. Bu cümlelerin geçtiği bağlama bakıldığında İngilizceden yapılan çeviride kullanılan “soylu bir kişilik” ifadesi Arapçadan yapılan çeviriye göre eşdeğerliği daha iyi sağlıyor olsa da, الخلق الكريم için “güzel ahlâklı” anlamı vermek daha doğru olur. بحاجبين مقرونين “tek kaş” anlamında kullanılan bir sıfat tamlamasıdır. Arapça çeviride kalem kaşlar şeklinde belirtilmiş, İngilizce çevirisinde de derin düşünceler şeklinde soyut bir anlam yüklenmiştir. Her iki çeviride de anlamsal eşdeğerlik sağlanamamıştır.

Tablo 6

K.M. (s.10)
السائرون على عجل يلتهمون سندوتشات الفول بنهم وبلا تذوق
A.Ç. Kimileri hem yürüyor hem de ellerindeki baklalı sandviçlerini tadını bile anlamayacakları bir süratle midelerine indirmeye çabalıyor. (s.16)
İ.Ç. Fasulyeli sandviçlerini iştahla, soluk almaksızın, midelerine indiren bisikletliler. (s.13)

السائرون yürüyenler anlamında kullanılan kelime İngilizceden yapılan çeviride “bisikletliler” şeklinde kullanılmış ve kelime düzeyinde eşdeğerlik sağlanamamıştır.

Tablo 7

K.M. (s.11)
أخيرا ها هي شركة الأغذية إحدى شركات القطاع العام. أقرأ على مدخلها بالبنط العريض "أدخلوها بلا أمل"
A.Ç. İşte yine gıda şirketine geldim bile. Özel sektöre ait bir işletme bu. Giriş kapısından her geçişimde kocaman bir yazı okur gibiyim: “Umutsuzca giriniz” (s.17)
İ.Ç. İşte şu gıda şirketi, kamu kuruluşlarından biri, kapısında iri harflerle: Buraya umutsuz girin, yazıyor. (s.14)

إحدى شركات القطاع العام “Kamu sektörü şirketlerinden biri” anlamına gelmekte olan bu cümlede **العام** kelimesi çeviride farklılığa yol açmıştır. Arapça çeviride özel sektör şeklinde çevrilerek kelime düzeyinde hata yapılmıştır. İngilizce çeviride eşdeğerlik sağlanmıştır.

Tablo 8

K.M. (s.12)
ومرت أعوام ثلاثة فختمنا السادسة والعشرين
A.Ç. Nişanlandıktan üç yıl sonra, yirmi altı yaşına bastığımızda, o ilk dönemlerdeki aşığın yerini, deritten ve çaresizlikten çökmüş bir insan almıştı. (s.19)
İ.Ç. Aradan üç yıl geçti, ikimiz de yirmi üç yaşına bastık. O sıralarda âşıktım, ama şimdi tükenmiş, çaresiz durumdayım, sorumluluklarım bindi sırtıma. (s.15)

İngilizce çeviride, **السابعة والعشرين** yirmi altı sayısı **الثالثة والعشرين** şeklinde anlaşılıp “yirmi üç” olarak çevrilmiş olabilir. Çevirmenin yanlış anlamasından ötürü ortaya çıkan bir çeviri kaybı olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla eşdeğerlik sağlanamamıştır.

Tablo 9

K.M. (s.12)	غرقتنا في دوامة عالم مجنون
A.Ç. Çılgına dönmüş bir dünyada, ne yapacağımızı bilemez bir halde apışıp kalmıştık. (s.19)	
İ.Ç. Çıdırından çıkmış bir dünyanın anafolarına kapıldık. (s.16)	

غرقتنا في batmak, boğulmak, kendini kaptırmak anlamına gelen bir fiildir. Cümlelerin çevirilerine bakıldığında, Arapça çeviride, Türkçede “ne yapacağını bilemez duruma gelmek” anlamında kullanılan bir deyim olan apışıp kalmak, İngilizcesinde ise “kapıldık” şeklinde kullanımlar görmekteyiz. Arapça çeviride çevirmenin bağlamdan apışıp kalmak anlamını çıkarıp erek okuyucuya etkileyici bir biçimde olayı sunma isteği söz konusuyken, İngilizce çeviride hem kaynak metne sadık hem de erek metne uygun bir çeviri sağlandığı görülmektedir.

Tablo 10

K.M. (s.15)	صوت ماما يعلن أن السفرة جاهزة.
A.Ç. Sofra hazır diyerekten, bize seslendiğini duyuyorum annemin. (s.23)	
İ.Ç. Annem öğle yemeğinin hazır olduğunu duyuruyor. (s.19)	

İngilizce çeviride **السفرة** kelimesi öğle yemeği olarak çevrilmiş, Arapçada bu kelime “yemek, azık” anlamlarında kullanılsa da kaynak metne bakıldığında “öğle vaktini” çağrıştıran hiçbir ibare bulunmamakta aksine işten çıkıp eve gittikten sonra söylenen bu cümle, vakit itibarıyla akşam yemeğine daha uygun düşmektedir. Arapçada “الغداء” öğle yemeği anlamında kullanılmakta, ara dil İngilizceden yapılan çeviride “öğle yemeği” ifadesinin kullanılmış olması eşdeğerlik açısından uygun olmamıştır.

Tablo 11

K.M. (s.26)	أعدت لنا مائدة من الشواء والسلطات المتنوعة والجبن والزيتون ثم مهلبية وتفاح.
A.Ç. Çabucak hazırlanıyor sofra. Kızarmış et, çoban salatası, peynir, zeytin, tatlı ve meyveler. (s.40)	
İ.Ç. Akşam yemeği, ızgara et, çeşitli salatalar, peynir, zeytinden oluşuyordu, üstüne de kremalı puding ve elma vardı. (s.31)	

Cümlelerin Arapça çevirisinde çevirmen, **مهلبية وتفاح** “puding ve elma” yerine “tatlı ve meyveler” ifadesini kullanmayı tercih etmiştir. Ayrıca **أعدت لنا مائدة** cümlesini “çabucak hazırlanıyor sofra” şeklinde dilimize aktarmıştır. Ancak “çabucak” ifadesi kaynak

metinde yer almamaktadır. İngilizce çeviride ise أعدت لنا مائدة "Akşam yemeği" olarak aktarılmış, her iki çeviride de tam eşdeğerlik sağlanamamıştır. Cümleyi, "Bizim için bir masa hazırladı. Izgara et, çeşitli salatalar, peynir, zeytin, puding ve elma vardı." şeklinde aktarmak daha doğru olabilir. Kaynak metne bakıldığında sofrayı hazırlayanın "Gülistan hanım" olduğu ortaya çıkmakta, burada fiili meçhul yani edilgen yapıda kullanmak, dil bilgisel eşdeğerliği de sağlamamaktadır.

Tablo 12

K.M. (s.31)	<u>انضباطي خلقة مركبة في أعماقي منذ الصغر.</u>
A.Ç. Dürüstlük, küçüklüğünden beri içimde yer etmiş değişmez bir karakteristiğim gibi, hiç yitirmedığım bir özellik. (s.49)	
İ.Ç. Ben her zaman kendime hâkim olmuşumdur, gençliğimden beri. (s.35)	

Bu cümlelerin çevirisi "Ben çocukluğumdan beri duygularını kontrol etmesini bilen birisiyim." şeklinde olabilir. Arapça çeviride انضباطي için "dürüstlük" anlamı verilmiştir ancak hem انضباط kelimesinin sözlük anlamı hem de cümlelerin bağlamında verilmek istenen anlama uygun bir aktarım olmamıştır. Bu cümlede "kendini kontrol altında tutma, disiplin sahibi olma" anlamlarını barındıran انضباط kelimesine "otokontrol" demek, anlama ve bağlama uygun bir aktarım olacaktır.

Tablo 13

K.M. (s.34)	<u>تمتت وأنا أختم الحديث: وسي الحظ أيضا.</u>
A.Ç. "Kim bilir şanssızlık mıdır nedir..." diye hafifçe mırıldanıyorum. (s.53)	
İ.Ç. "Aynı zamanda çok da mutsuz," diye mırıldandım, görüşmemiz bitmek üzereyken. (s.39)	

سي الحظ ifadesini Arapçadan yapılan çeviride çevirmen "şanssızlık" İngilizceden yapılan çeviride ise çevirmen "mutsuz" olarak dilimize aktarmıştır. Burada "'aynı zamanda da talihsiz' diye mırıldandım görüşmemiz bitmek üzereyken" şeklinde bir aktarım olabilirdi. Yukarıdaki şekilde yapılan aktarımlarda kelime düzeyinde eşdeğerliğin sağlanmadığı görülmüştür.

Tablo 14

K.M. (s.34)	<u>قال: كائني مجرم مطارد يا جدي.</u>
A.Ç. "Önüne gelen herkesin itip kakaladığı bir suçluyum sanki!" (s.54)	
İ.Ç. "Ölü ya da diri aranan bir cani gibi hissediyorum kendimi, dede," dedi. (s.39)	

Bu cümlelerin her iki çevirisinde de farklı anlamlar içeren ifadeler kullanılmış, dolayısıyla eşdeğerlik tam olarak sağlanamamıştır. **مطارِد** kelimesi "herkesin itip kakaladığı" veya "Ölü ya da diri aranan" anlamlarını okura verecek bir anlam içermemekte, kovalamak, peşine düşme anlamlarında kullanılabilir bir kelimedir. Dolayısıyla bu cümlelerin çevirisi: "Adeta kovalanan bir suçlu gibiyim dede" dedi" şeklinde olabilir.

Tablo 15

K.M. (s.36)	فرنوت إلى هامات النخيل المنثور فوق المنحد وسألته.
A.Ç.	Gözlerimi yamaçtaki hurma ağaçlarının tepesine dikip soruyorum. (s.57)
İ.Ç.	Yamaca yayılmış çam ağaçlarının tepelerine baktım. (s.41)

النخيل hurma ağacı anlamına gelen kelime İngilizceden yapılan çeviride çam ağacı şeklinde yer almıştır. Arap ülkelerinin kültürel bir sembolü haline gelmiş olan bu ağaca Türk okuru aşınadır ve metni ara dil İngilizceden dilimize aktaran çevirmen burada yanlış bir aktarım yaparak eşdeğerliği sağlayamamıştır.

Tablo 16

K.M. (s.42)	نصیحتي يا أنيسة رندة أن تتذكري دائما أننا في عصر العقل وأن تعتمدى عليه كل الاعتماد فكل ما عده باطل...باطل...باطل
A.Ç.	"Hanımefendi sana bir tek öğüdüm olacak: Artık akıl çağında yaşadığımızı asla unutmamalısın. Her konuda önce aklınla hareket etmelisin. Bunun dışında her şey hikâye, hikâye... Hikâye!" (s.67)
İ.Ç.	"Sana tavsiyem Randa Hanım, mantık çağında yaşadığımızı aklından çıkarmaman. Gözü kapalı güvenmelisin ona. Çünkü mantığa aykırı olan her şey yanlıştır, yanlıştır, yanlıştır!" (s.47)

وأن تعتمدى عليه كل الاعتماد فكل ما عده ifadesi, İngilizceden "Gözü kapalı güvenmelisin ona" şeklinde çevrilmiş ve anlam okura tam anlamıyla hissettirilerek eşdeğerlik sağlanmıştır. Ancak **باطل** kelimesi için çevirilerde hikâye ve yanlış demek yerine "batıl" sözcüğünü doğrudan kullanmak daha doğru olabilirdi. Çünkü batıl sözcüğü erek kültürde yer edinmiş, geçersiz, hükümsüz ve inançlar bakımından gerçek olmayan anlamını okura hissettirebilen bir sözcüktür. Burada batıl sözcüğü okur üzerinde, hikâye ve yanlış kelimelerinin uyandırdığı etkiden daha büyük bir etki uyandırabilir.

Tablo 17

K.M. (s.47)
" علوان، في الثلاثينيات فصلت من عملي بتهمة تحريض الطلبة على الإضراب.
A.Ç. "Bak Ulvan, 1930'larda, öğrencileri boykota teşvikten ötürü açığa alındım." (s.73)
İ.Ç. "Elvan, otuzlu yaşlarımdayken, öğrencileri greve teşvik etmekle suçlanarak işimden atılmışım." (s.52)

في الثلاثينيات Arapçadan yapılan çeviride karşılığını bulurken, İngilizceden yapılan çeviride, çevirmenin "otuzlu yaşlarımda" şeklinde çevirmesinden ötürü kelime düzeyinde eşdeğerlik sağlanamamıştır.

Tablo 18

K.M. (s. 50)
يوم الجمعة، يوم العطلة، تتراكم الواجبات، وقت للحمام، وقت للعزاء، وقت للاعتذار، ساعة واحدة للاسترخاء.
A.Ç. Tatil olarak haftada bir Cuma'mız var. O gün de öylesine çok işimiz oluyor ki! Banyo yap, onu hallet şunu yap derken, kafa dinlemeye ancak bir saatlik bir zaman kalıyor. (s.78)
İ.Ç. Cuma günü- tatil günümüz- yapılacak işler birikiyor: Banyo yapacak, başsağlığına gidecek, özür dileyecek zaman bulmamız gerekiyor; dinlenmek için bir saatimiz kalıyor. (s.55)

Bu cümlelerin İngilizceden yapılan çevirisinde, eşdeğerliğin sağlandığı görülmektedir. Arapçadan yapılan çeviride ise çevirmen, وقت للعزاء، وقت للاعتذار "başsağlığına gitme zamanı, özür dileme zamanı" yerine "onu hallet, şunu yap derken" şeklinde bir aktarım yapmayı tercih ederek, eşdeğerliği sağlayamamıştır.

Tablo 19

K.M. (s.52)
لكنه أرمل وأب!
A.Ç. "Sözünü ettiğiniz herif, eli ayağı tutmaz, babam yaşında biri!" (s.83)
İ.Ç. "Ama o adam dul, hem de çocuklu." (s.57)

Bu cümlede أرمل وأب "dul ve baba" kelimelerinin vermek istediği anlamsal etkiyi İngilizceden yapılan çeviride çevirmen başarıyla gerçekleştirmiştir. Arapçadan yapılan çeviride "eli ayağı tutmaz, babam yaşında biri" çevirmenin tercihinine bağlı yapmış olduğu eklemelerdir ve kelime düzeyinde eşdeğerliliği sağlayamadığı görülmektedir.

Tablo 20

K.M. (s. 57)	<u>و ذكرى جدي الأزهرى مدرس النحو</u>
A.Ç. Ezher Üniversitesinde sentaks okutan dedemi hatırlıyorum. (s.89)	
İ.Ç. Azharit'li dedemin anıları da var, dilbilgisi öğretmeniydi. (s.62)	

Yukarıdaki cümlelerin Arapçadan yapılan çevirisine baktığımızda çevirmenin ذكرى kelimesinin yerine ذكر fiilinin ben şahıs çekimine göre أذكر şeklinde aktardığı görülmektedir. Yine söz konusu cümlede "sentaks" kelimesi النحو yerine kullanılmıştır. Ancak burada yazarın dilbilgisi dersini kastettiği düşünülmektedir. Çünkü "sentaks" dilbilimin temel çalışma alanlarından birisidir ancak başlı başına bir ders olarak değil dilbilim derslerinin içerisinde verilen bir alandır. Dolayısıyla söz konusu çeviride tam bir eşdeğerlik mevcut değildir. İngilizceden yapılan çeviride ise "Ezher" isminin İngilizcede "Azhar" şeklinde yazılması bu dilden yapılan çevirinin de "Azharitli" yani Türk okurunun yabancı olduğu bir şekilde çevrildiğini görmekteyiz. Dolayısıyla çeviri yaparken bu tür özel isimlerin erek kültürde nasıl isimlendirildiği bilgisine sahip olmak mühimdir.

Tablo 21

K.M. (s.68)	<u>صداقة دامت خمسة وسبعين عاما.</u>
A.Ç. Yetmiş beş yıl sürmüş bir dostluktu bu. (s. 106)	
İ.Ç. Yetmiş yıldır arkadaşlık onunla. (s.75)	

Cümlelerin Arapçadan yapılan çevirisinde tam bir eşdeğerlik söz konusuysen İngilizceden yapılan çeviride yaşı'n yetmiş olarak aktarılmış olması eşdeğerliği sağlayamamıştır. خمسة وسبعين عاما yetmiş beş sayısının Arapçadaki karşılığıdır.

Tablo 22

K.M.	<u>أفعل ما أستطيع في حجرة نومي و حجرة المعيشة</u>
A.Ç. Uyuduğum bu oda aynı zamanda ailenin oturma odası. Yalnız kalınca, burada kendime bazı meşgaleler buluyorum.	
İ.Ç. Yatak odamda ve oturma odasında elimden geleni yapıyorum.	

Yukarıdaki cümlelerin İngilizceden yapılan çevirisinde eşdeğerlik sağlanmaktadır. Arapçada yapılan çeviride uyuduğu odanın aynı zamanda oturma odası olduğuna dair bir ibareye kaynak cümlede rastlanmamıştır. Ayrıca "Yalnız kalınca, burada kendime bazı meşgaleler buluyorum" şeklinde bir aktarım kaynak metne sadık olmayan ve eşdeğerliği sağlamayan bir aktarımdır. Söz konusu cümle, adamın evde kendi odasını ve oturma odasını temizlemesi üzerine söylediği bir cümledir. "Oturma odası ve yatak odamda yapabileceğim kadarını yapıyorum." şeklinde de anlatılabilir.

Tablo 23

K.M. (s.28)	<u>تزوجت من تاجر في وكالة البلح</u>
A.Ç. Ardından da bayan, bir hurma şirketinin sahibi olan bir tüccarla evlendi. (s.44)	
İ.Ç. Sonra kız Vekâlet el-Balah'lı zengin bir tüccarla evlendi. (s.33)	

تاجر في وكالة البلح "Vekalet el-Balah'daki bir esnafla evlendi" şeklinde çevrilmesi gereken cümle, Arapça çeviride "Ardından da bayan, bir hurma şirketinin sahibi olan bir tüccarla evlendi" şeklinde eşdeğerliği sağlayamayan bir kullanımla yer almış, eşdeğerlik sağlayamamıştır.

Tablo 24

K.M. (s.48)	<u>الرجال والنساء والأطفال، حتى الحبالى لا يقرن في بيوتهن.</u>
A.Ç. Erkekler, kadınlar, çocuklar hatta kundaktaki bebeler dâhil evde duran hiç kimse yok herhalde. (s.76)	
İ.Ç. Erkekler, kadınlar, çocuklar, hatta gebe kadınlar artık evde oturmuyorlar. (s.53)	

الحبالى kelimesi حبلى "hamile" anlamına gelen kelimenin çoğuludur. İngilizceden yapılan çeviride eşdeğerlik sağlanırken, Arapçadan yapılmış olan çeviride "kundaktaki bebeler" aktarımı kelime düzeyinde eşdeğerliği sağlayamamaktadır.

Tablo 25

K.M. (s.84)	<u>مصطفى كامل شهيد الجهاد والمرض.</u>
A.Ç. Mustafa Kamil cihad ve hastalık şehididir. (s. 131)	
İ.Ç. Mustafa Kemal mücadelenin ve hastalığın şehidi oldu. (s.91)	

Cümlenin İngilizceden yapılan çevirisinde çevirmenin كامل ve كمال isimlerini karıştırması sonucunda bir çeviri kaybı yaşanmıştır. Erek metin okuru, Mısır halkını anlatan bir eseri okuduğunu bilmekte ve Mustafa Kemal ismini görünce kafası doğal olarak karışabilmektedir. Dolayısıyla anlamsal da bir hata yapılmış olduğu açıktır. Çünkü metinde Mustafa Kamil ismi geçince okurun aklına, onun yaşadığı olaylar gelecek iken, Mustafa Kemal ismiyle bir kafa karışıklığı söz konusu olabilecektir. Ayrıca الجهاد kelimesi Türk okurun aşına olduğu bir kelimedir. İngilizceden yapılan çeviride, batı kültüründe "cihad" sözcüğünün okurda farklı bir etki uyandıracığı ihtimali düşünülerek, bu sözcüğün sözlük anlamı olan "mücadele" şeklinde çevrilmiş olması mümkündür.

Tablo 26

K.M. (s. 22)	<u>استغفر الله</u>
A.Ç. Günahlarımı sen bağışla Tanrım. (s.35)	
İ.Ç. Allah korusun. (s. 27)	

استغفر af dilemek, bağışlanmak anlamına gelen bir fiildir. استغفر الله Allah'tan af dilerim anlamında bir eşdizimsel yapıdır. İngilizce çeviride çevirinin anlamsal kaybı söz konusudur. Arapçadan yapılan çeviride ise الله Allah yerine Tanrı kullanımı ve ayrıca fiilin أنا yani "ben" şahıs çekimi yerine "sen" zamirine yönelik anlam verilmiş olması, çeviride eşdeğerlik sorunu oluşturmuştur.

Tablo 27

K.M. (s.30)	<u>لست متهما ولا أطلبك بدفاع.</u>
A.Ç. "Seni suçladığım yok ki. Senden beni savunmanı istediğim de yok." (s.47)	
İ.Ç. "Seni suçlamıyorum, kendini savunmanı da istemiyorum" (s.34)	

Yukarıdaki cümlelerin kaynak metindeki bağlamına bakıldığında İngilizce çeviride tam bir eşdeğerlik sağlandığı görülür. Arapça çeviride ise çevirmenin "beni savunmanı" şeklinde aktarımına dair bir yanlış anlamış olma ihtimali dolayısıyla anlam değişimi yaşandığı söylenebilir. أطلبك بدفاع cümlesi senden savunmanı istemiyorum/senden savunma isteyen yok/senden savunma beklemiyorum... gibi çevrilebilir. Zaten "seni suçlamıyorum" cümlesinden sonra anlamlı bir cümle oluşturabilmek için senden beni savunmanı beklemiyorum şeklinde bir aktarımdan ziyade "senden savunma beklemiyorum" daha doğru bir ifade olur. Buna ek olarak anlatımda bağdaşıklıkla uyulmadığı için anlatım bozukluğu da meydana gelmiştir. "Seni suçladığım yok ki. Senden beni savunmanı istediğim de yok" cümlesinin yerine "senden beni savunmanı da istemiyorum" şeklinde bir kullanım anlatımda bağdaşıklığın sağlanması açısından daha doğru bir kullanım olabilir.

Tablo 28

K.M. (s.40)	<u>ونطقت أُمي لأول مرة وقالت: أنت مؤمنة ولا خوف على مؤمن.</u>
A.Ç. Bu arada annem kendini toparlamıştı: "Sen Allah'a inanan bir kızsın" dedi. "İnanan ne korkar ne de ümitsizliğe düşer!" (s.64)	
İ.Ç. Annem sonunda konuştu: "Sen gerçek bir müminsindir, bu yüzden senin için kaygılanmamıza gerek yok" dedi. (s.45)	

نطقت أُمي لأول مرة cümlesinin Arapçadan yapılan çevirisinde "Bu arada annem kendini toparlamıştı", İngilizceden çevirisinde ise "Annem sonunda konuştu" şeklinde görmekteyiz. Söz konusu cümle "annem ilk kez konuştu" olarak çevrilebilir. ولا خوف على مؤمن

“Mümine korku yoktur” anlamına gelen bu cümlemin Arapçadan yapılan çevirisinde ekleme yapılmış “... ne de ümitsizliğe düşer” ifadesi kaynak metinde olmadığı halde erek metne eklenmiştir. İngilizceden yapılan aktarımda ise çevirmen, “senin için kaygılanmamıza gerek yok” şeklinde yanlış bir aktarım yaparak eşdeğerliği sağlamada başarılı olamamıştır.

Tablo 29

K.M. (s.6)	<u>ولا فانض مال للتمريض</u>
A.Ç. Hastalandıktan sonra dünya kadar malın mülkün olmuş, ne yazar! (s.9)	
İ.Ç. Hastalanınca kullanacağımız para da yok. (s.8)	

Bu cümlede yazar “hastalandıktan sonra paranın kıymeti yok” anlamını vermek istese de, cümlemin Arapça çevirisinde çevirmen, erek metin okuruna yönelik ekleme ve uyarlamada bulunarak cümlemin içerdiği mesajı okura ulaştırabilmiştir. Ancak ara dil İngilizceden yapılan çeviride verilen anlam, çeviride bağdaşıklıkça uygun olmamakla birlikte kelime düzeyinde eşdeğerlik de sağlanamamıştır.

Tablo 30

K.M. (s.7)	<u>ماذا ستفعل؟ - سأكون عصابة للسطو على البنك! فقال فواز بامتعاض: خير ما تفعل!</u>
A.Ç. “Valla, en iyisini yaparsın” (s.11)	
İ.Ç. “Elinden gelen en iyi iş,” diye atıldı Favaz. (s.9)	

Bu cümlede, insanın içinde bulunduğu çaresizliği göstermek amacıyla “Ne yapacaksınız?” sorusuna ironik bir şekilde “Banka soyabilmek için bir çete kurmayı” düşündüğünü söyleyen çocuğuna babası da aynı şekilde karşılık vererek “En iyisini yaparsın” şeklinde cevap vermektedir. Bu cümlemin Arapçadan aktarımı anlamı net bir şekilde iletmekte dolayısıyla tam bir eşdeğerlik sağlanmaktadır. İngilizceden yapılan çeviride ise bağlaşıklık ilkelerine uygun olmayan bir çeviri yapıldığı ve eşdeğerliğin sağlanamadığı görülmektedir.

Tablo 31

K.M. (s.8)	<u>و لو توجد حجرة رابعة لأمكن أن يقيم علوان فيها عشه</u>
A.Ç. Ah, şu evimizin dördüncü bir odası daha olaydı. O zaman Ulvan’cığım da evlenip yuvasını kurabilirdi. (s.12)	
İ.Ç. Dördüncü bir odamız olsaydı, Elvan oraya yerleşirdi.(s.10)	

Bu cümlelerin Arapçadan yapılan çevirisinde çevirmen inisiyatif kullanarak eklemelerde bulunmuştur. عش kelimesi Arapçada “yuva” anlamına gelmektedir. Türk kültüründe de var olan aynı evde yaşama geleneği dolayısıyla “yuvasını kurardı” ifadesiyle eşdeğerlik sağlanmıştır. İngilizceden yapılan çeviride ise çevirmenin yanlış anlamasından ötürü başlaşıklığa uymayan bir çeviri yaparak “yerleşmek” ifadesini kullandığı düşünülmektedir.

Tablo 32

K.M. (s.9)	<u>والفونوغراف. أسمر ملك روجي إن كنت أسامح وأنسى الأسية</u>
A.Ç. Ve gramofondaki o türkü: “Esmerim, canımın içi güzelim/ Keşke, bana çektirdiklerini unutabilseydim...” (s.14)	
İ.Ç. Pikapta da sevilen şarkıları çalardık.(s.11)	

“Esmerim, canımın içi güzelim/ Keşke, bana çektirdiklerini unutabilseydim...”şeklinde pikapta çalan şarkının sözlerine İngilizceden yapılan çeviride çevirmen yer vermemiş ve metinde çeviri kaybı oluşturmuştur.

Tablo 33

K.M. (s.12)	<u>امى قالت إن آل سليمان مبارك أقرب من الأقارب، و رندة بمنزلة بناتها ولكنها أكبر منك. وقال أبي إنها تماثلك في السن إن لم تكن أكبر وتماثلك أيضا في الفقر.</u>
A.Ç. Annem meseleyi duyunca tepki gösterip mızıklanıyor: “Dünyada olmaz! Onlarla akraba sayılırız! Rande, öz kızım gibidir benim! Hem o, yaşça da büyük senden!”. Babam da ekliyor: “Büyük olmasa da, en azından senin yaşında! Üstelik onlar da bizden farksız, meteliğe kurşun atıyorlar...” (s.18)	
İ.Ç. Annem, Süleyman Mübarek’in ailesinin bize kendi akrabalarımızdan daha yakın olduğunu söyledi, Randa’nın da kendi kızlarımdan farkı yok, dedi. “Ama kız senden büyüklü!” dedi babam. “Büyük olmasa bile seninle akran, hem de bizim gibi yoksul!” (s.15)	

ورندة بمنزلة بناتها ولكنها أكبر منك cümlesinde “hem o yaşça da büyük senden” diyen kişi Ulvan’ın annesidir. Ancak İngilizceden yapılan çeviride bu cümleyi Ulvan’ın babasının söylediği anlamı yer almaktadır. Dolayısıyla başlaşıklığa uyulmadığı için çeviride hata yapılmıştır.

تماثلك أيضا في الفقر cümlesi “senin gibi yoksul, hem de senin gibi yoksul” şeklinde bir anlam içermektedir. Arapçadan yapılan çeviride çevirmen, erek okura kaynak metnin bilgi akışını etkili bir şekilde hissettirmek amacıyla “Üstelik onlar da bizden farksız, meteliğe kurşun atıyorlar...” çevirisiyle hem eklemelerde bulunmuş hem de meteliğe kurşun atmak deyimini kullanarak erek odaklı bir aktarım yapmıştır.

Tablo 34

K.M. (s.15)	أبي نائم فوق مقعده. ألتم جبينه فيختلج جفناه. يبتسم بحنان.
A.Ç.	Babam koltuğuna oturmuş, uyukluyor. Yaklaşıp alnından öpüyorum. Gözlerini aralayıp sevecenlikle gülümsüyor bana. (s.23)
İ.Ç.	Babam divanda mı uyumuş? Başı yavaş yavaş ama kesinlikle aşağı kaymakta. Sevimli bir gülümseme dudaklarında. (s.19)

ألتم جبينه فيختلج جفناه “alnından öpüyorum onu ve gözleri aralanıyor” şeklinde çevrilebilecek bu cümlenin Arapçadan yapılan çeviride eşdeğerliği sağlandığı görülmekte ancak İngilizceden yapılan çeviride “Başı yavaş yavaş ama kesinlikle aşağı kaymakta” şeklindeki aktarımla hem eşdeğerlik sağlanamamış hem de “kesinlikle” sözcüğünün cümledeki kullanımından ötürü anlatımda bağdaşıklıkla uyulmamıştır.

Tablo 35

K.M. (s.17)	الصغيرة تحاسب أباه...
A.Ç.	“Şuna bak sen! Küçük başıyla kalkmış babasını hesaba çekiyor.” (s.26)
İ.Ç.	“Evlat babasını kınıyor, ha,” derdi, gülerek. (s.21)

الصغيرة تحاسب أباه cümlesi “Küçük çocuk babasına hesap soruyor” şeklinde de çevrilebilir. Arapçadan yapılan çeviride eşdeğerlik sağlanmakla birlikte “Şuna bak sen” eklemesi çevirmen tarafından yapılmıştır. Kaynak metne sadık kalmamış olarak görülen çevirmen, eserin erek dile çevirisinin genelinde yer yer eklemelerde bulunmuştur. Bu eklemeler genelde çeviride anlam kaybına yol açmaktadır. Çevirmen, anlamı güçlendirmek için eklemeler yapıyor dahi olsa, yazar böyle bir anlatımı tercih etmemiştir dolayısıyla başarılı olduğu kadar kaynak metne sadık kalmak eşdeğerlik açısından mühim bir durum olarak görülmektedir. Cümlenin İngilizceden yapılan çevirisinde kullanılan “kınıyor” ifadesi de kaynak metne uygun bir ifade değildir. “Kınama”, ayıplama manasını içeren bir fiildir ve Arapçada var olan نَدَدَ / أدان fiilleri kınamak, ayıplamak anlamına gelmektedir. Cümlede geçen حاسب fiili hesaba çekmek, hesaplaşmak manasını taşır.

Tablo 36

K.M. (s.27)	ثراء المرأة قيمة مشروعة ولا عيب على الرجل إذا أولاها ما تستحقه بإضافة إلى المزايا الأخرى.
A.Ç.	“Niye öyle bakıyorsun. Kadının zenginliği utanılacak bir şey değil ki! Bana göre diğer niteliklerine ek olarak ayrıca zengin olan bir kadını erkeğin yeğlemesi, hiç de bir kusur olarak değerlendirilemez.” (s.42)
İ.Ç.	Bir kadının serveti yasal hakkıdır, bu da kadına hakkını verdiği sürece erkeğe karşı kullanılmamalıdır, hem sonra başka yararlar da var,” diye açıkladı Enver Ellem. (s.32)

Yukarıdaki cümlelerin Arapça çevirisinde yer verilen "Niye öyle bakıyorsun" cümlesinin kaynak metinde bir karşılığı bulunamamıştır. Çevirmen, yazarın tercih etmediği bir eklemeye bulunmak istemiştir. "Kadının zenginliği utanılacak bir şey değil ki" aktarımında da eşdeğerlik sağlanamamıştır. Buna ek olarak, İngilizce çeviride, "bu da kadına hakkını verdiği sürece erkeğe karşı kullanılmamalıdır, hem sonra başka yararlar da var" şeklinde aktarılan cümlede de eşdeğerlik sağlanamamıştır. Bu cümle, "Kadının serveti yasal hakkıdır ve nasıl başka niteliklerinden ötürü tercih ediliyorsa, bir kadının zengin oluşu nedeniyle de tercih edilmesi erkek için ayıp değildir." şeklinde çevrilebilir.

Tablo 37

K.M. (s.27)
ومنت إلى تغيير مجرى الحديث فسألت مديري: معذرة يا سيدي لم تتزوج حتى اليوم!؟
A.Ç. Gülistan konuyu değiştirmek istediğinden olmalı, Enver'e bir soru yöneltiyor: "Kusura bakma ama sen niye evlenmedin bugüne dek?" (s.42)
İ.Ç. "Soracağım için başışlayın efendim ama bugüne kadar siz neden evlenmediniz?" dedim patronuma, konuyu değiştirmeye çalışarak. (s.32)

Bu cümlelerin çevirilerine bakıldığında öznenin iki farklı şekilde aktarıldığını görmekteyiz. Arapçadan yapılan çeviride "Gülistan" cümlelerin öznesi iken İngilizceden yapılan çeviride anlatıcı yani "ben" özne durumundadır. Cümleler incelendiğinde Arapçadan yapılan çeviride bağlaşıklıya uyulmadığı için eşdeğerliğin sağlanamadığı görülmektedir. **منت** cümlesinin öznesi **أنت** yani 1. tekil şahıs zamiri olan "ben" iken çeviride "o" üçüncü tekil şahıs zamiri kullanılmaktadır. Hâlbuki öyle olsaydı, yazar fiili bu cümlede **مانت** formunda kullanırdı. Dolayısıyla İngilizceden yapılan aktarım eşdeğerliği sağlarken, Arapçadan yapılan aktarımda eşdeğerlik sağlanamamıştır.

Tablo 38

K.M. (s. 30)
فقلت مدارية حزني: لسنا في حاجة إلى مزيد منه.
A.Ç. "Yapabileceğimiz fazla bir şey yok..." "Ama o alçak herif, resmen bir entrika peşinde!" (s.47)
İ.Ç. "Fazlasına ihtiyacımız yok" dedim mutsuzluğumu belli etmeyerek. (s.35)

Bu örnekte görüldüğü üzere, Arapça çeviride çevirmen kaynak metinde olmayan bir cümle eklemesinde bulunmuştur. Bazen kaynak metindeki anlamı erek metnin okuruna hissettirebilmek için çeviri yetersiz kalabilmekte ve bu durumda anlamı güçlendirmek veya erek okura anlamı daha açık bir şekilde ifade edebilmek için eklemeler veya çıkarmalar yapılmaktadır. Ancak Arapça çevirideki "Ama o alçak herif, resmen bir entrika peşinde!" cümlesinin eklenmesi çeviri için anlamsal bir kayıptır. Neticede yazar böyle bir cümle kurmamıştır. Çevirmenin metne bu tarz bir müdahalesi eşdeğerliği sağlamamıştır. İngilizceden yapılan çeviride ise eşdeğerliğin sağlandığı görülmektedir.

Tablo 39

K.M. (s.33)
إنه أبوها كما أنني أمها، وما يحزننا إلا أن علوان فتى طيب وجدير بكل خير...
A.Ç. “Ben anaysam o da baba herhalde! Tek üzüntümüz, Ulvan gibi son derece iyi karaktere sahip bir delikanlıyı yitirecek olmamız.” (s.53)
İ.Ç. “O babasıysa ben de annesiyim Randa'nın. Ama ikimiz de Elvan için üzülmüyoruz. Çok iyi bir çocuk o, iyi şeylere layık.” (s.38)

Yukarıdaki cümle “Ben annesiysem o da babası, biz sadece Ulvan'a üzülmüyoruz. O iyi bir çocuk ve en iyi şeylere layık...” şeklinde çevrilebilir. Arapçadan yapılan çeviride “Ulvan gibi son derece iyi karaktere sahip bir delikanlıyı yitirecek olmamız” ifadesi Ulvan'ı kaybedecekleri için üzüldükleri anlamı yer almakta hâlbuki kaynak cümleden böyle bir anlam çıkarılamamaktadır. Dolayısıyla çeviri metinde eşdeğerlik sağlanamamıştır. İngilizceden yapılan çeviride ise **كما** bağlacının çeviride farklı konumlandırılmasından kaynaklı bir hata oluşmuş “ben annesiysem” şeklinde başlayacak cümle, “o babasıysa” şeklinde başlamıştır. Dolayısıyla söz konusu çeviride de eşdeğerlik sağlanamamıştır.

Tablo 40

K.M. (s.49)
حسبنا أننا نشقى من أجلكم
A.Ç. Uğrunuza çektiklerimiz yetip artıyor zaten. (s.78)
İ.Ç. Sanki sadece senin uğruna çalışıp didindiğimizi sanıyorsun. (s. 55)

Bu cümlede verilmek istenen anlam Arapçadan yapılan çeviride görülmektedir. Eşdeğerliğin sağlandığı bu çeviriye kıyasla İngilizceden yapılan çeviride eşdeğerlik sağlanamamıştır. “Uğruna çektiğimiz sıkıntılar bize yetiyor” anlamının aktarılması gerekirken -sanki, sadece, sanıyorsun gibi kaynak metinde bulunmayan ifadelerin yer aldığı söz konusu çeviri anlamsal etkiyi okura hissettirememiştir.

Tablo 41

K.M. (s.68)
“إنه لا يحب الظالمين” ما هذا القرار أيها الرجل؟! تعلن ثورة في 15 مايو ثم تصفيها في 5 سبتمبر؟ ترح في السجن بالمصريين جميعا من مسلمين، أقباط، رجال الأحزاب ورجال فكر؟ لم يعد في ميدان الحرية إلا الانتهازيون فلك الرحمة يا مصر!..
A.Ç. “Allah zalimleri sevmez” Bu aldığın karar neyin nesidir be adam! 15 Mayıs'ta devrim ilan ediyorsun, 5 Eylül'de devrimi tasfiye ettiğini açıklıyorsun.! (s. 106)
İ.Ç. Kötüleri sevmiyor. Bu bildirinin anlamı ne? Mayıs'ın 5'inde devrim ilan ediyorsun, Eylül'ün 5'inde iptal ediyorsun.! (s.75)

Bu örnekte görüldüğü gibi kaynak metinde yazar söze bir ayetle başlamıştır ve bunu tırnak işareti içerisinde sunmuştur. Arapça metinde yine aynı durum gözetilerek tırnak işareti içerisinde verilmiş, okura bunun ayet olduğu hissettirilmiştir. Ancak metnin İngilizceden yapılan çevirisinde "Kötüleri sevmiyor" şeklinde bir aktarım yapılmış, tırnak işareti veya herhangi bir noktalama işareti kullanılmamış dolayısıyla ayet olduğu okura hissettirilememiştir. Ayrıca الظالمين kelimesi "kötüler" olarak değil "zalimler" olarak çevrildiğinde eşdeğerliği tam olarak sağlamaktadır. Bu nedenle İngilizceden yapılan çeviri kaynak metinle eşdeğerliği sağlayamamıştır. Ayrıca cümlenin İngilizce çevirisinde bir tarih yanlışlığı yapılmıştır. Kaynak cümlede 15 Mayıs'ta devrim ilan ediyorsun, 5 Eylül'de tasfiye ettiğini açıklıyorsun" şeklinde yer alan cümle İngilizceden aktarılan metinde "Mayıs'ın 5'inde devrim ilan ediyorsun, Eylül'ün 5'inde iptal ediyorsun" şeklinde yer almıştır.

Tablo 42

K.M. (s.77)
سيتحسن أن نستشير محاميا. فقلت بإشفاق: "هو أقصر سبيل لنشر الفضيحة."
A.Ç. "Bir avukata danışsak fena olmaz." "Gerek yok babacığım" dedim. Bu skandalın daha çabuk yayılmasından başka bir işe de yaramaz. (s.119)
İ.Ç. "Bir avukata danışsak iyi olacak." "Skandalın duyulmaması için en iyi yol bu olur." (s.84)

Yukarıdaki baba-kız arasında geçen diyalogda birbirine zıt iki çeviri söz konusudur. Arapçadan yapılan çeviride kaynak cümlenin anlamı korunmuş, çevirmen yine yazarın cümlelerine eklemeler yaparak çeviri metne aktarmıştır. Eşdeğerliğin sağlandığı bu aktarımda çevirmen, kaynak metinde بإشفاق ifadesinin yer almasından ötürü "Gerek yok babacığım" şeklinde bir eklemeye bulunmuş olabilir. İngilizceden yapılan çeviride ise kaynak metnin anlamına zıt bir anlam hâkimdir. Ayrıca cümlede olumsuzluk edatı yokken çevirmenin böyle bir aktarım yapması bağlaşıklık ilkelerine uyulmamasından kaynaklı anlamsal bir kayıp ortaya çıkarmaktadır. Kaynak metne sadık kalınmayarak eşdeğerlik sağlanamamıştır.

2.3.2. Kelime Üstü Düzeyde Eşdeğerlik

Tablo 1

K.M. (s.14)
إنه سمج يدعى الظرف
A.Ç. " Adi herif, resmen zarf atıyor." (s.22)
İ.Ç. "İğrenç biri ve zeki olduğunu sanıyor." (s.17)

Cümlenin Arapçadan yapılan çevirisinde çevirmen kullanımsal eşdeğerliği sağlama konusunda başarılı olmuştur. يدعى الظرف "zarf atmak" alışılmış bir bağdaştırmadır ve

erek dilde kullanımı göz önünde bulundurulduğunda kaynak metin okuru üzerinde oluşturduğu etkiyi erek okur üzerinde de oluşturduğu görülmektedir. İngilizceden yapılan çeviride ise çevirmenin, يدعى الظرف bağdaştırmasını “zeki olduğunu sanıyor” şeklinde hatalı çevirerek eşdeğerliği sağlayamadığı görülmüştür.

Tablo 2

K.M. (s.27)	طعنة وأى طعنة! مقصودة أم جاءت عفو الخاطر!؟
A.Ç. Sözcüğün tam anlamıyla bana sokulmuş bir çuvaldızdı bu! Kasten yapıp yapmadığını bilemiyorum! (s.43)	
İ.Ç. Hançer darbesi, hem de ne biçim! Kasıtlı mıydı, tesadüfi mi?. (s.32)	

طعنة “yara, saldırı” (bıçak vb.)” anlamına gelen bir kelimedir. Ancak yazarın kaynak metinde beklenmedik bir iğneleme karşısında çaresiz duruma düşen adamın halini okura hissettirmek amacıyla kullandığı **طعنة** sözcüğü Arapçadan yapılan çeviride “Sözcüğün tam anlamıyla bana sokulmuş bir çuvaldızdı bu” şeklinde çevrilmiştir. Bu çeviride kaynak metinde olmayan eklemeler yapılmış, anlatımda bağlaşıklığa uyulmamış, dolayısıyla cümlede anlatım bozukluğu oluşmuştur. Söz konusu cümle, “Sözcüğün tam anlamıyla bana sokulmuş bir çuvaldızdı” şeklinde olsaydı bağlaşıklığa uygun bir cümle olabilirdi. İngilizceden yapılan çeviride ise **طعنة** sözcüğü, “hançer darbesi/bıçak darbesi” şeklinde çevrilerek yapılan bağdaştırmayla eşdeğerlik sağlanmıştır.

Tablo 3

K.M. (s.33)	عندك حسن التقدير، البنت يا محتشمي بك على وشك الضياع
A.Ç. “Bakınız, siz son derece akli başında bir insansınız. Bu gidişle kızımız Rande, ha evde kaldı ha kalacak Muhteşemi Bey.” (s.52)	
İ.Ç. “Siz karar verin Muhteşim Bey. Kız mahvolmanın eşiğinde.” (s.38)	

Bu cümlede **الضياع** kelimesi ailesi tarafından evde kalmak üzere olduğu düşünülen kız için kullanılmakta ve kelime bu bağlamda “telef olmak” anlamına gelmektedir. على وشك “olmak üzere” anlamına gelmekte dolayısıyla cümlelerin çevirisi “Varın siz karar verin Muhteşemi Bey, kızımız telef olmak üzere.” şeklinde olabilir. Arapçadan aktarılan çeviride yine çevirmenin eklemelerine rastlanmaktadır. “Bakınız, siz son derece akli başında bir insansınız” **عندك حسن التقدير** cümlesinin anlamını karşılayamamakta dolayısıyla çeviride eşdeğerlik sağlanamamaktadır. Sizin takdiriniz/ Karar sizin şeklinde bir aktarım daha doğru olacaktır. على وشك الضياع ifadesi “ha evde kaldı ha kalacak” şeklinde çevrilerek anlatımda bağdaşıklığa uyulmamış, anlatım bozukluğu ortaya çıkmıştır. Tekrarlanarak kullanıldığında eşitlik anlamı veren bir söz olan “ha... ha...” bu cümleden çıkarılıp, cümle “evde kaldı, kalacak” şeklinde çevrilirse daha doğru ve metnin bilgi akışına daha yakın bir kullanım olabilir.

Tablo 4

K.M. (s.35)	إنه خط طويل من المآسى. ٥ يونيو والانفتاح وروسيا والولايات المتحدة ومملكة المنحرفين...
A.Ç.	Bir yiğın trajedinin uzantısı bu! 5 Haziran, Açılma politikası, Rusya, Amerika, bir yiğın zimbirtı... (s.55)
İ.Ç.	Bir sürü felaket peş peşe: 1967 Haziranı, İnfıtah, Rusya, Amerika ve ahlâksızların krallığı... (s.40)

مملكة المنحرفين ifadesi ile yazarın 1967 Arap-İsrail savaşına atıfta bulunup Arapça'da المملكة المتحدة şeklinde karşılık bulan Birleşik Krallık İngiltere'yi kastettiği düşünülmektedir. Arapçadan yapılan çeviride bu tamlama "bir yiğın zimbirtı" şeklinde çevrilmiş, eşdeğerlik sağlanamamıştır. İngilizceden yapılan çeviride ise "Ahlâksızların krallığı" bağdaştırmasıyla çeviride eşdeğerliğin sağlandığı görülmektedir. Bunun yanı sıra ٥ يونيو 5 Haziran tarihinin İngilizce erek metinde 1967 Haziranı şeklinde çevrilmesinin nedeni, söz konusu tarihte başlayan Arap-İsrail savaşının erek okur tarafından 1967 tarihiyle hatırlanacağı düşüncesi olabilir.

Tablo 5

K.M. (s.67)	"لا...لا...لا داعي لفتح هذا القاموس..."
A.Ç.	"Hayır, hayır... Bu şekilde ağız açıp gözü yummanın âlemi yok!" (s.105)
İ.Ç.	"Hayır, hayır, bu konuyu açmaya gerek yok." (s.72)

Arapçadan yapılan çeviride, erek metin okurunun anlamı rahatça çıkarabileceği bir ifade kullanılmıştır. Eğer kaynak metinde yer alan لا داعي لفتح هذا القاموس cümlesi metne sadık kalarak sözcüğü sözcüğüne çevrilseydi "bu sözlüğü açmaya gerek yok" şeklinde bir anlam ortaya çıkacaktı ve Türk okurda kaynak dil okurunda uyandırdığı etkiyi uyandırmayacaktı. Dolayısıyla böyle durumlarda kullanımsal eşdeğerliği sağlamak açısından ve erek kültür okurunun açık bir şekilde anlatılanı anlamasını sağlayacak bir anlatım tarzı ile yeniden oluşturulabilir. Söz konusu cümle: "Böyle konuşmana lüzum yok..." şeklinde de çevrilebilirdi. İngilizceden yapılan çeviride "bu konuyu açmaya gerek yok" aktarımının, kaynak dilde var olan deyimsel ifadenin çevirmen tarafından yanlış anlaşılmasından ötürü bu şekilde yapıldığı düşünülmektedir.

Tablo 6

K.M. (s.9)	المجنون يجرى بلا وعى نحو حادثه يرصده عندها الأجل
A.Ç. Ölümün beni beklediği ana doğru gemi aزیya almışçasına hızla ilerliyor zaman. (s.14)	
İ.Ç. Çılgın adamlar kaza geçirip alını yazılarıyla buluşmak için bilinçsizce hız yapıyorlar. (s.11)	

At, gemi azıları arasına alıp etkisiz bırakarak süvarisinin yönetiminden çıkmak ve alabil-diğine koşmak anlamına gelen “gemi aزیya almak” ifadesi bu cümlede tam olarak anlam karşılığını vermektedir. Her kültürde var olan deyimse l ifadeler, aynı dili konuşan halkın ortak hafızası sayıldığı için sözün uzatılmasını engeller (Doğru, 2011, s. 29). Zamanın çok hızlı ilerleyişinin konu edildiği bu metinde de “gemi aزیya almak” deyimini kullanmak, cümlenin anlamını uzun uzadıya anlatmaya gerek kalmadan, eşdeğerliği sağlamaya yardımcı olmuştur. İngilizceden yapılan çeviride ise çevirmenin cümleyi yanlış anlamış olması dolayısıyla eşdeğerlik sağlanamamış, “çılgın adamlar”, “kaza geçirmek”, “bilinçsizce hız yapmak” gibi kaynak metinde yer almayan ifadeler çeviriye eklenmiştir.

Tablo 7

K.M. (s.14)	ولدى عودتنا معا إلى شارع النيل ملفوفين في معطفينا قلت لها: الرجل أثار أعصابي
A.Ç. İş yerinden her zamanki gibi Rande'yle birlikte çıkıp, Nil caddesinden eve yürü-dük. Evlerimizin bulunduğu sapağa geldiğimizde: “Herif, sinirlerimi tepeme çıkardı!” dedim. (s.22)	
İ.Ç. Paltolarımıza sarınıp Randa'yla birlikte Nil Sokağı'na sapınca ona, “Adam sinirimi bozdu,” dedim. (s.17)	

Tepesini attırmak, çileden çıkarmak anlamında kullanılan أثار أعصابي ifadesi Arap-çadan yapılan çeviride doğru şekilde aktarılmış ve eşdeğerlik sağlanmıştır. Ancak ملفوفين في معطفينا “paltolarımıza sarınıp” şeklinde ifade edilebilecek cümleyi aktarmayı çevirmen uygun görmemiştir. Dolayısıyla bir çeviri kaybı söz konusudur. İngilizceden aktarılan cümlede de “Adam sinirimi bozdu” kullanımı yerine “Adam sinirimi tepeme çıkardı” veya “Adam sinirimi hoplattı” şeklinde bir kullanım hem kaynak metne sadık hem erek kültüre uygun bir aktarım olarak görülebilir.

Tablo 8

K.M. (s.21)
كأنها رجل في النشاط والقوة وتماسك الشخصية "ربنا لا تؤاخذنا إن نسينا أو أخطأنا"
A.Ç. İşinde, enerjide, şahsiyetini korumada bir erkek kadar güçlü bir kadındır o. "Rab-bimiz! Eğer unutacak ya da yanılacak olursak, bizi sorumlu tutma." (s.26)
İ.Ç. Aslına bakılırsa, enerjisi, gücü ve dayanıklılığı açısından erkekten farkı yok. (s.32)

ربنا لا تؤاخذنا إن نسينا أو أخطأنا Bakara 286. Ayetin, metnin İngilizceden çevirisinde yer almıyor oluşu bir çeviri kaybıdır. Kaynak metinle eşdeğerlik sağlanamamıştır.

Tablo 9

K.M. (s. 22)
"وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا"
A.Ç. "De ki: Hak geldi batıl ortadan kalktı. Zaten batıl ortadan kalkmaya mahkûmdur." (s.35)
İ.Ç. Söyle, gerçek geldi ve sahtelik yok oldu. Sahte olan kaybolmaya mahkûmdu. (s.27)

İsra suresi 81. Ayette yer alan "Hak geldi batıl yok oldu. Şüphesiz batıl yok olmaya mahkûmdur" ifadesini İngilizceden çeviren çevirmen hak için "gerçek", batıl için "sahte" karşılıklarını kullanmış ancak eşdeğerlik sağlanamamıştır. Ayetlerin özel olarak herhangi bir noktalamaya işareti veya yazım şekliyle belirtilmediği söz konusu çeviri eserin genelinde, bu şekilde bir kayıp söz konusu olmuştur.

Tablo 10

K.M. (s.31)
"ألا تملك موهبة الفتى الأول في السينما؟"
A.Ç. "Baksana. Çocukluğunda hiç sinemaya falan gitmedin mi sen?!" (s.48)
İ.Ç. "Belki de beyazperdede genç bir başbakanın yeteneğine sahip olduğunu keşfe-dersin?" (s.35)

Her alanda işinin en iyisi olanlar için kullanılan **الفتى الأول** sıfat tamlaması kaynak met-ne bakıldığında "başrol oyuncusu" manasında kullanılmaktadır. Ancak dönemin ünlü sinema oyuncusu Ahmed Remzi'nin lakabı da olması hasebiyle yazarın bu duruma gön-dermede bulunmuş olma ihtimali de düşünülebilir. Bu çerçevede bakıldığında her iki çeviride de eşdeğerlik sağlanamamıştır.

Tablo 11

K.M. (s.33)	<u>ليُفعل الله ما يشاء</u>
A.Ç. Hayırlı olur inşallah. (s.53)	
İ.Ç. Allah yardımcımız olsun. (s.38)	

Yukarıdaki cümle aynı zamanda İbrahim suresi 27.ayette de geçmektedir ve "Allah dilediğini yapar" anlamına gelir. Dolayısıyla her iki çeviri metinde de eşdeğerlik sağlanamamıştır.

Tablo 12

K.M. (s. 41)	<u>حتى سناء أختي باتت مضجرة مؤذية وهي تقول لي ببرود</u>
A.Ç. Sıkıntıdan patlama noktasına gelmiş kız kardeşim, soğuk bir ses tonuyla olaya ilişkin yorumunu bildiriyor. (s.64)	
İ.Ç. Ablam Sena bile sırnaşık ve hınzır olmuştü. (s. 45)	

Yukarıdaki cümlelerin Arapçadan çevirisinde tam bir eşdeğerlik söz konusuysen İngilizce çevirisinde مؤذية باتت مضجرة ifadesi için "sırnaşık ve hınzır" sıfatlarını kullanmayı tercih eden çevirmen eşdeğerliği koruyamamıştır. Sıkıntıdan patlama noktasına gelmek ifadesiyle sırnaşık ve hınzır olma durumu hiçbir şekilde uyuşmamaktadır.

Tablo 13

K.M. (s.44)	السَّمَاءِ وَالنَّيْلِ وَالْأَشْجَارِ وَأَسْرَابِ الْحَمَامِ وَهَذَا الصَّوْتِ الْمَلِيحِ: "إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِي تَجْرِي فِي الْبَحْرِ يَمَّا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَا أَنْزَلَ اللَّهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ مَاءٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَّاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ لآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ"
A.Ç. Gökyüzü, Nil, ağaçlar sıra sıra güvercinler ve davudi bir sesle okunan ayetler: "Göklerin ve yerin yaratılmasında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelmesinde insanlara yararlı şeylerle denizde süzülen gemilerde, Allah'ın gökten indirip yeri ölümünden sonra dirilttiği suda, her türlü canlıyı orada yaymasında, rüzgârları ve yerle gök arasında emre amade duran bulutları döndürmesinde, düşünen kimseler için deliller vardır. (s. 69)	
İ.Ç. Gökyüzü, Nil nehri, ağaçlar, güvercinler ve bu garip ses: Semanın ve dünyanın yaratılışı ve geceyle gündüzün yer değiştirmesi, denizlerde dolaşip insanlara kazanç sağlayan gemiler ve kuruyan dünyayı canlandırısın diye Allah'ın göklerden yağdırdığı su ve Rabbimin dünyaya gönderdiği çeşit çeşit sürüngen, rüzgârların yön değiştirmesi, gökyüzüyle yeryüzü arasında sıkışan bulutlar. Bütün bunlar kuşkusuz anlamlı bir halka gönderilmiş işaretlerdir. (s.49)	

“Şüphesiz, göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde, insanlara yarar sağlayacak şeylerle denizde seyreden gemilerde, Allah'ın gökyüzünden indirip kendisiyle ölmüş toprağı dirilttiği yağmurda, yeryüzünde her çeşit canlıyı yaymasında, rüzgârları ve gökle yer arasındaki emre amade bulutları evirip çevirmesinde elbette düşünen bir topluluk için deliller vardır” (Bakara, 164) ayeti Arapçadan çevirisinde eşdeğerliği sağlanmış şekilde yer alırken İngilizce çevirisinde ayet olduğuna dair herhangi bir ibare bulunmamakta, çevrilirken de yazarın ifadesi şeklinde yansıtılmıştır. وَبِئْسَ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَابَّةٍ kısmında “Allah'ın yeryüzünde her çeşit canlıyı yayması” anlamına gelen cümleyi çevirmenin sanki yazarın ifadesiymiş gibi “Rabbimin dünyaya gönderdiği çeşit çeşit sürüngen” şeklinde ifade etmesi çeviri eşdeğerliğini sağlayamamıştır.

Tablo 14

K.M. (s.57)	من تأنى نال ما تمنى
A.Ç. “Sabreden derviş muradına ermiş.” (s.90)	
İ.Ç. “Sabır fazilettir.” (s.63)	

من تأنى نال ما تمنى atasözünün tam karşılığı Arapçadan çevrilen cümlede “Sabreden derviş muradına ermiş.” şeklinde erek odaklı bir aktarımla verilerek eşdeğerlik sağlanmış ancak İngilizceden yapılan çeviride “Sabır fazilettir.” aktarımıyla kelime üstü düzeyde eşdeğerlik sağlanamamıştır.

Tablo 15

K.M. (s.59)	شكرا. عقبى لك.
A.Ç. “Sağol! “Darısı başına.”	
İ.Ç. “Teşekkür ederim, sana da iyi şanslar”	

Bu cümlelerin doğru kullanımı Arapçadan aktarılan cümlede “Darısı başına” şeklinde verilmiştir. Cümlelerin İngilizceden çevirisinde ise “sana da iyi şanslar” ifadesi tamamen yanlıştır ve eşdeğerliği sağlayamamıştır. İyi şanslar **حظا سعيدا** şeklinde ifade edilebilir.

Tablo 16

K.M. (s.82)	قلت بصوت من الماضي: لم تكن نرى الجيش إلا يوم المحمل.
A.Ç. Maziye hatırlayıp: “Eskiden orduyu oturup böyle seyretmek mümkün bile değildi” diyorum. “Orduyu ancak seferberlik zamanında görebilirdik.” (s.128)	
İ.Ç. “Orduyu ancak Mahmal Töreni’nde görebiliriz.” Dedim geçmişten yankılanan sesle. (s.89)	

Bu cümlede geçen يوم المحمل Mahmal töreni İslami bir geçmişe dayanır. Kâbe örtüsü taşıyan Mahmal kervanları kutlama törenlerine gönderme yapan yazarın bu örneğini İngilizceden çeviri yapan çevirmen dipnot olarak açıklamış, bu bilgiye aşına olmayan Türk okura açıklamada bulunmuştur. Çeviride bu gibi açıklamalar gerek olunan yerlerde yapılmalıdır. Çünkü kültür transferi sırasında kaynak kültür erek kültüre nüfuz etmiyorsa başarılı bir çeviriden söz edilememektedir. Dolayısıyla İngilizceden yapılan çeviride eşdeğerlik sağlanmış ancak Arapçadan yapılan çeviride “Mahmal Töreni” yerine kullanılan “seferberlik zamanı” ifadesi eşdeğerliği sağlayamamaktadır.

Kelime ve kelime üstü düzeyde eşdeğerliğe örnek olarak verilen cümlelerin dışında, çeviri eserlerde eşdeğerliğin sağlanamadığı farklı örnekler de rastlanmıştır. Örneğin, kaynak eserde yer alan özel isimlerin İngilizceden yapılan çevirisinde zaman zaman eşdeğerlik sağlanamamıştır. Bu da Arapça isimlerin İngilizceye çevrilirken belirli yazımsal ve sessel değişimlere uğramasından ötürüdür. Örneğin: محتشمي زايد “Muhteşemi Zayid” ismi Muhteşim Seyid olarak علوان فواز محتشمي “Ulvan Fevvez Muhteşemi” ismi Elvan Favaz Muhteşim, مبارك رندة سليمان “Rande Süleyman Mübarek” ismi Randa “أنور علام “Enver Allam” ismi Enver Ellem, أبو زر “Ebu Zer” Ebu Dar şeklinde çevrilmiştir. Arapçadan yapılan çeviride ise kaynak eserde yer alan bazı özel isimlere hiç yer verilmemiştir. Örneğin,

K.M. (s.48)	<u>مقهى ريش</u>
A.Ç. Çay bahçesi (s.75)	
İ.Ç. Cafe Riche (s.53)	

K.M. (s.28)	<u>تزوجت من تاجر في وكالة البلج ووافقت على رغبته على البقاء في البيت كست بيت...</u>
A.Ç. Ardından da bayan bir hurma şirketinin sahibi olan bir tüccarla evlendi. (s.44)	
İ.Ç. Sonra kız Vekâlet el Balah'lı zengin bir tüccarla evlendi. (s.33)	

K.M. (s.80)	<u>أرى في أحلامي إبي وأمي وأختي محاسن...</u>
A.Ç. Bugünlerde pek hayırlı rüyalar görüyorum. Babam, anam ve kız kardeşim her gece rüyama giriyor. Allah hepsine rahmet eylesin. (s.124)	
İ.Ç. Rüyamda babamı, annemi ve kız kardeşim Mehasin'i görüyorum.”(s.87)	

Bununla birlikte kaynak metinde yer alan yemek isimlerinin İngilizceden aktarılan çevirilerinde de eşdeğerlik problemi yaşanmıştır. Çünkü bu isimler kültürün bir ögesidir ve çeviri sorunları en çok kültürel farklılıklardan ötürü ortaya çıkmaktadır. Belirli kavramların

kaynak ve erek dillerde farklı çağrışımlarının yanı sıra, kaynak dilin sözcüğü hedef dile tamamen yabancı bir kavramı ifade edebilir (Suçin, 2013, s. 134). Çevirmen bu tarz durumlar için kaynak kültür hakkında belirli bir ölçüde bilgi sahibi olmalıdır. Örneğin,

K.M. (s.15) ظل طوال الوقت كنيبا مغتما. أفهم ذلك جيدا ولكن ألا يتق بي؟ لا مساحة عندنا لمزيد من القلق. رائحة <u>الملوخية</u> تجول في الشقة ما أشد استجابتي لها.
A.Ç. Eve girdiğimde çok sevdiğim Muluhiyye kokusu geliyor burnuma. (s.23)
İ.Ç. O dakikadan beri canı sıkkın ve üzgün. Onu gayet iyi anlıyorum, ama bana hiç mi güveni yok? Daha başka kaygılara yerimiz kalmadı. Apartmanın içini ebegümeci çorbasının kokusu sarmış. İştahım kabardı gerçekten.(s.19)

الملوخية el-muluhiyye özellikle Suriye ve Mısır'da saksı bitkisi olarak yetiştirilen saplı ve yapraklı bir bitki ile bu bitkiden yapılan yemeğe verilen addır. Türkçede bu sözcüğü tam olarak karşılayan bir sözcük bulunmamaktadır (Suçin, 2013, s. 135). Ara dil İngilizceden yapılan çeviride bu yemeğe Türk kültüründe bir karşılık bulunmak istenerek "ebegümeci" denmişse de tam bir eşdeğerlik sağlanamamıştır.

K.M. (s.6) بجمعنا في الصباح <u>المدمس</u> وحده أو <u>الطعمية</u>
A.Ç. Şimdi hep birlikte kahvaltıya oturup bakla ezmesi ve ta'miyye yiyeceğiz. (s.9)
İ.Ç. Şimdi kahvaltıda fasulye ya da felafil yiyoruz. (s.8)

Bu örnekte de المدمس el-medames ve الطعمية et-ta'miyye yemek isimlerine rastlıyoruz. el-Medames kuru baklanın haşlanıp püre haline getirilmesiyle ortaya çıkan bir yemektir. Buna Arapçadan yapılan çeviride "bakla ezmesi" karşılığı verilmiştir. İngilizceden yapılan çeviride "fasulye" olarak belirtilmiş ve erek kültür okurunun zihninde tamamen başka bir yemeği canlandırmış, dolayısıyla eşdeğerlik sağlanamamıştır. Aynı şekilde et-ta'miyye yemeği nohut ve baklanın köfte yapılarak yağda kızartılmasıyla oluşan bir yemek türüdür. Mısır'da ta'miyye diğer Arap ülkelerinin bazılarında felafil denmektedir. Ancak İngilizceden yapılan çeviride ta'miyye yerine felafil denmesi çeviriye herhangi bir yarar sağlamamış, yabancı bir isim başka yabancı bir isimle belirtilmiş olmaktadır. Dolayısıyla yemek isimleri erek kültürde yer almıyorsa, çevirmen tarafından değiştirilmeyip, okurun anlamasını sağlamak için de açıklaması dipnot olarak verilirse daha doğru bir aktarım şekli olabileceği düşünülmektedir.

Bunlara ek olarak kaynak metinde ayet ve dualara çokça yer verilmiş, çeviri metinlerde ise bu anlamda eşdeğerlik sorunları oluşmuştur. Özellikle İngilizceden yapılan çeviride ayetlerin aktarımında sıkıntılar olduğu görülmüştür. Ayrıca ayetin geçtiği metinde tırnak işareti vb. bir işaretin olmaması, ayetin eğer okur aşına değilse anlaşılmasına dahi sebebiyet vermiştir.

K.M. (s.21)	كأنها رجل في النشاط والقوة وتماسك الشخصية "ربنا لا تؤاخذنا إن نسينا أو أخطأنا"
A.Ç.	İşinde, enerjide, şahsiyetini korumada bir erkek kadar güçlü bir kadındır o. "Rabbimiz! Eğer unutacak ya da yanılacak olursak, bizi sorumlu tutma." (s.26)
İ.Ç.	Aslına bakılırsa, enerjisi, gücü ve dayanıklılığı açısından erkekten farkı yok. (s.32)

K.M. (s. 22)	"وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَرَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا"
A.Ç.	"De ki: Hak geldi batıl ortadan kalktı. Zaten batıl ortadan kalkmaya mahkûmdur." (s.35)
İ.Ç.	Söyle, gerçek geldi ve sahtelik yok oldu. Sahte olan kaybolmaya mahkûmdur. (s.27)

K.M. (s.68)	"إنه لا يحب الظالمين" ما هذا القرار أيها الرجل؟! تعلن ثورة في 15 مايو ثم تصفيها في 5 سبتمبر؟ تزج في السجن بالمصريين جميعا من مسلمين، أقباط، رجال الأحزاب ورجال فكر؟ لم يعد في ميدان الحرية إلا الانتهازيون فلك الرحمة يا مصر!.
A.Ç.	"Allah zalimleri sevmez" Bu aldığın karar neyin nesidir be adam! 15 Mayıs'ta devrim ilan ediyorsun, 5 Eylül'de devrimi tasfiye ettiğini açıklıyorsun.! (s. 106)
İ.Ç.	Kötüleri sevmiyor. Bu bildirinin anlamı ne? Mayıs'ın 5'inde devrim ilan ediyorsun, Eylül'ün 5'inde iptal ediyorsun.! (s.75)

Aynı zamanda bazı duaları da erek kültüre aktarıırken bazı sıkıntılar oluşmuştur. Örneğin:

K.M. (s. 21)	"حوالينا ولا علينا يا رب"
A.Ç.	Sen yine de nimetlerini esirgeme Tanrım! (s.33)
İ.Ç.	Allah korusun! (s.26)

"حوالينا ولا علينا يا رب" havaleyna ve la aleyna ya Rab! Yağmur duasında kullanılan ve "Allah'ım! Üzerimize değil, çevremize yağıdır" şeklinde çevrilebilecek bir ifadedir. Çünkü yağmur yağınca bir felaket de olabilir, ancak Allah'tan yağmurun rahmet olması istenir. Bu bağlamdan yola çıkacak olursak, Arap kültüründe kötü durumlar karşısında yer yer kullanılan bu ifade "Allah başa vermesin" şeklinde Türkçede karşılığını bulabilir. Ancak Kuran-ı Kerim'in Arapça olması ve İslam dini klasik literatürünün bu dille yazılması nedeniyle dinsel ve geleneksel odaklı ifadeler yoğun bir biçimde Arapçaya nüfuz etmiştir. Birçok noktada benzer dini ve kültürel değerleri paylaşmasına rağmen, kültür odaklı birçok Arapça ifadeyi Türkçeye aktarmak kolay değildir (Suçin, 2013, s. 136).

Sonuç

Bu çalışmada, karşılaştırmalı çeviribilim çalışmalarına katkı sağlaması amacıyla, Mısırlı yazar Necib Mahfûz'un, "Başkanın Öldürüldüğü Gün" adıyla Türkçeye çevrilen "Yevme Kutile'z-Za'im" adlı eserinin kaynak dil Arapçadan erek dil Türkçeye çevirileri incelenerek, çeviri sürecindeki sözdizimsel, anlamsal, kültürel birtakım çeviri kayıpları ortaya çıkarılmıştır. Arapça kaynak metin ile Türkçe çeviriler eş zamanlı okunarak, metinler karşılaştırmalı bir incelemeye tabi tutulmuştur. Bu inceleme Mona Baker'in (1992) beş düzeyde ele aldığı eşdeğerlik tasniflerinden, kelime ve kelime üstü eşdeğerlik sınıflandırmaları temel alınarak sınırlandırılmıştır. Yapılan bu sınıflandırmalar çerçevesinde, kaynak metin ile çeviri metinler bir arada verilmiş, çeviri kayıpları ortaya çıkarılmış ve cümlelerde eşdeğerlik sağlanıp sağlanmadığı yorumlanmıştır. Ayrıca özel isimler, yemek isimleri ve İslami kültürü yansıtan dinsel ve geleneksel odaklı ifadelerde çeviri eşdeğerliğinin sağlanıp sağlanmadığı incelenmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda eserin Arapçadan yapılan çevirisi erek kültür odaklıyken, İngilizceden yapılan çevirinin kaynak metin odaklı olduğu görülmüştür. Her iki çeviride de yer yer eşdeğerliğin sağlanamadığı tespit edilmiş, Arapçadan yapılan çevirinin, her ne kadar kaynak metin odaklı olsa da, İngilizceden yapılan çeviriye nispeten eşdeğerliği sağlamada daha başarılı olduğu düşünülmektedir.

Kaynakça

- Baker, M.(1992). *In other words. A coursebook on translation*. Amsterdam: Routledge.
- Demirekin, M. (2014). *Çeviriyorum. Türkçede çeviri sorunları ve eşdeğerlik*. Konya: Eğitim.
- Demirezen, M. (1991). Çeviride kayıplar sorunu. *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*, 1, 115-128.
- Doğru, E. (2011). *Dilin derin devleti deyimler*. Ankara: Fecr.
- Er, R. (1996). *Hırsızlar ve köpekler*. Ankara: Vadi.
- Er, R. (1997). *Modern Mısır romanı (1914-1944)*. Ankara: Fatih.
- Grossman, E. (2017). *Çeviri neden önemlidir?* (A. Ece, Çev.). İstanbul: Yapı Kredi.
- Gündüzalp, N. C. (2008). *Charles Baudelaire'in şiirlerinin Türkçe çevirileri üzerine inceleme*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Mahfûz, N. (2010). *Başkanın öldürüldüğü gün*. (İ. Özdemir, Çev.). İstanbul: Kırmızı Kedi.
- Mahfûz, N. (1992). *Başkanın öldürüldüğü gün*. (L. Göktaş, Çev.). İstanbul: Ağaç.
- Mahfûz, N. (2006). *Yevme kutile'z-za'im*. Mısır: Daru's-Şuruk.
- Suçin, M.H. (2013). *Öteki dilde var olmak. Arapça çeviride eşdeğerlik*. İstanbul: Say.
- Stolze, R. (2013). *Çeviri kuramları*. (E. Durukan, Çev.). İstanbul: Değişim.
- Vardar, B. (2001). *Dilbilim yazıları*. İstanbul: Multilingual.
- Yıldız, M. (1998). *Necib Mahfûz'un sembolik romanları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yıldız, M. (2009). Necip Mahfuz (hayatı, eserleri ve Türkçe çevirileri), *Nüsha Dergisi*, 29, 17-28.

Bir Fransız Yazını Çevirisinde Dil ve Söylem Çözümlemesi (Emile Zola'yı Anlamak ve Çevirmek)*

Language and Discourse Analysis in a French Literature Translation (Understanding and Translating Emile Zola)

Araştırma / Research

Selim YILMAZ**, **Sultan Arzu AY*****

** Prof. Dr. Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Fransız Dili ve Edebiyatı, e-posta : selimy26@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9028-4080>

*** Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Fransız Dili Eğitimi Lisansüstü Eğitim Programı, e-posta: aydinanzu@yahoo.com, ORCID ID : <https://orcid.org/0000-0001-9930-9259>

ÖZET

Bir edebî roman çevirisinde söylem çözümlemesi nasıl yapılmalıdır? Çalışmanın konusu ve amacı bu sorunsal üzerine kuruludur. Üzerinde çalışacağımız derleme, Doğalcılık Akımına (fr. Naturalisme) mensup Fransız düşünür ve yazar Émile Zola'nın "La Confession de Claude" (1909) isimli romanı ile "Claude'un İtirafı" (2011) başlığı ile yapılan Türkçe tercümesidir. Yüzyıllar boyunca dünyada birçok dile çevrilen Fransız yazar ve düşünür Émile Zola'nın bahse konu romanını ve Türkçe çevirisini incelerken, kuşkusuz yazınsal eseri ortaya koyan farklı dinamikleri ilişkilendirmek suretiyle göz önünde bulundurmamızdır. Buna göre, 19. yüzyıl Fransız Edebiyatını, dönemin toplumsal şartlarını, Gerçekçilik (Realizm) ve Doğalcılık (Natüralizm) akımlarının yanı sıra, Dilbilim, Çeviribilim ve Filoloji bilim alanlarını da disiplinlerarası bir yaklaşımla değerlendirmek gerekir. Buna, çok yönlü, ya da çok boyutlu dediğimiz, biraz önce sıraladığımız farklı alansal paradigmaları bir arada değerlendirmeyi gerektiren, ya da öngören Pragmatik yaklaşım da diyebiliriz. Bu romanın belirli bölümlerinden seçilen sözce örneklerini Disiplinlerarası Pragmatik bir yaklaşım ile "dil-çeviri" bağlamında incelemeye gayret edeceğiz. Bu doğrultuda önce kaynak ve erek metin düzleminde karşılaştırmaya değer cümleler seçip, buldukları bağlam çerçevesinde dilsel yapılarını incelemek suretiyle, cümleden sözceye geçiş

* Bu çalışma 18 - 20 Mayıs 2017 tarihlerinde Alanya'da Alaaddin Keykubat Üniversitesi tarafından düzenlenen 2. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumunda sözlü bildiri olarak sunulmuştur. Araştırma proje desteği vererek katkıda bulunan TÜBİTAK'a buradan en derin şükranlarımızı sunarız.

yaparak yorumlamaya çalışacağız. Diğer yandan, çeviri türü ne olursa olsun, özellikle de yazın çevirisi sürecinde kaynak metinde öne çıkan birtakım dilsel göstergelerin sözceleme değeri ve işlevlerinin belirlenmesinin, çevirmenin erek metnini oluştururken eşdeğerlik arayışında ne kadar önemli olduğunu belirgin örneklerle göstereceğiz. Bu açıdan bakıldığında, bu denli geniş kapsamlı bir dilsel zenginliğin ayrıca Biçembilim ve Sözbilim alanlarını da kapsadığı düşünüldüğünde, en zor aktarım türlerinden birinin yazın çevirisi olduğunu söylemek tartışmasız uygun olacaktır. Çeviri etkinliği her iki dil ve kültür arasında dengeli bir geçişi gerçekleştirebilme eylemi olarak değerlendirildiğine göre, çevirmenin ortaya koyduğu metinde, ya da erek metnini üretirken nasıl bir strateji uyguladığını gözlemlemeye gayret edeceğiz. Bu çeviri stratejisinin genel itibarıyla kaynak metne ve diline bağlı kalarak mı, yoksa erek dil ve kültür odaklı mı olduğunu tespit etmeye çalışacağız. Başka bir ifadeyle, çevirmenin sadık çeviriden yana mı, yoksa özgür çeviriden yana mı olduğunu çalışmanın sonunda görme fırsatını elde edebileceğiz. Başlıca amacımız Fransız Edebiyatından Türkçeye çevrilmiş bir romanı özellikle Çeviribilim ve Dilbilim alanları açısından karşılaştırmalı bir bakış açısı ile derinlemesine incelemektir. Sonuç olarak bu çalışma, Uygulamalı Söylem Dilbilimi ve Çeviribilim alanları çerçevesinde, yazın çevirisinde kapsamlı bir söylem ve sözceleme araştırması yapılırken nasıl bir yol ve yöntem izlenmesi gerektiği konusunda ilgili alana katkı sunmaya yönelik bir yazın çevirisi incelemesidir.

Anahtar Sözcükler: Çeviri sorunları, dilbilim, roman, söylem çözümlemesi, yazın çevirisi.

ABSTRACT

How should an analysis of discourse be done in the translation of a literary novel? The subject and aim of the study are based on this problematic. The corpus we will study on is the novel of the French thinker and writer Émile Zola, a member of Naturalism (fr. Naturalisme), which is entitled "La Confession de Claude" (1909) and its Turkish translation "Claude's Confessions" (2011). While examining the fictional novel of Émile Zola and its Turkish translation, a French writer and thinker who has been translated into many languages throughout the world for centuries, we must certainly consider the different dynamics that portray the literary work. Accordingly, it is necessary to evaluate the fields of 19th-century French literature, the social conditions of the period, Realism and Naturalism as well as the fields of Linguistics, Translation Studies and Philology with an interdisciplinary approach. We can also call it a multidimensional and multidirectional pragmatic approach, which requires us to evaluate together the different paradigms that we have just mentioned. We will try to examine the sample utterances selected from specific sections of this novel in the context of "language-translation" with an interdisciplinary pragmatic approach. In this direction, we will first try to select the sentences worth comparing from the source and target text and then by examining the linguistic structures based on their own context we will try to interpret them moving from sentence to utterance. On the other hand, whatever the type of translation is, we will try to show, with particular examples, how the identification of enunciation value and functioning of a number of linguistic markers that stand out in the source text during the transcription process is important while the author who is in search of equivalence, constructs the target text. From this point of view, it is unquestionably appropriate to say that one of the most difficult transfer types is the translation of literary texts, considering that such a wide range of linguistic richness also involves the fields of Stylistics and Rhetoric. Since the translation activity is regarded as an act of achieving a balanced transition between both languages and cultures, we will try to observe what type of strategies the translator uses while producing the text or the target text. We will try to determine whether this translation strategy is generally based on the source text and language, or it is focused on language and culture. In other words, we will have the opportunity to finally see whether the translator is loyal to the translation or free from translation. Our main aim is to examine a novel translated from French literature to Turkish in depth with a

comparative perspective especially in the fields of Translation Studies and Linguistics. In conclusion, this study is a literary translation study which aims to contribute to the related field within the frame of Applied Discourse Linguistics and Translation Studies regarding what method should be followed when a comprehensive discourse and enunciation research study is conducted.

Keywords : Discourse analysis, linguistics, novel, translation of literature, translation problems.

Giriş

Edebiyat, dil ve çeviri yüzyıllar boyunca etkileşimde bulunmuş, topluma yön veren önemli sosyal alanlardır. Bu disiplinler, geçmişten günümüze kadar başta eğitim ve araştırmanın yararı olmak üzere, insan ve topluma daima hizmet etmiştir. Bu bağlamda, edebi bir metnin çevirisi, yazarın metni oluşturma biçimi, dilsel üslubu, iletili ve metinsel unsurları farklı bir dile aktarmayı kapsadığından, bu çeviri türünün oldukça zengin bir araştırma sahası olduğu söylenebilir.

Bir diğer önemli unsur ise, “kültürlerarası iletişim” bağlamında, çevirinin bir kültür aktarımı olarak nasıl bir işlev üstlendiğini irdelemektir. Buradaki çeviri sürecinde, çevirmen yapısal olarak birbirinden farklı iki dil (Fransızca/Türkçe), dolayısıyla iki kültür ile karşı karşıya olduğundan, birtakım çeviri sorunları ve zorlukları ortaya çıkmaktadır. Bir çeviri eleştirisi bağlamında ele alacağımız bu çalışmada, çevirmenin hedef dil ve kültüre uygun bir aktarımda bulunup bulunmadığını sorgulayacağız. Çevirmen kararları çerçevesinde yapılan birtakım kelime seçimi ve cümle yapısı oluşturma gibi dilsel hususların yanı sıra, kültürel ve pragmatik hususlara da temas edeceğiz.

Amacımız, yazarın edebî (yazınsal) söyleminin diğer dile aktarılması sürecinde çeviride karşılaşılan sorunlara ışık tutarak yazın çevirisi alanına mütevazı bir katkıda bulunmaktır. Araştırmanın veri tabanı, Émile Zola'nın “La Confession de Claude” (1909) başlıklı romanı ve “Claude'un İtirafı” (2011) başlığı altında yapılan Türkçe çevirisidir. Çalışmanın kuramsal çerçevesine gelince, temel olarak Fransız çeviribilimci Lederer'in (1994), “Çeviri amaçlı yorum” veya “Yorumlayıcı çeviri”¹ adı verilen ve çeviride dilbilimsel yaklaşımı² benimseyen kuramlardan yararlanacağız.³

Veri tabanımızı oluşturan kaynak metnin yazarı Fransız Émile Zola, 19. yüzyılda Fransız Edebiyatına yön veren “Doğalcılık” akımının öncüsüdür. Eserlerini, Gerçekçilik'ten Doğalcılık akımına geçiş yapan düşünce anlayışına göre kaleme alan Émile Zola, o dönemin Fransız Edebiyatında iz bırakan, toplumu derinden etkileyen

1 Marianne Lederer bu kuramını aynı zamanda « La traduction interprétative » yani « yorumlayıcı çeviri » olarak da tanımlıyor.

2 Ünlü bilim adamlarına baktığımızda, çeviribilimciler, en başta dilbilimci ve düşünür (düşünce adamı) olmakla birlikte, kuramsal yaklaşımlarını, dil felsefesi kapsamında dilbilimsel olgularla birlikte uygulamalı dil olaylarını anlatarak destekler ve pekiştirirler. Eskiden günümüze kadar sadece frankofon bilim insanlarını sayacak olursak; E. Cary, G. Mounin, J. Delisle, U. Eco, M. Lederer, J.-R. Ladmiral, D. Seleskovitch, I. Fortunato, C. Laplace, Ch. Nord, M. Ballard, Ch. Balliu, ve daha niceleri vardır. Dolayısıyla, burada önemli bir “dil-çeviri” ilişkili kuramsal yaklaşım söz konusudur.

3 Makalede kullanılan alanla ilgili bazı özel terim ve kavramların Fransızca özgün karşılıkları makalenin sonunda bir tablo halinde verilmiştir.

klasikleşmiş yapıtlar ortaya koymuştur. Ortaya koyduğu yapıtların en önemli özelliği, o dönemin Fransız toplumunun sorunlarını, kendi yarattığı sıra dışı karakterler ve ilişkileri vasıtasıyla, kimilerine göre "doğal", kimilerine göre "açık" ya da "müstehcen" bir üslupla dile getirmiş olmasıdır. Bu bağlamda, gerek dilsel, gerekse toplumsal sorunları işleme tarzı olarak o dönemin Fransa'sında birçok çevreden tepki gördüğü, hatta bu makaleye konu olan romanın bir dönem yasaklandığı bilinmektedir. Dolayısıyla, felsefi anlamda güncelliğini yitirmeyen bu önemli düşünürün ölümsüz eserleri, günümüzde halen okunmakta ve dünyada birçok dilde yeni çevirileri gerçekleştirilmektedir.

Araştırma bütüncesinin genel tanıtımını yaptıktan sonra, Emile Zola'nın bahse konu romanı ile Türkçe çevirisi üzerinde *dil - çeviri ilişkisi* bağlamında karşılaştırmalı *söylem çözümlemesi* yöntemini uygulayarak çeşitli aktarım türleri üzerinde duracağız. Aktarım türlerinin tümünü kapsamamakla birlikte, ele alınacak olanlar çeviride sıkça kullanılanları ve incelemeye değer bulunmaları itibarıyla seçilmiştir. Bu aktarım türleri önem sırasına göre şunlardır : 1. Pragmatik (edimbilimsel) aktarım, 2. Bağlamsal (içeriksel) aktarım, 3. Betimleyici aktarım, 4. Öznellik aktarımı, 5. Odaklama aktarımı, 6. Olasılık aktarımı, 7. Sözceleme ânı aktarımı, 8. Ünlemsel ifade aktarımı. Şimdi bu saydığımız kayda değer aktarım türlerini kısaca tanımladıktan sonra, kaynak ve erek metinden seçilen tasvir edici somut örnek sözcelerle⁴ anlatmaya ve yorumlamaya çalışalım.

1. Pragmatik (Edimbilimsel) Aktarım

Pragmatik aktarım, kaynak metin ile hedef dil arasındaki uyumu gerçekleştirebilmek için, sözceleri ve oluşturdukları metni yer aldıkları bağlam içerisinde çok yönlü bir bakış açısı ile (edebi, dilsel, dönemsel, kültürel vb.) değerlendirir.⁵ Türkçe karşılığı Edimbilim olan Pragmatik (İng. Pragmatics) alanı *Dilbilim Sözlüğü*'nde şu şekilde tanımlanmıştır: "Dili kullanıcı açısından ele alan dal; dil-bağlam ilişkisini inceleyen alan. Anlambilim ve Sözdizim ile birlikte göstergebilimin üç alanından birisi" (2011, s. 110). Aşağıdaki Pragmatik Aktarım örneğine bir göz atalım:

Sözce (1)

Fransızca	Türkçe
Voici l'hiver: l'air, au matin, devient plus frais, et Paris met son manteau de bro-uillard. (s. 7)	İşte kış günü: hava sabah saatlerinde daha da serin ve Paris sise bürünüyor. (s. 13)

4 **Sözce** (İng. utterance): "Bir konuşurun iki durak(lama) arasında ürettiği söz birimi. Sözce tek bir sözcükten ya da birkaç tümceden oluşabilir. Dil yetisi kapsamında olan soyut tümce kavramına karşılık sözce, somut dil kullanımına ilişkin bir kavramdır" (İmer, Kocaman ve Özsoy, 2011 : 228).

5 Çeviri eyleminde, «dil - söz», «tümce - sözce» kavramlarını ayırt etmekte yarar vardır. Bu düşünce ve yaklaşımı açılarak, dilbilim boyutunda ve dil felsefesi penceresinden anlamak ve yorumlamak lazım.

Bu ilk sözcüğü “Paris (sis) mantosunu giyiyor” sözüyle *kişileştirme* türünde bir mecaz içerdiği için seçtik. Paris burada yazar tarafından bir kişi, bir karakter olarak ele alınmış. Buna karşılık bu cümleyi “Nihayet kış geldi. Sabahları hava daha soğuk ve Paris sise bürünüyor” olarak çevirebiliriz. Türkçe çeviride, kelimesi kelimesine “sis mantosu” olarak çevirmek yerine “sise bürünüyor” ifadesini kullanan çevirmenin bir deyim tercihiinde bulunduğunu gözlemliyoruz. Burada çevirmen “manto” kelimesini kullanmadığı için “kişileştirme” kaybolmuştur. Çünkü “sise bürünmek” deyimini anlatım açısından hedef dile daha uygun gelmektedir. Bu nedenle, bu örneğin çevirisinin pragmatik bir yolla gerçekleştirildiğini söyleyebiliriz.

2. Bağlamsal / İçeriksel Aktarım

Bağlamsal aktarım ise kaynak metnin *sözceleme durumuna* (konuşucu, zaman, uzam, eylem, vs.) göre oluş biçimini mümkün olduğunca bir anlam kaybına uğratmadan içeriksel bir aktarım türüdür. Seçtiğimiz örnek oldukça kısa bir sözce olmasına karşın, içerik açısından Bağlamsal Aktarıma somut bir örnek olarak karşımıza çıkıyor.

Sözce (2)

Fransızca	Türkçe
Voici la saison des soirées intimes . (s. 7)	İşte özel gecelerin mevsimi . (s. 13)

Bu sözcede bizi ilgilendiren “intime” (özel) kelimesinin, bağlamın anlamsal değeri dikkate alınarak karşılığının bulunmuş olmasıdır. Bu cümleyi “İşte samimi gecelerin mevsimi” olarak çevirebiliriz. Yazarın çevresindeki arkadaşları ile yaşadığı bir hikâyeyi anlatmakta olduğu düşünülebilir; bahsedilen gece çevirmen tarafından “özel” olarak kabul edilmiştir. Bu da “intime” kelimesinin sözlükteki anlamını kullanmak yerine, metindeki bağlamsal durumu göz önüne alınarak aktarıldığını göstermektedir. Sonuç olarak, burada özgün metnin içeriğine uygun bir aktarım söz konusudur. Buradaki değişiklik bağlam ya da sözceleme düzleminden ziyade sözcük düzeyindedir.

3. Betimleyici Aktarım

Bu aktarım türüyle sıklıkla *yazınsal metinlerde* karşılaşılır. Kişi, zaman/uzam, durum ya da bir olayın betimlenmesine yönelik bir aktarımdır. Betimlemelerin yer aldığı sözceler genelde uzun bir sözdizimi yapısı barındırdığından, doğal olarak aktarımların sözdizimsel yapısı da orijinale uygun olarak aşağı yukarı uzun olacaktır. “Betimleyici” kavramını Vardar (2002, s. 39) *Dilbilim Terimleri Sözlüğü*'nde şöyle tanımlar : “Edimsel tümceye karşıt olarak, oluşu, edimi, durumu, vb. yalnızca betimlemekle yetinen, tümceleri, eylemleri belirtmek için kullanılır. (Gözlemleyici de denir.) Örneğin *Güneş doğuyor* tümcesi betimleyici bir tümcedir”. Biz bu aktarım kategorisini 3 bölümde inceleyeceğiz. Bunlar sırasıyla; a) Edebî metinlerin aktarımı, b) Pragmatik betimlemenin aktarımı, c) Kişiliklerin betimlemesinin aktarımıdır.

3.1. Edebi Betimlemelerin Aktarımı

Edebî betimlemelerin yer aldığı metinler, sözcenin oluşumu, anlatım ve üslup açısından edebî bir aktarım gerektirmektedir. Burada kelimeler yazar tarafından *iletinin etkili olması* amacıyla özenle seçilmiştir. İsim ve sıfatların birleşimi, çeşitli kelime oyunları, ince ama etkili ifadeler bazen kısa bazen de uzun sözce yapıları içinde yer alır. Bu nedenle, çevirmenin zorlanabileceği aktarım türlerinden biri denebilir. Buna istinaden seçtiğimiz örnek uzun ve karmaşık sözce örneğine güzel bir emsal teşkil etmektedir.

Sözce (3)

Fransızca	Türkçe
Des lambeaux de damas déteint pendent au-dessus du lit, et la fenêtre, privée de rideaux, s'ouvre sur une grande muraille noire, éternellement debout et sévère . (s. 8)	Renkleri solmuş damasko parçaları yatağın üstünden sarkıyor ve perdeden yoksun pencere, sonsuzluğa dek dimdik, sert ve kapkara bir duvara açılıyor, ki bu duvar sonsuza dek yüksek ve beton gibidir . (s. 13)

Okuyucuların dikkatini çekmek amacıyla, yazar şiirsel ve betimlemeye dayalı bir üslupla kurduğu sözceye etkileyici bir anlam katmıştır. Kaldı ki, böyle bir sözcenin aktarımının gerçekleşebilmesi için az da olsa *serbest çeviri* ilkesinin benimsenmesi gerekmektedir. Zira kaynak sözcede olduğu gibi aktarımında da betimleyici anlatımın söylemsel devamlılığı, ya da başka bir deyişle söylemde akıcılık korunmuştur. Pragmatik yaklaşımla bu biçimsel ve biçimsel aktarım, kaynak dilde üretilmiş yapıya yaklaşmaktadır. Diğer yandan, aktarımdaki son yan tümce ile ilgili olarak, çevirmenin “ki” bağlacı ile “ekleme yöntemi” (bir nevi yan tümce ile açıklama) uyguladığını görmekteyiz: “ki bu duvar sonsuza dek yüksek ve beton gibidir”. Dolayısıyla, Türkçe aktarımdaki sözcenin “ki” bağlacı ile sürdürülmesi, bu bağlamda bir *açıklama/açıklama* göstergesidir. Bu sözcenin edebi anlatımının çevirisi erek dilde ifade açısından uygun olup, bir başka alternatif çevirinin olmayabileceği düşünülebilir. Ekleme usulü ile yapılan bu açıklamadaki dilsel bileşenleri her iki dilde eşleştirerek, eşdeğerlik düzleminde gözlemleyelim.

Tablo 1 . Göstergelerin Eşdeğerlik Durumu

Fransızca	Türkçe
Muraille	Duvar
Eternellement	Sonsuza dek
Grande debout	yüksek
Sévère	Beton gibi

3.2. Pragmatik Betimleme Aktarımı

Betimleme aktarımları çoğu zaman pragmatik içerikli aktarımlardır. Burada, bir nesne ya da herhangi bir canlı ya da cansız varlık, tüm yönleriyle ve zengin bir üslupla

anlatılmaya çalışılır. Bu türlü aktarımlarda anlatım bir söz sanatı ile desteklendiğinden, sözce ve çevirileri Sözbilim (retorik) ve Biçembilim (stilistik) alanları açısından da değerlendirilmelidir. Biçem ve söz oluşumu bakımından, aşağıdaki stilistik içerikli betimleyici sözce, Pragmatik Betimleme Aktarımını temsil etmektedir.

Sözce (4)

Fransızca	Türkçe
Le foyer demande de grands feux joyeux ; les vases, oubliant la neige, veulent des roses fraîches; la couche soupire , me parlant de cheveux blonds et de blanches épaules. (s. 9)	Ev neşe saçan büyük bir ateş istiyor ; kar yağışını unut an vazolar taze gül istiyorlar ; yatak hüzünlü bir Sözceyle bana sarı saçlardan, beyaz tenli omuzlardan bahsediyor . (s. 14)

Bu örnekte, kaynak dilde 5 farklı fiil kullanılmıştır: istemek (talep etmek), unutmak, istemek, iç çekmek ve konuşmak. Burada bu fiillerin karşılıklarının hedef dilde tam olarak verildiğini görüyoruz. Buna karşılık, "iç çekmek" (sourir) fiilinin karşılığı hedef dildeki sözcede isim ve sıfatı birleştirerek isimleştirme yöntemiyle verilmiştir. Burada, çevirmenin etkileyici sözce kullanmaktan yana olduğunu fark ediyoruz. Bu cümleyi, Türkçedeki karşılığı "iç çekmek" olan fiili ekleyerek; "Ev neşe saçan bir ateş istiyor, karı unutan vazolar taze güller istiyor; bana sarı saçlardan ve beyaz tenli omuzlardan bahseden yatak iç çekiyor" şeklinde de çevirebilirdik.

Bu örnekte, birbirini takip eden ve virgülle ayrılan bir anlatımsal süreç görüyoruz. Hedef dilde, betimsel ifadeleri koruyarak, uygun bir pragmatik aktarımın gerçekleştiğini tespit ediyoruz. Burada söz konusu olan, bize sadece betimsel değil, aynı zamanda da bağlama dayalı pragmatik bir aktarımın sunulmasıdır.

3.3. Kişilikleri Betimleme Aktarımı

Bu aktarım türü de daha ziyade edebî metinlerde kişi veya kahramanların etrafındaki diğer insanlarla ilişkileri ve karakterleriyle ilgili sözcelerin aktarımıdır. Yazar, burada bir kişi ya da kahramanın karakterini tasvir ederken, geçmişteki bir olaya ya da geleceğe yönelik bir beklentisi üzerine gönderme yapabilir veyahut kendisinden örnek vermek suretiyle bir anlatım yolunu da seçebilir. Aşağıdaki örnek, konuşucu tarafından geçmişe gönderme yapılarak ortaya konan bir kişi karakteri tasviridir.

Sözce (5)

Fransızca	Türkçe
Ils nous crient de respecter leurs enfants , qui doivent un jour être nos femmes , ils préfèrent pour elles à nos caresses premières les caresses apprises dans les mauvais lieux. (s. 37)	Bir gün, bizim eşlerimiz, doğacak çocuklarına saygı göstermemizi isteyecek (ø), onlar için, kötü yerlerde öğrenilen o ilk okşamalardan saf olanlarını tercih edeceklerdir. (s. 29)

Bu sözcü, biz okurlara yazar tarafından yaratılmış kişiliklerin betimlemesini sunar. Örnekte, “onlar” kişi zamiri ve “bizim” iyelik zamiri kullanımı ile belirtilen kişiliklerin tasviri söz konusudur. Türkçe eylemde üçüncü çoğul şahıs eki kullanımı zorunlu olmadığından (ø), buradaki yüklemde karşılığı olmayan özellikle “onlar” adılının kullanımı, kişiliklerin betimlenmesi olarak sınıflandırılabilir. Yazarın kurguladığı kişilik tasviri, aynı zamanda “çocukları” (leurs enfants) ve “eşlerimiz” (nos femmes) göstergelerinin anlatımsal aracılığıyla desteklenmiştir. Bu betimleyici işlem, “kişi/iyelik zamirleri” ve “isim göstergeleri” şeklinde iki dilsel işaret ile belirlenmiştir. Çeviriye bakacak olursak, kişiliklerin tasviri olan edebi olguyla ilgili olarak yazarın söylem tarzının, çevirmen tarafından diğer dilde korunduğunu söyleyebiliriz.

4. Özneliğin Aktarımı

“Öznellik”⁶ (İng. Subjectivity) yaşayan dilin en somut olgularından birisidir. “Dilde öznellik” (İng. Subjectivity in language) olgusu bu yönüyle yıllarca üzerinde durulan ve halen çalışılmakta olan bir araştırma sahasıdır. Dil kullanıcısı, doğrudan kendisini ilgilendiren bir duygu, düşünce ya da görüşünü dile getirerek öznel duruş sergilemiş olur. Öznel sözcelerde bu durum, Fransızcada kişi zamirleri, Türkçede ise genellikle iyelik ve kişi ekleriyle somutluk kazanır. Aşağıdaki örnek, öznel değeri olan bir sözcenin aktarımını göstermektedir.

Sözce (6)

Fransızca	Türkçe
Et, lorsque ma chambre ne veut pour sourire que de belle toile blanche, des meubles simples et luisants, je me désole encore davantage de ne pouvoir la contenter. (s. 9)	Ve odam neşelenmek için sadece hoş beyaz tuvalerle, basit ama alımlı mobilyalar isteyince, onu daha fazla hoşnut edemediğim için üzülüyorum. (s. 14)

Bu sözcede, romanın kahramanı Claude, geçmişte yaşadığı bir deneyimi ile ya da kişisel hayatıyla ilgili bir itirafta bulunuyor. Claude’un sözlerinde, 1. tekil iyelik eki (oda-m) ve 1. tekil kişi eki (üzülüyor-um) kullanımı vasıtasıyla bir özneliğin (sübjektif bakış açısı) olduğunu görüyoruz. Burada çevirmenin, kaynak sözcedeki stilistik ve edebi yapıyı vermeye çalışarak kahramanın kendi dünyasına özgü öznel söylemini koruduğunu tespit ediyoruz.

4.1. Özneliklerarası Aktarım

Bir sözcede konuşucu doğrudan muhatabına hitap ederek onunla ilgili kendi kişisel görüşlerini ifade ediyorsa, karşılıklı bir öznellik oluşur, zira sözcenin muhatabı da ister

6 Bu terim, İmer, Kocaman ve Özsoy’un sözlüğü ile Vardar’ın sözlüğünde yer almamaktadır; her ikisinde de bir dilbilgisi kavramı olan “özne” terimi yeğlenmiştir. Oysa pek yeni sayılmayan bu kavram dilbilim alanında ve dilde öznellik bağlamında azımsanmayacak bir yer işgal etmektedir.

istememez konuşucuya cevaben sözlü (ve duygusal) bir tepkide bulunacaktır. Bu durumun oluştuğu sözcelerin çevirisine “Özelliklerarası aktarım” diyoruz. Aşağıdaki sözce bu duruma somut bir örnek teşkil etmektedir.

Sözce (7)

Fransızca	Türkçe
Tu vas te trouver seul et pauvre, n'ayant que des souvenirs pour peupler et dorer ta solitude. (s. 12)	Yalnızlığ-ın-ı doldurmak ve süslemek için sadece anılar-ın-la yalnız ve zavallı olacak- sin . (s. 15)

Claude'u işaret eden 2. tekil kişi zamiri “tu” (sen) ile başlayan sözce ile dil kullanıcısı konumundaki konuşucu Laurence doğrudan karşısındaki muhatabına hitap eder. Bu söylemsel işaret, tarafları Claude ve Laurence olan itiraflın belirleyici ilk unsurdur. Burada, özelliklerarası söylemin çevirmen tarafından aslına bağlı bir çeviri yaklaşımıyla aktarıldığı düşünülmektedir. Özelliklerarası bir aktarım değeri olan bu örnekteki yaklaşım, bize aynı zamanda çevirmenin bir nevi kaynak metin ve yazarına yönelik sadakatini gösterir. Öyle ki, asıl dikkat çekici husus, farklı dilbilgisel özellikler taşıyan göstergelerin sayısının da (3'er adet göstergeyle) kaynak ve erek sözcelerde aynı olmasıdır. Ancak, diğer örneklerde olduğu gibi elbette bu sözce de farklı bir şekilde çevrilebilir.

5. Odaklama Aktarımı

Dil kullanıcısı düşünce ya da kelime düzleminde sözcenin belirli bir noktasına dikkat çekmek istediğinde odaklama yapar. Bu dilsel olgu, genellikle bir dilsel gösterge kullanımı vasıtasıyla gerçekleşir. Böyle bir sözceleme durumunun çevirisine “Odaklama aktarımı” denebilir. *Dilbilim Sözlüğü*'nde (2011, s. 195) odaklama şöyle tanımlanmıştır : “Tümcenin aktardığı bilgi çerçevesinde bir ögeyi taşıdığı bilgi içeriği bakımından öne çıkarma edimi. Odaklanan öge, odak vurgusu ya da sözcük dizilişinde belli bir konumda bulunması ile belirtilir; örn. *AHMET kitabı okudu* tümcesinde *AHMET, Mehmet GAZETEYİ aldı* tümcesinde *GAZETEYİ* odaklanmıştır.” Vardar (2002, s. 150) ise bu dilsel olguyu tanımlarken “odak” kelimesine gönderme yaparak “odaklaştırma” terimini kullanır : “Söylemde odak konumuna getirme.” Aşağıdaki örnek, bu aktarım türünü temsil edebilecek bir sözce yapısı sunmaktadır.

Sözce (8)

Fransızca	Türkçe
Ah! que la mansarde de nos songes était blanches! (s. 13)	Ah! Düşlerimizin çatı penceresi ne kadar da beyazdı! (s. 15)

Bu sözce, kız arkadaşı ya da sevgilisi ile yaşadıklarını anlatmak için geçmişe dönüş yapma imkanı veren uzak geçmiş zaman “imparfait” kullanımı (que...était blanche! /

ne kadar da beyazdı) ve konuşmanın konusu olan “çatı penceresi” üzerinden kişiliğin değerlendirmesini odaklama yaparak dile getirir. Kipsel değeri olan bu zaman kullanımı, Claude’un itirazını açıklayabilmesi ve dışı vurması için geçmişe bir yolculuk yapmasını da sağlar. Kaynak sözcenin anahtar kelimesi sayılabilecek “que...” göstergesi ile başlaması, geçmişe dönük duygu ve özlemin ifadesini gösterir; dolayısıyla göstergenin *odaklama özellikli göndergesel* işlevi yerine gelmiştir. Odaklamanın aktarımına baktığımızda, güzel söz söyleme sanatının çevirmen tarafından odaklayıcı değeri olan “ne kadar da...” ifadesiyle korunduğunu gösterir.

6. Olasılık Aktarımı

Eğer konuşucu (dil kullanıcısı) henüz gerçekleşmemiş, ancak gerçekleşmesi kesin olmasa da muhtemel bir durumla ilgili olasılık ifadesi kullanıyorsa, konuşmasında *olasılık*, *ihtimal* (İng. Probability, Eventuality) barındıran sözceler kurar. Bu tip sözcelerde gösterge olarak çeşitli olasılık kipleri kullanılır. Bunların arasında en önemlisi ve sıkça kullanılanı olasılık zarflarıdır. Olasılık sözcelerinin çevirileri “Olasılık aktarımı” kavramı altında sınıflandırılabilir. Aşağıda verilen örnek, bünyesinde olasılık barından bir sözcenin aktarımını yansıtmaktadır.

Sözce (9)

Fransızca	Türkçe
Je vis je ne sais pas où, peut-être dans un nuage, peut-être dans le duvet d’un nid abandonné. (s. 20)	Nerede yaşadığımı bilmiyorum, belki bir bulutun içinde, belki de bir kuş yuvası içinde tüylerin arasında. (s. 20)

Bu sözce bize Claude tarafından yaşanmış yoğun duygularla ilgili bir olasılığı dile getirmektedir. Bu belirsizlik, iki kez tekrarlanmış “peut-être” (belki) zarf kipiyle gösterilmiştir. Öte yandan, tercümeyle incelediğimizde, çevirmenin Fransızca olasılık/ihtimal zarfı “peut-être” sözcüğünün bağlamsal karşılığı olan “belki” zarfını iki kere kullanarak tekrarlamayı da koruduğunu görüyoruz. Olasılık zarfının tekrarının (erek dilde korunması) *vurgulayıcı/odaklayıcı* işlevinin yanı sıra, edebi stilistik ve pragmatik kurallara bağlı olarak içeriksel aktarım çerçevesinde çevirmenin sadık yaklaşımın açık bir göstergesidir.

7. Sözcemele Ânı Aktarımı

Sözcemele ânı/zamanı (Fr. Moment de l’énonciation)⁷, dil kullanıcısının dilsel üretimde bulunurken oluşturduğu sözcelerin anlatı ya da ifade ânını ortaya koymaktadır. Böyle bir sözcemele durumunda, konuşucu olayı betimleyici bir üslupla anlatırken, olayın cereyan ettiği ânı yaşıyormuşçasına dile getirir. Sözcemele ânı ve durumunun en belirgin özelliklerinin yansıtıldığı sözcelerin çevirileri “Sözcemele ânı aktarımı” şeklinde

7 Sözcemele ânı ve durumun oluşturduğu koşula “Sözcemele bağlamı” ya da “Sözcemsel bağlam” (fr. contexte énonciatif) da diyebiliriz.

adlandırılabilir. Aşağıdaki örnekte, kahraman olayı kendisi canlı ve birebir yaşadığından, sözcünü oldukça doğal bir üslupla dile getirir. Sözceleme ânında dile getirilen Fransızca sözcü ile Türkçe aktarımını karşılaştırmalı olarak inceleyelim:

Sözce (10)

Français	Turc
Elle a laissé retomber lourdement le corps qu' elle soutenait, puis s'est avancé vers moi . (s. 26)	Tuttuğu (ø) vücudun tüm ağırlığı ile düşmesine (ø) aldırış etmeden, bana doğru yöneldi (ø). (s. 23)

Bu anlatım bize, iki kez tekrarlanmış 3. tekil kişi zamiri "elle" (o) ve takip eden 1. tekil kişi zamiri "moi" (ben) şahıs göstergeleriyle belli kişilerle ilgili (Claude ile Laurence) öznel anlatımın belirli bir zamanını betimler. Kişilere gönderme yapan bu göstergeler aynı zamanda, (zaman ve uzam ile birlikte) sözceleme durumu ve anını oluşturan en önemli bileşenlerdir. Fransızca ifadede açıkça Laurence'a gönderme yapan "elle" zamiri, Türkçenin 3. tekil şahıs yüklem yapısı gereği, çeviride somut bir biçimbirimsel gösterge ile yer almamaktadır. Bu anlam etkisi, Türkçe yüklemde biçimbirimsel düzlemin dışına çıkarak, anlambilimsel açıdan gizli de olsa rahatlıkla sezinlenebilir (ø).⁸ Konuşucu konumundaki Claude'u odaklayan "moi" (ben) zamirine gelince, çevirmen tarafından birincil karşılığı "ben" yerine diğer öznel gösterge "bana" iyelik zamiri karşılanmıştır. Fransızcadan Türkçeye yapılan çevirilerde, bağlamsal kaygı ve sebeplerden ötürü zamirler arasında kişi/iyelik karşıtlığı sıkça karşılaşılan aktarımsal bir durumdur.

8. Ünlemsel İfade Aktarımı

Bu son kategoride, hem sözdizimsel hem de anlamsal açıdan ünlem değeri taşıyan sözcülerin aktarımını ele alacağız. Bu tür sözcelerde, konuşucu ya da dil kullanıcısı aynı zamanda duygusal değer taşıyan bir ifadede bulunmaktadır. Aşağıda verdiğimiz örnekte, Claude toplumu ilgilendiren bir meseleye genel bir bakış açısı sunarak etkili olmak amacıyla ünlemsel bir ifadede bulunmaktadır. Ünlemsel ifade barındıran kaynak sözcü ve aktarımını inceleyelim:

Sözce (11)

Français	Turc
Ah! Combien ils mentent, ceux qui prétendent que la pauvreté est la mère du talent. (s. 42)	Ah! Yeteneğin temelini yoksulluk olduğunu iddia edenler nasıl da yalan söylüyorlar. (s. 32)

Bu sözcü, romanın kahramanı Claude'un herkese hitap ettiği bir ünlemi temsil etmektedir. Bu yolla yazar bize, halkın sorunlarından biri olan yalan konusunda, topluma bir

⁸ Yapısal ve dağılımsal dilbiliminde "ø" işareti herhangi bir göstergenin (yahut biçimbirimin) sözcünün sözdizimsel düzleminde yokluğunu ya da eksikliğini işaret etmektedir.

mesaj verme isteğinde olduğunu gösterir. Çeviri açısından bakıldığında, ünlemsel sözdizim değeri taşıyan sözcenin çevirmen tarafından özgün metinde olduğu gibi benzer bir anlatımla aktarıldığını görmekteyiz. Bu anlam olgusunun çevirisinin, anlambilimsel ve ünlemsel ifade çerçevesinde değerlendirildiğinde, Émile Zola tarafından yazılmış Fransızca sözceye yaklaştığı söylenebilir. Dolayısıyla, Umberto Eco'nun 2006 yılında yayımladığı eserinin başlığına atfettiği "*neredeysen aynı şeyi söylemek*" ifadesinde olduğu gibi *benzer anlam etkisi* yarattığını görüyoruz. Bu görüşü doğrulayan ilk işaret, her iki sözceyi başlatan ünlemsel göstergenin (Ah!) aynı olması, ya da çeviride muhafaza edilmiş olmasıdır.

Sonuç

Bu çalışma, doğrudan her iki metin (kaynak ve erek metin) üzerinde yapılan uygulamalı ve karşılaştırmalı bir dil - çeviri araştırmasıdır. Dolayısıyla, böyle bir dilsel incelemede sözcü yapıları ve içerdikleri çeşitli biçimbirim ve anlambirimler *dilsel* göstergeler bağlamında ayrıntılı bir şekilde irdelenmiştir. Bu amaçla, sözcüleri oluşturan farklı dilsel paradigmlar dikkate alınmıştır. Çeşitli sözcü yapıları, oluşumları ve söylemsel göstergeler *söylem ve sözcü çözümlemesi* ışığında mercek altına alınmıştır. Bu bakımdan, burada ele alınan aktarım türleri elbette bu kadarla sınırlı değildir. Farklı aktarım türlerinin de mevcut olması muhtemeldir. Zira edebî çeviri etkinliği, hem dilsel hem de kültürel açıdan en zengin ve en yoğun aktarım türlerinden biridir. Emile Zola'nın söz konusu romanı Türkçe çevirisi ile karşılaştırıldığında, çevirmenin önermiş olduğu aktarımların dışında başka alternatif çevirilerin varlığı tespit edilmiştir. Buna istinaden, çevirmenin bağlama göre hareket ederek, kimi zaman metnin aslına bağlı kaldığını, kimi zaman da serbest çeviri yaklaşımı sergilediği gözlemlenmiştir.

Diğer yandan, Biçembilim ve Sözbilim alanları açısından bakıldığında, çevirmen tarafından dikkate alınan bir diğer husus, birbiriyle ilişkili olan *edebî dil estetiğinin kullanılması ve biçimin korunmasıdır*. Dilsel göstergelerin yerinde ve zamanında kullanılması ile birlikte "Sözceleme bağlamı" olgusunun herhangi bir anlam kaybına sebebiyet verilmeksizin muhafaza edilmesi de çevirinin olumlu değerlendirilmesine katkı sunmuştur. Öyle ki, kaynak metinde yer alan belirgin dilsel göstergelerin sözceleme değerleriyle işlevlerinin, öncelikle çevirmen tarafından doğru bir şekilde belirlendikten sonra çeviri süreci ve eylemine geçilmesi gerektiği somut örneklerle vurgulanmıştır. Diğer yandan, noktalama işaretleri gibi *dıldışı olgulara gönderme yapan göstergelerin* de ayrıca göz önünde bulundurulmasının önemi bir kez daha görülmüştür.

Bu doğrultuda, Lederer'in (1994, 2005) "Yorumlayıcı çeviri" ya da "Çeviri amaçlı yorum" kuramında bahsettiği çeviri (incelemesi) yöntemi uygulanmıştır: Bu yöntemde göre, önce anlam odaklı ve anlama amaçlı (Fr. Compréhension) "dilsel çeviri" (sözcük karşılığı üzerine kurulu düz çeviri) incelemesi yaptıktan sonra, "bağlamsal çeviri" (eşdeğerlik üzerine kurulu çeviri) incelemesine geçilmiştir. Lederer'in bu *anlam(a) odaklı yorumlayıcı kuramını* betimleyerek çok güzel açıklayan Herbulot (2002) "anlama süreci ve işlemine yeterince zaman verilmelidir" diyerek bizim yukarıda sözünü ettiğimiz çeviriye geçmeden önceki ilk aşamayı vurgulamıştır. Biz de bu çalışmada, bu duruma dikkat

çekmek amacıyla, kaynak metni doğru çözümlemek adına “anlam/anlama” olgularının önemini somut örnekler üzerinden göstermeye çalıştık.

Ayrıca, edebi çeviri işleminde farklı türden aktarımların doğru bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için çeviri stratejisi olarak çokdisiplinli pragmatik bir bakış açısı çerçevesinde, disiplinlerarası ve kültürlerarası boyutta bir yaklaşım sergilenmesi gereği bir kez daha ortaya konulmuştur. Bu çok boyutlu ve kapsamlı yönelim bağlamında değerlendirildiğinde, edebiyat alanında yapılan çevirilerin, özellikle de klasik roman çevirilerinin azami dikkat, özen, titizlik ve zaman gerektirdiği rahatlıkla söylenebilir. Asıl önemli olanın yazarın kaynak metinde *söylemek/ifade etmek istediğini* (Fr. Vouloir dire), (Lederer, 1994), ya da *topluma vermek istediği iletiyi mümkün mertebe bozmadan ve değiştirmeden* erek dil ve kültürüne uygun ve kabul edilebilir bir şekilde aktarmak olduğu unutulmamalıdır. Burada, hedef dil ve kültüründe *anlama/anlatma* ve *ifade etme* kapsamında *uyarlama yöntemini* uygulamak suretiyle *eşdeğerlik arayışı*, çeviri sürecinin işleyişi ve sonucunu nitelik açısından belirleyen önemli bir etkidir.

Sonuç olarak, Umberto Eco'nun (2006) ifade ettiği “hemen hemen aynı şeyleri söylemek” (Fr. Dire presque la même chose) olgusu, edebî çeviride her zaman gerçekleştirilebilir bir işlem olmasa da en azından mümkün olabildiğince kaynak metindeki iletiyi korumak suretiyle ifade ve anlama yaklaşma çabası ve niyeti kuşkusuz unutulmaması gereken bir gerçektir.

Kısa Terimce (Türkçe - Fransızca)

Bu tabloda yer alan temel Dilbilim, Çeviribilim ve Edebiyat alanları ile ilgili terim ve kavramlar alfabetik sıraya göre dizilmişlerdir. Bu alanlar çerçevesinde, Fransız kuram ve yönteminin kullanıldığı bu araştırmada, ilgili terim ve kavramların Fransızca karşılığını vermek kaçınılmazdır.

Türkçe	Fransızca
Açıklama	Paraphrase
Anlatı ânı/nın aktarımı	Transmission du moment narratif
Bağlamsal/içeriksel aktarım	Transmission contextuelle
Betimleyici aktarım	Transmission descriptive
Biçembilimsel sözce	Énoncé stylistique
Çeviri etkinliği/eylemi	Activité traduisante
Çeviri işlemi	Opération traduisante
Çeviri olgusu	Fait de traduction
Çeviri süreci	Processus de traduction
Çokdisiplinli alan	Champ multidisciplinaire
Dilde öznellik	Subjectivité dans le langage
Dil dışı göstergeler	Marques extralinguistiques
Dilsel eylem (söz edim)	Acte de langage / Acte de parole
Dilsel göstergeler	Marques linguistiques
Disiplinlerarası bakış	Vision interdisciplinaire
Eşdeğerlik	Équivalence
Eşdeğerlik çevirisi	Traduction par équivalence
Gerçekçilik (akımı)	Réalisme (courant)
Gösterge (dilsel)	Marque (indice, signe)
Gösterici (dilsel)	Déictique (marqueur)
Kabul edilebilirlik	Acceptabilité
Kültürlerarası iletişim	Communication interculturelle
Doğalcılık (akımı)	Naturalisme (courant)
Odaklama aktarımı	Transmission de la focalisation
Olasılık, ihtimal	Probabilité, éventualité, hypothèse
Olasılık aktarımı	Transmission de l'éventualité
Öznellik aktarımı	Transmission de la subjectivité
Öznellik kavramı	La notion de subjectivité
Öznelliklerarası aktarım	Transmission de l'intersubjectivité
Pragmatik (edimbilimsel) aktarım	Transmission pragmatique
Söylem çözümlemesi	Analyse du discours
Söylem dilbilimi	Linguistique du discours
Söylemek istenen (kastedilen)	Vouloir dire
Söylemsel değer	Valeur discursive
Söylemsel göstergeler	Marques discursives
Söylemsel işlev	Fonction discursive
Sözbilimsel söylem	Discours rhétorique
Söz/söylem ânı	Moment de la parole
Sözceleme ânı	Moment de l'énonciation
Sözceleme ânı aktarımı	Transmission du moment énonciatif
Sözceleme bağlamı	Contexte énonciatif
Sözceleme değeri	Valeur énonciative
Sözceleme dilbilimi	Linguistique de l'énonciation
Sözceleme durumu	Situation d'énonciation
Sözceleme işlevi	Fonction énonciative
Sözceleme türü/tipi	Type énonciatif
Sözcük karşılığı düz çeviri	Traduction par correspondance
Uyarlama olgusu	Adaptation
Ünlemsel ifade aktarımı	Transmission de l'exclamation
Yan tümce (ekleme)	Incise (postposition)
Yorumlayıcı çeviri (çeviri amaçlı yorum)	Traduction interprétative
Yorumlayıcı kuram (anlam kuramı)	Théorie interprétative (théorie du sens)

Kaynakça

- Cary, E. (1985). *Comment faut-il traduire?* Lille: Presses Universitaires de Lille.
- Eco, U. (2006). *Dire presque la même chose. Expériences de traduction*. Paris: Éditions Grasset et Fasquelle.
- İmer, K., Kocaman, A. & Özsoy Sumru A. (2011). *Dilbilim sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, BÜTEK A.Ş.
- Jakobson, R. (1963). *Essais de linguistique générale*. Paris: Editions de Minuit.
- Herbulot, F. (2002). La théorie interprétative ou théorie du sens: point de vue d'une praticienne. *Revue META*, 49(2), 307 - 315.
- Kerbrat-Orecchioni, C. (2005). *Le discours en interaction*. Paris: Armand Colin.
- Kıran, A. (1992). Les problèmes sémantiques de la traduction. *Frankofoni*, 4, 203-214.
- Lederer, M. (2005). *Interpréter pour traduire*. Paris: Hachette.
- Lederer, M. (1994). *La traduction aujourd'hui (Le modèle interprétatif)*. Paris: Hachette.
- Mounin, G. (1963). *Les problèmes linguistiques de la traduction*. Paris: Gallimard.
- Pergnier, M. (2004). Traduction et linguistique : sur quelques malentendus. *Revue La Linguistique*, 40(1), 15-24. DOI : 10.3917/ling.401.0015.
- Saussure, F. de (1915/1991). *Cours de linguistique générale*. Coll. Grande bibliothèque Payot. Paris: Payot.
- Saussure, F. de (1985). *Genel dilbilim dersleri*. (B.Vardar, Çev.). Ankara: Birey ve Toplum Yayınları.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. İstanbul: Multilingual.
- Zola, E. (1865/1909). *La confession de Claude*. Paris: Bibliothèque Charpentier.
- Zola, E. (2011). *Claude'un itirafları*. (S. Yılmaz, Çev.). İstanbul: İdeal Kültür Yayınevi.

Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi,
Journal of Translation Studies,
Sayı / Number 25 (2018 Güz / Fall), 51-70
Gönderme tarihi / Received: 15.04.2018
Kabul tarihi / Accepted: 30.11.2018

William Faulkner'ın *The Sound and The Fury* Eserinde Düşünce Biçiminin Türkçeye Aktarılması

The Transfer of Mind Style into the Turkish Translation of William Faulkner's *The Sound and The Fury*

Araştırma / Research

Hilal ERKAZANCI DURMUŞ

Dr. Öğr. Üyesi., Hacettepe Üniversitesi, Mütercim Tercümanlık Bölümü (İngilizce), hilalerkazanci@yahoo.co.uk,
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2790-0415>

ÖZET

Bu çalışmada, modernist romanın biçimsel özelliklerinin Batı tarzı modernist romanlarda görüldüğü şekliyle Türkiye'de henüz ön plana çıkmamış olduğu 1965 yılında Türkçeye kazandırılan *The Sound and The Fury* eserindeki Benjamin karakterinin anlatısında geçen ve karakterin bilişsel düzeyini yansıtan düşünce biçiminin Türkçeye nasıl aktarıldığı incelenmektedir. İnceleme için Geoffrey Leech ve Mick Short (1981) tarafından biçimsel özellikler için oluşturulan kontrol listesi kullanılmaktadır. Çevirmenin biçimsel tercihlerine ışık tutması bakımından, çeviriye yanmetin öğeleri olarak eklenen ön söz ve çevirmen notu da incelenerek, çevirinin yapıldığı dönemde çeviriye ve çevirmene ilişkin toplumsal beklentilerin Benjamin'in düşünce biçiminin Türkçeye aktarılmasında bir etkisinin olup olmadığına bakılmaktadır. Sonuç olarak, ölçünlü Türkçenin yapısına, noktalama işaretlerine uymayan ve anlatım bozukluğuna yol açan dil kullanımlarının ve Benjamin'in sinestezik algı şeklinin düşünce biçimine yansması nedeniyle kaynak metinde anlam bütünlüğünü bozan ifadelerin çeviride Türkçe anlatım kurallarına uygun olarak düzeltildiği durumların dışında, biçimsel özelliklerin çeviriye aktarıldığı tespit edilmiştir.

Anahtar sözcükler: modernist roman, düşünce biçimi, çeviri, yanmetin.

ABSTRACT

This study seeks to analyse how Benjamin's mind style was transferred into the Turkish translation of *The Sound and The Fury*, considering the fact that the translation came out in 1965, when the stylistic features of the Western modernist novel were yet to be imported to the Turkish novel. The study focuses on Geoffrey Leech and Mick Short's (1981) stylistic checklist in order to carry out the analysis. The study also sheds light on the paratextual information on the Turkish translation, since it provides insight into whether the translator's stylistic choices were influenced by the context of the Turkish literary field. Ultimately, the study shows that the source-text stylistic features (e.g. those stemming from Benjamin's synaesthesia) which deviate from the grammatical structure and punctuation rules of Turkish were ironed out in the translation, whereas the other stylistic features that do not distort the readability of the translation were reproduced by the translator.

Key words: modernist novel, mind style, translation, paratext.

1. Giriş

Ses ve Öfke, William Faulkner tarafından üç yılda beş defa yeniden yazılarak 1929 yılında okur ile buluşmuştur (Lencho, 1998, s. 408). Dört bölümden oluşan romanda, Compson ailesinin enest ilişkisi, hırsızlık, yalan ve hastalık gibi sebeplerle dağılışı aile bireylerinin bilinç akışıyla anlatılmaktadır. İlk bölüm, zihinsel engelli olan Benjamin'in gözünden anlatılmaktadır. İkinci bölüm, Harvard Üniversitesi'nde eğitim gören Quentin'in intihar edeceği gün aklından geçenlerden oluşmaktadır. Üçüncü bölüm, alkolik ve sorumsuz bir karakter olan Jason tarafından, dördüncü bölüm ise ailenin yaşadığı tüm olayları bilen bir anlatıcı tarafından anlatılmaktadır.

Ses ve Öfke, Batı tarzı modernist roman özelliklerini taşıyan önemli bir eserdir (Childs, 2011, s. 100). I. Dünya Savaşından sonra ortaya çıkan ve Joseph Conrad, Virginia Woolf, James Joyce, Ezra Pound ve T. S. Eliot gibi modernist yazarların öncülüğünü yaptığı modernist romanın temel özellikleri

- alışlagelmiş roman geleneklerini yıkarak karakterlerin psikolojik durumlarını yansıtan bilinç akışı tekniğini kullanması (Pothier, 2015, s. 187),
- geleneksel tümce yapısı, noktalama işaretleri ve büyük-küçük harf kullanımı gibi kuralları göz ardı eden deneysel bir biçime dayanması (Daniel, 1997, s. 11)
- geçmişe ve geleceğe giderek zaman içinde ilerlemesi nedeniyle geleneksel roman okurunu şaşkırtan ve sarsan bir özelliğe sahip olması (Pothier, 2015, p. 189),
- dilbilgisi normlarından sapmalar sonucunda yaşanan anlam ve yapı bütünlüğünün bozulması nedeniyle okuru zorlayıcı bir özellik taşımasıdır (Daniel, 1997, s. 217).

Yukarıdaki özelliklerin tümünü barındıran *The Sound and The Fury* eserinin ilk bölümünü oluşturan Benjamin karakterinin anlatısında geçen biçimsel özelliklerin Türkçeye aktarılma şekli bu çalışmaya ışık tutacaktır. İnceleme için Benjamin karakterinin seçilmesinin sebebi, Benjamin'in zihinsel engelli olması nedeniyle kendisine özgü bir

düşünce ve biçem yapısına sahip olmasıdır. Otuz üç yaşında olan Benjamin otistik olarak da nitelendirilmektedir (McLaughlin, 1987, s. 34). Yazar, konuşma ve yazma becerisini kullanamayan Benjamin'in zihnine nüfuz ederek olayları karakterin bakış açısı ile anlatmaktadır. Benjamin'in bilişsel düzeyinin yaşına uygun olarak gelişme göstermemiş olması, karakterin kendisine özgü bir düşünce biçimine sahip olmasına neden olmuştur.

Karakterin

- zaman kavramına sahip olmaması nedeniyle, geçmişte ve şimdiki zamanda yaşanan olaylar aynı zaman diliminde gerçekleşiyormuş gibi anlatılmaktadır;
- bilinç akışında dışarıdan gelen bir sesin çağrıştırdığı anılar ile anlatı zamanında yaşanan olaylar iç içe geçmiştir;
- anlatısında sözdizimi, noktalama işaretleri ve imla kuralları bakımından dil normlarından sapmalar görülmektedir;
- tümceleri basit ve kısadır.

Yukarıdaki özellikler göz önünde bulundurulduğunda, modernist romanın biçemsel yazım tekniğini en iyi sergileyen romanlardan biri olan *The Sound and The Fury*'nin 1965 yılında Türkçeye çevrilmesi büyük önem taşımaktadır (Halman, 1965, s. 7). Bunun nedeni, modernizmin "1930'lerden sonra egemen ideoloji olarak edebiyatımızın ana akımını oluştur[muş]" olmasına rağmen, modernist romanın "yazınsal bir gerçek olarak ancak 1970'lerden sonra fark edilmeye, 1980'lerden sonra anlaşılmaya başlan[ılmış]" olmasıdır (Gümüş, 2015, s. 57). Örneğin, Orhan Pamuk, Oğuz Atay ve Murathan Mungan gibi yazarlar, 1980'li yıllarda yeni yazım teknikleri ve deneysel biçem özelliklerini kullanmaya başlayarak geleneksel roman anlayışının dışına çıkmıştır. Bu bilgiler ve saptamalar ışığında, çalışmayı aşağıda yer alan araştırma soruları yönlendirecektir:

- Modernist romanın biçemsel özelliklerinin Batı tarzı modernist romanlarda görüldüğü şekliyle Türkiye'de henüz ön plana çıkmadığı bir tarihte, Benjamin'in anlatısında geçen ve karakterin bilişsel düzeyine paralel olarak gelişen düşünce biçemi Türkçeye nasıl aktarılmıştır?
- Eserin Türk okuruna tanıtılmasında hangi özellikler ön plana çıkartılmıştır?
- Eserin Türkçe çevirisi ön söz ve çevirmen notu gibi yanmetin öğeleri ile birlikte, çevirinin yapıldığı yıllarda çeviri hakkında genel olarak nasıl bir bakış açısı sergilenmektedir?

Bu soruların cevaplarına ışık tutmak için, bilişsel biçembilimin temel kavramlarından biri olan düşünce biçemi, Geoffrey Leech ve Mick Short'un (1981) *Style in Fiction* [Kurguda Biçem] kitabında ele alınan ve biçemsel özelliklerin belirlenmesinde kullanılan dört aşamalı kontrol listesi çerçevesinde incelenecektir.

2. Bilişsel biçembilim ve çeviri arasındaki ilişki

Biçembilim çalışmaları, dil tarafından sunulan çok farklı dil özelliklerinin içinden, yazın metinlerinde bilinçli veya bilinçsiz olarak tercih edilen belirli özelliklere odaklanarak bu özelliklerin okur üzerindeki olası etkilerini araştırmaktadır. Bilişsel biçembilim ise, dil

tercihlerini sistematik olarak bilişsel yapılara ve bilişsel süreçlere dayandıran dilbilimsel incelemeleri temel almaktadır (Semino ve Culpeper, 2002, s. ix). Bilişsel biçembilimin çeviribilim için önemi, çevirmene yazarın, anlatıcının ve/veya karakterlerin düşünce biçimine (örn. kaynak metindeki dünya görüşünün dilbilimsel olarak kurulma şekline) ışık tutacak somut verileri sağlıyor olmasına dayanmaktadır. Bu bağlamda, düşünce biçemi bir bireyin dünya görüşünü oluşturan belirli kavramsal yapıların ve bilişsel alışkanlıkların dil yoluyla somutluk kazanması anlamına gelmektedir.

Düşünce biçemi kavramı, ilk olarak Roger Fowler (1977) tarafından, metinde sistematik olarak geçen bazı dil kullanımlarının belirli bir dünya görüşünü nasıl yansıttığını ve insanların dünyayı nasıl algıladığını ve anlamlandırdığını göstermek için kullanılmıştır. Fowler'a göre, metnin düşünsel yapısı ile ortaya çıkan dünya görüşüne düşünce biçemi adı verilebilir ve düşünce biçemi kavramı yazara, anlatıcıya ve/veya karakterlere ilişkin olarak kullanılabilir (Fowler, 1986, s. 150). Elena Semino, bu kavramı - Fowler'dan biraz daha farklı olarak - "özünde bireysel ve bilişsel olan dünya görüşlerinin belirli boyutlarını ortaya koyan veya aynı bilişsel özelliklere [bilişsel alışkanlıklar, yetenekler, yakınlıklar ve bilişsel kısıtlılıklara] sahip olan insanlarda (örn. aynı zihinsel hastalığı yaşayan veya ergenler gibi aynı bilişsel gelişim sürecinde olan insanlarda)" aynı şekilde ortaya çıkan biçimsel bir özellik olarak nitelendirmektedir (Semino, 2002, s. 97). Semino ve Fowler'ın tanımlarının örtüştüğü temel nokta ise, Fowler'ın düşünce biçimini "zihinsel benliğin dilsel yansıması" olarak görmesidir (Fowler, 1977, s. 103). Düşünce biçemi kavramı "gerçekliğin belirli bir zihinde kavramsallaştırılmasının dil yoluyla gerçekleştirilmesi ve ifade edilmesi" olarak da tanımlanabilir (Bockting, 1994, s. 159). Düşünce biçemi "normallikten" "anormalliğe" kadar geniş bir yelpazede ele alınabilir (Semino, 2002, s. 99) ve bu kavramın en sık kullanıldığı örnekler bilişsel bir alışkanlığın ya da bilişsel işlevlerdeki bir kısıtlılığın belirgin bir şekilde dile yansımasını konu alan çalışmalarda ortaya çıkmaktadır.

Yazın metinlerinde biçemin "gerekçeli bir tercih" olarak karşımıza çıktığını göz önünde bulundurursak (Verdonk, 2002, s. 9), düşünce biçeminin çeviri için ne kadar önemli olduğunu anlayabiliriz. Çevirmen kaynak metinde geçen biçimsel unsurların belirli bir bilişsel düzeyi ve dünya görüşünü yansıttığını varsayarak çeviri yapmakta ve tıpkı kaynak metin okuru gibi yazarın biçimini dikkate alarak kaynak metinle ilgili belirli yorumlara ulaşmaya çalışmaktadır. Bu doğrultuda, düşünce biçemi kavramının çeviribilim çalışmalarında yer alması gerektiği konusunu ilk vurgulayan araştırmacı Jean Boase-Beier (2003) olmuştur. Boase-Beier, kaynak metinde düşünce biçiminin çevirmenler için "iletişimsel bir ipucu" olduğunu vurgulayarak, yazın çevirmenlerinin önceliğinin biçim aktarımı olması gerektiğini ifade etmiştir (Boase-Beier, 2006, s. 44-45). Biçim aktarımının yazın çevirisinde öncelik taşımasının nedeni, kaynak metinde yer etmiş zihin ve düşünce süreçlerini de içinde barındırıyor olması ve kaynak metindeki biçimsel unsurların çevirmen tarafından yeniden oluşturulması ile erek metin okurunun tıpkı kaynak metin okuru gibi kaynak metne damgasını vurmuş zihin ve düşünce süreçlerini deneyimleyebilme fırsatına sahip olmasının sağlanmasıdır.

Bu noktada unutulmaması gereken konu, Marksist Eleştiri Kuramı ve

bilişsel-edimbilimsel bir kuram olan Bağınıtı Kuramı çalışmalarında da belirtildiği gibi, bir metnin anlamının sadece sayfalarda yazan sözcüklerden oluşmadığı ve metnin anlam derinliklerine ulaşabilmek için biçemsel özelliklerine de bakılması gerektiğidir (bkz. Eagleton, 1986: Sperber & Wilson, 1995). Bu nedenle, bilişsel bir sürece dayanan okuma ve çeviri faaliyetlerine başlayan bir çevirmen, bir olayın farklı şekillerde ifade edilmesinin farklı yaşanmışlıklar, farklı dünya görüşleri ve farklı bilişsel benlikler yansıtabileceğini de göz önünde bulundurmalıdır. Yapılan çevirinin amacı kaynak metnin yazınsal özelliklerini erek dil okuruna aktarmak ise, çevirmenin yazara özgü olduğunu düşündüğü ifade tarzını (biçemi) erek metinde yeniden yaratması beklenmektedir, çünkü biçem, Wales (2001, s. 371) tarafından da belirtildiği gibi, yazarın ne ifade ettiğine değil nasıl ifade ettiğine ışık tutmaktadır ve sözcüklerin altında yatan anlam, kaynak metni şekillendiren biçimin çevirmen tarafından yeniden oluşturulmasına bağlıdır (Boase Beier, 2006, s. 41).

Diğer yandan, çevirmenin de kendisine özgü bir düşünce biçiminin olabileceği unutulmamalıdır. Mona Baker, çevirmen biçimini dil ile ifade bulan "parmak izi" olarak tanımlamaktadır (Baker, 2000, s. 244). Bu noktada, bilişsel biçembilimi çeviribilim çalışmalarına dahil edebilmek için çevirmenin düşünce biçiminin erek metni etkileyip etkilemediğini de incelemek gerekir. Bu doğrultuda, sorulması gereken üç temel soru bulunmaktadır: (i) Erek metnin biçimini kaynak metnin biçiminden farklı kılan biçemsel unsurlar var mıdır? (ii) Erek metnin biçiminin farklı olması, çevirmenin kendisine özgü bir düşünce biçimine sahip olmasına bağlıdır mıdır? (iii) Bu farklılıkta erek metnin kabul edilebilirliği ve erek toplum normlarının bir rolü var mıdır? İkinci ve üçüncü sorulara verilecek cevaplar, kaynak metin ve çevirinin birbirinden farklı biçemsel özelliklere sahip olmasının altında yatan nedenin çevirmenin bilişsel benliği ile mi yoksa toplumsal özelliklerle mi ilişkili olduğuna ışık tutacaktır.

3. Bilişsel biçem özelliklerinin belirlenmesi

Çeviriye damga vuran biçemsel özellikleri, kaynak metnin biçemsel özellikleri ile ilişkili olarak incelemek isteyen bir araştırmacının nesnel kriterler kullanması gerekmektedir. Yirminci yüzyılın başından ortasına kadar yapılan yazınsal metin incelemeleri "öznel" ve "izlenimsel" oldukları gerekçesi ile eleştirilmiştir (McRae & Clark, 2008, s. 330). Örneğin, aynı yazın metnini inceleyen iki farklı araştırmacının kendi istekleri doğrultusunda kriter belirlediği ve metnin biçemsel özelliklerine dair birbirinden farklı sonuçlara vardığı görülmüştür (McRae & Clark, 2008, s. 330). Biçembilim, bu öznel yaklaşımların dayandığı sezgisel ve kişisel incelemelere bir son vermeyi hedeflemiştir. Bir yazın metninde biçimin nasıl belirleneceği, okur üzerinde ne gibi etkiler bırakabileceği ve kaynak metnin biçemiyle erek metin arasındaki ilişkinin ne olduğu nesnel bir biçem analizi ile ortaya çıkarılabilir.

Leech ve Short'un (1981) kontrol listesi başlığı altında bir araya getirdiği biçemsel özellikler, düşünce biçiminin çalışmalarda nasıl incelenebileceğine ışık tutmaktadır. Kontrol listesinin ilk sırasında sözcüksel kategori yer almaktadır. Sözcüksel kategoride basit ve türemiş sözcükler; ölçünlü dil, şive veya kesit dil kullanımı; soyut veya somut

sözcükler (soyut sözcük kullanımı varsa bu sözcüklerin belirli ahlaki ve toplumsal özelliklerle ve bireysel algılarla ilişkisi); tekil, çoğul ve topluluk adları; yalın, bileşik ve türemiş adlar; kullanılan sıfatların hangi niteliğe (örn. fiziksel, duygusal, görsel, ve işitsel) gönderme yaptığı ve bu sıfatların ne sıklıkla kullanıldığı; kullanılan fiillerin geçişli veya geçişsiz, etken veya edilgen özelliğinin incelenmesi yer almaktadır (Leech & Short, 1981, s. 61).

Listenin ikinci sırasında dilbilgisel kategori yer almaktadır. Bu kategori çerçevesinde metinde hangi tümce türlerinin (örn. bildirme, soru, emir ve ünlem) kullanıldığı, tümcede özne veya yüklem eksiltisinin görülüp görülmediği, tümce yapıları (örn. sözcük sayısı düzeyinde ortalama tümce uzunluğu), tümce yapısının (örn. yalın, sıralı, bileşik, kesik ve girişik tümce kullanımı) tümceden tümceye değişiklik gösterip göstermediği, özne öbeklerinin (isim ve sıfat tamlamaları) ve eylem öbeklerinin ne sıklıkla kullanıldığı ve hangi edatların, bağlaçların ve zamirlerin tercih edildiğine dair incelemeler yapılmaktadır (Leech & Short, 1981, s. 62-63).

Üçüncü sırada değişmeceli dil kategorisi yer almaktadır. Bu kategori çerçevesinde, kabul görmüş dil normlarından sapmalara bağlı olarak öncelenmiş olan dil kullanımları yer almaktadır (Leech & Short, 1981, s. 63). Metinde sözcük düzeyinde yinelemelerin yer alıp almadığı, sesbilgisel özellikler (örn. uyak, aliterasyon, asonans); yeni sözcükler türetme; dil düzeyinde anlamsal, sözdizimsel, sesbilgisel, veya grafolojik (yazımsal) sapmalar; eğretilme, düzdeğişmece, dar anlamlı bir sözcüğün geniş anlamda kullanılması ve hiciv kullanımı incelenmektedir (Leech & Short, 1981, s. 63-64).

Kontrol listesinin son sırasında başlıklık (örn. tümceler arasında bağıntı olup olmadığı, anlam bağıntılarının nasıl sağlandığı, göndermenin hangi adlarla yapıldığı ve eksiltinin etkisi) ve bağlam (örn. yazarın okura doğrudan veya kurguda yer alan bir karakterin aracılığıyla seslenmesi, metnin belirli bir sayfasında yer alan sözcükleri kimin söylediğine bağlı olarak biçimin değişiklik göstermesi) incelenmektedir (Leech & Short, 1981, s. 64).

4. İnceleme

4.1 Yazar ve eserin Türk okuruna tanıtılması

4.1.1 Talât Sait Halman'ın ön sözü

Ses ve *Öfke* ilk defa Remzi Kitabevi tarafından 1965 yılında Dünya Muharrirlerinden Tercüme Serisi kapsamında basılmıştır. Aynı çeviri daha sonra Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık tarafından basılmıştır. Çeviri eserde üç farklı iç yanmetin bulunmaktadır. Bunlardan ilki, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Kültür Bakanı olan ve akademisyen, yazar ve çevirmen olarak çok sayıda esere imza atan Talât Sait Halman tarafından "Ön söz" başlığı altında eserin Türk okuruna takdim edilmesidir. İkincisi, çevirmen tarafından eser hakkındaki birçok akademik yazı arasından seçilen Lawrence Edward Bowling'in (1948) "Faulkner: Technique of *The Sound and the Fury*" [Faulkner'in Ses ve *Öfke*'de Kullandığı Teknik] başlıklı makalesidir. "Çevirmenin birkaç notu" başlıklı yazı ise üçüncü yanmetin olarak okura sunulmaktadır. Bu üç yanmetin, yazarın ve eserin Türk okuru tarafından alımlanma ve yorumlanma şeklini etkileme potansiyeline sahip olması sebebiyle çalışmanın inceleme kapsamına dahil edilmiştir.

Ses ve *Öfke*'yi Faulkner'in "en güç ve en güçlü romanı" olarak tanımlayan ve detaylı bir ön söz yazısı kaleme alan Talat Sait Halman, eserin

- "yirminci yüzyılda yazılmış en iyi üç-beş romandan biri" olduğu (Halman, 1965, s. 7),
- Amerikan romanının gelişmesinde "bir dönüm noktası" olduğu (Halman, 1965, s. 7),
- Amerikan romanına "kendine özgü olan ilk boyutunu" kazandırdığı (Halman, 1965, s. 7),
- Amerikan romanının "benliğini anlayış serüvenini ilk doruğuna" ulaştırdığı (Halman, 1965, s. 7)
- Amerikan romanının "belki de en üstün örneği" olduğu (Halman, 1965, s. 9)

noktalarını vurgulayarak Ses ve *Öfke*'nin Amerikan edebiyatı içindeki yeri ve önemine açıklık getirmiştir. Halman tarafından dile getirilen bu noktaların en önemli rolü daha çok Türk okurunu Faulkner okumaya teşvik etmektir. Halman Türk okurunu 1960'lı yıllarda henüz alışık olmadığı modernist romanın özellikleri hakkında uyararak, Faulkner'in biçemi hakkında aşağıdaki bilgileri vermiştir:

- "anlaşılması zor bölümler ve darmadağın kronoloji[ye]" dayanması (Halman, 1965, s. 7),
- "ilk bakışta gereksiz görünen güçlüklerle dolu olması" (Halman, 1965, s. 8)
- "kolay haplar yutmaya alışmış okurların harcı [olmaması]" (Halman, 1965, s. 8)
- "okurun yaratıcı gibi çile çekmesini iste[mesi]" (Halman, 1965, s. 8)
- "tebellerin ve sabırsızların baş düşmanı" olması (Halman, 1965, s. 8)
- "anlatımdan iç monologlara ansızın atlamalar yapması" (Halman, 1965, s. 9)
- "keşmekeşten bir düzen" yaratması (Halman, 1965, s. 9)
- "upuzun karmaşık tümceler, bilinçaltından kopup gelmiş tuhaf sözler, anlama yardım etmeyen ve hatta yer yer hiç kullanılmayan noktalama, bölgesel konuşma özellikleri, darmadağın söyleyişler, gramer kurallarını vakit vakit hiçe sayan bir sentaks" üzerine kurulu olması (Halman, 1965, s. 9).

Halman, eseri "derinliğine inerek" okuyan Türk okurunun "değişik bir estetik görüş, üstün bir insanlık dramı ve güçlü bir yaşantı" geçireceğini vurgulayarak okurları Ses ve *Öfke*'yi okumaya davet ederken, eseri ancak çok çaba gösterenlerin anlayabileceğinin altını çizmiş ve çevirideki dilbilgisi ve imla hatalarının kaynak metinde de yer aldığına dikkat çekerek birtakım "tuhaf[lıkların]" çevirmenden kaynaklanmadığını anlatmıştır (Halman, 1965, s. 11).

Halman, *Güran*'ın çevirisinde sorun veya hata gibi görünen bazı tümceler için "*Güran*'ın çevirisinde pürüz arayanlar şunu unutmasın ki dört-başı-bayındır bir Faulkner çevirisi yoktur ve herhâlde olamaz da", "mutlak başarı kaç çeviriye nasip olmuştur ki?" ve "çeviri kokusu alanlar şunu akıldan çıkarmasın ki Ses ve *Öfke*'nin İngilizcesinde bile hafif bir çeviri kokusu vardır" gibi ifadeler kullanarak söz konusu "çevirinin bütünüyle başarılı olup olmadığını söyleme[nin] kolay olma[dığını]" ve çeviride birtakım aksaklıklar

görülebileceğini vurgulamıştır (Halman, 1965, s. 9). Diğer yandan, Güran'ın eseri çevirmekle ne kadar zor bir işin üstesinden geldiğini dile getirerek,

- orijinalini okumanın bile “yaman bir çaba gerektirdiği” bir metni “özellikle sentaksı İngilizceden apayrı bir dile” çevirmenin bir “mertlik” örneği olduğunu,
- eseri çevirmenin “her babayığidin harcı [olmadığını]”,
- çevirmenin “bu denli nankör bir işe girişmekle hayırlı bir hizmet” yapmış olduğunu vurgulamıştır (Halman, 1965, s. 9).

Ayrıca, Halman'ın Türkçe çeviriye ilişkin olarak değindiği bazı noktalar, 1960'lı yıllarda Türkiye'de yazın çevirisine nasıl bakıldığına ve yazın çevirmeninden neler beklendiğine de ışık tutabilir. Örneğin, Halman'ın, Gürman ile ilgili olarak “bir bakıma ihanet olan” adaptasyondan kaçındığını ve “çevirme görevini dürüstlikle yerine getirip romanının orijinaline sadık” davrandığını belirtmesi ile (Halman, 1965, s. 9), roman çevirisinde adaptasyonun tercih edilmediği görülmektedir; ve *Ses ve Öfke* gibi modernist romanın önemli bir örneğini temsil eden eserlerin Türk okuruna tüm özellikleri ile tanıtılması açısından kaynak-odaklı çevirinin teşvik edildiği ortaya çıkmaktadır.

Modernist roman, Türkiye'de 1950'li yıllarda ortaya çıkmış olsa da, o yıllarda Türkiye'deki örneklerin (örn. Tanpınar'ın *Huzur* romanı) Batı tarzındaki modernist romanlarla eşdeğer olarak kabul edilemeyeceği görüşü yaygındır (bkz. Belge, 1998, s. 38; Gümüş, 2015, s. 57). Türkiye'de bireyin iç dünyasının derinliğini veren ve bu doğrultuda modernist yazım teknikleri kullanan romanlar 1970'li yıllardan sonra ortaya çıkmıştır (Belge, 1998, s. 38; Gümüş, 2015, s. 57). *The Sound and The Fury* eserinin Türkiye'de Batı tarzı modernist romanların yazılmasına katkıda bulunacağını düşünen Halman bu nedenle “Türkiye'nin çağdaş Batı edebiyatını kendi kültürüne sindirme çabasında” olduğu bir süreçte “*Ses ve Öfke*'nin Türkçeye kazandırılmasını [nın] önemli bir dönemeç” olduğunu vurgulamış ve “Amerikan edebiyatının şaheserlerinden biri olan” bu romanın Türk yazarlarına “yeni sesler” ve “yeni anlayışlar” kazandıracağını belirterek Faulkner'ın biçimsel özelliklerinin Türkçe'ye aktarılmasının taşıdığı önemi vurgulamıştır (Halman, 1965, s.11).

The Sound and the Fury eserinin, modernist romanın biçimsel özelliklerinin Türk edebiyat alanına kazandırılması bakımından oynadığı rolü göz önünde bulunduran Halman, Faulkner'ın biçimi üzerine yabancı kaynaklarda yazılmış çok sayıda makale olduğunu belirterek, “Rasih Güran bütün bu kaynakları da kullanarak yeni, uzun ve orijinal bir ön söz yazsaydı hem *Ses ve Öfke*'nin aydınlatılması ve değerlendirilmesi bakımından Türk okuruna daha fazla yarar sağlardı hem de yeryüzünde hacmi hızla artmakta olan Faulkner eleştirilerine sağlam bir Türkçe inceleme katmış olurdu” eleştirisinde bulunmuştur (Halman, 1965, s. 10). Bu eleştiri üzerinden, Kültür Bakanı olarak da görev yapmış olan Halman tarafından çeviriye ve çevirmene önemli görevler yüklenmiş olduğu da anlaşılmaktadır: çevirmenin görevinin sadece yazarın biçimsel özelliklerini dikkate alarak kaynak-metin odaklı bir çeviri yapmakla sınırlanmadığı, o yıllarda Batı edebiyatını kendi edebiyat alanına ‘sindirme çabasında’ olan Türkiye'ye yabancı

edebiyat eleştirileri ve akademik yazıların da aktarılarak Batı tarzı edebiyat akımlarının tanıtımı için fırsat yaratılması görevinin de çevirmene yüklendiği görülmektedir.

4.1.2 Lawrence Edward Bowling'in makalesi

Bilinç akışı üzerine akademik yazılar yazan bir yazar olan Bowling'in 1948 yılında *The Kenyon Review* dergisinde Faulkner'in biçimsel özellikleri üzerine yazmış olduğu makale *Ses ve Öfke*'ye yanmetin olarak eklenmiştir. Makalede, Faulkner'in alışılmamış biçiminin okurları şaşırttığı, italik olarak yazılan tümcelerinin eser için büyük bir önem taşıdığı, bilinç akışı tekniğinin özellikleri, eserde kronolojik bir sıra takip edilmediği, Compson kardeşlerinin anlatılarındaki biçimsel özelliklerin birbirinden farklı olduğu, eserin biçimsel özelliklerinin konudan ayrılmaz bir bütünlük oluşturduğu, biçimsel özelliklerin göz önünde bulundurulmaması hâlinde eserin tam olarak anlaşılamayacağı gibi biçim-odaklı bilgilerin yanında eserin konusuna da detaylı bir şekilde yer verilmiştir (Bowling, 1948, s. 552-566).

4.1.3 Çevirmen notu

Rasih Güran, Türkçeye önemli eserler (örn. *Gazap Üzümleri*, *Pippin IV*'ün Kısa Süren Saltanatı, *Dünyayı Sarsan On Gün ve Çıplak ve Ölü*) kazandıran bir çevirmen ve yazardır. Nazım Hikmet'in yeğeni olarak da tanınan Güran, "Çevirmenin birkaç notu" başlığı altında üç maddelik kısa bir yanmetin olarak yazdığı yazıda yazarın en zor romanını çevirmek istemesinin nedenini çevirinin "birtakım bilgileri olduğu kadar, bu bilgileri yoğuracak, onlara can verecek bir iç yaşantısı gerektirmesi[ne]" bağlamıştır (Güran, 1965, s. 30). Güran, Halman'a Faulkner tanıtımından dolayı, Murat Belge ve Ferit Erkan'a da çeviri aşamasındaki yardımlarından dolayı teşekkür ederek yazısını tamamlamıştır (Güran, 1965, s. 30).

4.2 Benjamin'in düşünce biçiminin Türkçeye aktarılması

4.2.1 Sözcük Kullanımı

4.2.0.1 Somut sözcükler

Benjamin'in monoloğundaki tüm sözcükler somut özellik taşımaktadır. 'Yaprak', 'çimen', 'ağaç' ve 'çit' Benjamin bölümünde en sık geçen somut sözcüklerdendir. Soyut sözcük kullanmayan Benjamin duygularını ifade etmek için 'beğenmek', 'sevmek', 'nefret etmek' ve 'iğrenmek' gibi sözcükleri kullanmamaktadır. Bu nedenle, Benjamin'in duygularının okur tarafından anlamlandırılması güçleşmektedir. Benjamin beğendiği ya da nefret ettiği şeyleri tekrarlayarak açığa vurmaktadır. Benjamin'in sevdiği ya da sevmediği şeylerin, okur tarafından biçimsel özelliklerin takip edilmesi yoluyla anlaşılması beklenmektedir. Bunun nedeni, Benjamin'in duygularını anlaşılmasız kılmak değil, Benjamin'in ne kadar basit düşündüğünü okura göstermektir. Amacı kaynak metine ait biçimsel özellikleri erek dilde yeniden oluşturmak olan bir çeviride, soyut isim kullanılmaması, sık geçen somut sözcüklerin gereksiz tekrarlar olarak kabul edilmemesi gerekmektedir.

Yukarıda anlatılan durumun en belirgin örneği, kız kardeşi Candace'i çok seven Benjamin'in kardeşini konu alan tümcelerde belirli sözcükleri tekrar etmesidir:

- (1) Caddy **smelled like** leaves (Faulkner, 1987, s. 6).
Caddy yapraklar **gibi kokuyordu** (Faulkner, 1965, s. 34).
- (2) Caddy **smelled like** trees in the rain (Faulkner, 1987, s. 14).
Caddy yağmurda islanan ağaçlar **gibi kokuyordu** (Faulkner, 1965, s. 45).
- (3) She **smelled like** trees (Faulkner, 1987, s. 43).
Ağaçlar **gibi kokuyordu** (Faulkner, 1965, s. 66).

Bu örneklerde de görüleceği gibi, çevirmen kitap boyunca sık kullanılan “smelled like” ifadesini çevirmek için alternatif sözcükler (örn. kokusu ağaca benziyordu, kokusu ağaç gibiydi) kullanmamış, kaynak metindeki tekrarı koruyarak Benjamin’in düşünce biçemi nedeniyle tekdüze tümceler kurduğunu ve tümce kuruluşundaki monotonluğu okura yansıtmıştır. Benjamin’in kendisine özgü bir düşünce biçimine sahip olmasının başka bir nedeni de sinestezidir. Duyuların birlikte algılanması ya da birbirine karışması olarak ifade edilen sinestezisi nedeniyle hastalar hatırlayamadıkları bir olayı yıllar sonra hafızaları ile değil, olaya atfettikleri bir koku veya renk sayesinde hatırlayabilmektedir çünkü hafızaları ses ve görüntü gibi algıları beyne koku veya renk olarak işlemektedir (Cytowic, 2002, s. 32). Benjamin kendisi için önemli olan olayları (çamaşırların rüzgârda dalgalanması ve annesinin uzaktan gelerek kendisine yaklaşması) hatırladığında söz konusu olayların (yapılan hareketin) kokusunu duyduğunu ifade etmektedir (Smith, 2017, s. 31).

- (4) I could **smell the clothes flapping** (Faulkner, 1987, s. 14).
Çırtırılan çamaşırların kokusunu duyuyordum (Faulkner, 1965, s. 40).
- (5) Then they all stopped and it was dark, and when I stopped to start again I could hear Mother, and **feet walking fast away**, and I could smell it. Then the room came, but my eyes went shut. I didn’t stop. I could smell it (Faulkner, 1987, s. 34).
Sonra tümü durdular, karanlıktı ve ben de yeniden başlamak için durduğum zaman işittim **annemi**, hızlı hızlı yürüyerek **uzaklaşan ayaklarını ve duydum kokusunu**. Sonra o da bana doğru geldi, ama kapandı gözlerim. Durmadım. **Kokusunu alıyordum** (Faulkner, 1965, s. 58).

Dördüncü örnekte, Benjamin’in bahçeye asılan çamaşırların rüzgâr nedeniyle bayrak gibi dalgalandığını görmesi üzerine dalgalanma hareketinden bahsederken görme yerine koklama duygusunu dile getirmiştir. Çeviride ise, Benjamin’in dalgalanma hareketinin yerine çamaşırların kokusunu duyduğunun ifade edilmesi, karakterin sinestezik düşünce biçiminin erek metne yansıtılmamasına neden olmuştur. Beşinci örnekte ise, Benjamin annesinin yanına yaklaşmasını anlatırken, bu hareketin kokusunu duyduğunu ifade etmektedir. Ancak çeviride Benjamin’in vurguladığı olayın yaklaşma hareketinin kokusu yerine annesinin (annesinin ayaklarının) kokusu olduğu görülmektedir. Benjamin’in sinestezisi rahatsızlığının Türkçe çeviriye yansıtılmamasının nedeni, karaktere özgü

düşünce biçemi nedeniyle ortaya çıkan birtakım anlatım bozuklukları ve anlam bütünlüğünü bozan ifadelerin çevirmen tarafından sistematik olarak düzeltilmesidir.

4.2.0.2 Altsözcükleme

Altsözcükleme bir sözcüğün uygun bir bağlamda kullanılmaması, söylenilmek istenen bir şeyin başka sözcük ya da sözcüklerle ifade edilmesidir (Fowler, 1986, s. 152). Bu durum, bireyin sözcük dağarcığındaki eksiklerden, ifade edilmek istenen kavramların tam olarak bilinmemesinden ya da bu kavramların tam olarak algılanamamasından kaynaklanabilir (Fowler, 1986, s. 152).

(6) We drank the **sassprilluh** and T. P. pushed the bottle through the lattice, under the house, and went away. (Faulkner, 1987, s. 41)

Sarsprillay içtik ve T.P. şişeyi parmaklığın arasından itti, evin altına, ve gitti (Faulkner, 1965, s. 65).

(7) Caddy got the box and set it on the floor and opened it. **It was full of stars.** (Faulkner, 1987, s. 41).

Caddy kutuyu getirdi, yere koydu, açtı. Yıldızlarla doluydu kutu (Faulkner, 1965, s. 65).

(8) Caddy fought. They both **breathed fast** (Faulkner, 1987, s. 47).

Caddy savaşıyordu. İki de hızlı hızlı soluyorlardı (Faulkner, 1965, s. 72).

Benjamin'in, Türkçe eşdeğeri saparna olan ve sarsaparilla bitkisinden yapılan bir içki çeşidini anlatırken, 'sarsaparilla'yı tam olarak dile getiremeyip, "sassprilluh" ifadesini kullanması altsözcükleme örneğidir. Benjamin'in, kutunun parlak bir kaplıkla kaplı olmasını anlatmak isterken, 'sparkly box' (parlak/parıltılı kutu) ifadesini bilemediği için kutunun içinin yıldızlarla dolu olduğunu dile getirmesi de altsözcükleme örnektir. Çok koştuğu için nefes nefese kalan kardeşlerinin durumunu anlatan Benjamin'in 'pant' ya da 'gasp' (nefes nefese kalmak) ifadelerini bilemediği için 'breathe fast' (hızlı nefes almak) ifadesini kullanmış olması da başka bir altsözcükleme örneğidir. Örneklerden de görülebileceği gibi, çevirmen kaynak metindeki altsözcükleme özelliğini Türkçede korumuştur.

4.2.1.3 Geçişli Eylemler

Benjamin karakterinin düşünce biçimini yansıtan özelliklerden biri de geçişli fiillerle birlikte nesne kullanmaması; yani geçişli filleri geçişsiz filler gibi kullanmasıdır. Bu durum, Benjamin'in bazen gözüyle görebildiği bir nesneyi bile algılayamamasından veya nesneyi fark edememesinden kaynaklanmaktadır (Fowler, 1986, s.133). Benjamin eylemler ile bu eylemlerin nesnelere üzerindeki etkileri arasında ilişki kuramamaktadır (Fowler, 1986, s. 169) ve sadece kendisinin özne olduğu tümcelerde geçişli filleri nesne ile beraber kullanmaktadır. Bu durum, düşünce biçimine aşağıdaki şekilde yansımaktadır:

- (9) [...], they were **hitting** (Faulkner, 1987, s. 3).
[...], **vuruyorlardı** (Faulkner, 1965, s. 31).
- (10) It was red, flapping on the pasture. Then there was a bird slanting and tilting on it. Luster **threw**. The flag flapped on the bright grass and the trees (Faulkner, 1987, s. 3).
Kırmızıydı, çayırın üstünde dalgalanıp duran. Sonra bir kuş vardı üzerine doğru inen. Luster **fırlattı**. Bayrak aydınlık otların üstünde dalgalanıyordu ve ağaçların (Faulkner, 1965, s. 31).
- (11) "Come here, Jason." Father said. Jason **threw into the fire**. It hissed, uncurled, turning black (Faulkner, 1987, s. 56).
"Gel buraya bakayım." dedi Babam. Jason **ateşe attı**. Kâğıt tısladı, düzlendi ve kararmaya başladı (Faulkner, 1965, s. 91).

Dokuzuncu örnekte, oyuncuların golf oyunu sırasında topa vurmasından bahsedilmektedir. Ancak, Benjamin 'they were hitting the ball' ifadesi yerine sadece "they were hitting" ifadesini kullanarak kaynak dil okurunun beklentilerinin aksine "hit" fiilini geçişsiz bir fiilmiş gibi kullanmıştır. Bu durum, Benjamin tarafından golf oyuncularının neye vurduğunun ya da ne amaçla vuruş yaptığının anlaşılmadığını göstermektedir (Bockting, 1995, s. 45). Onuncu ve on birinci örneklerde, 'Luster threw the flag' ve 'Jason threw the paper into the fire' tümcelerindeki fiiller nesne almadan kullanılarak geçişsiz duruma getirilmiştir. Çevirmen, kaynak metinde geçişli fiillerin geçişsiz fiiller gibi kullanılması özelliğini korumuştur.

4.2.2 Dilbilgisel Kategori

4.2.2.1 Kiplik

Benjamin'in monoloğunda sadece 'could' kipi tercih edilmiştir. Bu kipin kaynak metin içindeki önemi, koklama duygusu çok güçlü olan Benjamin'in koklayabilme yetisinin vurgulanmak istenmesinden kaynaklanmaktadır (Bockting 1995, s. 51).

- (12) [...] but I **could smell** the bright cold (Faulkner, 1987, s. 3).
[...] ama **kokluyorum** pırıl pırıl soğuğu (Faulkner, 1965, s. 33).
- (13) I **could smell** the sickness (Faulkner, 1987, s. 47).
Hastalığı kokluyordum (Faulkner, 1965, s.82).
- (14) I **could smell** Versh and feel him (Faulkner, 1987, s.20).
Versh'in kokusunu **duyuyorum** onu seziyorum (Faulkner, 1965, s.52).

Yukarıdaki örneklerde görülebileceği gibi, çeviride 'koklayabiliyordum' yerine "kokluyorum" ve "kokusunu duyuyorum" ifadeleri kullanılmıştır. 'Could' kipinin Benjamin'in düşünce biçiminin önemli bir parçasını oluşturduğu göz önünde bulundurulduğunda

(Bockting, 1995, s. 51), çevirmenin bu kipi kullanmaktan kaçınmasının belirli bir sebebinin olup olmadığını sorgulamak gerekir. Benjamin'in kokladığını ifade ettiği şeyler genellikle okurun beklentilerine aykırı olduğundan (örn. 'soğuğu koklamak', 'hastalığı koklamak'), çevirmen bu durumu 'could' kipi ile daha çok ön plana çıkarmaktan kaçınmak istemiş olabilir.

4.2.2.2 Tümce yapısı

Benjamin basit tümceler kurabilmekle birlikte, kısa ve basit tümceleri 've' bağlacı ile birbirine ekleyerek uzun tümceler elde edebilmektedir. Bu biçimsel özelliğin en büyük etkisi, okura bir çocuk masalı okuyor ya da bir çocuğun konuşmasını dinliyor hissi vermesidir:

(15) Dilsey came with a blanket **and** spread it over her **and** tucked it around her (Faulkner, 1987, s. 44).

Dilsey bir battaniye ile geldi, üzerine örttü, sardı her yanını (Faulkner, 1965, s. 67).

(16) It kept on making it **and** I couldn't tell if I was crying or not, **and** TP fell down on top of me, laughing, **and** it kept on making the sound **and** Quentin kicked T.P. **and** Caddy put her arms around me, **and** her shining veil, **and** I couldn't smell trees anymore **and** I began to cry (Faulkner, 1987, s. 40).

Ses çıkarıyordu **ve** ben bilmiyordum ağlayıp ağlamadığımı, T.P. üstüme yuvarlandı, gülerek, o hep ses çıkarıyordu. Quentin T.P.'ye tekme attı, Caddy kolları ile sardı beni, parıldayan duvağı, duyamıyorum ağaçların kokusunu artık **ve** başlıyorum ağlamaya (Faulkner, 1965, s. 64).

Türkçe çeviride 've' bağlacının çok fazla tekrar edilmesinden düzenli olarak kaçınılmıştır. Bu bağlacın kaynak metindeki en önemli görevi, Benjamin'in zihinsel olarak zor ve karmaşık tümceler kurma yetisine sahip olmadığını göstermektir. On altıncı örneğe baktığımızda, kaynak metinde "and I couldn't smell trees anymore and I began to cry" (artık ağaçları koklayamıyordum **ve** ağlamaya başladım) ifadesi yerine 'and I couldn't smell trees anymore **so** I began to cry' (artık ağaçları koklayamıyordum bu yüzden ağlamaya başladım) ifadesinin gelmesinin daha uygun olacağını görmekteyiz. Böyle bir durumda, kaynak metinde 'so' yerine 'and' bağlacının tercih edilmesinin nedeni bağlama uygun bağlaç kullanımı gibi bilişsel beceri gerektiren biçimsel özelliklerin Benjamin tarafından kullanılmadığını okura göstermektir. Çevirmen "duyamıyorum ağaçların kokusunu artık ve başlıyorum ağlamaya" ifadesi ile 've' bağlacına yüklenen bu önemli görevi korumuştur; ancak kaynak metinde bağlacın tekrarlı olarak kullanıldığı tümcelerde tekrarlardan kaçınmak için nokta ve virgül gibi noktalama işaretleri kullanmıştır.

4.2.2.3 Temel tümceye bağlı iç tümcenin noktalama işareti ile bitirilmesi

(17) 'Shut up that moaning.' Luster said (Faulkner, 1987, s. 2).

"Kes şu ulumayı," dedi Luster (Faulkner, 1965, s. 32).

(18) "What is it now." Mother said (Faulkner, 1987, s. 2).

"Yine ne var," dedi Annem (Faulkner, 1965, s. 32).

(19) "I know, I know." Uncle Maury said (Faulkner, 1987, s. 3).

"Biliyorum, biliyorum," dedi Maury Dayı (Faulkner, 1965, s. 33).

Yukarıdaki örnekler, Benjamin'in kaynak metinde temel tümceye bağlı (örn. "Luster said") iç tümceden (örn. "shut up that moaning") sonra virgül kullanarak, tümceyi nokta ile böldüğünü göstermektedir. Diğer bir ifadeyle, "'Shut up that moaning,' Luster said" tümcesi "'Shut up that moaning.' Luster said" hâline gelmiştir. Tümce yapısındaki bu değişikliğin nedeni, geçişli fiiller başlıklı altındaki örneklerde de görüldüğü gibi, Benjamin'in geçişli fiilleri geçişsiz olarak kullanmasıdır. Yukarıdaki tümceler, Benjamin'in dünyasında 'say' fiilinden sonra nesne kullanımının gerekmediğine işaret etmektedir çünkü karakter bilişsel olarak bir eylem ile bir nesneyi ilişkilendirme sorunu yaşamaktadır (Bockting, 1994, s. 160). Türkçe çeviride ise, Benjamin'in düşünce biçimine özgü bu özelliğin oluşturulmadığı ve nokta kullanımının yerini virgüle bıraktığı görülmektedir. Çevirmen bu durumu "Türkçe çeviride, diyalogların birinci parçasından sonra, söyleyenin adı yerine küçük harfle dedi sözcüğü geldiği için, nokta yerine virgül kullanılmıştır" (Güran, 1965, s. 13) notu ile açıklamıştır. Çevirmenin notu, Benjamin'in düşünce biçimine özgü dil kullanımlarının, Türkçe tümce yapılarına, noktalama işaretlerine ve benzeri dil kullanımlarına uygun düşmeyen durumlarda dil kurallarına uygun olarak düzeltildiğini ve normlardan sapmaların önlendiğini göstermektedir.

4.2.3 Değişmeceli dil

4.2.3.1 Kişileştirme

Benjamin'nin monoloğunda geçen en önemli biçimsel özellik, cansız varlıkların kişileştirilmesidir:

(20) The **spoon came** up to my mouth (Faulkner, 1987, s. 18).

Kaşık ağızıma çıktı (Faulkner, 1965, s. 50).

(21) The **cushion went** away (Faulkner, 1987, s. 49).

Yastık uzaklaştı (Faulkner, 1965, s. 84).

(22) *I couldn't see it, but my hands saw it, and I could hear it getting night, and my hands saw the slipper but I couldn't see myself, but my hands could see the slipper, and I squatted there, hearing it getting dark* (Faulkner, 1987, s. 55).

Görmüyordum, ama ellerim görüyordu terliği, bastırıldığını işitiyorum gecenin ve terliği görüyordu ellerim, ben orada çömelmiştim, işiterek karardığını ortalığın (Faulkner, 1965, s. 91).

Yukarıdaki örneklerde, kişileştirme sanatı ile Benjamin'in kendi elleri üzerinde kontrolü olmadığı ve kendisi bir olayın farkında olmasa da motor hareketlerinin

kendiliğinden gerçekleştiği izlenimi verilmiştir. Bu durumun nedeni, okura Benjamin'in beş duyusunun tuhaf bir şekilde çalıştığını ve karakterin duyularını kontrol edemediğini göstermek olabilir. Yirmi birinci örnekte ise, "[y]astık uzaklaştı" ifadesinde kişileştirme yapılarak Benjamin'in pek çok olayı diğer insanlardan daha farklı algıladığı gösterilmektedir. Çeviride kişileştirme sanatı korunarak, Benjamin'in düşünce biçimine özgü olan bu özellik erek dil okuruna aktarılmıştır. Bu noktaya kadar görülen biçimsel özelliklerin ışığında, yirmi ikinci örnekte Türkçe çeviriye ilişkin olarak dikkati çeken özellikler, çeviride 've' bağlacının tekrarından mümkün olduğunca kaçınılmış olunması, "could(n't)" kipinin altında yatan anlamın çeviriye yansıtılamaması, ve - kaynak metinde böyle bir biçimsel özellik bulunmamasına rağmen - çeviride Benjamin'in düşünce biçiminin diğer insanlardan farklı olduğunu göstermek için kaynak metindeki kurallı (düz) tümcelerin devrik tümce hâline getirilmesidir.

4.2.3.2 Yineleme

(23) I could hear them talking. I went out the door **and** I couldn't hear them, **and** [...] I **tried to say**, but they went on, **and** I went along the fence, **trying to say**, and they went faster. Then they were running and I came to the corner of the fence **and** I couldn't go any further, **and** I held to the fence, looking after them and **trying to say** (Faulkner, 1987, s. 59).

Konuştuklarını duyabiliyordum, kapıdan çıktım, konuştuklarını duyamıyorum. [...] Onlara **söylemek istiyorum** ama onlar yürüyorlar, ben de yürüyorum parmaklık boyunca, **söylemeye çalışarak**, ama onlar daha çabuk yürüyorlar. Sonra koşmaya başladılar, ben parmaklığın köşesine geldim, daha ileri gidemedim, parmaklığa yapıştım, arkalarından bakakaldım, **söylemeye çalışarak** (Faulkner, 1965, s. 74).

Benjamin'in anlatısında belirli sözcük ve bağlaçların tekrar edilmesinin temel görevi, karakterin yaşına rağmen sözcük dağarcığının oldukça fakir olduğunu göstermektir. Bazı sözcük ve bağlaçların sık ve sistematik olarak tekrar edilmesi, Benjamin'e dili yeni öğrenen bir çocuk gibi algılanmasına neden olmaktadır. Türkçe çeviriye genel olarak bakıldığında, yinelemelerden sistematik olarak kaçınıldığı görülmektedir. Örnekten de anlaşılabilir gibi, çeviride 've' bağlacının tekrarından -kaynak metinde en çok tekrar ettiği paragraflar da dâhil olmak üzere- kaçınılmıştır. Bunun nedeni, bu tür yinelemelerin okur tarafından çeviri hatası olarak algılanmasını önlemek olabileceği gibi çeviride monoton bir anlatımın önüne geçilmeye çalışılması da olabilir. Çevirinin amacı kaynak metnin biçimini erek dilde yeniden oluşturmak ise, "trying to say" tekrarında olduğu gibi kaynak metinde yapılan diğer yinelemelerin sıklığının korunması gerekmektedir.

4.2.3.3 Grafolojik unsurlar

Leech ve Short, grafolojik (yazımsal) unsurların (örn. yazım, büyük harf kullanımı, heceleme ve italik harf kullanımı) biçimin küçük ve yüzeysel bir bölümünü oluşturduğunu vurgulamış olsa da (Leech & Short, 1981, s. 105), grafolojik unsurlar *The Sound and The Fury*'de Benjamin'in düşünce biçimini yansıtan en önemli biçimsel özellik olarak

karşımıza çıkmaktadır. Eserdeki grafolojik sapmalar, olayların zamanında yaşanan değişikliği vurgulamak için yapılmıştır. İtalik harf kullanımının romandaki diğer bir görevi ise Benjamin'in farkında olmadan zaman içinde yolculuk yapmasına neden olan bazı imgeleri ön plana çıkarmaktır. Benjamin'in anlatısında geçen diğer grafolojik özellik ise noktalama işaretlerinin içinden sadece nokta ve virgölün kullanılmış olmasıdır. Bu biçimsel özelliğin amacı, Benjamin'nin tonlama farklılıklarını ve anlamsal farklılıkları algılayamıyor olduğunu okura göstermek olabilir.

(24) She climbed the fence with the letter in her hand and went through the brown, rattling **flowers**. Mrs Patterson came to the door and opened it and stood there. *Mr Patterson was chopping in the green **flowers**. He stopped chopping and looked at me* (Faulkner, 1987, s. 13-14).

Elinde mektup parmaklığı tırmandı ve hışırdayan kahverengi çiçeklerin arasından yürüdü. Misis Patterson geldi, kapıyı açtı, önünde durdu. *Mister Patterson yeşil çiçeklerin içinde odun yarıyordu. Bıraktı ve bana baktı* (Faulkner, 1965, s.40).

(25) *Here, les finish drinking this here **sassprilluh**. It make me feel just like a squinch owl inside. We drank the **sassprilluh** and T.P. pushed the bottle through the lattice, under the house, and went away* (Faulkner, 1987, s. 38).

Şu **sassprillayı** içip bitirelim. Sanki içimde bir baykuş varmış gibi yakıyor beni. **Sassprillayı** içtik ve T.P. şişeyi parmaklığın arasından itti, evin altına ve gitti (Faulkner, 1965, s. 62).

Yirmi dördüncü örnekte, Benjamin'in kardeşi Caddy ile çiçeklerin arasında yürüyen Mrs Patterson'a mektup göndermesinden bahsederken, geçmişte Patterson'un çiçeklerin arasında odun yardığı esnada Mrs Patterson'a mektup getirdiğini hatırlamıştır. İki farklı bağlamda geçen 'çiçek', karakterin bilinç akışında geçmiş zamana yolculuk yapmasına neden olmuş ve bu sebeple geçmiş zamanda geçen olay italik olarak yazılmıştır. Benjamin zaman kavramına sahip olmadığı için, olayların kronolojik sırasını karıştırmaktadır. İtalik harf kullanımının görevi Benjamin'in zaman içinde geçmişe ve şimdiki zamana geçişi hakkında okuru haberdar etmektir. Yirmi beşinci örnekte ise, "[h]ere, les finish drinking this here sassprilluh" ve "[w]e drank the sassprilluh" tümceleri kronolojik bir sıra içinde geçiyor gibi görünse de iki farklı bağlam ve zamanda geçen olaylardır. Kaynak metinde italik harf kullanımına atfedilen bu önemli görev çeviride de korunarak okurun Benjamin'in zaman içindeki yolculuğunun farkına varması sağlanmıştır.

4.2.4 Bağlaşıklık ve Bağlam

Benjamin'in 'burada' ve 'orada', 'şu anda' ve geçmişte' gibi kavramlar arasındaki farkı algılayamıyor olması ve olayların oluş sırasını birbirine karıştırıyor olması, okurun metnin bağlamı konusunda zorluk çekmesine neden olmaktadır. Ayrıca, Benjamin'in monoloğunda yer ve zaman belirteçleri ya tamamen tümceden çıkarılmış ya da aşırı bir şekilde vurgulanmıştır:

(26) They were coming toward **where the flag was** and I went along the fence (Faulkner, 1987, s. 2).

Bayrağın olduğu yere geliyorlardı ve ben yürüdüm parmaklık boyunca (Faulkner, 1965, s. 31).

(27) "Found it under **this here** bush." Luster said (Faulkner, 1987, s. 38).

"Çalılığın içinde buldum," dedi Luster (Faulkner, 1965, s. 72).

(28) "Reach it again, and I chop it right off with **this here** butcher knife." Dilsey said (Faulkner, 1987, s. 44).

"Eğer bir daha uzat, şu satırla keserim elini, görürsün," dedi Dilsey (Faulkner, 1965, s. 79).

Yirmi altıncı örnekte, kaynak metinde 'they were coming toward the flag' (bayrağa doğru geliyorlardı) ifadesi yerine "they were coming toward where the flag was" (bayrağın olduğu yere doğru geliyorlardı) kullanılmıştır. Bu durumun nedeni, Benjamin'in bilişsel dünyasında bir nesnenin kendisine değil, nesnenin içinde bulunduğu görsel alana öncelik vermesidir. Bu durum, Benjamin'in geçişli fiillerle birlikte nesne kullanmamasının başka bir nedenidir. Bu örnekte, "[b]ayrağın olduğu yere geliyorlardı" ifadesi ile söz konusu biçimsel özellik erek dile aktarılmıştır. Yirmi yedi ve yirmi sekizinci örneklerde olduğu gibi, çift gösterici konumunda olan ve ölçünlü dilde kullanılmayan "this here", Türkçe çeviride bazı yerlerde tamamen tümceden atılmış, bazı yerlerde ise yerini 'bu' veya 'şu' gibi ifadelerle bırakmıştır. Bu durum, çevirmenin ölçünlü dilin normlarına uymayan biçimsel özellikleri normlara uygun hâle getirmeye çalışmasından kaynaklanmaktadır (bkz. Güran, 1965, s. 13).

Bağlaşıklık için önem taşıyan başka bir biçimsel özellik de bağlaçların kullanımudur. Ancak, örnekte de görmüş olduğumuz gibi, Benjamin'in monoloğunda bağlaçlar sadece tümceleri birbirine bağlamakta tümceler arasında anlamsal bir bağlantı kurma görevini tam olarak karşılayamamaktadır. Diğer bir ifadeyle, Benjamin bölümünde sözcükleri, tümcecikleri ve tümceleri sözdizimsel olarak birbirine bağlayan bağlaçlar farklı düşünceleri birbirine bağlama görevini çoğu zaman yerine getirememektedir:

(29) He was still laughing, **and** I couldn't stop, **and** I tried to get up **and** I fell down, **and** I couldn't stop (Faulkner, 1987, s. 15).

Halâ gülüyordum ve ben tutamıyordum kendimi, ayağa kalkmaya çalıştım, düştüm, ve tutamıyordum kendimi (Faulkner, 1965, s. 47).

Kaynak metinde, 'he was still laughing, and I couldn't stop. I tried to get up, **but** I fell down, and I couldn't stop' ifadesinin yerine özellikle "[h]e was still laughing, and I couldn't stop, **and** I tried to get up **and** I fell down, and I couldn't stop" ifadesinin kullanılmış olması bağlaşıklık araçlarının gereksiz ve uygun olmayan bir şekilde kullanıldığını göstermektedir. Bu gibi gereksiz ve uygun olmayan bağlaç kullanımları Türkçe çeviride

düzeltilmiş, yerine ya noktalama işaretlerinden biri kullanılmış ya da daha uygun bir bağlaç getirilmiştir. Yukarıdaki örnekte, çeviride ‘ve’ bağlacının kullanımının uygun olmadığı durumlardan birinde bağlacın yerine virgül getirildiği, diğerinde ise bağlacın tümceden çıkarıldığı görülmektedir.

Sonuç

Modernist romanın biçimsel özelliklerinin Batı tarzı modernist romanlarda görüldüğü şekliyle Türkiye’de henüz ön plana çıkmamış olduğu 1965 yılında Türkçeye çevrilen *The Sound and The Fury* eserindeki Benjamin karakterinin anlatısında geçen ve karakterin bilişsel düzeyine paralel olarak gelişen düşünce biçiminin Türkçeye nasıl aktarıldığını incelemek için yola çıkan bu çalışmada, Rasih Güran tarafından Türkçeye kazandırılan çeviri ile ilgili olarak, Benjamin’in

- sözcük dağarcığındaki yetersizlik nedeniyle ortaya çıkan altsözcükleme özelliğinin çeviride korunduğu;
- basit tümce yapısının korunduğu;
- cansız varlıkları kişileştirme özelliğinin çeviride oluşturulduğu;
- şimdiki zamandan geçmiş zamana geçişlerde kullandığı italik harflerin çeviride korunduğu;
- geçişli fiilleri geçişsiz fiil gibi kullanmasının herhangi bir anlatım bozukluğuna sebep olmadığı durumlarda Türkçeye aktarıldığı;
- sinestezik algı şeklinin düşünce biçimine yansımaları sonucunda kaynak metinde anlatım bozukluğuna yol açan ifadelerin, çeviride Türkçe anlatım kurallarına uygun olarak düzeltilindiği;
- başka kiplerin yerine düzenli olarak kullanılan “could” kipinin Türkçede anlatım bozukluğuna yol açtığı durumlarda farklı şekillerde çevrildiği;
- noktalama işareti kullanımının Türkçenin kurallarına uygun olmadığı durumlarda, kurallara uygun olarak değiştirildiği ve bu durumun, geçişli fiillerle birlikte nesne kullanmayan Benjamin’in bazı ifadelerinde geçen anlatım bozukluklarının düzeltilmesine de yol açtığı;
- düşünce biçimindeki basitliği ve tekdüzeliği yansıtmak amacıyla tekrar edilen bazı sözcük ve bağlaçların anlatım bozukluğuna yol açması durumunda tekrarlardan kaçınıldığı ve Benjamin’in düzgün olarak kullanmadığı bağlaçların, çeviride Türkçeye uygun olarak düzeltilindiği;
- kaynak metinde bağlaşıklık ve bağlamı olumsuz etkileyerek kaynak dil okuruna zorluk çıkaran bazı anlatım bozukluklarının Türkçe anlatım kurallarına uygun olarak düzeltilmesi nedeniyle Türk okurunun bilişsel yükünün belirli ölçüde azaltıldığı ortaya çıkmıştır.

Kültür Bakanı, akademisyen, yazar ve çevirmen kimliğiyle Türkiye için çok önemli isimlerden biri olan Talât Sait Halman tarafından yazılan ön sözde, eserin karmaşık bir kronolojiye sahip olmasına, okura eziyet çektirmesine, iç monologların sorun çıkarmasına, noktalama işaretlerinin yanlış kullanılmasına, garip sözcükler içermesine ve “gramer

kurallarını vakit vakit hiçe sayan bir sentaks[a]" dayanmasına rağmen; "değişik bir estetik görüş" yansıttığı, çağdaş Batı edebiyatı tarzını kendi bünyesinde oluşturmak isteyen Türk edebiyat alanı için yeni bir çıkır açığı, modernist roman tarzının Türk yazarlarına "yeni sesler" ve "yeni anlayışlar" kazandıracığı dile getirilmiştir (Halman, 1965, s. 8-11).

Kaynak metindeki "tuhaf" dil kullanımlarının çevirmenden kaynaklanmadığının, erek metnin çeviri koktuğunu düşünenlerin kaynak metnin de çeviri koktuğunu bilmesi gerektiğinin ve her çeviride bazı "aksaklıkların" görülebileceğinin ön sözde vurgulaması (Halman, 1965, s. 8-11); bazı noktalama işaretlerinin Türkçe noktalama işaretlerinin kullanımına uygun olarak düzeltildiğinin belirtilmesi (Güran, 1965, s. 13) gibi hususlar, Türk okurunun modernist romanın biçimsel özelliklerine alışık olmadığı ve bu nedenle çeviride hata gibi görünen bazı dil kullanımlarının kaynak metinde de yer aldığı bilinmesi gerektiğinin düşünülmesine işaret etmektedir. Bu durumun diğer göstergeleri de, Lawrence Edward Bowling (1949) tarafından eserin biçimsel özelliklerinin modernist romana örnek olduğunu anlatmak için yazılan bir makalenin erek metne yanmetin olarak dâhil edilmesi ve anlatım bozukluğuna neden olan çoğu biçimsel özelliğin sistematik olarak Türkçe gramer ve anlatım kurallarına uygun olarak değiştirilmesidir.

Halman'ın ön sözünde, çevirinin yapıldığı yıllarda Türkiye'de çeviriye genel olarak nasıl bir rol biçildiğine ışık tutabilecek bazı göstergeler de mevcuttur: roman çevirisinde adaptasyonun "bir bakıma ihanet" olarak görülebileceği (Halman, 1965, s. 9), "orijinaline sadık" bir çevirinin "dürüstlük" olarak algılandığı (Halman 1965, s. 9) ve Batı tarzındaki yeni türlerin Türk edebiyat alanında yer edinmesine katkıda bulunmak için eserler üzerine yazılan yabancı makalelerin derlenerek çevirmen tarafından "yeni, uzun ve orijinal" bir ön söz yazılmasının gerekliliğine dair bilgiler çevirinin ön sözünde öne çıkan noktalar (Halman, 1965, s. 10).

Bu çalışmada, bilişsel biçembilimin çeviribilim çalışmalarına nasıl katkıda bulunabileceğine ışık tutmak amacıyla kaynak ve erek metinlerdeki düşünce biçemlerinin karşılıklı olarak incelenmesi için, Leech ve Short'un (1981) dört aşamadan oluşan biçimsel kontrol listesinden faydalanılmıştır; ve çeviriye dâhil edilen ön söz ve çevirmen notları çevirideki biçimsel tercihleri aydınlatmak üzere kullanılmıştır. Kaynak metnin biçimsel özelliklerinin erek dilde oluşturulmasının sadece çevirmenin kişisel tercihinin bağılı olmadığı, kaynak metin türüne ait biçimsel özelliklerin erek edebiyat alanında çevirinin yapıldığı dönemde kabul görüp görmediğinin ve erek dil okurunun bu tür biçimsel özelliklere aşina olup olmadığına da göz önünde bulundurulduğu sonucuna varılmıştır. Çevirmenin hayatta olmaması nedeniyle, bu çalışmada çevirmen ile görüşme gerçekleştirilememiştir. Gelecekte yapılacak bilişsel biçembilim çalışmalarında, röportaj yoluyla çevirmenin de incelemeye dâhil edilmesi, çeviride biçem konusu hakkında daha kapsamlı bilgi edinilmesine katkıda bulunacaktır.

Kaynakça

- Baker, M. (2000). Towards a Methodology for Investigating the Style of a Literary Translator. *Target*, 12(2), 241-266.
- Belge, M. (1998). *Edebiyat Üstüne Yazılar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Boase-Beier, J. (2003). Mind Style Translated. *Style*, 37(3), 253-265.
- Boase-Beier, J. (2006). *Stylistic Approaches to Translation*. Manchester: St. Jerome.
- Bockting, I. (1994). Mind Style as an Interdisciplinary Approach to Characterisation in Faulkner. *Language and Literature*, 3(3), 157-174.
- Bockting, I. (1995). *Character and Personality in the Novels of William Faulkner: A study in psychostylistics*. Amsterdam: University of Amsterdam Press.
- Bowling, L. E. (1948). The Technique of *The Sound and the Fury*. *Kenyon Review*, 10(4), 552-566.
- Childs, P. (2011). *Modernist Literature: A Guide for the Perplexed*, London: Continuum.
- Cytowic, R. E. (2002). *Synesthesia: A Union of the Senses*. Cambridge: The MIT Press.
- Daniel J. S. (1997). *William Faulkner: The Making of a Modernist*. Chapel Hill: U. of North Carolina Press.
- Eagleton, T. (1976). *Marxism and Literary Criticism*, London: Methuen.
- Faulkner, W. (1987). *The Sound and the Fury*. New York: Vintage.
- Faulkner, W. (1965). *Ses ve Öfke*. (çev. R. Güran). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Fowler, R. (1977). *Linguistics and the Novel*. London: Methuen.
- Fowler, R. (1986). *Linguistic Criticism*. Oxford: Oxford University Press.
- Güran, R. (1965). Çevirmen Notu. *Ses ve Öfke*. İstanbul: Remzi Kitabevi
- Gümüş, S. (2015). *Modernizm ve Postmodernizm: Edebiyatın Dünü ve Yarını*. İstanbul: Can Yayınları.
- Halman T. S. (1965). Ön söz. *Ses ve Öfke*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Leech, G.N. and Short, M.H. (1981). *Style in Fiction*. London: Longman.
- McLaughlin, S. (1987). Faulkner's Faux: Referring to Benjamin Compson as an Idiot. *Literature and Psychology*, 33(2), 34-40.
- McRae, J. & Clark, U. (2008). *Stylistics. The Handbook of Applied Linguistics* doi:https://doi.org/10.1002/9780470757000.ch13
- Pothier, J. (2015). Faulkner and the Modernist novel. J. Matthews (Ed). *William Faulkner in Context* (185-193). Cambridge: Cambridge University
- Semino, E. & Culpeper, J. (2002). Foreword. Elena Semino ve Jonathan Culpeper (Ed). *Cognitive Stylistics: Language and Cognition in Text Analysis*. Amsterdam: John Benjamins.
- Semino, E. (2002). A Cognitive Stylistic Approach to Mind Style in Narrative Fiction. Elena Semino ve Jonathan Culpeper (Ed). *Cognitive Stylistics: Language and Cognition in Text Analysis* (95-122). Amsterdam: John Benjamins.
- Smith, A. R. (2017). *Tears of a Clown: Re-examination of Disabled Narrators in William Faulkner 's The Sound and The Fury and As I Lay Dying*. A Thesis Presented to the Faculty of Arts and Humanities University of Denver. Erişim Adresi: <https://digitalcommons.du.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2342&context=etd>
- Sperber, D. & Wilson, D. (1995). *Relevance: Communication and cognition*. Oxford: Blackwell.
- Verdonk, P. (2002). *Stylistics: Oxford Introductions to Language Study*. Oxford: Oxford University Press.
- Wales, K. (2001). *A Dictionary of Stylistics*. London: Longman.

Popularization through Translation in the New Media: The Case of Düşünbil*

Yeni Medyada Çeviri Aracılığıyla Popülerleştirme: Düşünbil Örneği

Research / Araştırma

Duygu TEKGÜL

Assistant Professor, Istanbul Şehir University, College of Humanities and Social Sciences, Department of Translation and Interpretation, duygu.tekgul@sehir.edu.tr, Research Associate, University of the Free State, Department of Linguistics and Language Practice, ORCID ID: 0000-0002-6577-4272.

ABSTRACT

This study aims to explore the opportunities the new media present for the popularization of scientific knowledge through translation, based on the case study of a Turkish website called Düşünbil (www.dusunbil.com). The article will touch upon debates on science popularization, new media, and the translation of social sciences texts, highlighting the role of online translation projects in circulating new and hybrid genres. The contribution combines two under-researched topics in translation studies: popularization, and the translation of social sciences and humanities texts. On the other hand, TS research on popularization has so far mainly focused on natural sciences whereas this study concerns social sciences and humanities texts.

Düşünbil Portal relies on non-professional volunteer translators for the translation of popular texts. In this respect, the translational action undertaken may be considered a case of "community translation." These texts, translated almost exclusively from English, represent a mix of social sciences and journalism, some leaning towards self-help in terms of content and style.

It is the convergent aspect of digital media that make them particularly amenable for popularization: the functions of information and entertainment converge on the internet. The translation of social sciences and humanities texts, hitherto largely confined to conventional print media, helps extend knowledge in these fields thanks to projects like Düşünbil.

After a conceptual discussion, the paper will elaborate on strategies of knowledge mediation through examples drawn from translated texts, their source texts as well as texts written originally in Turkish and published on Düşünbil. Proximity, regarded to be the distinctive feature of popular science texts, will be addressed not only as a textual-linguistic feature but also in terms of the wider strategies of presenting information. Aspects such as interactivity and conceptual clarification will also be illustrated, followed by an examination of translation strategies employed on texts originally written in Turkish.

Keywords: Popularization through translation, translation in the digital media, translation of social sciences and humanities texts

* I would like to thank Marlie van Rooyen for her feedback on a previous version of this article.

ÖZET

Bu çalışmada, Düşünbil adında bir internet sitesi (www.dusunbil.com) örneği üzerinden dijital mecralar aracılığıyla yapılan çeviri eyleminin popülerleştirme¹ açısından sunduğu olanaklar ele alınacaktır. Bilim metnlerinin popülerleştirilmesi, yeni medya ve toplum bilimleri metinleri çevirisi konularındaki tartışmalara değinen makale, internetteki çeviri projelerinin yeni ve melez metin türlerinin dolaşıma sokulmasındaki rolünü vurgulayacaktır. Metin çeviribilim alanında yeterince araştırılmamış iki alana katkı sunmayı amaçlamaktadır: bilimin popülerleştirilmesi ve toplum ve insan bilimleri metinleri çevirisi. Öte yandan, çeviribilimde popüler bilim metnlerinin çevirisi çoğunlukla doğa bilimleri metinlerine odaklanmıştır; bu makale ise konuyu toplum ve insan bilimleri açısından inceleyecektir.

Popüler metinlere odaklanan Düşünbil Portal'da profesyonel olmayan gönüllü çevirmenler çalışmaktadır. Bu açıdan burada yapılan çeviri eylemi "topluluk çevirisi" bağlamında değerlendirilebilir. Çoğunlukla İngilizceden çevrilmiş bu metinlerin toplum bilimleri ve haber metinleri arasında bir yere konumlandırılması mümkündür, bazıları ise içerik ve biçem bakımından kişisel gelişim metinleri kategorisine girmektedir.

Dijital mecraları bilimin popülerleştirilmesi açısından özellikle elverişli kılan özellik, okurlara bilgi edinirken hoş vakit geçirme fırsatı sunmalarıdır. Şimdiye kadar çoğunlukla geleneksel basılı mecralarla sınırlı olan toplum ve insan bilimleri metinleri çevirisi, Düşünbil gibi projeler sayesinde bu alandaki bilgi birikiminin halka indirgenerek yayınlamasını kolaylaştırmaktadır.

Kavramsal tartışmanın ardından Düşünbil sitesinde yayınlanan çeviriler, bunların kaynak metinleri ve ayrıca telif metinlerden derlenen örneklerle sitedeki bilgi aktarımı stratejileri açıklanacaktır. Popüler bilim metnlerinin ayırıcı özelliği olarak görülen "yakınlık," yalnızca bir metinsel-dilsel özellik olarak değil, portalda bilgi aktarımı için kullanılan genel stratejiler çerçevesinde ele alınacaktır. Bunun dışında etkileşimlilik ve kavram açıklaması gibi özellikler örneklenecek, telif metinlerde uygulanan çeviri stratejileri irdelenecektir.

Anahtar Sözcükler: çeviri aracılığıyla bilimin popülerleştirilmesi, dijital mecralarda çeviri, toplum ve insan bilimleri metinleri çevirisi

1. Introduction

This study aims to explore the opportunities the new media present for the popularization of scientific knowledge through translation. Based on a case study of Düşünbil Portal (www.dusunbil.com), a Turkish website that publishes translated articles in the social sciences and humanities, the paper will discuss the implications of digital translation platforms for the dissemination of knowledge. The article combines two under-researched topics in TS: popularization (see Liao, 2013, p. 132), and the translation of social sciences and humanities texts (see Price, 2008, p. 348). As early as 2002, O'Hagan and Ashworth identified a paradigm shift in translation, made possible by new communication technologies (pp. 128-130). The study will outline some of the latest developments in the new paradigm.

The word Düşünbil is a compound composed of the verbs "to think" and "to know" in Turkish. The website introduces itself as a portal that "publishes articles, essays and

1 The English term popularisation can be translated into Turkish either as a transitive verb (popülerleştirme) or as an intransitive verb (popülerleşme). I prefer to use the former to draw attention to translator's active role (see Liao, 2016).

translations with written and visual content, on topics related to science, philosophy and psychoanalysis," "aiming to increase awareness among the general readership."² This description, especially the mention of raising awareness in the wider public, reveals the popularization agenda that permeates the project. The website is affiliated with an eponymous print magazine, *Düşünbil*, which has been running for more than 10 years; however, the oldest posts on the website only date back to 2016. Since then, *dusunbil.com* has published translations almost exclusively from English³ although the website features articles written originally in Turkish too. The organization also runs seminars with invited speakers from academia. As will be explained below, the portal has a significant online presence with a Facebook page as well as a Facebook group. Social media is also the medium through which *Düşünbil* seeks to recruit new translators and authors.

In terms of topics, the majority of texts published on *Düşünbil* fall under the categories of social sciences and humanities: sociology, psychology, philosophy, critical theory, cinema, literature etc. Nevertheless, many of these texts are hybrid in terms of text type, representing a mix of popular science and journalism, some leaning towards self-help. Some of the texts are interviews with social scientists, artists or activists.

Table 1 below lists the number of texts published in 2017 (translations as well as those written originally in Turkish), with a breakdown according to categories loosely based on text types.

Table 1. Texts published on *Düşünbil* during the year 2017.

Category/Text Type	Number of Texts Published	Translations ⁴	Texts Written Originally in Turkish
Philosophy	212	147	65
Thought ⁵	164	135	29
Science	75	68	7
Cinema	66	66	0
Arts and Culture	52	52	0
Psychoanalysis	22	19	3
Literature	21	14	7
Psychology	16	0	16
Politics	9	9	0
Gender	6	6	0
Economics	5	0	5
Education	5	2	3
Total ⁶	653	518	135

2 My translation. See <https://dusunbil.com/kunye/>.

3 I came across only one text translated from a language other than English, which was French.

4 While going through the TT's I encountered four texts which included no author or translator information.

5 This is a nebulous category whose boundaries with the previous one are not clear

6 The total numbers of texts have been provided to give a rough idea as they do not represent article numbers accurately. There is some overlap in the categories listed above as some articles have been included in more than one category. For example, some articles in the Literature and Cinema categories are also listed in the Arts and Culture category.

As the above table makes clear, the total number of translations far outnumbers articles written originally in Turkish. This is also the case with each category, except for Psychology, Economics, and Education. ST's are extracted from sources such as www.theconversation.com, www.brainpickings.org, www.philosophynow.org, www.theguardian.com and www.huffingtonpost.com. Alongside articles, the portal posts subtitled videos, many of which are taken from The School of Life (www.theschooloflife.com), a website producing animated popular science and self-help videos. A separate "Translators" page currently lists 40 translators with photos and biographical notes, although there are apparently more translators contributing to the project, perhaps less regularly. (There are 25 - i.e. fewer - names in the "Authors" list.) Translated texts are also accompanied by links to the ST's with the name of the author.

Many of the translators are university students or recent graduates, who are enrolled in or who have completed humanities and social sciences courses, including translation studies. Zeynep Şenel Gencil, for example, who was credited with 108 texts as of October 2018, has studied cinema and television. Six others have studied translation whereas five have a background in English language and literature. On a different note, there are five engineers, two physicists, one chemist and one biologist in the list. 34 of the 40 translators are female. According to the instructions provided for those who want to join the team, applicants are expected to have some experience of translation, and be interested in topics covered in the portal. Prospective translators are asked to translate a sample text, which is evaluated by the copy-editors. If their work is found to be satisfactory, they are subsequently contacted for new texts to be translated, selected by the editorial team. Translation is carried out on a voluntary basis as no remuneration is offered (personal communication with the editor-in-chief). Düşünbil's translations therefore present a case that is positioned somewhere between solicited, top-down managed collaborative translation projects and unsolicited, bottom-up ones (see Littau, 2016, p. 915).

2. Methodology

The first part of the paper covers a theoretical discussion of popularization through translation in the media; to this end, a brief overview of literature on popularization and new media is provided, linking relevant arguments to translation. This will be followed by a qualitative analysis of both macro- and micro-textual features in Düşünbil translations, illustrated with examples. The primary data for the study comes from translations published on dusunbil.com in 2017 as well as their respective ST's in English (see Table 1 above). The empirical discussion will include choices of textual selection and presentation of information as well as translation strategies such as introducing new terms through borrowing, parenthetical explanations, and translators' footnotes.

3. Literature Review

3.1 Popularization

Popularization is defined as a social process consisting of a large class of *discursive-semiotic practices*, involving many types of mass media, books, the Internet, exhibitions

and other genres of communicative events, *aiming to communicate lay versions of scientific knowledge*, as well as opinions and ideologies of scholars, *among the public at large* (Calsamiglia and van Dijk, 2004, p. 371, emphasis in original).

The literature on popularization sees the phenomenon both as process and product, the former involving intralingual translation (see e.g. Calsamiglia, 2003, p. 142, Myers, 2003, p. 266, Fenves, 2016, p. 113) as a form of linguistic mediation for the lay audience. This mediation requires reformulation as well as recontextualization for a new readership and therefore is not merely a process of simplification.

The traditional view of popularization assumes “a vast gulf” between expert and lay audience (Myers, 2003, p. 267), a gap that needs to be bridged through various means, which include multimodal forms of presenting information. However, Myers (2003) questions the distinctions between experts and non-experts as well as those between natural sciences and other domains of knowledge. In a similar vein, Calsamiglia (2003, p. 143) calls for a reconsideration of the traditional, unidirectional view of popularization from the expert to the lay reader. As will be explained in the following section, digital media offer many opportunities for greater access to information and more meaningful interactivity between the producers and consumers of knowledge.

According to Hyland, the defining textual-linguistic feature of popularized science articles is proximity: “writers use language to negotiate social relationships by telling their readers what they see as important, how they believe they should select and present material for them, and how they feel about what they write about” (2010, p. 116). He identifies five elements that enable proximity: organization, argument structure, credibility, stance and engagement (Hyland, 2010). Scotto Di Carlo (2014) demonstrates how proximity is used in TED talks, a popular source of information and entertainment for many internet users.

In TS, the interlingual translation of popular science texts has been discussed in relation to their textual-linguistic features (Liao, 2010, 2011), accessibility (Cámara & Espasa, 2011), and from the perspective of the history of science (Forget 2010). Liao (2010) investigates the influence of popular science texts translated from English into Chinese on those originally written in Chinese. Her later work (Liao 2011) looks at the interactive features in Chinese translations of *Scientific American* articles, also touching upon the social role of translators in furthering knowledge. Research on popularization through translation has mainly focused on natural sciences so far whereas this study concerns social sciences and humanities texts.

As Wallerstein points out, social sciences texts operate through concepts (1981, p. 88, cf. Aksoy, 1999, 22). In effect, Price argues that in the translation of social sciences texts, “conceptual clarification, rather than serving as an investigative and rhetorical task complete prior to translating, becomes a focal point for translation itself, as in social scientific research” (2008, p. 355). While “social scientific research” would be a tall order for an online portal promoting popular texts, an overt agenda of conceptual clarification may be traced across texts published on *dusunbil.com*.

3.2 The New Media

It is the convergent aspect of new media that make them particularly conducive for popularization: the functions of information and entertainment converge in the internet. Many popular science articles are freely available online for those seeking to combine edification with leisure. Luzón (2013), for example, examines science blogs, highlighting the role of online platforms for science communication. Liao (2013, p. 130) relates the emergence of digital media to the popular dissemination of science through translation. Web 2.0 encourages many-to-many interaction while being at the same time decentralized in terms of control and user-focused in terms of organization (Flew, 2008, p. 17). Furthermore, digital media allow a more independent relation to knowledge, coupled with individualized media consumption and greater choice (Lister et al., 2003, p. 20).

Interactivity empowers readers, who are free to navigate websites as they please, not necessarily in the unilinear way envisioned by print media (Dewdney & Ride, 2006, p. 209), jump to more relevant content and use the search tools. More importantly, unidirectionality is replaced by bidirectionality (Kress, 2003, p. 6) as users have the opportunity to respond to content.

Hybridity is another feature characterizing new media (Dewdney & Ride, 2006, p. 40) with the internet bringing about a proliferation of new genres that reach new audiences through interlingual translation. Genres can no longer be conceived of as ideal and stable vehicles of meaning, while visual elements alter and enhance the new literacy (Kress, 2003, pp. 85-86).

Therefore, the move from the printed page to the screen represents a shift in relations of power (Kress, 2003, p. 1), which is in line with what popularization stands for: bridging the gap assumed between expert and lay and even challenging the cultural authority of knowledge generated by institutions. A website like *Düşünbil*, which features translations of popular social sciences and humanities articles, harnesses all the opportunities of new media and the popularization of knowledge.

Düşünbil can be seen as a crowdsourcing or community translation project. Community translation here is understood as "translation performed voluntarily by Internet users [...] and usually produced in some form of collaboration often on specific platforms by a group of people forming an online community" (O'Hagan, 2011, p. 14). Translation scholars have explored collaborative projects of online, crowdsourced translation (see e.g. Mihalache, 2008, McDonough Dolmaya, 2012, Olohan, 2014). Olohan (2012), for example, locates the drive for voluntary translation activity in altruism. In a later study, she finds that volunteer translators working on TED talks are motivated by intellectual stimulation, with a desire to gain translation practice and improve translation skills (Olohan, 2014, p. 27). The semi- or non-professional translators of *Düşünbil* Portal are presumably motivated by similar factors, which means that they get something in return for donating their time. According to information obtained from the editor-in-chief, *Düşünbil* translators may be divided into two groups: those who have another day job (or at least a different profession) and do translation as a hobby, and those who study a language-related subject and translate texts for the purposes

of professional development (personal communication). Voluntary translation projects have been studied in the context of activism, fansubbing, humanitarian aid and localization, but their implications for science popularization has received little attention in translation studies (cf. Olohan, 2012).

Although Düşünbil can be considered an “electronic network of practice” (Mihalache, 2008), bringing together individuals with a shared belief in making social sciences and humanities topics widely accessible, one may notice that editorial decisions in the translated texts are not entirely uniform. This may be attributed to the semi-professional status of the entire website, and does not have to pose a problem from the perspective of the researcher; if anything, it enhances the authenticity of the website as a community translation project.

There is no clear-cut line between producers and consumers of new media content (von Hippel, 2005, p. 1, Dewdney & Ride, 2006, p. 107) and it is probably safe to assume that Düşünbil translators themselves are a prominent part of the readership. This resonates with what Cronin calls “translation prosumption” (2013, p. 100), which refers to translators both translating texts and reading those translated by others. Since Düşünbil generally addresses a young readership interested in abstract phenomena in social sciences and humanities, the average reader presumably has a working knowledge of the English language, but still prefers reading complex material in their first language. As mentioned earlier, links are provided to the ST’s, and clicking them allows the reader to access the original text in English and compare and contrast the two, which in itself constitutes another type of accessing knowledge. Through this method, a reader might learn more about key terminology on a given subject in the English language, a feature that is usually only available in online media, unlike conventional print publications. The reader might then be encouraged to click more links in the source text website, which would take them to other content.

4. Knowledge Mediation on Düşünbil

The following section will explore proximity (Hyland, 2010, p. 116) as a feature facilitating access to information on Düşünbil. The discussion will touch upon issues related to accessibility and the presentation of information as well as more textual-linguistic features such as translation strategies on a micro level. The analysis will also cover interactivity (Kress, 2003, p. 6) and strategies aimed at conceptual clarification (Price, 2008, p. 355), including borrowing and translators’ notes.

4.1 Proximity

One way in which Düşünbil achieves proximity is its digital accessibility: as an online platform, it is accessible on mobile devices as well as computers and tablets, and for those who spend a considerable amount of time commuting, the ability to read “on the go” can transform reading habits. Düşünbil already selects and translates texts where the information has been organized in a reader-friendly way (see Hyland, 2005). In line with the conventions of online articles, many texts contain itemized lists where

the information is presented in “bite-size chunks”. For example, the texts titled “İyi Bir Ebeveyn Olmanın On Altın Kuralı (ST: “10 Parental Rules That Tell a Wise Family From a Good One) and “Felsefe Öğrencileri İçin 44 Temel Film” (ST: “44 Essential Movies for the Student of Philosophy”) present information with bullet points.

Moreover, keywords in each text are highlighted in bold or italics, irrespective of whether this was the case in the ST. For instance, in the text titled “Tüm İnsan Davranışını Çalıştıran Dört Dürtü: Bertrand Russell’in Muhteşem Nobel Ödülü Konuşması,” the Turkish translation of “The Four Desires Driving All Human Behavior: Bertrand Russell’s Magnificent Nobel Prize Acceptance Speech,” the keywords *açgözlülük* (acquisitiveness), *rekabet eğilimi* (rivalry), *gösteriş* (vanity), and *iktidar sevgisi* (love of power) are written in bold as they are spread out throughout the text. This is the case in the Turkish translation only. By identifying key concepts in each article, the translators and editors of the website project onto readers their own notions of what is important and thus worth remembering. This makes the texts easier to navigate and the information easier to process. Keywords are highlighted in texts written originally in Turkish as well.

Popular science texts exhibit features of reader engagement too, which includes addressing the reader in the second person, or creating some communion with the reader through the use of the pronoun “we” (Hyland, 2010, p. 125). The texts selected by Düşünbil are no exception in this regard, and in many items, this language use is carried over to the Turkish translation. Moreover, since the Turkish language distinguishes between the second person singular and the plural, Düşünbil translators have the option to choose between them, the former accentuating the effect of proximity. One example is the article titled “Bildiğin Şeyin Doğru Olduğunu Nereden Biliyorsun?” (ST: “How Do You Know that What You Know is True: That’s Epistemology”). Here, on nine occasions including the title, the translator Cemile Zeynep Eryılmaz prefers the informal “you” - *sen*. Examples include:

- (1) ST: How do **you** know how old the Universe is?
TT: Evrenin kaç yaşında olduğunu nereden biliyors**sun**?
- (2) ST: This was the idea that it’s not enough to state **your** position, **you** must also provide a rational case for why others should stand with **you**.
TT: Buna göre düşünceler**ini** söyle**men** yeterli değildir, diğerlerinin **seni** desteklemesi için mantıksal deliller sunmal**ısın**.

The translator switches to the second person plural towards the end of the text, but the instances of the second person singular constitute a striking example of reader engagement in the opening section of the article. In another text, titled “Evet, Yaşlandıkça ‘Akıllanıyoruz’” this effect is also amplified by the translator Toygar Akın, who has changed the second person in the title - “Yes, You get Wiser with Age” - into the first person plural. The impersonal “you” is not used as widely in the Turkish language as it is in English, which might partly explain the translator’s shift. Nevertheless, the resulting

effect is increased proximity. Susam-Saraeva points out that “the electronic medium strongly influences the way translations are carried out” (2010, p. 243). The social affordances brought about by the new media perhaps encourage more of such shifts as greater reader engagement looks more acceptable in an online article compared to a conventional printed book, magazine or newspaper.

4.2 Interactivity

Düşünbil has a considerable online presence through its social media accounts. As of October 2018, it had 314.236 likes and 328.126 followers on its Facebook page, 15.601 members in its closed Facebook group, 26.093 followers on Instagram and 20.434 on Twitter. The portal also launched a Youtube channel in 2015, currently boasting 13.016 subscribers who can enjoy the subtitled videos posted on the website as well as video recordings of some of the events advertised by *Düşünbil*. These numbers are impressive for a social sciences project that ostensibly aims at advancing knowledge by reaching out to audiences. Followers on Instagram and Twitter constantly share and respond to *Düşünbil*'s messages, but it is on Facebook that most of the interactivity takes place. Readers comment on posts about translations, quoting favourite sentences from the texts and pointing out aspects of the articles they agree or disagree with. In September 2018, under a post about a translated text on Orwell's *1984*, one reader commented: “Just finished reading it, very powerful novel. Although it was written some time ago, it still resonates with what's going on today as the dystopia pulls you in. Am still under interrogation by Goldstein in room number 101 [face screaming in fear emoji].”⁷ Some readers comment on posts with quotes from other authors, and the exchange of opinion takes place with an amicable ethos. Videos, unsurprisingly, receive more comments than articles. Compared to the public page, there is an even more heightened sense of community in the closed group; for example, in March 2018, a member asked for advice from fellow readers on existentialism.⁸ He explained that he only read one book on philosophy, and was wondering whether the works of Sartre would be rather overwhelming for him at this point. This post attracted 16 comments, excluding the original poster's answers to others' comments: many of these include specific recommendations for reading. Other than such conversations, members share invitations to events as well as group administrators posting updates about the magazine *Düşünbil*.

4.3 Conceptual clarification

Texts published on *Düşünbil* often explore new ideas with no established equivalents in the Turkish language. In some cases, the translators simply “borrow” the English term and give a literal translation in Turkish for the sake of the readers (cf. Wallerstein, 1981, pp. 92-93). For example, in the translation titled “Hollywood'un Sevdiği 5 Lacanyen Sinema Klişesi '5'” (ST: “5 Lacanian Cinematic Clichés that Hollywood Loves - V”) the

7 My translation, details withheld for the purposes of anonymity.

8 Details withheld for the purposes of anonymity.

word *cinsiyetleme* has been written in parenthesis after “sexuation.” In a text introducing avant-garde works of public art (“Ortak Mutluluğu Arttıran 15 Güzel Kamusal Sanat Eseri” - “15 Beautiful Public Artworks That Contribute to Collective Happiness) the name “Yarn Bomb” has been translated as İplik Bombası. This is a new concept for the Turkish context and the translation offers a possible term to refer to this type of public art in Turkish. Finally, in an article advancing arguments on game theory (“Kısasa Kısas Etiği: Oyun Teorisi, Rasyonel Egoizm ve Ahlakın Evrimi Üzerine” - ST: “The Ethics of Tit-for-Tat”) the borrowing “tit-for-tat” has been introduced as *kısasa kısas*.

In handling culture-specific terms, various Düşünbil translators resort to in-text notes or footnotes to provide explanations. One example comes from the text titled “‘Onu Sesinden Tanıdım:’ Hayvanlar Arkadaşımız Olabilir Mi?,” the Turkish rendering of “‘I knew him by his voice:’ Can Animals Be Our Friends?,” where the translator Burçin İçdem explains the Greek term *philos* with a parenthetical explanation: “(Ç.N. Türkçesi arkadaş, çoğulu ‘philo’)” [T.N. friend in Turkish, plural “philo”]⁹, the reasoning presumably being that these Greek words are even more semantically opaque for speakers of Turkish than Anglophone readers. In the same text, the phrase “ancient unities” is also borrowed in quotation marks with a literal translation in parentheses: (*eski birliklerden*) so that those two words are flagged up as a specific term (originally coined by Owen Barfield and referring to the relationship between the material and the spiritual). It is possible that Düşünbil translators and editors rely on readers to look up the term on the internet to find out what it refers to.

In a more overt case of the translator supplying information for readers, Cansu Balku has added a footnote to explain the metaphor of the Midnight in the text titled “‘Kıyamet Saati,’ Gece Yarısına 2.5 Dakika Kaldığını Gösteriyor, Peki Gerçekte Bu Ne Anlama Gelmekte?” (ST: “The Doomsday Clock Is Now 2.5 Minutes to Midnight, But What Does That Really Mean?”) The note reads

(3) “‘Gece yarısı’ diye adlandırılan kavram kıyamet, uygarlığın sonu gibi anlamlara karşılık gelmektedir.”

[The notion of the so-called “Midnight” may refer to the doomsday and the apocalypse].

Another footnote, in the text titled “Kötülüğün Normalleşmesi ve İyilik Adına Yapılan Kötülük” (“The Banality of Evil: Hannah Arendt on the Normalization of Human Wickedness and Our Only Effective Antidote to It”) explains the term *nihai çözüm* (final solution):

(4) “Nazi Almanyası’nın Yahudileri ortadan kaldırmaya dair devlet planı. İngilizcesi: “*Final Solution*” (emphasis in original)

[The state plan to eliminate Jews in Nazi Germany. “Final Solution” in English]

9 Phrases in square brackets here and in the following examples are my translations.

Although the word-for-word translation of this phrase would be comprehensible for Turkish readers, the political background would miss many, since Turkey did not actively take part in the Second World War. Explanatory notes provided by translators in cases like the last two examples help avoid conceptual false friends, which constitute a challenge in the translation of social sciences texts especially (see Heim & Tymowski, 2006, p. 9). Susam-Saraeva (2010) demonstrates how online translation can introduce new ideologies and convey new ideas to the Turkish readership. These examples bear out the ways in which Düşünbil translators and editors engage in forms of online knowledge mediation through borrowing or explaining new terms.

Translation in Non-Translated Texts

The overall aim of popularizing social scientific knowledge is also reflected in texts originally written in Turkish and published on Düşünbil. Many authors contributing articles to the portal elaborate on social scientific concepts eventually imported from European thought. Where the Turkish term referring to such concepts is less established than its counterpart in European languages, the English translation is provided, which gives readers the opportunity to look up these terms and learn more about the underlying ideas. Example (5) below comes from the article titled “Karl Marx ve ‘Yabancılaşma’ Kavramı” [Karl Marx and the Concept of Alienation], example (6) from “Mutluluk Çözömlmeleri: Ataraksiya” [Analyses on Happiness: Ataraxia] and (7) from “Egzistansiyalizm: ‘İnsan Olması Gereken Şeydir’” [Existentialism: “Human Beings are What They Ought to Be”]:

(5) **Alienation** ya da **yabancılaşma**, Karl Marx sosyolojisinin, felsefesinin ve ekonomi-politiğinin temel kavramlarından birisidir (emphasis in original).

[Alienation or *yabancılaşma* is a central concept in the sociology, philosophy and political economy of Karl Marx.]

(6) Sokrates’in öğrencilerinden Aristippos’un (M.Ö. 435-355) öğretisi olan “hazcılık” yani “**hedonizm**”e göre, kişinin yaşam amacı devamlı olarak zevkin ve hazzın peşinde koşmak olmalıdır (emphasis in original).

[According to “*hazcılık*” or hedonism, a doctrine of Aristippus (435-355 BC), one of the disciples of Socrates, the goal of one’s life should be the pursuit of pleasure and gratification.]

(7) Yirminci yüzyılın bir diğer önemli varoluşçu filozofu Martin Heidegger’in ise etrafında döndüğü kavram “**Dasein**”dır. Sözcük anlamı olarak “orada-varlık” olan Dasein, Sartre’in bahsettiği gibi, özünü dünya içinde inşa eder (emphasis in original).

[Martin Heidegger, another key existentialist philosopher of the twentieth century, revolves around the concept of “Dasein.” Dasein, which literally means “there-being,” constructs its essence within the world, as explained also by Sartre.]

It is worth noting that the way concepts from European languages are used here

is very much akin to the strategy of borrowing in translation. Borrowing, therefore, is used as a means of knowledge mediation in Turkish texts as well.

Furthermore, texts written originally in Turkish are linked to other texts through intertextual connections. For example, in the article titled “‘Sosyal Bilimleri Kapatın’ Dediler” [They Ordered Social Sciences Departments to be Shut Down] the author Ömer Faik Anlı has made a number of references to publications in English; which is also the case with other Turkish texts on *Düşünbil*. He has moreover translated a paragraph from an article published on *Times Higher Education*¹⁰, incorporating it into his article as a block quote, immediately followed by the link to the original article. Readers are then invited to click on this link and access the English article. This is a feature that empowers the readers, who are free to enjoy browsing articles in multiple languages and on related topics as they wish.

The above examples reveal the degree to which translation is used as a popularization tool in the project, even where the texts themselves are not the direct product of an interlingual translation process.

Discussion

To go back to the initial research question, what are the implications of digital translation platforms for the dissemination of knowledge? In other words, what is new about translation in the new media? First of all, websites like *Düşünbil* help introduce new text types into the target language. As mentioned earlier, many of the texts translated by *Düşünbil* translators explore social sciences topics in a journalistic format and using the conventions of self-help discourse. Therefore the translational action undertaken for *Düşünbil* helps more of these hybrid texts enter into circulation and reach a wide readership thanks to the website’s social media activity.

Secondly, *Düşünbil* renders the phenomenon of translation very visible (cf. Venuti 1995). When Wallerstein penned his seminal article on the translation of social sciences in 1981, he advised “self-effacement” to translators working on these texts (p. 98).¹¹ However, as Cronin points out, “both the desirability and feasibility of translation become bound up with the highly charged notion of transparency in the digital age” (2013, p. 57). In other words, it is a delicate balance that *Düşünbil* translators must strike between transparency and visibility, with the help of the opportunities provided by the digital medium. For example, the fact that readers can click on the ST’s, which enables them to potentially compare and contrast ST’s and TT’s, introduces an element of accountability, which is significant for an online project that relies on non-professional translators. The dimension of accountability is also relevant in the context of censorship; in other words, if any phrases or sentences were to be omitted from translations on grounds of political sensitivities, it would be relatively easy to find out with a click

¹⁰ See <https://www.timeshighereducation.com/news/social-sciences-and-humanities-faculties-close-japan-after-ministerial-intervention>

¹¹ For a critique of Wallerstein (1981), see Price (2008).

through to the ST. One surprising feature of the website is that, the names of translators appear as “Authors” on the top of each page showing a translated text and on the homepage of each category. Probably a result of how the website is administered, rather than the editors wanting to purposefully mislead readers, this situation is a clear indicator of how comfortable translators feel in their empowerment, against the grain of what Wallerstein (1981) argued. If this leads any translation scholars to believe that the translators might be taking “too much credit” for their work, it throws into relief the assumptions we have about the stability of the ST and the authority of the ST author.

The discussion on Düşünbil translations may also be related to wider discourses of translation in Turkey. Science popularization has political implications (see Hyland, 2010, p. 124) and has been problematized from various angles (see e.g. Fenves 2016, Scharrer et al., 2016). Translation, especially of social sciences texts, has served as an ideological instrument in Turkey (Tahir Gürçağlar, 2002). Arzu Eker-Roditakis (2010) for example, elaborates on how publishing translated social sciences books by left-wing authors was seen as an outlet to voice political opinions in the stifling aftermath of the 12 September 1980 coup. Furthermore, the idea of extending knowledge to the “masses” can be located within a broader context in the history of the country, where translation from European languages has been associated with westernization, enlightenment, modernity and humanism (Tahir Gürçağlar, 2008, pp. 20-48, 2009). The case of Düşünbil fits in with the broader landscape of translation in Turkey while also bringing in novelty, as the foregoing analysis of empirical data shows.

The only novelties that Düşünbil brings to the Turkish readership are not the new concepts of social sciences and humanities explained through parenthetical notes and footnotes. The visual aids also carry new ideas. For example, the image chosen for the article titled “Luce Irigaray ve Yeni Var Olma Yolu Olarak ‘Birlikte Var Olma’” (*The Way of Love* by Luce Irigaray) shows two males holding hands on a beach whereas the ST contains a portrait of the author Luce Irigaray only. Similarly, in the Turkish translation of the text “What Plato Can Teach You About Finding a Soulmate” - “Platon Ruh Eşimizi Bulmakla İlgili Bize Ne Öğretebilir?” - the visual aid depicts two women in white wedding dresses, although the original article features the picture of a heterosexual couple. Representing romantic relationships in general with imagery portraying LGBT individuals can still be considered a new phenomenon in the Turkish media in 2018. In a similar vein, Düşünbil has chosen to include the picture of a black woman sleeping to accompany the translation “Araştırmaya Göre Kadınların Beyinleri Erkeklerden Daha Karmaşık Olduğu İçin Daha Fazla Uykuya İhtiyaçları Var.” This TT apparently brings together material from two source texts - one titled “New Research Says Women Need More Sleep Than Men Because Their Brains are More Complex” and the other “Wake-up Call on Sleep” - both including images of white women. Turkish news editors, those working for online platforms included, do not yet have heightened sensibilities regarding the visual representation of racial diversity in Turkey - partly due to demographic variables - therefore using photographs of people of colour to illustrate phenomenon

that are perceived to be universal, rather than specific to a certain racial group, is likewise still a novelty in Turkish media. Such considerations have been carried over to texts originally written in Turkish as a philosophy article titled “İnsanda Eksik Olan” contains a collage where the most prominent figure is a black man. As another article on Düşünbil highlights,¹² philosophy has for centuries been seen as a white, middle class pursuit, therefore these editorial choices reveal that the portal takes innovative stances on topics of moral and political significance. These examples corroborate Susam-Saraeva’s (2010) idea of translation on the internet communicating new ideas to the Turkish readership, through multimodal as well as more conventionally linguistic means.

Another example is language use. For a long time, the established equivalent of the word “scientist” in the Turkish language was *bilim adamı* (literally “science man”) and only in the last two decades or so the gender-neutral alternative *bilim insanı* (literally “science person”) has been in circulation, arguably still considered a new coinage in 2018. A search for the gender-neutral phrase “bilim insan*” (which would include the plural as well as singular forms) returned matches in 210 texts whereas a search for the gender-marked “bilim adam*” only returned 34, which means that instances where the translators or authors preferred a gender-neutral term far outnumber instances where the more conventional *bilim adamı* is used. This case adds to the novelties that online translation projects like Düşünbil bring for the Turkish readership.

Conclusion

This study investigates the role of translation in enabling greater access to information through digital media. Based on a case study from Turkey, the paper demonstrates the possibilities offered by online translation platforms for the dissemination of knowledge. The discussion engages in translation scholarship as well as media and discourse studies. It is likely to make a meaningful contribution to translation studies as it examines a relatively new phenomenon, and with a critical, multidisciplinary outlook.

The study also builds on debates on the media history of translation (see Littau 2016). Littau (2011) warns against “linguistic and cultural approaches to translation which leave the materiality of the medium unexamined as if it had no bearing on textual meaning itself, including that of a translation” (2011, p. 271). The case of Düşünbil, as a digital project of knowledge (re-)mediation (cf. Bolter & Grusin, 2000), aptly illustrates the links between translation and new media practices, which are worth examining.

Furthermore, this paper questions the symbolic boundary between (popular) social sciences texts and self-help from the perspective of genre. Incidentally Alain de Botton, the philosopher behind the School of Life website that the Düşünbil portal draws from extensively, points out how it is almost impossible to draw the line between self-help and philosophy in, say, Seneca and Marcus Aurelius’ work (see de Botton, 2012). The new media encourage intertextuality and multimodality, which facilitates access to information. Therefore the putative weakness of the content in self-help texts is arguably

12 <https://dusunbil.com/beyaz-erkekler-felsefe-alanina-hala-hakim-kadinlar-antolojilerde-yer-almiyor/>

offset by the enhanced reading experience. In this regard, translations help challenge text-type-specific orthodoxies.

Finally, this study has been limited to one case study from one socio-cultural context only. Future research on the topic might explore other examples representing different contexts, or others involving different text types, or focusing on aspects of terminology, localization, intersemiotic translation or reader-response.

References

- Aksoy, B. (1999). Sosyal Bilimler Metinleri Çevirisi. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 16(2), 21-27.
- Bolter, J. D. & Grusin, R. (2000). *Remediation: Understanding New Media*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Calsamiglia, H. (2003). Popularization Discourse. *Discourse Studies*, 5(2), 139-146.
- Calsamiglia, H. & van Dijk, T. (2004). Popularization Discourse and Knowledge about the Genome. *Discourse & Society*, 15(4), 369-389.
- Cámara, L. & Espasa, E. (2011). The Audio Description of Scientific Multimedia. *The Translator*, 17(2), 415-437.
- Cronin, M. (2013). *Translation in the Digital Age*. Abingdon and New York: Routledge.
- de Botton, A. (2012). In Defense of Self-help Books. *The Guardian*. Retrieved 05.10.2018 from <https://www.theguardian.com/commentisfree/2012/may/17/in-defence-of-self-help-books>
- Dewdney, A. & Ride, P. (2006). *The New Media Handbook*. London: Routledge.
- Eker-Roditakis, A. (2010) *Publishing Translations in the Social Sciences since the 1980s: An Alternative View of Culture Planning in Turkey*. Saarbrücken: Lambert Academic Publishing.
- Fevens, P. (2016). The Problem of Popularization in Benjamin, Schrödinger, and Heidegger circa 1935. *The Germanic Review*, 91, 112-125.
- Flew, T. (2008). *New Media: An Introduction* (3rd edition). South Melbourne, Vic. and New York: OUP.
- Forget, E. (2010). "At Best an Echo": Eighteenth- and Nineteenth-Century Translation Strategies in the History of Economics. *History of Political Economy*, 42(4), 653-677.
- Heim, M. H. & Tymowski, A. W. (2006) Guidelines for the Translation of Social Science Texts. American Council of Learned Societies. Retrieved 05.10.2018 from www.acls.org/sstp_guidelines.pdf
- Hyland, K. (2005). Stance and Engagement: A Model of Interaction in Academic Discourse. *Discourse Studies*, 6(2), 173-191.
- Hyland, K. (2010). Constructing Proximity: Relating to Readers in Popular and Professional Science. *Journal of English for Academic Purposes*, 9, 116-127.
- Kress, G. (2003). *Literacy in the New Media Age*. London: Routledge.
- Liao, M.-H. (2010). Influence of Translations on Non-translations: Popular Science as a New Genre in Taiwan. *Perspectives: Studies in Translatology*, 18(2), 127-140.
- Liao, M.-H. (2011). Interaction in the Genre of Popular Science: Writer, Translator, Reader. *The Translator*, 17(2), 349-368.
- Liao, M.-H. (2013). Popularization and Translation. In Y. Gambier & L. van Doorslaer (Eds) *Handbook of Translation Studies, Volume 4* (pp. 130-133). Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins.
- Liao, M.-H. (2016). Popülerleştirme ve Çeviri. Trans. Cemre Zekiroğlu and Duygu Tekgül. In Y. Gambier & L. van Doorslaer, (Eds) *Handbook of Translation Studies Online*. Retrieved 05.10.2018 from <https://benjamins.com/online/hts/articles/pop1.tr>
- Lister, M., Dovey, J., Giddings, S., Grant, I., & Kelly, K. (2003). *New Media: A Critical Introduction*. Abingdon: Routledge.
- Littau, K. (2011). First Steps Towards a Media History of Translation. *Translation Studies*, 4(3), 261-281.
- Littau, K. (2016). Translation's Histories and Digital Futures. *International Journal of Communication*, 10, 907-928.

- Luzón, M. J. (2013). Public Communication of Science in Blogs: Recontextualizing Scientific Discourse for a Diversified Audience. *Written Communication*, 30(4), 428-457.
- McDonough Dolmaya, J. (2012). Analyzing the Crowdsourcing Model and its Impact on Public Perceptions of Translation. *The Translator*, 18(2), 167-91.
- Mihalache, I. (2008). Community Experience and Expertise: Translators, Technologies and Electronic Networks of Practice. *Translation Studies*, 1(1), 55-72.
- Myers, G. (2003). Discourse Studies of Scientific Popularization: Questioning the Boundaries. *Discourse Studies*, 5(2), 265-279.
- O'Hagan, M. (2011). Introduction. In M. O'Hagan (Ed.) *Translation as a Social Activity, Community Translation 2.0, New Series: Themes in Translation Studies, Linguistica Antverpiensa*, 10, 11-23.
- O'Hagan, M. and Ashworth, D. (2002). *Translation-mediated Communication in a Digital World: Facing Challenges of Globalization and Localization*, Clevedon: Multilingual Matters.
- Olohan, M. (2012). Volunteer Translation and Altruism in the Context of a Nineteenth-Century Scientific Journal. *The Translator*, 18(2), 193-215.
- Olohan, M. (2014). Why Do You Translate? Motivation to Volunteer and TED Translation. *Translation Studies*, 7(1), 17-33.
- Price, J. (2008). Translating Social Science: Good versus Bad Utopianism. *Target*, 20(2), 348-364.
- Scotto di Carlo, G. (2014). The Role of Proximity in Online Popularizations: the Case of TED Talks. *Discourse Studies*, 19(5), 591-606.
- Scharrer, L., Rupieper, Y., Stadler, M. & Bromme, R. (2016). When Science Becomes Too Easy: Science Popularization Inclines Laypeople to Underrate their Dependence on Experts. *Public Understandings of Science*, 26(8), 1003-1018.
- Susam-Saraeva, Ş. (2010). Whose 'Modernity' is it Anyway? Translation in the Web-based Natural-birth Movement in Turkey. *Translation Studies*, 3(2), 231-245.
- Tahir Gürçağlar, Ş. (2002). Translation as Conveyor: Critical Thought in Turkey in the 1960's. *Works and Days*, 39/40, 20(1-2), 252-276.
- Tahir Gürçağlar, Ş. (2008). *The Politics and Poetics of Translation in Turkey, 1923-1960*. Amsterdam and New York: Rodopi.
- Tahir Gürçağlar, Ş. (2009). Translation, Presumed Innocent: Translation and Ideology in Turkey. *The Translator*, 15(1), 37-64.
- Wallerstein, I. (1981). Concepts in the Social Sciences: Problems of Translation. In M. Gaddis Rose (Ed.) *Translation Spectrum: Essays in Theory and Practice* (pp. 88-98). Albany: State University of New York Press.
- Venuti, L. (1995). *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. London and New York: Routledge.
- von Hippel, E. (2005). *Democratizing Innovation*. Cambridge, Mass.: MIT Press.

La différence des systèmes d'armées de l'Empire ottoman et de l'Empire de Russie: un obstacle à la traduction de la terminologie militaire? L'exemple des termes ottomans : *asker, ser-asker, ser-kerde, ser-dâr**

Osmanlı İmparatorluğunun ve Rusya İmparatorluğunun Ordu Sistemlerinin Farklılıkları Askeri Terminolojinin Çevirisine Engel midir? Osmanlı Terimleri *asker, ser-asker, ser-kerde, ser-dâr* örneği

Recherche / Araştırma

Elvin ABBASBEYLI

Maître de Conférences. Graduate School of Interpretation and Translation (GSIT). Hankuk University of Foreign Studies (HUFS).
ORCID : 0000-0001-8469-3470

RÉSUMÉ

Il est souvent difficile de traduire les termes appartenant à des systèmes différents. Mais ces problèmes de traduction ne sont pas toujours insurmontables. Les drogman qui réalisaient ces traductions rencontraient ces obstacles terminologiques. La terminologie militaire est un de ces domaines problématiques à cause de la différence des systèmes d'armées. Dans cet article, nous analysons quatre termes ottomans (*asker, ser-asker, ser-kerde, ser-dâr*) proposés par les drogman de la délégation ottomane pour traduire les termes militaires présents dans l'original italien du traité de Küçük Kaynarca signé entre l'Empire ottoman et l'Empire de Russie en 1774. Nous les analyserons afin de comprendre comment ces drogman ottomans ont pu résoudre ou contourner les difficultés de la terminologie militaire. Nous étudierons également les stratégies mises en place par les drogman de la délégation russe pour traduire les termes militaires du texte italien.

Mots-clés : Traduction de la terminologie militaire, traducteur, drogman, Empire ottoman, Empire de Russie, traité de Küçük Kaynarca

* Le présent article est tiré de la thèse de doctorat de traductologie soutenue en 2017 au Département d'Études turques de l'Université de Strasbourg (France) sous le titre « Les drogman comme traducteurs de traités internationaux : aspects linguistiques, culturels, historiques et politiques. L'exemple du traité de Küçük Kaynarca de 1774 ».

ÖZET

Farklı sistemlere ait terimleri tercüme etmek çoğunlukla zordur. Lakin tercüme sorunları her zaman karmaşık değildir. Bahsettiğimiz türden tercümeleri yapan tercümanlar terminolojik engellerle karşı karşıya kalırlar. Askerî terminoloji, ordu sistemlerindeki farklılıklar nedeniyle bu sorunlu alanlar arasında yer alır. Bu makalede, 1774 yılında Osmanlı İmparatorluğu ile Rusya İmparatorluğu arasında imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşmasının İtalyanca kaleme alınan metnindeki mevcut askeri terimler için Osmanlı heyetinin tercümanları tarafından önerilen dört Osmanlı terimini (*asker*, *ser-asker*, *ser-kerde*, *ser-dâr*) inceleyeceğiz. Bu kelimeleri, Osmanlı tercümanlarının askeri terminolojinin zorluklarını nasıl aştıklarını veya bu zorlukları nasıl görmezden geldiklerini anlamak amacı ile analiz edeceğiz. Bununla birlikte, Rus delegasyonu tercümanlarının İtalyanca kaleme alınan metnindeki askeri terimleri tercüme etmek için kullandıkları stratejileri de irdeleyeceğiz.

Anahtar Sözcükler : Askeri terminolojinin çevirisi, tercüman, drogman, Osmanlı İmparatorluğu, Rusya İmparatorluğu, Küçük Kaynarca Antlaşması.

1. Introduction

La différence des cultures, des pensées et des systèmes peut souvent engendrer des obstacles terminologiques lors de l'activité traduisante. L'« opacité » de nouveaux concepts (Beltran-Vidal, 2007 ; Dürr, 2005 ; Boissel & Dürr, 2005) auxquels se heurtent les traducteurs peut également être à l'origine de ces problèmes de traduction. Face au « déficit dans l'équivalence interlinguistique en terminologie » (Beltran-Vidal, 2007, p. 83) le traducteur, qui s'attelle à cette tâche de traduction, doit « introduire de nouveaux termes » (Beltran-Vidal, 2007, p. 84). Madalena Contente et João Malgalhães estiment que « dans une perspective d'harmonisation, la terminologie multilingue doit respecter les identités culturelles, puisque les systèmes linguistiques reflètent des structures cognitives et socioculturelles différentes » (2005, p. 426). En effet, dans la traduction d'un traité vers deux ou plusieurs langues, le traducteur doit tenter de « correspondre les éléments des systèmes terminologiques de deux ou plusieurs langues différentes » (Contente & Malgalhães, 2005, p. 426). Pour cela, il doit puiser dans sa langue maternelle ou dans d'autres langues qu'il maîtrise afin de faire face ou contourner ce problème. Cela peut être réalisé par des calques ou des emprunts. Mais il doit être prudent car les emprunts ajoutés dans la langue d'arrivée « sont en réalité un indice de sa non-compétitivité ou au moins celles de ses locuteurs » (Meyahi, p. 94). Sa mission peut devenir plus compliquée s'il s'agit d'un texte contenant des termes militaires appartenant à des systèmes différents. En effet, il est plus facile de traduire cette terminologie si le texte de départ et le texte d'arrivée appartiennent à des pays ayant le même système militaire. Par exemple, à l'heure actuelle, la traduction de la terminologie militaire turque et française ne poserait pratiquement aucun problème car les deux pays sont membres de l'OTAN et ont des systèmes assez proches. De la même manière, traduire les termes militaires du russe vers le turc ou vice versa peut poser certains problèmes qui seraient surmontables. Ainsi, cette proximité facilite grandement la tâche des traducteurs. Mais cela n'a pas toujours été ainsi. Dans le présent article, nous nous

intéresserons à la terminologie militaire de l'Empire ottoman et de l'Empire de Russie. Pour illustrer notre propos nous avons choisi le traité de Küçük Kaynarca pour deux raisons: il s'agit d'un traité de paix trilingue (italien, turc ottoman, russe) et il comporte des articles traitant des questions militaires. Le texte de ce traité a été rédigé en italien. Ensuite, il a été traduit par les délégations ottomane et russe respectivement en turc ottoman et en russe. En analysant quelques termes tirés de ce traité, nous verrons les diverses solutions trouvées par les traducteurs (*drogmans*) des textes ottoman et russe. Cependant, nous avons souhaité présenter les termes militaires choisis sous les entrées ottomanes car les termes de cette langue sont beaucoup moins nombreux que ceux des textes italien et russe qui ont une richesse synonymique importante.

2. Le traité de Küçük Kaynarca

Le traité de Küçük Kaynarca a été signé le 21 juillet 1774 entre l'Empire ottoman du Sultan Abdul Hamid Ier et l'Empire de Russie de Catherine II de toutes les Russies. Il a ainsi mis fin à la guerre russo-ottomane de 1768-1774¹. Ce traité, composé de 28 articles, commence par une « Introduction » (*Başlangıç*) et se termine par une « Conclusion » (*Hâtime*). Il existe également deux articles séparés. Nous avons choisi la traduction française tirée du recueil de Gabriel Noradounghian (1897, p. 319-334) pour la traduction des termes militaires qui nous serviront d'exemples. Nous mettrons entre parenthèses les traductions françaises de Noradounghian après les termes donnés en russe et en italien. L'article 28 du traité indique les versions linguistiques signées par chacune des parties signataires : la délégation ottomane a signé les versions turque et italienne ; les versions russe et italienne ont été signées par la délégation russe. En effet, le texte original du traité avait été préparé en italien avant d'être traduit en turc ottoman et en russe. L'original italien était donc un document commun pour les deux délégations. "Mais si les textes turc et russe ne s'entendaient pas sur un point quelconque, c'est le texte italien qui devait être contrôlé" (Davison, 1976, p. 469).

3. Les termes militaires

Pour étudier le travail des *drogmans* confrontés aux questions de traduction, nous avons sélectionné quelques termes appartenant à la terminologie militaire. D'abord, nous analysons en détail l'étymologie de chaque terme ottoman et russe. Ensuite, nous donnons les articles où sont utilisés ces termes militaires. Pour la facilité de lecture, nous présentons en premier lieu le texte italien suivi des textes ottoman et russe. La traduction française de Noradounghian vient à la fin en tant que support à notre analyse. Les termes en question sont soulignés en gras dans les quatre textes.

1 La sixième guerre russo-ottomane, qui a débuté en 1768 et s'est terminée en 1774. Cette guerre a opposé l'Empire de Russie à l'Empire ottoman, allié du Khanat de Crimée. L'Empire de Russie avait l'intention d'obtenir un débouché sur la mer Noire.

ASKER

عسكر

Dans le domaine thématique consacré à l'armée, le terme *asker* et ses pluriels arabe (*asâkir*) et turc (*askerler*) occupent une place importante. Le mot *asker* (عسكر) et son pluriel turc *askerler* (عسكرلار) et arabe *asâkir* (عساكر) sont utilisés aussi bien seuls qu'au sein de certains syntagmes.

Dans *Kamûs-ı fransevî* (Sâmi, 1883, p. 728), le mot *asker* (عسكر) est traduit par « armée, troupes, soldat, militaire ». Le mot *asâkir* y est exprimé par « armées, troupes ». Bianchi (Caussin de Perceval, 1832, p. 25) donne également le mot *asker* sous l'entrée « armée ». Chez Kieffer et Bianchi (1835, p. 257) le mot *asker* est traduit comme « armée, troupes ». Chez Redhouse (1884) et Redhouse et Wells (1880), deux traductions sont proposées sous l'entrée « army »: *ordu* (اردو) et *asker* (عسكر). Il faut préciser que le mot *ordu*, qui est d'origine turque, n'apparaît pas dans le texte du traité de Küçük Kaynarca. Les textes russe et italien les expriment de plusieurs manières.

Ainsi, dans l'article 3, c'est par le mot *asker* que sont exprimés les syntagmes italiens *gli eserciti* et *le gente d'arme*. Le texte russe emploie *войска* (les troupes) et *военные люди* (les troupes armées) pour les traduire et reste de cette manière proche du texte italien². En effet, les deux langues ont recours au pluriel alors que le turc utilise le singulier (*asker*).

Un autre syntagme du texte italien, *le gente di guerra*, qui apparaît dans le même article, est rendu en turc ottoman par *asker zümresi* (عسكر زمرهسى). Le mot *zümre* (زمره), qui fait partie de ce syntagme, peut être traduit par « troupe, bande, classe, catégorie » (Sâmi, 1883, p. 336). Le texte russe rend ce syntagme par *военные люди* (les employés militaires) que nous avons vu plus haut.

Dans l'article 3, le terme italien *le guernigioni* est rendu en turc ottoman par le syntagme *muhâfaza askeri* (محافظه عسكرى) où nous voyons l'utilisation du mot *asker*. Le texte russe reste plus proche du texte italien en employant le terme *гарнизоны* (les garnisons). La traduction littérale du syntagme ottoman serait « le soldat de protection ». Quant au mot *muhâfaza* (محافظه), Şemseddin Sâmi (1883, p. 985) le traduit comme « garde, conservation, protection ». Le mot *гарнизон* (garnison) est attesté dans la langue russe depuis l'époque de Pierre le Grand. Il a été emprunté à l'italien (Фасмер & Трубочев, 1986, p. 394). Les drogman ottomans³ n'ont pas exprimé ce syntagme de manière littérale, mais ils ont essayé de transmettre l'idée d' « un endroit où sont réunis les soldats de protection ».

2 Les deux traductions sont de Noradounghian. La traduction littérale de *военные люди* est « les hommes militaires ».

3 Nous utilisons le pluriel « drogman » car nous estimons qu'un traité ne pouvait aucunement être préparé et traduit par un seul drogman. Il s'agit d'un travail collectif. Les traductions faites par les drogman de l'équipe étaient sans aucun doute supervisées par le drogman principal.

Article 3

IT

« ...; e promette dopo la conclusione del Trattato di pace, e dopo lo scampio del medesimo; richiamare tutti gli eserciti suoi dal paese loro,... »

« ..., e mai in quei luoghi mandare **guernigioni** o altra **gente d'arme**, restituendo così quelle terre, come la Corte di Russia, restituisce ai Tartari, in pieno, e vero poter loro, e nell'immediato, ed indipendente governo loro, ... »

« ..., e potenze così anche la fulgida Porta si obbliga, e promette autenticamente, anche nel tempo successivo, di non introdurre mai nelle sopraccennate Città, Fortezza, Terre, ed abitazioni **guarnigioni** sue, o d'altri; come pure non introdurre in cosa veruna sua **gente d'arme**, e non mantenervela, e nemmeno di mandare nell'interno di quei Paesi dei Seimani, o intendenti, o altre **gente di guerra** di qualunque specie,... »

TR

« ...ve musalahanın ahidnamesin tekmil-i mübadelesinden sonra memalik-i tatariyeden Rusya Devleti cümle askerlerini ihrac eylesine teahhüd ide... »

« ... ve mahall-i merkume fimabaid **muhafaza askeri** veyahud başka **asker** irsal eylemeye memalik-i mezkûreyi tevaif-i tatara bu vech üzere Devlet-i Aliye'miz istirdad idüb ve kimesneye tabi olmaksızın Rusya Devleti merkumların hakikaten müstakillen taht-ı hükümetlerinde ve serbesiyyet-i mutlaka vech-i mamulünbüh üzere eylediği gibi... »

« Devlet-i Aliye'miz teahhüd ide ki, kasaba ve kılâ ve arazi ve mesken-i mezkûrlarında fimabaid **muhafaza askeri** veyahud başka **askeri** veyahud başka bir nevi **asker** başka sekban veyahud sair asker **asker zümresinden** her ne isimde ve her ne güne ise... »

RU

« ... и обещается по постановлению мирного трактата и по размене оногo все свои войска вывезть из их владений,... »

«...в них **гарнизонов и военных людей** своих никаких не иметь, уступая оные области таким образом, как российский двор уступает татарам в полное самодержавное и независимое их владение и правление...»

«Также наиторжественнейшим образом Блистательная Порта обязывается и обещает и впредь в помянутые города, крепости, земли и жилища гарнизонов своих и всяких, какого бы звания ни были, своих людей военных в оные не вводить и там не содержать, ниже во внутри области сей сейменов или других военных людей, какого бы звания ни были,...»

FR

«..., après la conclusion du Traité de paix et l'échange de ratifications d'iceluy, de retirer de ces pays toutes ses troupes; ...»

«..., et à ne jamais envoyer dans ces endroits **des garnisons** ou autres **troupes armées**, et, en conséquence, à remettre aux *vTartares*, de la même manière que le fait la Russie, ces États pour être à leur pleine et véritable disposition et sous leur gouvernement et pouvoir immédiat et indépendant...»

«...La Sublime Porte s'oblige en outre et promet solennellement qu'elle ne fera jamais passer, à l'avenir, dans lesdites villes, forteresses, terres et habitations aucune **garnison** de ses **troupes** ou d'autres; qu'Elle n'y introduira et n'y entretiendra sous aucun prétexte de ses **troupes armées**, et qu'Elle n'enverra pas même dans ces pays des Séimens, ou intendants, ou entres **Employés militaires** de quelque espèce ou de quelque nom que ce soit; ...»

Dans l'article 24, le texte ottoman rend le terme italien *le truppe* par le pluriel *asâkir* (عساكر). C'est également le pluriel **войска** (les troupes) que le texte russe utilise pour traduire ce terme italien. Ainsi dans le même article, le syntagme italien *le truppe turche* est exprimé dans le texte ottoman par *asâkir-i islâm* (عساكر اسلام). Le russe l'a traduit par **турецки е войска** (les troupes turques). Il est intéressant de noter que l'adjectif

turche du texte italien est rendu dans le texte ottoman par le nom *islâm* et en russe par l'adjectif **турецкие** (turques). Dans un autre endroit du même article, ce syntagme italien est exprimé en turc ottoman par *asâkir-i islâmî* (عساكر اسلامي). Le texte russe le traduit par **войска Блистательной Порты** (les troupes turques). La traduction littérale en français du syntagme russe serait « les troupes de la Sublime Porte ». Encore une fois, le texte ottoman a recours à l'adjectif *islâmî* (اسلامي) pour traduire l'adjectif italien *turche*. Le texte russe se sert du nom **Блистательная Порта** (La Sublime Porte) pour rendre cet adjectif.

Article 24

IT

« Subbito dopo la sottoscrizione e conferma di questi Articoli, tutti **gli eserciti Russi**, che si trovano alla destra riva del Danubio in Bulgaria, retrocederanno, e nel termine di un mese dopo la sottoscrizione, valicheranno alla riva sinistra di detto fiume. Quando avranno tutti passato il Danubio, allora si consegnerà alle **truppe Turche** il Castello d'Hirsowa, evacuando il medesimo, solamente dopo il passaggio di tutte **le truppe Russe** alla riva sinistra del Danubio. Dopo di questo si comincerà ad evacuare la Vallachia, e insieme la Bessarabia, e nel tempo stesso, per il quale si pone il termine di due mesi; e dopo che tutte **le truppe** si saranno ritirate da queste due Provincie, si consegnerà allora alle **truppe Turche...** »

TR

« Badelimza ve tasdikal'mevad der'akab nehr-i Tuna'nın sağ tarafında mevcut bulunan cümle **Rusya askerleri** avdet ve ricate müteveccih olub imza tarihinden bir ay zarfında Tuna'nın sol kıyısına murur ideler ve asker-i mezkur tamemen Tuna'nın sol kıyısına geçdikden sonra Hırsova hisarı boşaldulub **asakir-i islâma** teslim oluna badehu Eflâk ve Bucak memleketlerinin tahliyesine birden ve an-ı vahidde mübaderet olunub işbu tahliye maddesine iki ay mühlet tayin olunur ve cümle **Rusya askerleri** memleketeyn-i mezkûrteynden çekildiklerinden sonra bir tarafdand Yergöğü kalesini ve badehu İbrail'i ve tarafı diğerden İsmail kasabasını Kili ve Akkerman kaleleriyle **Rusya askeri** terk idüb **asakir-i** sairelerine mülhak olmağla müteveccih olduktan sonra **asakir-i islâmiyeye** kıla-i mezkûreyi terk ideler... »

RU

« По подписании и утверждении сих артикулов точас все находящиеся войска российские на правой стороне Дуная в Болгарии в обратный путь вступят, и чрез месяц от подписания перейдут на левый берег Дуная; когда же все чрез Дунай переправятся, тогда отдадут турецким войскам замок Гирсов, выстуня и из оногo места по переходе всех российских войск на левый берег Дуная, потом испражнятыя станут в одно время Валахия и Бессарабия, на которое полагается два месяца времени; а по выступлении всех войск из оных провинций остаются турецким войскам с одной стороны крепости Журжа и потом Браилов, а с другой город Измаил, крепости Килия, а потом Аккерман, выведя оттоль российские императорские войска вслед за прежними; всего ж времени на испражнение вышеупомянутых провинций полагается три месяца... »

FR

« Aussitôt après la signature et l'approbation de ces articles, toutes les armées russes qui se trouvent en Bulgarie, à la rive droite du Danube, se retireront, et dans le terme de 1 mois après la signature elles passeront sur la rive gauche de ce fleuve. Quand elles auront toutes passé le Danube, alors on livrera aux troupes turques le château de Hirosowa, qui sera évacué seulement après le passage de toutes les troupes russes sur la rive gauche du Danube; on procédera ensuite à l'évacuation de la Valachie et de la Bessarabie, l'évacuation de ces deux provinces devant se faire en même temps et dans l'espace de deux mois, et après que toutes les troupes se seront retirées de ces deux provinces, on remettra alors aux troupes turques d'une part, la forteresse de Giurgewo, et ensuite Brahilow; et de l'autre, la ville d'Ismaïl, la forteresse de Kilia, et ensuite Akerman, aussitôt que les garnisons russes seront sorties de ces places pour suivre les autres troupes... »

Dans l'article 10, le syntagme italien *i Supremi Commandanti de eserciti* a été traduit en turc ottoman par *askerin serdârları* (عسكرين سردار لاری). Le texte russe utilise le syntagme главнокомандующие армиями (les commandants en chef des armées) pour rendre ce mot. Ici, le terme italien *gli eserciti* est rendu dans le texte ottoman par le singulier *asker* et dans le texte russe par le pluriel *армии* (les armées).

Article 10

IT

« Se nel terminare fra la sottoscrizione di questi Articoli di pace, ed il ricevimento de' mandati ordini su di ciò da' **Supremi Commandanti de' vicendevoli eserciti**, seguissero ovunque delle ostilità, niuna delle due parti debba prenderle per torto a lei fatto, co anche gl'istessi vantaggi, ed acquisti in queste si annullano, e niuna delle due parti li potrà godere. »

TR

« İşbu musalaha-i mübareke imza olunub tarafeyn **askerinin serdarları** taraflarından lâzım olan tenbihat iktiza iden mahallere isal olununca ol aralıkda eğer bir mahalde bir dürlü fiil-i muhasama hudus ider ise iras-i tearruz olunmak üzere ad olunmayub bu takrib ile vaki olacak futuhât ve istilâlar dahi mâdumuzzuhr olmak üzere muteber tutulmayub böyle vakia-dan bir kimesne faidemend olmaya. »

RU

« Если между подписания сих мирных пунктов и получения о том от главнокомандующих взаимными армиями повелений произойдут где-либо каковыя действия военные, оныя некоторая сторона не примет себе за оскорбление, так как и самыя в том успехи и приобретения уничтожаются и оными ни одна сторона пользоваться не должна. »

FR

« Si dans l'intervalle de temps qui s'écoulera entre la signature des présents articles de paix et la réception des ordres envoyés à ce sujet par **les commandants en chef des armées** respectives il se commettait quelque part des hostilités, aucune des deux parties ne devra se croire lésée par icelles : et pareillement aucune d'elles ne pourra jouir des avantages et des acquisitions que ces hostilités lui auront procurés, et qui, en vertu du présent article, seront regardés comme non avenues. »

Le groupe de syntagmes italiens (le *Armi Russe, gli eserciti Russi, le guarnigioni russe, gl'Imperiali eserciti russi* et l'*Esercito russo*) des articles 23 et 24 est traduit en turc ottoman par le seul syntagme *Rusya askeri* (روسيا عسکری). Quant au russe, nous

voyons une richesse synonymique qui est absente dans le turc ottoman : российские оружия, российские войска (les armées russes, les troupes russes, les garnisons russes), российские императорские войска (les troupes impériales de Russie).

Articles 23 et 24

IT

« La Fortezze situate nella parte di Georgia e Mingrelia, Bazdadgic, Cuttais, e Scherban conquistate dalle **Armi Russe**, ... »

«...**Rispetto a quello che alle isole dell'Arcipelago appartiene, saranno queste della Flotta Imperiale Russa, e dagli eserciti** che là si trovano, restituite, come su prima, alla Porta, nel loro non contrastato dominio, tanto più presto, quanto le interne disposizioni, e regolamenti di quella Imperiale Flotta Russa lo permetteranno, non essendo possibile in questo determinare il tempo a motivo della lontananza; ... »

TR

« Gürci ve Mekril havalisinden vaki Bagdadçık ve Kutayis ve Şeherban kaleleriki **Rusya askeri** tarafından zabt olunmuşlardır... »

« ...ve Akdeniz adalarına dair Rusya donanmasının mesalihi ve tanzimat-ı deruniyelerine kabil olacağı sūratle cezayir-i mezkūre olhavalide bulunan **Rusya askeri** tarafından kelevvel muarazadan beriî Devlet-i Aliye'min zabtına red olunalar... »

RU

« ... В части Грузии и Мингрелии находящиеся крепости Богдадчик, Кутатис и Шегербань, **российским оружием** завоеванные, ... »

« ...**Что ж касается до Архипелагских островов, то оные российским императорским флотом и войсками** оставлены будут по-прежнему в неоспоримое владение **Оттоманской Порте**, как только скоро домашние распорядки и учреждения

*того російського імператорського флота позволять, понеже
здесь тому точного времени определить не можно...»*

FR

« Quant aux forteresses situées dans la partie de la Géorgie et de la Mingrélie, comme Bozdadgic (ou Bogdadgick), Cotais (Kutais), et Scherban (ou Scheherban) conquises par les armées russes, ... »

« ...Quant aux îles de l'Archipel, la flotte et les troupes impériales de Russie qui y sont employées les restitueront à la Porte sur l'ancien pied, et les feront rentrer sous sa domination non contestée aussi promptement que les arrangements et les besoins particuliers de cette flotte le permettront, n'étant pas possible, à cause de l'éloignement, de fixer un terme précis pour cette opération; ... »

Dans l'article 26, le syntagme italien *il Comandante dell' esercito russo* a tout simplement été exprimé en turc ottoman par *Rusya askeri*. Le texte russe a employé le syntagme *командующий российской армией* (le Commandant de l'armée russe). Le texte ottoman n'a pas traduit le terme italien *il Comandante* ce que le texte russe a fait par l'utilisation de l'adjectif *командующий* que nous pouvons exprimer en français par « qui commande ».

Article 26

IT

« Dopo il ricevimento in Crimea, ed in Occhacow dell'Avviso della sottoscrizione de presenti Articoli, il Comandante dell'esercito Russo di Crimea, ed il Governatore d'Occhacow dovranno subito vicendevolmente avvisarsi, e nel termine di due mesi dopo questa sottoscrizione mandare scambievolmente delle persone fidate... »

TR

« İşbu maddeler imza oldunduğu haberi Kırım'a ve Özi'ye reside olduğu gibi derakab Kırım'da olan **Rusya askeri** Özi muhafizile muharebe idüb işbu inza tarihinden iki ay zarfında mutemed ademler gönderileki... »

RU

« По получении отсель известия о подписании сих пунктов командующему российской армией в Крыму и губернатору очаковскому тотчас обобласться между собой и в два месяца от подписания сего выслать взаимных доверенных людей... »

FR

« Aussitôt que l'avis de la signature des présents articles sera parvenu en Crimée et à Oczakow, le Commandant de l'armée russe en Crimée et le Gouverneur d'Oczakow s'en donneront avis mutuellement sur le champ; et dans le terme de deux mois après cette signature, ils députeront de part et d'autre des personnes sûres... »

Le même syntagme italien (*il Comandante dell' esercito russo*), qui apparaît dans l'article 24, a été traduit en turc ottoman par *Rusya askerinin baş seraskeri* (روسيا اسكرنين باش سرعسكري). Le texte russe, quant à lui, emploie *командир российскими войсками* (le Commandant de l'armée russe). Ici, le mot *командир* est synonyme de *командующий*. Les deux signifient « un commandant ». Le mot russe *войска* (les troupes) peut également être employé à la place de *армии* (les armées).

Article 24

IT

« Le truppe della fulgida Porta non hanno da porre il piede nelle restituite Fortezze, e di più ella non dee introdurre l'autorità sua ne' Paesi che a lei si lasciano, fino a che il Commandante dell'esercito Russo non avviserà dell'evacuazione di ognuna di esse Fortezze, o Paesi il Commandante a ciò destinato dalla Porta... »

TR

« ...Rusya askerinin baş seraskeri bu babda mahsus tayan olunan Devlet-i Aliye'min memuruna memalik-i mezburenin her yeri tahliye olunduğunu haber itmedikce Devlet-i Aliye'm dahi red olunan işbu memleketlerinde kendü hukûmetini idhal itmeye... »

RU

« Не прежде войскам Блистательной Порты вступить в отдаваемые крепости и не прежде оной власть свою внести и коснуться отдаваемых земель, как об оставлении каждой из

оних **российскими войсками** командир оных уже уведомит определенную к тому начальствующую особу со стороны Порты Оттоманской.»

FR

« ...Les troupes de la Sublime Porte ne doivent entrer dans les forteresses qui lui seront restituées, et Elle ne pourra introduire son autorité dans les pays qui lui seront remis, que lorsque le Commandant de **l'armée russe** aura donné avis de l'évacuation de chacune de ces forteresses ou pays au Commandant que la Porte aura nommé pour cet effet...»

SER-ASKER

سر عسكر

Le mot *ser-asker* (سر عسكر) est composé du mot persan *ser* (tête) et du mot arabe *asker* (soldat). Il peut être traduit comme « commandant de l'armée » (Çelik, 2009, p. 547). Après la suppression des Janissaires en 1826, *ser-asker* a remplacé le chef (*ağa*) de ce corps militaire (Lewis, 1960, p. 861).

D'après *Kamûs-ı fransevî* (Sâmi, 1883, p. 581), ce mot signifie « commandant en chef de l'armée » et « ministre de la guerre ». Kieffer et Bianchi le traduisent comme « général en chef » et expliquent que « ce titre est donné aux pachas qui commandent les troupes d'un département, et qui ont sous leurs ordres d'autres pachas commandant des troupes de leurs districts ». Ils précisent que « ce titre indique aussi aujourd'hui le généralisme de toutes les forces militaires de l'empire, et le chef suprême du département de la guerre ». Ils donnent également l'exemple de *ser-askerlik* (سر عسكرلك) traduit par « généralat » (1835, p. 663-64).

Dans l'article 28, le syntagme italien *il commandante russo* est rendu en turc ottoman par *Rusya seraskeri* (روسيا سر عسكرى). Le texte russe a employé le terme *российский начальник* (le commandant russe). Ici, le terme *il commandante* est rendu dans le texte ottoman par *ser-asker*. Le texte russe a eu recours au terme *начальник* (le commandant). Toujours dans le même article, le turc ottoman utilise *Devlet-i Ali'yem ser-askeri* et *ser-asker-i Devlet-i Ali'yem* afin de traduire le syntagme *i commandanti turchi* du texte italien. Ici, nous ne pouvons pas parler de la richesse synonymique du turc ottoman car la place des mots a tout simplement été inversée. Quant au texte russe, il utilise le syntagme *турецкий начальник* (les commandants turcs). Le russe a employé le singulier comme le turc alors que l'original italien est au pluriel. Il est intéressant de noter que l'adjectif *turchi* du texte italien a été traduit en turc ottoman par le syntagme *Devlet-i Ali'yem*. Le texte russe n'a pas pris de position comme le texte ottoman et a suivi l'original italien en mettant l'adjectif *турецкий* (turc) alors qu'il aurait pu employer le syntagme *Османская империя* (Empire ottoman).

Article 28

IT

« ...; ed i Corrieri saranno muniti degli ordini del Feld-Maresciallo, e di quei del Supremo Visir, di modochè se il Corriere Russo giungesse prima a uno de' Comandanti, potrebbe far prevenire l'ordine del Supremo Visir, o viceversa giungendo prima il Corriere Turco, potrebbe far prevenire al Commandante Russo l'ordine del Feld-Maresciallo... »

TR

« ...ve bu gūna ulaklar Sadrazam'ımın ve Ceneral Feld Marşal'in tenbihnameleri ile masun ve me'mun olalarki Rusya ulağı Rusya askeri tarafına tesabuk ider ise işbu Rusya seraskerinin vesatatile Sadrazam'ımın tenbihnamesini Devlet-i Aliye'm seraskerine tesyir eyleye ve Sadrazam'ımın ulağı tebadür tekadüm ider ise serasker-i Devlet-i Aliye'm vesatatile Feld Marşal'in tenbihnamesini Rusya seraskerine ba's ve tesyir eyleye... »

RU

« ... а курьеров сих снабдить повелениями от генерал-фельдмаршала и от верховного визиря так, чтобы российский курьер, буде придет скорее к начальнику своей стороны, мог через него турецкому доставить повеление верховного визиря, а когда курьер верховного визиря прежде поспеет, то турецкий начальник доставил бы повеление фельдмаршальское начальнику российскому. »

FR

« ...; et les Courriers porteront à la fois les ordres du Feld maréchal et du Grand Vizir, pour le cas où le Courrier Russe, venant à rencontrer en premier lieu un des commandants turcs, il pût lui remettre l'ordre du Grand Vizir; et que si, d'un autre côté, le courrier turc rencontrait en premier lieu un commandant russe il pût lui remettre l'ordre du Feld maréchal... »

Dans l'article 24, le syntagme *il Comandante dell'esercito russo* du texte italien a été traduit en turc ottoman par *Rusya askerinin baş seraskeri* (روسيا عسكر نين باش سر عسکری). Le texte russe est resté plus proche de l'original italien en

utilisant le syntagme *командир российскими войсками* (le Commandant de l'armée russe). Ici, le terme *ser-asker* prend la forme de *baş ser-asker* que nous pouvons traduire par « commandant en chef ». C'est par ce terme que le texte ottoman a exprimé le terme italien *il Comandante*. Mais le russe n'a rien rajouté et a gardé le terme *командир* (commandant). Dans cet article, le terme italien *il esercito russo* a été traduit en turc ottoman par le nom singulier *asker* (عسكر). Le russe a employé le pluriel *российскии войска* (l'armée russe) que nous pouvons traduire par « les troupes russes ».

Article 24

TR

« *...Rusya askerinin baş seraskeri bu babda mahsusun tayin olunan Devlet-i Aliye'min memuruna memalik-i mezburenin her yeri tahliye olunduğunu haber itmedikce Devlet-i Aliye'm dahi red olunan işbu memleketlerinde kendu hukûmetini idhal itmeye... »*

RU

« Не прежде войскам Блистательной Порты вступить в отдаваемые крепости и не прежде оной власть свою внести и коснуться отдаваемых земель, как об оставлении каждой из оных российскими войсками командир оных уже уведомит определенную к тому начальствующую особу со стороны Порты Оттоманской. »

IT

«Le truppe della fulgida Porta non hanno da porre il piede nelle restituite Fortezze, e di più ella non dee introdurre l'autorità sua ne'Paesi che a lei si lasciano, fino a che il Commandante dell'esercito Russo non avviserà dell'evacuazione di ognuna di esse Fortezze, o Paesi il Commandante a ciò destinato dalla Porta... »

FR

« ...Les troupes de la Sublime Porte ne doivent entrer dans les forteresses qui lui seront restituées, et Elle ne pourra introduire son autorité dans les pays qui lui seront remis, que lorsque le Commandant de l'armée russe aura donné avis de l'évacuation de chacune de ces forteresses ou pays au Commandant que la Porte aura nommé pour cet effet... »

SER-KERDE

سرکرده

Selon *Kamûs-ı fransevî*, le mot *ser-kerde* (سرکرده) signifie « chef, commandant d'une armée irrégulière » (Sâmi, 1883, p. 581). Le mot *ser-kerde* (سرکرده) apparaît dans l'article 23 du traité de Küçük Kaynarca. Il est employé dans le texte ottoman pour traduire le terme italien *gli capi*. En russe, ce terme est traduit par *начальники* (les chefs). Les deux textes occidentaux ont utilisé le pluriel alors que le turc ottoman a recours au singulier. Le premier sens du mot russe *начальник* est « la première personne, celle qui a commencé quelque chose, le fondateur » (*Словарь русского языка XI - XVII вв.*). Il peut également être traduit par « chef, dirigeant ». Ce mot russe apparaît également dans l'article 28 dans les syntagmes *турецкий начальник* (le commandant turc) et *российский начальник* (le commandant russe). Ces syntagmes ont été employés pour rendre respectivement les mots italiens *i commandanti turchi* et *il commandante russo*.

Article 23

TR

«...ve Çıldır paşası ve sair serkerde ve zabitan tarafından bir dürlü daiye tahtında emvallerini izaat ile tearruz olunmalarını Devlet-i Aliye'm men eyleye... »

RU

«...и да не будут притесняемы какими-либо требованиями от губернатора чилдирского и от прочих начальников и офицеров к лишению их имений. »

IT

« ..., e di victare che non sieno molestati nel possesso de'loro beni sotto qualsivoglia pretensione del Governatore di Cildit, e degli altri Capi, ed Uffiziali... »

FR

« ... et d'empêcher que aucun ne soit molesté dans la possession de ses biens par quelque prétention du Gouverneur de Cildir (ou Tschildir) et des autres chefs et officiers... »

SER-DÂR

سردار

Le mot *ser-dâr* (سردار) peut être traduit comme « commandant, dirigeant ». Selon Abdülkadir Özcan (2009, p. 551), il s'agit d'un titre utilisé dans les pays turcs et musulmans pour parler du « commandant de l'armée ». Il est composé du mot *ser* (tête) et du suffixe *-dâr*. Dans l'Empire ottoman, ce titre était donné aux chefs des provinces et aux capitaines de navire (*kapudan paşa*). C'est également par le mot « commandant » que Şemseddin Sâmî l'a traduit dans son dictionnaire. Il y donne également l'exemple de *seridâr-i ekrem* (سردار اکرم) afin de traduire le mot « généralissime » (1883, p. 580). Ce titre était surtout donné au grand vizir qui dirigeait une campagne militaire à laquelle ne participait pas le sultan ottoman (Özcan, 2009, p. 552). Il correspond à l'actuel *başbuğ* et *başkumandan* de l'armée turque (Devellioğlu, 2010, p. 1098). Dans leur dictionnaire, Kieffer et Bianchi le traduisent par « commandant, général, et généralissime » (1835, p. 662).

Dans l'article 10, le texte ottoman emploie *askerin ser-dârları* (عسکرین سردارلاری) pour traduire le syntagme italien *Supremi Commandanti de eserciti*. Il pourrait être traduit comme « le commandant des soldats ». Le texte russe emploie le syntagme *главнокомандующие армиями* (les commandants en chef des armées). Il est intéressant de noter que le pluriel italien *gli eserciti* a été rendu en turc ottoman par le singulier *asker* (عسکر), que nous pouvons traduire comme « soldat », et en russe par le pluriel *армии*⁴ (les armées). Il faut également préciser que le texte ottoman n'a pas eu recours à l'adjectif *ekrem* (اکرم), qui signifie « le plus grand », pour rendre l'idée de *supremi* du texte italien. Le russe a réussi à rendre cette nuance en utilisant l'adjectif *главнокомандующие*. En effet, dans le texte russe, c'est l'adjectif *главный* (principal) que nous voyons dans le mot *главнокомандующие*.

Article 10

IT

« Se nel terminare fra la sottoscrizione di questi Articoli di pace, ed il ricevimento de' mandati ordini su di ciò da' **Supremi Commandanti de' vicendevoli eserciti**, seguissero ovunque delle ostilità, niuna delle due parti debba prenderle per torto a lei fatto, co anche gl'istessi vantaggi, ed acquisti in queste si annullano, e niuna delle due parti li potrà godere. »

TR

« İşbu musalaha-i mübareke imza olunub tarafeyn **askerinin serdarları** taraflarından lâzım olan tenbihat iktiza iden mahallere isal olununca ol aralıkda eğer bir mahalde bir dürlü fiil-i muhasama hudus ider ise iras-i tearruz olunmak üzere ad

4 C'est le pluriel de *армия* (armée).

olunmayub bu takrib ile vaki olacak futuhat ve istilâlar dahi mâdumuzzuhr olmak üzere muteber tutulmayub böyle vakia-dan bir kimesne faidemend olmaya.»

RU

« Если между подписания сих мирных пунктов и получения о том от главнокомандующих взаимными армиями повелений произойдут где-либо каковыя действия военные, оные некоторая сторона не примет себе за оскорбление, так как и самые в том успехи и приобретения уничтожаются и оными ни одна сторона пользоваться не должна.»

FR

*« Si dans l'intervalle de temps qui s'écoulera entre la signature des présents articles de paix et la réception des ordres envoyés à ce sujet par **les commandants en chef des armées** respectives il se commettait quelque part des hostilités, aucune des deux parties ne devra se croire lésée par icelles : et pareillement aucune d'elles ne pourra jouir des avantages et des acquisitions que ces hostilités lui auront procurés, et qui, en vertu du présent article, seront regardés comme non avenues.»*

4. Conclusion

L'analyse des articles du traité de Küçük Kaynarca où apparaissent les quatre termes militaires ottomans (*asker*, *ser-asker*, *ser-kerde*, *ser-dâr*) nous a montré que les drogman de la délégation ottomane ont souvent fait face aux difficultés de traduction de la terminologie militaire. Cette difficulté pouvait également s'expliquer par la différence des systèmes militaires des deux pays. Par exemple, le mot italien *commandante* est rendu par *ser-asker* (سر عسكر), un mot emprunté au persan. Ainsi le syntagme *Commandante Russo* du texte italien est devenu *Rusya ser-askeri*. Le drogman a jugé nécessaire de procéder au rajout pour rendre le mot italien *i Commandanti* qui parlait aussi bien des Ottomans que des Russes. Quant aux drogman russes, ils sont restés proches de l'original en employant le terme *российский начальник* (le commandant russe). C'est par les syntagmes *Devlet-i Aliye'm seraskeri* (ou *serasker-i Devlet-i Aliye'm*) qu'il a réussi à résoudre le problème. Après avoir trouvé la stratégie à adopter, les drogman ottomans les ont appliqués aux autres termes qu'ils devaient traduire. De cette manière, le syntagme italien *il Commandante dell'esercito Russo* est devenu *Rusya askerinin baş seraskeri*. Cette fois-ci, il a rajouté un mot turc au mot emprunté au persan : *baş ser-asker*. Encore une fois, les drogman russes ne se sont pas éloignés de l'original italien et ont utilisé le syntagme *командир российскими войсками* (le Commandant de l'armée russe).

Il est intéressant de noter que les drogman ottomans ont fait surtout appel au

persan pour trouver des termes militaires et rarement à l'arabe. Ainsi, le mot *i capi* est rendu par *ser-kerde* (سرکرده). De cette manière, *i commandanti* qui fait partie du syntagme italien *Supremi Commandanti de eserciti* est traduit en turc ottoman par un mot persan *ser-dâr* (سردار). Nous voyons qu'ils n'ont pas employé le mot *ser-asker* et ont préféré utiliser un syntagme comportant des mots arabe et persan pour le rendre par *askerin serdarları*. Les drogman de la délégation russe ont eu recours au syntagme *главнокомандующие армиями* (les commandants en chef des armées) pour le traduire.

L'analyse des traductions du traité de Küçük Kaynarca nous permet de constater que l'appartenance des langues russe et italienne à la famille linguistique indo-européenne a facilité la tâche des drogman de la délégation russe pour traduire la terminologie militaire du texte original italien. Ils ont ainsi réussi à surmonter certains obstacles en ayant recours au procédé de calque et aux synonymes. Ceci est visible dans la richesse synonymique employée par les drogman russes qui ont pu mener à bien leur mission. Quant aux drogman ottomans, ils ont essayé de trouver des solutions en puisant à divers degrés dans les langues persane et arabe qui n'appartiennent pas à la même famille linguistique que le turc ottoman.

Tableau récapitulatif montrant les diverses traductions des termes

Turc ottoman	Italien	Russe	Français
عسکر asker	gli eserciti, le gente d'arme	войска, военные люди, армии	les troupes, les troupes armées
عسکر لار askerler	gli eserciti	войска	les troupes
عساکر asâkir	le truppe	войска	les troupes
عساکر اسلام asâkir-i islâm	le truppe turche	турецкие войска	les troupes turques
عساکر اسلامي asâkir-i islâmî	le truppe turche	войска Блистательной Порты	les troupes turques
روسيا عسکری Rusya askeri	le Armî Russe, gli eserciti Russi, le guarnigioni russe, gl'Imperiali eserciti russi, l'Esercito russo, il Comandante dell' esercito russo	российские оружия, российский войска, российский, императорские войска командующий, российской армией	les armées russes, les troupes russes, les garnisons russes, les troupes impériales de Russie, le Commandant de l'armée russe
عسکر زمره سی asker zümresi	le gente di guerra	военные люди	les employés militaires
محافظه عسکری muhâfaza askeri	le guernigioni	гарнизоны	les garnisons
سر عسکر ser-asker	il commandante	начальник	le commandant

Turc ottoman	Italien	Russe	Français
روسيا سرعسكرى Rusya seraskeri	il commandante russo	российский начальник	le commandant russe
روسيا عسكرى باش سرعسكرى Rusya askerinin baş seraskeri	il Comandante dell' esercito russo	командир российскими войсками	le Commandant de l'armée russe
سرکرده ser-kerde	il commandante	начальник	le commandant
سردار ser-dâr	il commandante	главнокомандующий	le commandant
عسكرين سردار لارى askerin serdârları	i Supremi Commandanti de eserciti	главнокомандующие армиями	les commandants en chef des armées

Bibliographie

- Bejoint, H., & Maniez, F. (dir.). (2005). *De la mesure dans les termes*. Lyon: PUL.
- Beltran-Vidal, D. (2007). Les difficultés de traduction des mots de la santé dans l'espace européen. *Hermès, La Revue*, 49(3), 83-87.
- Bianchi, T. X. (1831). *Vocabulaire français-turc à l'usage des interprètes, des commerçants, des navigateurs et autres voyageurs dans le Levant*. Paris: Everat, Imprimeur de la Société de Géographie.
- Boissel, J.-P., & Dürr, F. (2005). Acception et acceptation : les professionnels de la santé devant les mots et syntagmes véhiculant de nouveaux concepts. In D. Beltran-Vidal & F. Maniez (dir.), *Les Mots de la santé : influence des sociétés et des cultures sur la formation des mots de la santé* (pp. 11-21). Lyon: PUL.
- Caussin de Perceval, A.P. (1832). Vocabulaire français-turc, à l'usage des interprètes et autres voyageurs dans le Levant de Thomas Xavier Bianchi. *Journal asiatique ou recueil de mémoires, d'extraits et de notices relatifs à l'histoire, à la philosophie, aux langues et à la littérature des peuples orientaux*, IX, 61-75.
- Contente, M., & Malgalhães, J. (2005). L'équivalence interlinguistique dans la terminologie médicale. In H. Bejoint & F. Maniez (dir.), *De la mesure dans les termes* (pp. 424-445). Lyon: PUL.
- Çelik, Y. (2009). Serasker سرعسكرى. In *İslam Ansiklopedisi*. (Vol. 36, pp. 547-549). Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.
- Davison, R.H. (1976). Russian Skill and Turkish Imbecility: The Treaty of Kuchuk Kainardji Reconsidered. *Slavic Review*, 35(3), 463-483.
- Devellioğlu, F. (2010). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Dürr, F. (2005). De la mesure dans les termes en pharmacologie. In H. Bejoint & F. Maniez (dir.), *De la mesure dans les termes* (pp. 371-381). Lyon: PUL.
- Kieffer, J.-D. & Bianchi, T.-X. (1835). *Dictionnaire turc-français à l'usage des agents diplomatiques et*

consulaires, des commerçants, des navigateurs et autres voyageurs dans le Levant (2 Vol), Paris: Imprimerie royale.

Lewis, B. (1960). Bâb-i Ser'askerî. In *Encyclopédie de l'Islam*. (2e éd., p. 861). Paris: Maisonneuve et Larose.

Meyahi, H. (2013). Les difficultés de passage de la terminologie linguistique du français vers l'arabe. *Synergies Algérie*, 20, 93-107.

Noradounghian, G (1897). *Recueil d'actes internationaux de l'Empire ottoman, Traités, conventions, arrangements, déclarations, protocoles, procès-verbaux, firmans, lettres patentes et autres documents relatifs au droit public extérieur de la Turquie* (4 Vol), Paris: Cotillon.

Özcan, A. (2009). Serdar سردار. In *İslam Ansiklopedisi*. (Vol. 36, 551-552). Ankara: TDV İslâm Araştırmaları Merkezi.

Redhouse, J.W. (1884). *A lexicon, English and Turkish. Shewing in Turkish, the literal, incidental, figurative, colloquial and technical significations of the English terms, indicating their pronunciation in a new and systematic manner and preceded by a Sketch of English etymology, to facilitate to Turkish students the acquisition of the English language* (3d ed.). Constantinople: A.H. Boyajian.

Redhouse, J. W. & Wells, Ch. (1880). *Redhouse's Turkish Dictionary. In two parts: English and Turkish, and Turkish and English* (2d ed.). London: Bernard Quaritch.

Sâmi, Ş. (1883). *Kamûs-ı fransevî*. Constantinople: Mihran Matbaası.

Словарь русского языка XI - XVII вв (28 том.). (1975). Москва: Издательство "Наука"

Фасмер, М, & Трубачев, О. Н. (1986). *Этимологический словарь русского языка* (4 том.). Москва: Прогресс

Designing Language-Specific Online Translation Courses: A Proposal

Çevrimiçi Çeviri Eğitimi: Bir Sertifika Programı Önerisi

Research / Araştırma

Volga YILMAZ GÜMÜŞ*

* Dr., Anadolu Üniversitesi, Mütercim-Tercümanlık Bölümü, vygumus@anadolu.edu.tr, ORCID ID: orcid.org/0000-0001-9075-6634

ABSTRACT

Online learning is a mode of delivery that allows flexibility in learning for individuals to study without restrictions on pace, time, and location with the support of a structured learning program. The incorporation of the lifelong learning concept into higher education has prompted universities to provide online and on-campus programs in the form of both formal and non-formal education to cater to individuals of diverse backgrounds across multiple age ranges. Given the availability of university online programs and the growing demand for online translation courses and/or programs particularly from potential learners with proven language proficiency, this paper proposes an online learning model intended for adult learners with proficiency in English and Turkish that will lead to a professional certificate. The current system in Turkey does not provide sufficient credibility of translators in the eyes of employers and clients unless individuals hold an academic degree in translation or languages. Thus, it would be more beneficial for individuals having a good command of English and Turkish languages to seek a professional certificate granted by a higher-education institution, preferably in cooperation with a translators' association, to enter the market or to earn credibility on the translation market. In response to the demand from individuals with proficiency in two languages, this study proposes an online course drawing on the ADDIE model, which provides a thorough framework for instructional design. This paper elaborates on five core elements of this model namely analysis, design, development, implementation, and evaluation for teaching translation to adult learners online.

Keywords: Online learning, translator training, adult learners, information and communication technologies, ADDIE.

ÖZET

Çevrimiçi öğrenme, bireylerin istedikleri zaman, istedikleri yerde, kendi hızlarına göre çalışmalarını ve öğrenmelerini sağlayan, dolayısıyla öğrenmeye esneklik kazandıran bir yöntemdir. Genellikle yapılandırılmış bir öğrenme programı kapsamında gerçekleşir. Özellikle yaşam boyu öğrenme kavramının yükseköğretim kurumlarında yer bulmaya başlamasıyla birlikte, üniversiteler her yaşta ve özellikle bireye çevrimiçi ortamlarda veya kampüste örgün ve yaygın eğitim olanağı sunmaktadır. Bu çalışmada üniversitelerin sunduğu çevrimiçi öğrenme olanakları ve özellikle İngilizce ve Türkçeyi iyi bilen bireylerin çeviri piyasasına girebilme talepleri dikkate alınarak yabancı dil becerisini kanıtlamış yetişkin öğrenenler için - çevrimiçi öğrenmeye dayalı - bir sertifika programı önerisi sunulmaktadır. Türkiye’de iki dili iyi bilen bir bireyin çeviri piyasasına girmesinin önünde yasal bir engel yoktur. Bu durum, işveren ve müşteriler açısından bakıldığında, çevirmenin güvenilirliğini etkilemektedir. Ancak mütercim-tercümanlık bölümü veya yabancı dillerle ilgili diğer bölümlerden alınan diplomalar çevirmen yeterliliği için kanıt oluşturmaktadır. Çeviri piyasasına adım atmak isteyip bu bölümlerden mezun olmayan, dil yeterliliğini kanıtlamış bireylerin girdiği sertifika arayışı için üniversitelerdeki mütercim-tercümanlık bölümleri, tercihen bir çeviri/çevirmen derneğiyle iş birliği içinde, çözüm sunulabilir. Bu çalışmada yabancı dil yeterliliğini kanıtlayabilen bireylere yönelik çevrimiçi çeviri sertifikası programı önerisi sunulmaktadır. ADDIE modeline dayalı bu öneri çevrimiçi öğrenme programına yönelik analiz, tasarım, geliştirme, uygulama ve değerlendirme aşamalarından oluşmaktadır.

Anahtar sözcükler: Çevrimiçi öğrenme, çevirmen eğitimi, yetişkin öğrenenler, bilgi ve iletişim teknolojileri, ADDIE.

1. Introduction

Modern life requirements, such as extended working hours, and the extensive use of digital media have caused radical changes in learners’ expectations and delivery of education. Distance education, which has a history of about 150 years (Demiray & İşman, 2001, s. 88; Katz, 2010, xviii), is one of the most significant consequences of these changes. Having started with correspondence instruction, distance education now has a broad range of forms (e.g. formal education vs. certificate programs), modes of delivery, learners, and learning materials. Higher-education institutions have undergone significant transformations with changing and diversifying learner needs and expectations with the development of a wide range of learning materials and technologies. Today, in addition to formal education programs that award an academic degree, higher-education institutions also offer alternative programs that grant certificates for professional or personal development. With the incorporation of lifelong learning concept into higher education, which also includes continuing professional development (CPD), universities now often provide online and on-campus programs in the form of formal and non-formal education for a wide range of individuals.

Translator training has undoubtedly taken advantage of such opportunities offered beyond traditional campus-based education. A quick web-based search shows a number of distance and/or online master’s and doctoral programs in translation studies including, for example, MA in Translation Studies (University of Birmingham), MA Translation Studies (University of Portsmouth), MA in Translation (University of Bristol), MA in Translation and Interpreting (University of Illinois at Urbana-Champaign),

MS in Translation (NYU School of Professional Studies), MA in Translation (Kent State University), and Ph.D. in Translation and Intercultural Studies (Rovira i Virgili University, discontinuing since 2014). There are also certificate programs designed for professional development, such as the Translation Certificate offered by College of Advancing and Professional Studies, University of Massachusetts Boston, and Online Languages and Translation Courses offered by School of Continuing Studies, University of Toronto.

The present study proposes a model for developing an online translation course for individuals with proficiency in English and Turkish specifically leading to a professional certificate. For example, online translation courses that a higher-education institution offers in cooperation with the Translation and Interpreting Association of Turkey may potentially fill a void on the translation market. In Turkey, currently, translators' associations do not provide nationwide qualification requirements such as examination or certification systems in contrast to the Chartered Institute of Linguists Diploma in Translation in the UK, the American Translators Association certification in the US, or the Canadian Translators, Terminologists and Interpreters Council certifications that are based on a thorough examination and assessment process. The translation market is unregulated as the qualifications required to enter the translator profession are not specified. However, under the supervision of the Vocational Qualifications Authority, academics and representatives of the translation market drew up the standards, which will finally develop into national qualifications for translators. The Coordination Group is now working on qualifications, the draft of which will be shared with stakeholders soon. Qualifications are currently written for liaison interpreting, conference interpreting, community interpreting, specialized translation, and localization. A certification system will then be developed based on qualifications.¹ The current system nevertheless challenges the credibility of translators, especially the young translators, in the eyes of employers and clients unless they hold an academic degree in translation or languages. Explaining the reasons for e-learning, Pym (n.d.) refers to the strong demand especially from adult learners "mostly professionally employed, who want to gain skills of this kind or who are interested in obtaining a recognized qualification", adding that this demand has traditionally been met by programs at the master's level, but lifelong learning requires that they may be offered at second-cycle or earlier levels.

Online programs are developed to respond not only to changing educational demands of the society, but also to evolving nature of the translation profession. Modes of translation have been changing with modern market demands. Freelance translation is an alternative of second profession for individuals with proficiency in two languages, e.g. English-language teachers. In his global survey with a group of participants involved in translation, Katan (2011, p. 130-131) reported that the respondents mentioned that they had to compete with non-specialist translation amateurs and subject specialist translation amateurs on the market. Considering that speaking two languages is

¹ For further information about certification and qualifications, see Uysal, 2017, and visit <http://cevirmenyeterliliklerianketi.com> (Retrieved September 20, 2018).

not the only requirement for being a qualified translator, this program offers an option for individuals seeking to improve their translation skills by means of a structured learning program. Furthermore, a term such as crowdsourcing, which may be directly connected with translation, has become a reality of the 21st century. Crowdsourcing is defined as “the outsourcing of jobs typically performed by in-house employees and professionals, to a large, undefined (most often virtual) crowd” (Flanagan, 2016, p. 149). Translation crowdsourcing, either paid or volunteer, is today common in primarily social media, citizen journalism, language projects, and the audiovisual sector in the form of, for example, user-generated translation or funsubbing. Garcia (2015, p. 20) notes that the boundaries between three modes on the translation market, namely “machine translation, translation crowdsourcing, and paid professional translation”, “are not rigid or absolute”. This suggests that translation is a profession in the process of transition, challenging traditional approaches to translation and translator training.

Thus, as well as individuals with proficiency in English and Turkish not holding an academic degree in translation but seeking ways of entering the translation market or earning credibility on the market, those engaged in translation crowdsourcing may need an online program in translation in order to improve or expand their knowledge and skills in translation and to develop awareness of ethical and professional issues in translation. If there is a demand for such an online short learning program in translation, translator-training programs in higher-education institutions could offer such a program since they have experience in the training of translators, qualified human resources, and a broad spectrum of learning materials and resources. In response to changing modes of education and evolving modes of translation, this study proposes an English-Turkish online translation course that addresses the employability needs of adult learners with proven proficiency in English and Turkish. It is of importance to note that the study focuses on the training of translators, not interpreters.

This paper first provides an overview of online learning and teaching translation online (Section 2). This is followed by the proposal for designing an online translation course based on the ADDIE model (Section 3). Finally, Section 4 discusses the proposed model of translation teaching with particular reference to its advantages and challenges.

2. Background: Online Learning and Translator Training

The present study is predicated on the principles of designing online courses for a specified group of learners and the principles of online translation teaching. The two sections below summarize previous research related to these principles.

2.1 Online Learning

Online learning is a popular topic in today’s science of education, on which there is a great deal of accumulated research and knowledge. Scholarly and other texts include several concepts that define teaching and learning in the digital age, which all refer to theories and practices that go beyond the boundaries of traditional classrooms.

E-learning, online learning, virtual learning, web-based learning, distance learning, open learning, flexible learning, blended learning, hybrid learning or flipped classroom learning are at the forefront. Some of these mentioned learning concepts encompass others, while some concept names have been used interchangeably. Additionally, it is common for each institution to adopt its own definition of concepts related to teaching or learning by distance mode.

Distance education or learning is an umbrella term that refers to the mode of delivery where learners are not physically present in the educational institution. Starting with instruction by correspondence in 1840s (Katz, 2010, p. xviii), education by distance mode is now generally aided by information and communication technologies (ICTs), however, some programs still use printed materials in addition to ICTs. Open learning is defined as “an educational philosophy that emphasises learners’ choices and aims to reduce barriers to study” (Gaskell, 2008, p. 416). Such a broad definition gives the control of the learning process to the learners. However, in the case of “open education” offered by Anadolu University, learners are required to fulfill certain conditions to be admitted to programs, to study by means of printed materials in addition to technology-enhanced materials, and to take on-site examinations for assessment although they do not need to be physically present in courses. Thus, the institution’s definition of open education partially overlaps the educational philosophy defined by Gaskell. This confirms the argument that teaching and learning in the digital age has loose terminology that may depend on institutional choices. E-learning is the use of computers and internet technologies to facilitate or support learning and instruction. Most definitions suggest that e-learning is a component of instruction or learning based in or out of the classroom that is an option used together with on-campus provision (see for example MacKeogh, Fox, Lorenzi, & Walsh, 2010, p. 23; Bates T., 2008; Pym, n.d.) while there are some others that restrict the definition to delivery of learning in distance mode by means of electronic tools. The term that is generally used to define the latter is online learning. A fully online course is a form of distance education that is delivered mainly via the internet. In online learning, the delivery of education may be synchronous and asynchronous. Today, online learning takes place in different environments from “traditional distance learning universities to e-learning for profit” (Rudestam & Schoenholtz-Read, 2010, p. 8).

These definitions suggest that technologies, or more specifically ICTs, are central to e-learning or online learning. Higher education has undergone fundamental changes especially after “computers, and later the Internet, became available and affordable” since the 1980s (McAvinia, 2016, p. 11) and computers became user-friendly in the early 1990s (Katz, 2010, p. xix). With the transition from the use of personal computers to connected digital technologies (the internet), learners now have access to a wide range of materials and tools that potentially support learning. However, it is important to note that that technology alone does not teach or ensure learning. The success of technology use in learning relies on additional factors, including skills levels of learners and instructors, commitment, and its effective use in learning and teaching (O’Donnell, 2010, p. 263).

Online learning is a mode of delivery that ensures flexibility to both learners and teachers. Learners have greater flexibility in planning their study. Instructors also have greater flexibility in teaching due to the integration of technology into teaching processes. Instructors may start with a certain method of teaching, but then need to transform it, either totally or partially, into a different method when considering learners' profile, needs and experiences. Bates (2015) provides an overview of teaching models (see Appendix 1), and concludes that the model that best responds to the needs of 21st century learners is online collaborative learning.

Based on previous research and experience, the fundamentals of online learning may be summarized as follows:

- intensive use of ICTs (to the extent that the achievement of instructional goals depends on instructors' and learners' technological skills),
- flexibility in learning and also teaching: learn whenever and wherever you wish at your own pace; no physical presence is required, but virtual presence is a must,
- learner-centeredness: flexibility causes a shift from instructor-centered teaching to learner-centered mode of delivery; less prescriptive in nature,
- dialogue and collaboration are necessary and encouraged (although self-instruction is an option).
-

2.2 Online Learning and Translator Training

Distance learning has so far been one of the uncharted areas in Translation Studies (Medadian & Ketabi, 2014, p. 36; Ko, 2012, p. 3). Less attention has been paid to teaching translation online in and out of higher-education institutions although there is a growing body of research on online teaching and learning at all levels of education.

Especially after the development of functionalist approaches to translation, there has been a shift from a traditional transmissionist view to more student-centered, competence-based, and process-oriented approaches to the training of translators. E-learning (use of electronic tools in learning) has been integrated into learning settings with a view to meeting not only instructional but also practical needs of future translators. Studies that focus on the integration of technology in translator training often refer to changing market expectations for translators with the development of ICTs. In his discussion of e-learning and translator training in the early 2000s, Pym (n.d.) notes that e-learning is of particular importance in translator training as "the skills involved are essential for any translation practice at the professional level". In a study comparing the use of electronic tools and traditional methods in a translation course in a Jordanian university, the author found that there was a significant difference in learning between the two groups of students, specifically the group that used electronic tools in learning received higher scores in the post-test (Alshebab, 2013). Previous research has generally focused on (O'Donnell, 2010) the integration of e-learning as an on-campus provision of translator training rather than pure online translation courses.

The main foci of these studies were on learning materials, collaborative learning, and technical and pedagogical aspects of online learning.

Focusing on learner autonomy and independence, Medadian, and Ketabi (2014, p. 36) examined a self-instructional textbook used in an online translation course at an Iranian university. With regard to the development of materials for online learning, the authors conclude that there is a need for more emphasis on communicative and functional translation tasks, use of authentic translation tasks provided with a translation brief, and shift from teacher-student interaction to student-student interaction (Medadian, & Ketabi, 2014, p. 45).

There are a number of studies that concentrate on collaboration, another trending topic in online learning. With considering the requirement for interaction in web-based translation exercises, Kenny (2008) questions the impact of task structure (discussion groups, cooperative groups, collaborative groups) on student interaction, and finds that online communication was successful particularly among the members of discussion and cooperative groups. Olvero-Lobo et al. (2009) taught a course based on teleworking and team-working in translator training, at the end of which students reported increased confidence and high satisfaction with respect to collaborative work platform. Vandepitte et al. (2016, p. 3) developed the Trans-Atlantic and Pacific Project, a multilateral collaboration project “to share insights into collaborative writing across borders and cultures with students in a learn-by-doing fashion” that combines technical communication with translation. The project highlights the importance of effective communication and communication tools in the quality of final products.

Ko (2012) discusses teaching translation online from technical and pedagogical perspectives, based on the instructor’s observations and a survey of online learners. The points that are worth consideration in this study are summarized as follows:

1. not all online learning tools are appropriate for teaching translation; “[a] thorough investigation and test run” are needed before using tools,
2. pre-course training is required to make all course participants familiar with technical issues,
3. an IT technician should be assigned to assist the course,
4. online teaching can be more time-consuming than face-to-face classes and there is a need to develop more effective ways of teaching,
5. because of the unique nature of online teaching, an appropriate communication protocol is necessary (Ko, 2012, pp. 23-24).

3. Designing an Online Course for Training Translators

This study provides a proposal for the design of an online translation course based on the ADDIE model. The ADDIE model is applicable here since it provides an exhaustive flexible framework and theoretical basis for the instructional design of this course. The five core elements of this model, as illustrated in Figure 1, are analysis, design, development, implementation, and evaluation (Branch, 2010).

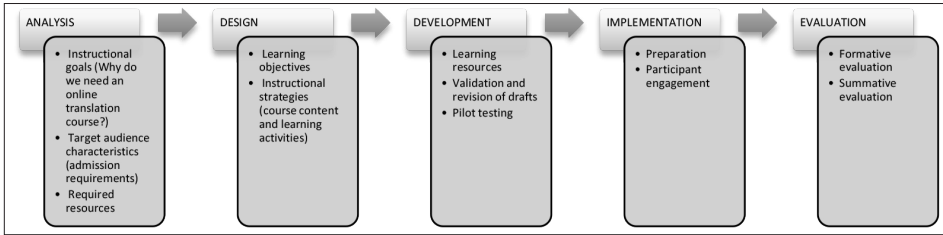

Figure 1. The ADDIE Model

This section proposes a model for an instructor-facilitated fully online course to be offered in a higher-education institution for adult learners, leading to a professional certificate. The phases of the model consist of 1) determining instructional goals, describing needs and characteristics of the intended audience, and identifying resources and delivery systems (analysis), 2) defining learning objectives and instructional strategies, i.e. course content and learning activities designed to achieve learning objectives (design), 3) generating learning resources and developing guidance for learners and instructors (development), 4) preparing learners and instructors (implementation), and 5) evaluating effectiveness of the program (evaluation).

3.1 Analysis

This phase of the ADDIE model mainly consists of the analysis of instructional goals, learners' needs and characteristics (especially criteria that learners are required to fulfill to get enrolled in the course), and resources available in the institution.

The first step of designing an online course is defining the profile and needs of the target audience, which then contributes to the development of instructional goals. In Turkey, higher-education institutions already have translator-training programs at the associate's, undergraduate, and master's degree levels. Furthermore, some translators' associations and translation companies offer translator-training programs. So, why is there a need for developing online translation courses in a higher-education institution?

As discussed in Section 1, the modes of education and the modes of translation have been changing with modern human and market demands. In order to respond to these demands, there is a need for offering alternative ways of education for potential translators, namely for individuals that fulfill certain requirements but do not have the chance or time to attend a two-year or four-year degree program in a higher education institution. Thus, the target audience of an online translator-training program would be adult learners that already have a certain degree of foreign language proficiency, but are seeking to gain additional translator skills and/or require a certificate to provide a record of and credibility for their qualifications to be employed on the translation market.

Thus, the **instructional goals** of the online course would be to enable adult learners with proficiency in English and Turkish to:

- improve translation competence (to be employed on the translation market),
- develop stronger motivation and self-discipline (to complete the online course),
- study flexibly at their own pace,
- collaborate with fellow learners for a better learning experience.

The target audience is adult learners defined as “[a]ny person aged 16 or over participating in adult learning” (NRDC, 2008). Adult learning is further defined as “[t]he entire range of formal, non-formal and informal learning activities which are undertaken by adults after a break since leaving initial education and training, and which results in the acquisition of new knowledge and skills” (NRDC, 2008). We consider **learners’ needs and characteristics**, first from a general perspective, and then from a more specific perspective. In general terms, an online translation course is a good option for:

- learners that come from geographically dispersed locations,
- learners already employed in a job and has limited time for further training,
- learners with disabilities,
- learners that have limited time for training due to parenting responsibilities,
- learners that need a short-term training rather than a long-term one.

From a more specific perspective, as a non-formal training program leading to a professional certification rather than an academic degree, this particular course is intended for adult learners, especially those already holding a degree in foreign languages, providing proof of:

- proficiency in IT use: Dabbagh (2007, p. 224) draws attention to the shift in learner profile from “older, mostly employed, place bound, goal oriented, and intrinsically motivated” to “dynamic, tentative, younger, and responsive to rapid technological changes” in distance education. Thus, modern online courses are required to respond to needs of younger and digital-native learners, as well as older and already employed individuals. This entails more effective use of digital technologies and greater interaction in online learning. In addition to the use of digital technologies for the course, learners must be technologically proficient to be able to manage a translation task when they enter the market, considering that a relatively short-term learning program is not intended to improve their technological skills.
- proficiency in English and Turkish. The program requires native or near-native fluency in working languages of the course (in this case, English and Turkish). Before getting enrolled in the course, learners whose mother tongue is Turkish are required to prove their proficiency in English, submitting an internationally acknowledged examination score, and learners whose mother tongue is another language are required to prove their proficiency in Turkish and English, submitting an internationally acknowledged examination score. Another option is that Turkish speakers pass a written entrance examination to test their proficiency in English, and vice versa.

Although learners come together in a joint platform and have to provide proof of IT and language skills to get enrolled in the course, the target audience of the program is probably learners with a different social and cultural background, such as advanced language learners or language teachers that are willing to get specialized in translation. Online learning is a tool that provides advantages in diversity management. Learners that attend the course under different conditions have the opportunity to learn at the place and time of their choice at their own pace.

As for **resources**, Pym (n.d.) suggests that there is a need to adapt learning platforms to specific needs of the course or program. Considering that e-learning has today been used or integrated into higher-education programs, almost all institutions work with a wide range of electronic tools from word processors or websites to more complicated instructional software. The ubiquitous presence of a learning management system (LMS) in almost all universities makes it feasible for instructors and administrators to develop online courses as it

helps organizations manage training events, self-paced courses, and blended learning programs. It provides automation that replaces rigorous and expensive manual work, saves time, and enables you to organize your content, data, and learners. It tracks and reports on training activity and results. (Foreman, 2018, p. 8)

A quick look at university websites shows that LMSs have already been used in the Turkish universities to offer online courses or to support face-to-face classes, allowing learners and instructors to track training activities and to interact more easily. Not only distance education degree programs (e.g. Anadolom e-Campus of Anadolu University's Faculty of Open Education, and Learning Management System of Istanbul University's Faculty of Open and Distance Education) or online training programs, but also programs delivering traditional on-campus programs (e.g. Course Management System of Eskişehir Osmangazi University, and ODTUClass of Middle East Technical University) have integrated LMSs into education. Furthermore, translator-training programs in universities have human resources required to develop and deliver online courses.

3.2 Design and Development

The purpose of the design phase is "to verify the desired performances and appropriate testing methods", and the purpose of the development phase is "to generate and validate selecting learning resources" (Branch, 2010, p. 60). As the components of these two phases complement each other, their procedures are combined for practicality. Instructional goals, learner needs and characteristics, and resources defined in Section 3.1 help us define first learning objectives and course content that best responds to learner needs. After giving examples of learning outcomes, this section presents course content, methods of teaching, and learning platforms and materials.

Examples of learning outcomes that adult learners enrolled in an English-Turkish translation course are expected to achieve would be to:

- analyze a source text for translation purposes,
- conduct research required to complete a translation task,
- adopt diverse approaches to translation in view of target text function,
- communicate with the commissioner effectively,
- respond to the commissioner's needs and expectations in translation process,
- produce a target text in consideration of the commissioner's need,
- act in accordance with professional ethics,
- explain the relationship between translation and culture,
- develop critical thinking of translation.

Learning outcomes remain general, to the extent possible, in order to cater to needs of a wider target audience. Furthermore, as the program offered in this paper does not intend to replace a two-year or four-year program leading to a degree and hence does not cover all components of a translator-training curriculum, participants of this program will probably need to attend further CPD programs according to their specific needs, for example, on computer-assisted translation tools, localization, project management, or legal translation, medical translation, audiovisual translation, and so on.

3.2.1 Course content

We then need to define the course content that serves the purpose of achieving these learning objectives. A typical undergraduate program in translation includes components that fall under five categories: language (i.e. courses to improve foreign-language and native-language skills), cultural knowledge (e.g. American culture, British media, English literature) and field-specific knowledge (e.g. economics for translators, law for translators), translation (theory and practice), translation technologies, and translation practice (the market, associations, translation-related regulations and legislation, and so on). However, given that a short-term translation course cannot cover all components of a two-year or four-year translator-training program, there is a need to create course content that optimally responds to the needs of learners specified in Section 1 and 3.1.

Content design is one of the critical steps in online course development. The course is not likely to lead to intended learning outcomes if it does not include relevant content. Flexibility in content is also central to identifying course content, considering that learners do not constitute a homogeneous group although they (may) have common needs. There is a need to define the content, sources, degree of interaction, requirements, tasks and activities, and assessment criteria for each week in a detailed way. For the purpose of this paper, a rough plan is provided for each session. For the other components of content design (for example degree of interaction, course materials, assessment criteria) largely rely on circumstances in the higher-education institution that offers the online learning program, especially human resources (qualifications,

specialization and workload of instructors that take part in the program).

In a preliminary session, the instructor presents the following:

- an introduction to the learner platform
- making learners familiar with the learning platform, probably an LMS (testing whether they can use synchronous and asynchronous learning tools, asking them to upload and/or send files, and to communicate with the instructor and fellow course participants). As noted by Pym (n.d.), one of the points to consider is working with people as well as technology “since the people, not the tools, are the ones who are going to solve your problems and achieve progress in learning”. It is therefore important to ensure that each learner feels comfortable using the technology involved to fulfill requirements of the course.
- introduction to the course (defining what learners can expect to achieve at the end of the course and what is expected from learners, informing them about assessment procedures and success criteria)

The introductory part is followed by sessions, which sequentially include:

1. Task: The instructor uploads a text to be translated to the LMS (further information about LMS is provided in Section 3.2.2) with instructions (a translation brief) and due date. Each learner translates the text according to a translation brief and uploads their target text to the LMS, which allows the instructor and other course participants to view it.

In the second semester, in addition to translation tasks, translation cases are used to develop learners' translator competence as well as translation competence in Kiraly's (2000, pp. 12-13) terms. Kiraly distinguishes between translation competence and translator competence in translator education:

Becoming a professional translator clearly entails more than learning specific skills that allow one to produce an acceptable target text in one language on the basis of a text written in another. That is what I would call 'translation competence'. Acquiring 'translator competence', on the other hand, in addition involves joining a number of new communities such as the educated users of several languages, those conversant in specialized technical fields, and proficient users of traditional tools and new technologies for professional interlingual communication purposes. (Kiraly 2000: 13, bold in original)

Tasks should be designed to ensure that learners acquire or improve skills required to approach a translation commission holistically, from interpreting the translation brief to submitting the target text to the commissioner as well as skills needed to produce a target text. These tasks may include, for example, cases related to ethical issues or pricing that translators are likely to encounter on the market.

2. Post-task analysis (translating experience, comments and discussions in synchronous and asynchronous platforms): Peers can add comments to each other's translations any time. In a synchronous session, learners and the instructor

- meet to discuss translation problems and solutions in the task, as well as the translation process.
3. Revision of translation task based on post-task analysis: Learners work individually to produce a final version of the target text based on synchronous and asynchronous discussions.
 4. Instructor and peer feedback on the final version of task: Peers and the instructor can optionally add further comments to each learner's final version of the task.

The course content focuses on translation tasks, which are primarily designed to enable participants to learn how to analyze a source text, produce a target text in consideration of text function, communicate with clients effectively, meet client needs and expectations, and develop an ethical approach to the profession. Knowledge and skills required to fulfill these outcomes are embedded into the program by means of translation practice, namely translation tasks, that respond to employability needs of translators.

3.2.2 Methods of teaching

From an exhaustive list of teaching methods offered by Bates (2015, see the Appendix), I propose an instruction model that brings together classroom-type online learning, competency-based learning, and online collaborative learning - a proposal that needs to be tested.

Today, an LMS is used to replicate a classroom-based teaching model (Bates, 2015, p. 131). LMSs have been used in almost all universities for supporting face-to-face classes or offering fully online courses. An LMS is a multiuser software application that "interfaces with a database containing information about users, courses and content" (Pina, 2010, pp. 1-2). Dabbagh, and Bannan-Ritland (2005, pp. 303-309) define five categories of tools in content management systems. The LMS in this case consists of content creation (tools that allow designers and instructors to generate course content by uploading documents, presentations, audiovisual materials, and so on), learning (tools that allow learners to interact with and personalize course content), communication (tools that allow instructor-learner, and learner-learner interaction by means of messaging, file sharing, comments, discussion threads, and so on), assessment (tools that allow instructors to assess learner achievement during and at the end of the course), and administration (tools that allow instructors and system administrators to follow student enrollment, add and remove users, and so on).

As the main objective of the course is to train translators for the translation market in direct response to the immediate needs of the industry, competency-based learning (CBL) models can also serve the purpose of the program. In contemporary education, defining learning objectives and making them comprehensible for learners is central to effective teaching and learning (MacKeogh, Fox, Lorenzi, & Walsh, 2010, pp. 22-24). Learning outcomes are important components of CBL. Examples of learning outcomes are provided in Section 3.2.

Collaboration has been used commonly in education to build knowledge, as it keeps learners active and engaged, giving the instructor a guiding and facilitating role. Collaboration in learning promotes:

- development of critical thinking skills (deepening the thinking process),
- co-creation of knowledge and meaning (engaging in a constructivist process to develop a new sense of knowledge and meaning),
- reflection (working in a more disciplined way in a group to reflect and process), and
- transformative learning (experiencing a new way of learning by means of reflection) (Palloff, & Pratt, 2003, pp. 36-37).

Collaborative learning has also been one of the popular topics in the training of translators in recent years (see for example Pavlovic, 2007; Kenny, 2008; Olvera-Lobo, et al. 2009; Huertas Barros, 2011; Fernández Costales, 2012). There are various ways of collaboration in online learning. For instance, in addition to instructor feedback, fellow learners provide feedback on each other's' completed tasks. Moreover, along with weekly translation tasks, learners may be asked to complete and submit a translation project at the end of the second semester, for which each participant takes a different role (e.g. project manager, translator, editor, etc.). Complementary to all of these is an online discussion forum embedded into the LMS to ensure learner-learner and learner-instructor interaction. The instructor or any learner can start a discussion thread with regard to, for example, one of the translation problems in the weekly task, or any market-related problem about the task, such as pricing of the translation, legal concerns regarding the translation, or omission of certain parts in the text. Discussion threads help learners construct knowledge and solutions to problems collaboratively, thus enhancing learner motivation and enabling learners to take active part in the learning process.

3.2.3 Learning platforms, and materials

Asynchronous and synchronous e-learning tools are available for distance learners. Asynchronous tools and materials provide greater flexibility in course planning. Open sources on the theory and practice of translation may be integrated into the LMS. Learners can access and download such resources at any point in time. The instructor may produce videos that focus on specific translation problems or that provide answers to questions commonly asked by learners. Learners can post messages to the instructor and their peers publicly and privately. The instructor can reply to these questions on the forum asynchronously. Furthermore, learners complete and upload translation tasks and instructors provide feedback on tasks asynchronously. A frequently-asked-questions section may be added to the platform so that learners find answers to common questions not directly related to the course content.

Synchronous learning is essential in online learning to increase learner motivation (although it may reduce the degree of flexibility). Videoconferencing and online chats are the most common examples of synchronous learning tools online. Learners come together in online instructor-facilitated sessions to discuss translation (source text

analysis, target readers, translation problems and solutions, translation tools, etc.) as well as translator experience (translators' ethical responsibilities, communicating with clients), which is likely to create a perfect example of blended learning.

As a supplementary method of learning and assessment, learners are divided into groups and are asked to collaborate with group members to submit a simulated translation project at the end of the second semester. For the purpose of this project, learners submit a project plan to the instructor and communicate regularly in the digital environment with their group members. On a weekly basis, learners report to the instructor about the progress of their project.

3.2.4 Assessment

Technological tools make it easier for learners to deal with "more complex tasks", and for instructors to capture more aspects of their performance (Newhouse, 2015, p. 219). An LMS allows instructors and learners to follow individual progress throughout the course. Learners' tasks and post-task reports are archived as main references to support judgments for assessment. Feedback provided by the instructor and peers at the end of each task may serve as a reference for formative (process-oriented) assessment. Together with the project submitted at the end of the course, the instructor evaluates learner progress based on tasks submitted at the end of each session. The use of digital technologies further enables the integration of several parameters including gradual progress, willingness to participate in discussions, willingness to provide feedback on others' tasks, revision of drafts, and performance in collaborative tasks into the final assessment. Use of an LMS also enables instructors and learners to resort to learning analytics to make assessment judgments. Based on a review of literature, Jo, Yu, Lee, and Kim (2015, p. 276-280) report that there are eight controllable variables for learning analytics that can be collected via the LMS and are related to academic achievement: total studying time in LMS, total login frequency in LMS, (ir)regularity of learning interval in LMS, interactions with instructor, interactions with peers, interactions with content, assignment and assessment composite, and discussion composite. It is of particular importance to set and publicize a rubric for assessment as well as a grading scheme at the outset of the course.

3.3 Implementation

Similar programs in the United States² adopt different approaches with regard to period of study, allocation of credits, and workload. For example, UMass Boston designed

2 The University of Arizona, Spanish-English Translation Certificate Program, <https://spanish.arizona.edu/undergrad/online-translation> (Retrieved September 20, 2018)

The University of Massachusetts Boston, Spanish/English Translation Certificate (Online), <https://www.umb.edu/academics/caps/certificates/spanishtrans> (Retrieved September 20, 2018)

Bellevue College, Translation Certificate of Accomplishment, https://catalog.bellevuecollege.edu/preview_program.php?catoid=5&poid=1003&returnto=154 / <https://www.bellevuecollege.edu/ce/programs/language/translation-and-interpretation-certificate-program/overview/> (Retrieved September 20, 2018)

New York University, School of Professional Studies, Certificate in Translation Industry Essentials, <https://www.sps.nyu.edu/professional-pathways/certificates/language-and-translation/translation-industry-essentials.html> (Retrieved September 20, 2018)

a two-semester program consisting of two six-credit courses while the University of Arizona offers a non-credit certificate sequence consisting of three courses. NYU School of Professional Studies announces that the program can be completed in maximum three years. This course intends to achieve the instructional goals in two semesters. As discussed in Section 1 and Section 3.1, the target audience of the online learning program proposed in this paper is not comparable to learners seeking an associate's or undergraduate degree in translation with regard to profile and expectations. Learners are required to complete this fully online program consisting of consecutive weekly translation tasks and post-task procedures in two semesters.

Considering that human feedback is required, a maximum of 20 or 25 learners can get enrolled in the course. Implementation is mainly concerned with learner engagement and the engagement and supervision of instructors. Learner engagement primarily depends on motivation and an active role in the learning process as discussed in Section 3.1 and 3.2. Just like online learners, online instructors can be anywhere in the world as long as the legislation allows and as long as they have a good working connection. For the purpose of the course proposed here, general requirements would be:

- Native or near-native fluency in working languages
- Master's degree in languages (preferably in Translation Studies)
- Experience of teaching translation
- Experience of translation practice
- Experience of online teaching (a plus)

The first four requirements apply to instructors of conventional translation teaching. Online instructors may need an in-service training related to the LMS used in the university. Furthermore, potential instructors should be:

- willing to use new media and digital environments and learning materials,
- committed to keeping up with innovations in translator training,
- willing to work with learners from different ethnical and cultural backgrounds.

Wildflower (2010) provides a series of elements that make online courses successful. These elements include creating a framework for optimal online learning, facilitating dialogue with and among learners, establishing an online presence (frequency of online presence is important), encouraging supportive feedback among learners, managing conflict (e.g. promoting tolerance to differing opinions, encouraging learners to express themselves freely and to take a stand on an issue), sustaining motivation, record keeping and organization, and creating blended models (Wildflower, 2010, pp. 389-401). These elements probably increase the workload of faculty members that design and deliver online courses. Thus, enhancing the motivation of instructors is as important as enhancing that of students.

Instructors would be expected to report to the program coordinator at the end of each semester about:

- learners' achievement of desired outcomes,
- any changes required on the syllabus,
- their suggestions for improving the course.

3.4 Evaluation

The last phase of the ADDIE model is evaluation, namely a final testing of the overall program. The ADDIE model does not follow a linear course, but a cyclical one. Feedback obtained in the evaluation phase provides input for the analysis, design, and development phases of instruction. The data for evaluation relies on whether learning outcomes are achieved at the end of the course, and whether learners like and take advantage of learning experience. Formative evaluation and summative evaluation also apply to evaluation of the instructional program. The data used for formative evaluation include learners' weekly progress in the achievement of translation tasks, and learners' feedback with regard to course content, learning materials and use of digital platforms. It is more practical to get learners' feedback from online instructor and learner interaction, and learners' comments about a given translation task. Summative evaluation is a more comprehensive process during which program administrators and instructors evaluate the effectiveness of the program and any changes required to improve the program based on learner surveys posted once the course is finished, learner feedback received throughout the course, and overall achievement of learners. Revisions are made as necessary based on evaluation results.

4. Conclusion

In summary, this paper provides plan draft for designing an online translation course that leads to a professional certificate in translation. This proposal needs to be further discussed, improved upon, and then implemented. Human, pedagogical and technological resources in translator-training programs at universities may be used to deliver a course designed for adult learners with proven proficiency in English and Turkish.

The online translation course proposed here is a response to changing educational needs of the society, and evolving nature of the translation profession. Online learning is a mode of delivery that addresses to the needs of a broad spectrum of learners. Learning translation online is an option for adult learners that have proficiency in English and Turkish, for example individuals holding a degree in languages but not in translation. The translation market has become global, especially due to forms of profession such as freelancing and crowdsourcing. Individuals with proficiency in two languages can somehow or other enter the market. Online translation learning can provide an option for these individuals to improve or expand their knowledge and skills in translation, and thus contribute to the improvement of the translation quality on the market.

Today, many universities in Turkey host a lifelong learning center that cooperates with the industry, public organizations, non-governmental organizations, and

local governments to respond to further and lifelong education needs in the society. Translator-training programs may collaborate with these centers to meet market demands. This will certainly have implications for the quality of translation on the market. With available resources, particularly human resources, universities are the best places to award certificates, in addition to academic degrees, in translation. However, there is a need for effective management of faculty members' increased workload and for increasing technical assistant that will be particularly important for creating additional motivation.

Each component of the course design process needs further elaboration to incorporate considerations including institutional decisions and instructor qualifications. Furthermore, there are several other points to consider. The factors that are likely to affect the content and structure of the course are *inter alia*, national and institutional regulations, the specific LMS used in a higher-education institution, instructors' level of technological skills and willingness to take in-service training, collaboration among instructors, technical staff, and program administrators, institution's assessment policy, and tuition fees.

Appendix. Teaching Models (Bates, 2015, p. 169):

<i>Design model</i>	<i>Epistemology</i>	<i>20th century learning</i>	<i>21st century learning</i>	<i>Academic quality</i>	<i>Flexibility</i>
Transmissive lectures	Objectivist	**	*	**	*
Interactive lectures/seminars	Constructivist	***	**	***	*
Classroom-type online learning	Objectivist	n/a	*	*	***
Online collaborative learning	Constructivist	n/a	***	***	***
ADDIE	Mainly objectivist	***	**	***	**
Experiential learning	Constructivist	**	***	**	***
Competency-based learning	Objectivist	n/a	**	**	***
Communities of practice	Connectivist	**	**	*	***
x MOOCs	Objectivist	n/a	*	**	***
cMOOCs	Connectivist	n/a	**	*	***
Agile design	Constructivist	n/a	***	**	***

References

- Alshebab, M. (2013). The Impact of E-Learning in Students' Ability in Translation from English into Arabic at Irbid National University in Jordan. *Journal of Education and Practice*, 4(14), 123-133.
- Bates, A. W. (2015). *Teaching in a Digital Age. Guidelines for Designing Teaching and Learning*. Vancouver: University of British Columbia.
- Bates, T. (2008). *What Is E-Learning?* Retrieved March 9, 2018, from Online Learning and Distance Education Resources: <https://www.tonybates.ca/2008/07/07/what-is-e-learning/>
- Branch, R. M. (2010). *Instructional Design: The ADDIE Approach*. Boston, MA: Springer.
- Dabbagh, N. (2007). The Online Learner: Characteristics and Pedagogical Implications. *Contemporary Issues in Technology and Teacher Education*, 7(3), 217-226.
- Dabbagh, N., & Bannan-Ritland, B. (2005). *Online Learning. Concepts, Strategies, and Application*. New Jersey / Ohio: Pearson.
- Demiray, U., & İşman, A. (2001). History of Distance Education. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 88-108.
- Fernández Costales, A. (2012). Collaborative Translation Revisited. Exploring the Rationale and the Motivation for Volunteer Translation. *Forum*, 10(1), 115-142.
- Flanagan, M. (2016). Cause for Concern? Attitudes towards Translation Crowdsourcing in Professional Translators' Blogs. *The Journal of Specialised Translation* (25), 149-173.
- Foreman, S. D. (2018). *The LMS Guidebook. Learning Management Systems Demystified*. Alexandria, VA: ATD Press.
- Garcia, I. (2015). Cloud Marketplaces: Procurement of Translators in the Age of Social Media. *The Journal of Specialised Translation* (23), 18-38.
- Gaskell, A. (2008). The Routledge International Encyclopedia of Education. In G. McCulloch, & D. Crook (Eds.). London / New York: Routledge.
- Huertas Barros, E. (2011). Collaborative Learning in the Translation Classroom: Preliminary Survey Results. *The Journal of Specialised Translation* (16), 42-60.
- Jo, I.-H., Yu, T., Lee, H., & Kim, Y. (2015). Relations between Student Online Learning Behavior and Academic Achievement in Higher Education. A Learning Analytics Approach. In Chen, G., Kumar, V., Kinshuk, Huang, R., Kong, S.C. (Eds.), *Emerging Issues in Smart Learning* (pp. 275-287). Heidelberg / New York / Dordrecht / London: Springer.
- Katan, D. (2011). Translation Theory and Professional Practice. A Global Survey of the Great Divide. *Hermes - Journal of Language and Communication Studies* (42), 111-153.
- Katz, R. (2010). Foreword. In R. Donnelly, J. Harvey, & K. O'Rourke (Eds.), *Critical Design and Effective Tools for E-Learning in Higher Education. Theory into Practice* (pp. xviii-xxi). Hershey: Information Science Reference.
- Kenny, M. A. (2008). Discussion, Cooperation, Collaboration. The Impact of Task Structure on Student Interaction in a Web-based Translation Exercise. *The Interpreter and Translator Trainer*, 2(2), 139-164.
- Kiraly, D. (2000). *A Social Constructivist Approach to Translator Education. Empowerment from Theory to Practice*. Manchester, UK / Northampton, MA: St. Jerome Publishing.
- Ko, L. (2012). Teaching Translation Online: A Reflective Study. *Translation Quarterly* (63), 1-26.
- MacKeogh, K., Fox, S., Lorenzi, F., & Walsh, E. (2010). Designing Online Pedagogical Techniques for Student Learning Outcomes. In R. Donnelly, J. Harvey, & K. O'Rourke (Eds.), *Critical Design and Effective Tools for E-Learning in Higher Education* (pp. 22-38). Hershey: IGI Global.
- McAvinia, C. (2016). *Online Learning and Its Users. Lessons for Higher Education*. Cambridge / Kidlington: Chandos Publishing.

- Medadian, G., & Ketabi, S. (2014). Educating Autonomous Translators in Distance Learning: A Neglected Area in the 'Map' of Translation Studies. *Kalb Studijos/Studies about Languages (24)*, 36-47.
- Newhouse, P. C. (2015). Making Learning Visible through Digital Forms of Assessment. In M. Henderson, & G. Romeo (Eds.), *Teaching and Digital Technologies. Big Issues and Critical Questions* (pp. 214-228). Melbourne: Cambridge University Press.
- NRDC. (2008). *European Adult Learning Glossary, Level 2*. Retrieved March 12, 2018, from http://www.pedz.uni-mannheim.de/daten/edz-b/gdbk/10/adultglossary2_en.pdf
- O'Donnell, E. (2010). The Student Perspective: Can the Use of Technologies Transform Learning? In R. Donnelly, J. Harvey, & K. O'Rourke, *Critical Design and Effective Tools for E-Learning in Higher Education* (pp. 262-279). New York: IGI Global.
- Olvera-Lobo, M. D., Robinson, B., Senso, J. A., Muñoz-Martín, R., Muñoz-Raya, E., Murillo-Melero, M., Conde-Ruano, T. (2009). Teleworking and Collaborative Work Environments in Translation Training. *Babel*, 55(2), 165-180.
- Palloff, R., & Pratt, K. (2003). *The Virtual Student. A Profile and Guide to Working with Online Learners*. Hoboken: Jossey-Bass / John Wiley & Sons.
- Pavlovic, N. (2007). *Directionality in Collaborative Translation Processes. A Study of Novice Translators. Doctoral Dissertation*. Tarragona: Universitat Rovira i Virgili.
- Pina, A. A. (2010). An Overview of Learning Management Systems. In Y. Kats (Ed.), *Learning Management System Technologies and Software Solutions for Online Teaching: Tools and Applications* (pp. 1-19). New York: IGI Global.
- Pym, A. (n.d.). *E-Learning and Translator Training*. Retrieved March 9, 2018, from http://usuaris.tinet.cat/apym/on-line/training/2001_elearning.pdf
- Rudestam, J. E., & Schoenholtz-Read, J. (2010). The Flourishing of Adult Online Education. In J. E. Rudestam, & J. Schoenholtz-Read (Eds.), *Handbook of Online Learning* (2 ed., pp. 1-28). California: SAGE.
- Uysal, N. M. (2017). *Çevirmenlikte Meslekleşme ve Çevirmen Sertifikasyonu*. Ankara: Gece Kitaplığı.
- Vandepitte, S., Maylath, B., Mousten, B., Isohella, S., & Minacori, P. (2016). Multilateral Collaboration between Technical Communicators and Translators: A Case Study of New Technologies and Processes. *The Journal of Specialised Translation* (26), 3-19.
- Wildflower, L. (2010). Teaching Professionals to be Effective Online Facilitators and Instructors. In K. E. Rudestam, & J. Schoenholtz-Read (Eds.), *Handbook of Online Learning* (2nd ed., pp. 387-402). California / London: Sage.

Çeviribilimde Ortak Zemin Arayışları: Disiplinin Gidişatına Özdüşünümsel Bir Bakış

In Search of Common Ground in Translatology: A Self-Reflective Look into Discipline's Trajectory

Derleme / Review

Murat ERBEK

Arş. Gör., Mersin Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Çeviri Bölümü, muraterbek@mersin.edu.tr,
ORCID ID: orcid.org/0000-0003-1169-8363

ÖZET

Bu çalışmanın temel amacı, çeviribilimin 1972'den günümüze kadar geçirmiş olduğu gelişim sürecine ilişkin özdüşünümsel bir bakış sunmaktır. Bu amaç doğrultusunda, mevcut çalışma çeviribilimin "çeviri" olgusu etrafında kümelenen sorunsalları ele almayı hedefleyen bir akademik alan olarak özerkleşme yolunda hâlâ karşı karşıya olduğu zorlukları ortaya koymayı amaçlamaktadır. James Holmes çeviri odaklı araştırmaları ayrı bir bilim dalı olarak bütünleşme ve birleşmeye çağırılı neredeyse bir yarım asır geçmiş olmasına rağmen çeviri odaklı araştırmalar alanı günümüzde hâlâ temel bilim-kuramsal sorunlarla mücadele etmektedir: Bu çalışma, çeviribilim alanında araştırma odağı (nesnesi) konusunda genel bir fikir birliği eksikliğinin yaşandığını göstermektedir; bunun sonucu olarak da çeviribilim hâlâ dilbilim, metindilbilim, edebiyatbilim, psikolinguistik, iletişimbilim, kültür araştırmaları ve sosyoloji gibi birçok bilim dalından terim, kavram ve kuram ödünç almaya devam etmektedir. Bu "dolaysız" disiplinlerarası etkileşim çeviribilim alanının *translation studies*, *traductologia* ve *traductologie* gibi birçok araştırma geleneğine bölünüp parçalanmasına sebep olmaktadır. Çeviribilimcilerin alandaki birlikteliğin ve "ortak zemin" in kaybolmaya başladığıyla ilgili kaygılarına derleme kaynak ve antoloji yayınlarında da sıkça rastlanmaktadır. Fakat buna karşın günümüzde gelenek, araştırmacıların çeviri olgusunu tüm unsurlarıyla açıklamaya hizmet edecek salt çeviribilimsel modeller oluşturmayı denemek yerine hâlâ diğer bilim dallarından model ve metodoloji ithal etmeye devam ettiklerini göstermektedir. Çeviribilimin yukarıda değinilen genel görünümü de göz önünde bulundurulurken, bu çalışmada sistematik çeviri odaklı gözlem zemini oluşturma olanakları tartışılmaktadır. Nitekim sistematik çeviri odaklı gözlem zemininin tesis edilmesi, alanımızda yıllardır yaşanan bilim-kuramsal sorunların çözümüne katkıda bulunacaktır.

Anahtar Sözcükler: çeviribilim, özdüşünüm, görgül bilim dalı, çeviri odaklı gözlem

ABSTRACT

The main goal of this paper is to provide a self-reflective look into the trajectory of translatology (Translationswissenschaft) from 1972 to the present. In accordance with this purpose, it aims to address the challenges which the discipline is still facing trying to achieve its autonomy as an academic field of research which should deal with the problems clustered round the phenomenon of "translation". Although almost a half century has passed since James Holmes' call for the consolidation of translation-oriented research as a separate discipline, the field of translation-oriented research is still struggling with basic scientific-theoretical problems: This study shows that there is still a lack of a general consensus regarding the research scope, i.e., the research object of the discipline as a result of which translatology keeps borrowing terms, notions and theories from various disciplines such as linguistics, text linguistics, literary studies, psycholinguistics, communication studies, cultural studies and, last but not least, sociology. This "direct" interdisciplinary interaction has led to a persistent fragmentation of the discipline into several research traditions such as *translation studies*, *traductologia* and *traductologie*. Signs of scholars' concerns of losing the communality and "common ground" in the discipline are also manifest in the publication of handbooks and readers. However, the resulting situation today shows that scholars still import models and methodologies from other disciplines, let alone try to set proper *translatological* models which can serve to explain the phenomenon of translation with all its components. Taking also the overall picture of the discipline mentioned above into consideration, this study aims to discuss possible ways of creating a systematic translation-oriented observation structure which can help settling the main scientific-theoretical disputes in the discipline.

Keywords: translatology, self-reflection, empirical discipline, translation-oriented observation

1. Giriş

Çeviri odaklı araştırmalar alanının günümüzde sahip olduğu mevcut görünümü ve gelişimini ele almadan önce alanın oluşumunda doğrudan ya da dolaylı olarak rol oynamış tarihsel alt yapılardan bahsetmek gerekmektedir. Bu bağlamda "çeviri etkinliği" odaklı akıl yürütmelerin henüz Antik dönemde başladığı ve yirminci yüzyılın ortalarından itibaren ise bilimsel bir zemin oluşturma çabası içine girdiği görülmektedir. Antik dönemle başlayıp yirminci yüzyılın ikinci yarısına kadar uzanan zaman diliminde çeviri etkinliği odaklı düşünceler önemli çevirmen ve düşünürlerin kendi çeviri deneyimlerini paylaşmaları ve çeşitli çeviri anlayışlarını ön plana çıkarmaları şeklinde tezahür etmiştir. Nitekim 1950 sonrası zaman diliminde yayımlanan çeviri konulu derleme kitapların giriş bölümlerinde dahi, Marcus Tullius Cicero (M.Ö. 106-43), Eusebius Sophronius Hieronymus (347-420), Martin Luther (1483-1546), Wilhelm von Humboldt (1767-1835) ve Friedrich Schleiermacher (1768-1834) gibi birçok önemli düşünür ve "çevirmenin" çeviri etkinliğiyle ilgili görüşlerine yer verilmektedir. (bkz. Störig, 1969; Stolze, 2008; Siever, 2015)¹. Bu bağlamda adı geçen çevirmenlerin kendi çeviri deneyimlerinden yola çıkmak suretiyle "çeviri etkinliği nedir, nasıl çeviri yapılmalı" gibi sorulara odaklandıkları ve mevcut tartışmanın genel olarak edimsel bazda "çeviri etkinliği" kavramı etrafında yoğunlaştığı görülmektedir (Siever,

¹ Burada alıntılanan çalışmalar temsili örnek niteliğindedir. Alanda farklı dillerde yayımlanmış benzer birçok "derleme" niteliği taşıyan kaynak bulunmaktadır.

2015, s. 2). Bu tartışmalarda çevirmenler yaptıkları çevirilere yöneltilen eleştirilere karşı kendi çeviri kararlarını savunma kaygısıyla belli başlı “çeviri yapma anlayışlarını” ön plana çıkarmaktan öteye gidememişlerdir. Çevirmenlerin çeviri etkinliğine dair çeşitli önerme ve çıkarımlar öne sürdükleri bu tartışmalar günümüz bilimsel araştırma anlayışından farklı olarak, disiplinleşme ve kurumsallaşmadan uzak, Holger Siever’in de vurguladığı üzere, dizgesiz ve dağınık bir biçimde yürütüldüğünden, Antik dönemde başlayıp yirminci yüzyılın ortalarına kadar süren bu dönem “bilim-öncesi dönem” (“vorwissenschaftliche Periode”) olarak nitelendirilmektedir (Siever, 2015, s. 2)².

Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise çeviri etkinliği ile ilgili akıl yürütmelerin dilbilim ile başlamak üzere birçok farklı bilim dalıyla “etkileşim” içine girdiği görülmektedir. Açıklamak gerekirse, burada çeviri etkinliği odaklı düşüncelerin başka bilim dallarının alansal sınırları içinde gerçekleştirilmesi şeklinde bir etkileşimden söz edilebilmektedir. Nitekim daha 1950’li yıllarda araştırmacıların dil çiftlerine odaklanarak çeviri sürecinde diller arası yapısal farkların giderilebilmesi için çeşitli “çeviri işlemleri” (“procédés techniques de la traduction”) geliştirme çabası içine girdikleri dikkat çekmektedir (Vinay ve Darbelnet, 1958)³. Sözgelimi Leipzig Okulu mensubu Otto Kade, Albrecht Neubert ve Gert Jäger gibi bilim insanları 1960’lı yıllarda çeviri ile ilgili araştırmaları dilbilimin alt alanı olarak konumlandırmış ve bu alanı da “çeviridilbilimi” (“Translationslinguistik”) olarak nitelendirmişlerdir (bkz. Jäger, 1975; Kade, 1977, s. 29). Bu dönemde çeviri ile ilgili akıl yürütmelerin henüz özerk bir bilimsel alana dönüşme talebi içinde olmadığı ve uygulamalı dilbilimin bir alt alanı olan karşılaştırmalı dilbilimin bir yan dalı olarak kendisine yer bulduğu dikkat çekmektedir (Prunč, 2002, s. 56)⁴. Çeviri etkinliğinin dilbilimsel temelde ele alındığı bu dönemde odaklanılan “çeviri birimi” sözcük-tümce düzeyinde yapısal boyutla sınırlı kalmış ve bu nedenle de öne sürülen önermeler çeviri etkinliğini bütüncül olarak anlamlandırma noktasında yetersiz görülmeye başlanmıştır. Bu durum da araştırmacıları sözcük ve tümce gibi kısmî kapsamlı çeviri birimlerinden metin ve kültür gibi daha geniş kapsamlı çeviri birimlerine odaklanmaya yönlendirmiş, başka bir deyişle çeviri etkinliği odaklı düşünmede *mikro çeviri birimleri* odaklı düzlemden *makro çeviri birimleri* odaklı düzleme geçişin ilk adımları atılmıştır. Dili “temel olarak kültürün bir parçası” (Nida, 1945, s. 207) olarak tanımlayan Eugene

2 Çalışma boyunca gerekli görülen yerlerde doğrudan ya da dolaylı alıntılar yapıldığı kaynakların ilgili bölümleri yanlış anlamaları engellemek ve eksik bilgi vermenin önüne geçmek amacıyla dipnotta verilecektir. Bkz. “In der vorwissenschaftlichen Periode finden wir über die Jahrhunderte verstreut nur wenige theoretische Werke, die ausschließlich dem Übersetzen gewidmet sind; die meisten Zeugnisse übersetzerischen Denkens sind Rechtfertigungen der eigenen übersetzerischen Vorgehensweise von Denkern, die auch übersetzerisch tätig waren” (Siever, 2015, s. 2).

3 Burada özellikle bu çalışmanın alıntılanmış olmasının özel bir nedeni yoktur. Bu bağlamda yapılan alıntılar bahsedilen dönemlerde araştırmaların ne tür bir anlayış ve araştırma odağına sahip olduklarını örnekendirme ve somutlaştırma işlevi görmektedir.

4 Bkz. “Die hier dargelegten Zusammenhänge bestätigen erneut, daß die Übersetzungswissenschaft, die sich als selbständige wissenschaftliche Disziplin eben erst konstituiert, entsprechend ihrem Gegenstand und ihren Aufgaben und den davon abzuleitenden Methoden im Bereich der angewandten Linguistik anzusiedeln ist” (Kade 1968: 97). Ya da bkz. “Auch die Vertreter der Leipziger Schule verstanden die Übersetzungs- bzw. Translationswissenschaft als Teildisziplin der Kontrastiven Sprachwissenschaft” (Prunč, 2002, s. 56).

Nida (1914-2011), dilsel işaretlerin kültürel artalanlarından ayrı ele alınarak yeterince anlaşılamayacağını öne sürerek çeviri etkinliği odaklı düşünmede salt dil ve yapı odaklı anlayıştan çevirinin erek okurların sosyo-kültürel koşullarıyla doğrudan bağlantılı bir etkinlik olduğunu ön plana çıkaran kültür odaklı yaklaşımlara geçişte öncü olmuştur (bkz. Nida, 1964; Nida ve Taber, 1969). Bu tarihten itibaren çeviri etkinliği odaklı düşünmenin giderek artış gösteren bir ivmeyle *metindilbilimsel* (Reiß, 1971), *bilişbilimsel* (Hönig ve Kußmaul, 1982), *kültürbilimsel* (Reiß ve Vermeer, 1984)⁵, *edebiyatbilimsel* (Even-Zohar, 1990), *iletişimbilimsel* (Gutt, 2000) ya da *yorumbilimsel* (Stolze, 2003) birçok farklı varyasyon ve kuramsal çerçeve tarafından “kuşatıldığı” görülmektedir.

Yukarıda kısaca değinilen, çeviri etkinliği odaklı araştırmaların farklı bilim dallarınca kuşatılması biçiminde gerçekleşen bu “çeşitlenme süreci” öyle hızlı ve dağınık gerçekleşmektedir ki günümüzde kendisini “çeviribilimci” olarak addeden alanın uzmanları dahi çoğu çeviri konulu yayını takip etmekte⁶ zorluk çekmektedir. Bu durumun en dikkat çekici göstergesi, alanımızdaki farklı yönelimler tarafından oluşturulmuş mevcut “çeviri kuramlarının” birbirleriyle temel noktalarda dahi bağdaşmayan bir kavramsallaşma içermeleridir (Stolze, 2008, s. 9)⁷. Bu kavramsal bağdaşmazlık ve karmaşanın varlığını tespit edebilmek için çeviri konulu kongrelerin bildiri kitaplarında yayınlanan bildiri tam metinlerini ya da derleme kitaplarda yayınlanan kitap bölümlerini incelemek ve aynı kitapta yer almalarına rağmen birbirleriyle temel kavramsal düzlemde dahi sıkça çeliştiklerini saptamak yeterli olmaktadır (Stolze, 2008, s. 9)⁸. Bilim-kuramsal zeminde kendisini gösteren bu tür temel karmaşa ve çıkmazlar da çeviri odaklı araştırmalar alanının bilim dünyasında henüz hedeflediği değeri görememesine ve hâlâ “özerk bir bilim dalı” olarak tanınmamasına sebep olmaktadır (Stolze, 2008, s. 9)⁹. Fakat bu

5 Her ne kadar Reiß ile Vermeer’in “Genel Bir Çeviri Kuramının Temeli” (“Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie”) başlıklı çalışması burada “kültürbilimsel” olarak nitelendirilse de; kitabın önsözünde, oluşturulan kuram tasarısının dilbilimsel ve kültürbilimsel temellere sahip olduğu ve aynı zamanda metindilbilimsel ve yorumbilimsel unsurları da göz önünde bulundurduğu ifade edilmektedir: Bkz. “In zahlreichen Gesprächen miteinander und mit vielen Kollegen [...] hat sich der nachstehende Entwurf einer umgreifenden Translationstheorie, die sprach- und kulturwissenschaftlich unterbaut ist und textlinguistische wie hermeneutische Aspekte berücksichtigt, herauskristallisiert” (Reiß ve Vermeer, 1984, s. VII).

6 Alanımızın önde gelen kaynaklarından biri olan “Handbuch Translation” adlı derleme kitabın önsözünde çeviri ile ilgili literatürü takip etmekle ilgili zorluktan şu şekilde bahsedilmektedir; bkz. “Wenn wir für das Übersetzen und Dolmetschen relevanten benachbarten Fachdisziplinen mit berücksichtigen, ist die einschlägige Literatur inzwischen unüberschaubar - und täglich kommt Neues hinzu” (Snell-Hornby vd., 2006, s. IX). Ya da bkz. “Günümüzde çeviri bağlamındaki yayını takip edebilmek, hemen hemen olanaksızlaşmış durumdadır” (İşcen, 2002, s. 21). Ya da bkz. “Karmaşıklaşan alanlar ağı gittikçe spesifikleşen sorunsallar karşısında bir “çeviri bilimci” çoğu yayını (anlama açısından) takip etmekte zorlanmaktadır” (İşcen, 2002, s. 40).

7 Bkz. “Bei einer ‘Einführung in die Übersetzungswissenschaft’ ist die oft unvereinbare Begrifflichkeit der verschiedenen Richtungen der Übersetzungstheorie auffällig, die doch alle den Anspruch haben, das Gleiche, den Vorgang der Umsetzung eines Textes in eine andere Sprache, zu beschreiben” (Stolze, 2008, s. 9).

8 Bkz. “Die Komplexität wird besonders deutlich, wenn man Festschriften oder Kongressakten durchsieht, die ja Beiträge von Wissenschaftlern unterschiedlicher Provenienz enthalten, welche einander oft auch direkt widersprechen” (Stolze, 2008, s. 9).

9 Bkz. “Dies mag mit ein Grund dafür sein, dass das Übersetzen außerhalb des Kreises der damit unmittelbar Befassten zuweilen eher geringschätzig betrachtet worden ist und dass die Wissenschaft vom Übersetzen

mevcut görünümüne karşın, çeviri ile ilgili araştırmalar 1990 sonrası hızla çeşitlenmeye devam etmiş, araştırma yönelimleri açısından daha da heterojen bir hal almış ve bütüncül çeviri kuramı arayışı talepleri artık yerini tikel bakış açılarının birbirlerinden kesin hatlarla ayrımlaşmasına bırakmıştır (Gerzymisch-Arbogast, 1994, s. 7)¹⁰. Araştırmaların bu yönde gelişmesinin en önemli nedeni, yukarıda da kısaca değinildiği üzere, çeviri ile ilgili araştırmaların giderek daha da yoğun bir şekilde diğer bilim dallarıyla “doğrudan” ve kendi özerkliğini yok sayan bir tutumla ilişkiye girmiş olmasıdır. Bu saptamalar göz önünde bulundurularak, mevcut çalışmada çeviribilimin 1972 sonrası özerkleşme yolunda geçirdiği gelişim ve dönüşümler, içinde bulunduğu disiplinlerarası ağ ile ilişkisi bağlamında alanın mevcut görünümü ve tüm bunlarla bağlantılı olarak da alanımızda araştırma odağı (nesnesi) konusunda yaşanan uzlaşma eksikliği bilim-kuramsal zeminde ve “özdüşünümsel” (“self-reflective”) bir bakış açısıyla tartışılacaktır.

2. Çeviribilim İçinde Araştırma Gelenekleri ve Odak Farklılıkları

Çeviri ile ilgili araştırmalar alanı yukarıda bahsi geçen “doğrudan disiplinlerarası” etkileşimin en belirgin tezahürü olarak birçok “paradigma değişimi”¹² yaşamış ya da daha popüler olan bir tabirle “dönüşler” geçirmiştir; öyle ki bu dönüşler “pragmatik”, “işlevsel”, “kültürel”, “feminist”, “sömürgecilik sonrası” ve “postmodern” vb. (bkz. Zybatow, 2013, s. 283) çok çeşitli isimlerle literatürde yer bulmuştur. Fakat çeviribilimin özünde ne tür dönüşüm evreleri ve paradigma değişimleri geçirdiğiyle ilgili alan uzmanları arasında tam bir mutabakatın varlığından bahsetmek mümkün değildir. Sözelimi Holger Siever, çeviribilimin tarihsel süreçte geçirdiği gelişimin “yedi” farklı paradigmaya ayrıldığından

immer noch nicht als eine eigenständige Disziplin anerkannt wird” (Stolze, 2008, s. 9).

10 Bkz. “Das Bild der Forschung im Bereich des Übersetzens hat sich in den vergangenen zehn Jahren entscheidend gewandelt. An die Stelle globaler Ansprüche einer allumfassend geltenden Übersetzungs- und Dolmetschtheorie ist eine Differenzierung von möglichen Einzelaspekten übersetzerischer Forschung und eine stärkere interdisziplinäre Orientierung getreten” (Gerzymisch-Arbogast, 1994, s. 7).

11 Burada özdüşünümsel ifadesiyle çeviribilimcilerin kendi bilimsel faaliyetlerini sorgulaması ve bu zamana kadar çeviribilimin geldiği noktayı ve edinilen bilgi birikimini eleştirel ve kendi kendisini sorgulayan bir bakış açısıyla değerlendirmesi kastedilmektedir.

12 Çeviri ile ilgili araştırmalar alanında günümüze değin öne sürülmüş belli başlı yönelim, yaklaşım ve kümelenmeleri “paradigma” olarak nitelendirmenin bilim-kuramsal, bilim-felsefi ya da bilim-tarihsel açıdan ne derece uygun olduğu tartışmalı olduğundan burada “paradigma değişimi” ifadesi tırnak içinde verilmiştir. Sözelimi bilim dallarının ilerleme süreçlerini “birikimci” değil de “evrimci” bir bakış açısıyla ele alan ve “paradigma” kavramı denince akla ilk gelen bilim insanı olan Thomas Samuel Kuhn (1922-1996), “paradigmaları, bir bilim çevresine belli bir süre için bir model sağlayan, yani örnek sorular ve çözümler temin eden, evrensel olarak kabul edilmiş bilimsel başarılar şeklinde [...] tanımlamaktadır (Kuhn, 2017, s. 64-65). Bu tanıma göre herhangi bir bilimsel başarının paradigma olarak nitelendirilebilmesi için iki önemli ölçütü yerine getirmesi gerekmektedir: Birinci olarak ilgili başarı ya da kazanımların bir bilim topluluğuna belli bir süre için model, örnek soru ve çözümler sağlaması gerekmektedir. Burada “belli bir süre için” ifadesi bilhassa önemlidir, çünkü bir bilimsel başarının ortaya çıkması, yayılması ve alandaki diğer bilim insanları tarafından kabul edilmesi ve benimsenmesi kısa sürede gerçekleşebilecek bir olay değildir. Tanımdaki ikinci önemli ölçüt ise ilgili başarının “evrensel olarak kabul edilmiş” olması koşuludur. Bu bağlamda, çeviribilimde hangi yönelim, yaklaşım, kümelenme ya da Kuhn’un tabiriyle başarının bu ölçütleri yerine getirdiğiyle ilgili detaylı bir araştırma yapılması gerekmektedir.

bahsederken (Siever, 2015, s. 3)¹³; Radegundis Stolze çeviri ile ilgili araştırmaların henüz tam anlamıyla düzenli bir paradigma oluşturamadığını ve “paradigma öncesi” durumda bulunduğunu saptamaktadır (Stolze, 2003, s. 28)¹⁴. Bu bağlamda Heidrun Gerzymisch-Arbogast da Stolze’nin savlamasına paralel olarak, çeviribilimin henüz “genç” bir bilim dalı olduğunu ve kendisine edebiyatbilim ve dilbilimin dışında, ayrı ve özerk bir profil atfetmenin zor olduğunu ifade etmektedir (Gerzymisch-Arbogast, 1994, s. 9)¹⁵. Gerzymisch-Arbogast’ın 90’lı yıllarda henüz “genç bir bilim dalı” olarak nitelendirdiği çeviribilim, gelişim sürecinde önce dilbilimden kopmaya (bkz. Snell-Hornby, 1986) ve dilbilimsel yaklaşımların öne sürdüğü “eşdeğerlik” kavramını reddetmeye başlamıştır. Sonuç olarak; önceleri özerkleşme talebiyle dilbilimsel önermelerden uzaklaşmak suretiyle dilbilim ile olan bağını koparmaya çalışan çeviribilim, daha sonra “disiplinlerarasılık” adı altında edebiyatbilim, kültür araştırmaları, bilişbilim ya da sosyoloji gibi birçok araştırma alanıyla bağ kurma arayışı içine girmiştir. Bu gelişim sürecinde geline son noktada, Lew Zybatow’un tabiriyle çeviribilim, her türlü rasyonalizmi ve nesnelliği yok sayan postmodern söylem içinde çözülmeye ve birliğini kaybetmeye başlamış ve hiçbir sınırlandırmaya gidilmeksizin insanlar arasında gerçekleşen her tür “aracılık” faaliyetini çeviri olarak nitelendirme yoluna gitmiştir (Zybatow, 2013, s. 283)¹⁶.

Theo Hermans’ın tespit ettiği üzere, günümüzde çeviri ile ilgili araştırmalar alanı James Holmes’ün (1924-1986) 1972¹⁷ yılında öngörebileceğinden çok daha farklı bir yere gelmiş, araştırma hacmi açısından çeşitli ve değişken bir görünüm kazanmıştır (Hermans, 2002, s. 1)¹⁸. Çeviri ile ilgili araştırmalar alanının bu denli çeşitlilik ve değişkenlik arz etmesi birçok araştırmacının bir bilim dalı olarak çeviribilimin oldukça yüksek sayıda farklı disiplinden kavram ithal ederek düzensiz bir gelişim süreci içine girdiği ve artık kendi sınırlarını çiznemeye başladığıyla ilgili kayđı duymasına sebep olmakta-

13 Bkz. “Innerhalb der fast siebzigjährigen Geschichte der wissenschaftlichen Periode lassen sich die folgenden sieben Paradigmen unterscheiden: Das linguistische Paradigma, Das verstehenstheoretische Paradigma, Das handlungstheoretische Paradigma, Das semiotisch-interpretationstheoretische Paradigma, Das systemisch-kultursemiotische Paradigma, Das machttheoretische Paradigma, Das systemtheoretische Paradigma” (Siever, 2015, s. 3).

14 Bkz. “Es drängt sich der Schluss auf, dass die Translationswissenschaft noch keineswegs ein einheitliches Paradigma besitzt, sondern sich eher in einem präparadigmatischen Zustand befindet” (Stolze, 2003, s. 28).

15 Bkz. “Auf dem Weg zu einer Übersetzungswissenschaft (so schwer es dieser jungen Disziplin auch fallen mag, sich jenseits der praktischen Übersetzungstätigkeit, der Literaturwissenschaft und der traditionellen Linguistik ein eigenes Profil zu geben), [...]” (Gerzymisch-Arbogast, 1994, s. 9).

16 Bkz. “Begonnen hat diese Entwicklung mit dem ‘Befreiungsschlag’ von der Linguistik (vgl. Snell-Hornby, 1986), der Absage an den Äquivalenzbegriff, dem Ausschluss der Frage ‘Wie ein Translat zustande kommt’ aus der Translationstheorie und ihr vorläufiges Ende gefunden hat sie in der Auflösung der TW im postmodernen Diskurs (vgl. Dizdar, 2006), der jeder Rationalität und Objektivität der Geisteswissenschaften abschwört und fast jedwede Vermittlung, die in der menschlichen Welt stattfindet, als eine Art Translation darstellt” (vgl. Buden [2005]).

17 Bilindiği üzere 1972 yılı, Holmes’ün Kopenhag’da düzenlenen III. Uluslararası Uygulamalı Dilbilim Kongresi’nde “The Name and Nature of Translation Studies” başlıklı çalışmasını sunduğu tarih olarak çeviribilim literatüründe önemli ve belirleyici bir yere sahiptir.

18 Bkz. “Translation studies today look more varied and volatile than Holmes can have ever imagined” (Hermans, 2002, s. 1).

dır (bkz. Echeverri, 2017, s. 523)¹⁹. Bu gidişat en nihayetinde çeviribilimciler arasında ki uyum ve uzlaşının azalmasına da sebep olmaktadır. Öyle ki Chesterman ve Arrojo, çeviribilimde temel düzlemde birbirinden ayrışan iki farklı bakış açısının egemen olduğundan bahsetmektedir: Bu bakış açılarının arasında bir tarafta çeviribilime post-modern, kültürel ve metinsel kuramlar penceresinden bakan araştırmacılar topluluğu yer alırken; diğer tarafta çeviribilimi ampirik ve betimleyici bir alan olarak gören bilim insanları yer almaktadır (Chesterman ve Arrojo, 2000, s. 151)²⁰. Buna paralel olarak, Echeverri çeviri ile ilgili araştırmalar alanında farklı araştırma odak ve hedeflerine sahip çeşitli “kümelenmelerin”, başka bir tabirle “geleneklerin” varlığından bahsetmektedir. Echeverri’ye göre çeviri ile ilgili araştırmalar alanında temel olarak *translation studies*, *traductología* ve *traductologie* olmak üzere üç farklı araştırma geleneği bulunmaktadır. Echeverri’nin bu bağlamda böyle bir ayırım yapmasının esas sebebi, ‘Leuven Grubu’, ‘Betimleyici Çeviri Araştırmaları Grubu’ ya da ‘Manipülasyon Okulu’ olarak tanınan araştırmacılar grubunun ön plana çıkardığı *translation studies* geleneğinin çeviribilimin tümünü temsil etmediğini ortaya koymaktır. Echeverri bu tespit doğrultusunda, çeviribilimin *translation studies* geleneğinden ibaretmiş gibi gösterilmesine engel olmak için çeviri ile ilgili araştırmalar alanındaki tüm gelenekleri kapsamaya amacıyla **translatology**²¹ ifadesini kullanmayı tercih etmektedir (Echeverri, 2017, s. 523)²². Nitekim *translation studies* geleneği, genel olarak ‘betimleyici çeviri araştırmaları’ alanını geliştirmeye öncelik vermiş ve ekseriyetle hem ürün bazında yazınsal metinlerin çevirilerine hem de çeviri metinlerin erek toplum içinde gerçekleştirdiği işlevlere odaklanmıştır (Echeverri, 2017, s. 524). Hermans’ın da belirttiği üzere, betimleyici çeviri araştırmalarında çeviri “ürünler” oldukları gibi, tüm hata ve eksikleriyle, tarihsel ve kültürel olgular olarak incelenmektedir (Hermans, 2006, s. 97). Bu bağlamda, betimleyici çeviri araştırmalarının temel amacı etkinlik olarak çevirinin, bu etkinliğin sonucu olarak ortaya çıkan çeviri ürünler üzerinden toplum ve tarih içerisinde nasıl bir işlev gördüğünün incelenmesidir (Hermans, 2006, s. 97). Öyle ki *translation studies* geleneği ‘çeviri eğitimi’ ve ‘özel alan çevirisi araştırmaları’ gibi alanları bilinçli ve sistematik olarak araştırma

19 Bkz. “The bibliography of translatology reports cases in which scholars show concern about the discipline developing in a disorderly manner, importing concepts and content from a great array of academic disciplines, thus trespassing its self-imposed limits. The scholars concerned with the discipline dynamics apprehend a potential loss of cohesion among translatalogists as well as a weaker sense of community” (Echeverri, 2017, s. 523).

20 Bkz. “One of the themes that came up for debate at the Vic Forum on Training Translators and Interpreters: New Directions for the Millennium, in May 1999, was the apparent conceptual or theoretical gap between those who approach translation studies from the perspective of postmodern cultural studies and textual theories and those who see it more as an empirical, descriptive field” (Chesterman ve Arrojo, 2000, s. 151).

21 Bu makalede de aynı sebepten dolayı çeviribilimin karşılığı olarak İngilizcede *translatology* ifadesi tercih edilmektedir.

22 Bkz. “In a case of synecdoche in which a part refers to the whole, the ‘European version’ of TS, [...], has come to stand for the whole discipline. Consequently, and just for the purpose of this discussion, I differentiate the discipline from one of its versions. In what follows, the term ‘translatology’ refers to the discipline, while the term Translation Studies [...] refers to one research tradition or version, the one that came out of [...] the group of scholars recognized as the Leuven Group” (Echeverri, 2017: 523).

odağının dışında tutmuştur (Echeverri, 2017, s. 529). Buna karşın, İspanya'da yerleşik olan *traductología* geleneğinde herhangi spesifik bir araştırma alanının bilinçli ve sistematik olarak dışlanmadığı görülmektedir. Bunun yanı sıra İspanya'da yerleşik olan *traductología* geleneğinin *translation studies* geleneğinden farklı olarak özel alan çevirisiyle ve buna bağlı olarak çeviri endüstrisiyle de sıkı ilişki içinde olduğu görülmektedir. Ayrıca *traductología* geleneği çeviri eğitiminin birçok alt alanında öncü konumda bulunmaktadır (bkz. Zanettin vd., 2015). Bu bağlamda, disiplinleşme ve uzmanlaşma açısından incelendiğinde, *traductología* geleneğinin sunduğu mevcut görünümle *translation studies* geleneğinin oluşturduğu imaj arasında bariz farklar bulunmaktadır. Buna paralel olarak, Fransa'da ve Kanada'da yerleşik olan *traductologie* geleneğinin de bu noktada *translation studies* geleneğinin yolundan gitmediği ve çeviri eğitimi ya da özel alan çevirisi gibi alanları dışlamadığı ve kendisini hiçbir zaman yazın çevirisiyle sınırlandırmadığı dikkat çekmektedir (Echeverri, 2017, s. 529).

3. Holmes'ün "Ortak Zemin" Çağrısından Bu Yana Çeviribilim

Her ne kadar Holmes, 1972 yılında çeviribilimin araştırma hacmi bakımından bu denli gelişim göstereceğini öngörememiş olsa da *translation studies* geleneğinin temelini oluşturan "The Name and Nature of Translation Studies" başlıklı öncü makalesinde günümüzde hâlâ geçerliliğini koruyan önemli saptamalarda bulunmaktadır. Holmes'e göre, özellikle İkinci Dünya Savaşı ile birlikte, sadece dilbilim ya da edebiyatbilim gibi çeviriye "görece" yakın alanlardan değil; aynı zamanda Mantık ve Matematik gibi çeviriye uzak alanlara mensup bilim insanlarının da çeviri konusuna gösterdikleri ilgi artmış ve bu araştırmacılar, geldikleri bilim dallarından çeviri ile ilgili araştırmalarda yararlanılabildiği gördükleri paradigmaları, sözde-paradigmaları, modelleri ve yöntemleri de beraberinde getirmişlerdir (Holmes, 1988, s. 68). Holmes, yaşanan tüm bu gelişmelerin ilk bakışta büyük bir karmaşa izlenimi uyandırdığını, çeviri ile ilgili araştırmalarda hangi model ve yöntemlerin benimseneceği ve buna bağlı olarak hangi terminolojinin kullanılacağı konusunda bir uzlaşma bulunmadığını, hatta alanın sınırları ve bir bilim dalı olarak neleri kapsayacağıyla ilgili ortak bir yaklaşımın varlığından bile söz edilemediğini dile getirmektedir (Holmes, 1988, s. 68)²³. Holmes, bir adım ileri giderek, araştırmacıların çeviri ile ilgili akıl yürütmelerin yapıldığı bu bilim dalının adının ne olacağı konusunda bile henüz tam bir uzlaşma varamamış olduklarını tespit etmektedir. Aradan neredeyse bir yarım asır geçmiş olmasına rağmen yukarıda yer alan alıntılar, saptamalar ve değerlendirmeler Holmes'ün 1972 yılında bahsettiği temel alansal sorunların hemen hemen hepsinin kısmen ya da tümüyle, doğrudan ya da dolaylı olarak günümüzde hâlâ geçerliliğini koruduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Bu bağlamda Holmes'ün de ısrarla vurguladığı üzere, bu alanda çalışan bilim insanlarının çeviribilimin bahsi geçen disiplinleşme ve

23 Bkz. "At first glance, the resulting situation today would appear to be one of great confusion, with no consensus regarding the types of models to be tested, the kinds of methods to be applied, the varieties of terminology to be used. More than that, there is not even likemindedness about the contours of the field, the problem set, the discipline as such. Indeed, scholars are not so much as agreed on the very name for the new field" (Holmes, 1988, s. 68).

özerkleşme sürecine engel olan konulara özellikle odaklanmaları gerekmektedir (Holmes, 1988, s. 68)²⁴. Holmes, çeviribilimin gelişimine engel olan konuları üç ana başlıkta toplamıştır:

1. Uygun iletişim kanallarının bulunmaması: Çeviribilimciler hâlâ büyük ölçüde başka bilim dallarının model, yöntem ve normlarına göre işleyen kanallarda ya-yın yapmak durumunda kalmaktadır.
2. Söz konusu araştırma alanına verilecek adla ilgili uzlaşının bulunmaması: *translation studies, translatology, translatistics, translistics, science of translation ya da translation science* ve saire.
3. Çeviribilimin araştırma odağı bakımından neleri kapsayacağı ve nasıl bir yapıya sahip olacağı konusunda genel bir fikir birliğinin olmaması²⁵.

Yukarıda alıntılanan ilk iki sorun başlığının temel düzlemde üçüncü soruyla doğrudan bağlantılı olduğu dikkat çekmektedir. Çeviribilimin araştırma odağı bakımından neleri kapsayacağı ve nasıl bir yapıya sahip olacağı konusunda yeterli sorgulamanın yapılmamış olması aslında bu alanda bilim-kuramsal düzlemde yaşanan tüm sorunların temelinde yatmaktadır.

4. Sistematik Çeviri Odaklı Gözlemin Koşulları

Yukarıda çalışma boyunca birçok alıntıyla saptanan mevcut alansal görünüm üst bakışla ele alındığında, çeviri ile ilgili araştırmalar alanının mevcut durumuyla araştırma odak ve yönelimleri açısından ziyadesiyle "heterojen" bir görünüm çizdiğini saptamak mümkündür. İşcen'e (2002, s. 25) göre bahsi geçen gelenekler arası kopukluk ve alan içindeki dizgesizlik temel olarak çeviri ile ilgili düşüncelerin şimdiye değin araştırma nesnesi tanımı konusunda "ısrarcı bir ciddiyetten ve genel bilimsel işleyişten uzak ol[masından]" kaynaklanmaktadır. İşcen'in (2002, s. 25) ısrarla vurguladığı üzere, "nesne tanımlaması, her bilimin, kendi kendini oluşturması ve işlemlerini dizgeleştireceği yolları yapılandırması bakımından birincil koşul[dur]". Fakat çeviri odaklı araştırmaların "kaynak metin" ve "erek metin" kavram çiftini temel alarak salt *edimselliğe* odaklanması ve buna bağlı olarak diğer bilim dallarının varsayım, önerme ve terminolojilerini kolayca benimseyebilmesi bu birincil koşulun yerine getirilebilmesini olanaksız kılmaktadır. Çünkü bu kavram çiftinin temel alınması olası bilim-kuramsal ve metodolojik tartışmayı örneknel bulgu ve verilere yönlendirmekte ve yine olası bir özerk çeviribilimsel kuramsallaşma düzlemini terk etmeyi zorunlu kılmakta ve sonuç olarak "çeviri ile ilgili her türlü çalışmayı 'disiplinlerarası bir kıskaca' yöneltmek[tedir]" (İşcen, 2002, s. 25-26). Nitekim mevcut

24 Bkz. "[...], there are a number of indications that for the field of research focusing on the problems of translating and translations Hagstrom's disciplinary Utopia is taking shape. If this is a salutary development (and I believe that it is), it follows that it is worth our while to further the development by consciously turning our attention to matters that are serving to impede it" (Holmes, 1988, s. 68).

25 Bkz. "A greater impediment than the lack of a generally accepted name in the way of the development of translation studies is the lack of any general consensus as to the scope and structure of the discipline" (Holmes, 1988, s. 71).

çeviribilimsel yayınlar incelendiğinde, genel olarak çevirinin peşinen “uygulama” boyutuyla tanımlanmasının ardından örneksel bir çalışmaya geçildiği dikkat çekmektedir. Fakat çeviri odaklı araştırmalarda araştırma nesnesi olarak kabul edilen KM ve EM olguları, ayrı birer olgu olarak, her seferinde başka bilim dallarının araştırma nesnesi olabilmektedir. Holmes’ün de yukarıda dikkat çektiği üzere, araştırmacının geldiği bilim dalından beraberinde getirdiği paradigmaya bağlı olarak çeşitli bilim dalları çeviri odaklı düşünmeyi üstlenebilmektedir. Nitekim KM ve EM kavramları tanımlama işlemine geçirildiğinde en üst niteliğinden en alt niteliğine doğru geniş bir yelpaze söz konusu olabilmektedir. Sözgelimi, en yalın anlatımla, bahsi geçen kavramlar “metin” olarak varsayıldığında onları tanımlama yükümlülüğü metindibilimin, “dilsel işaret” olarak kabul edildiğinde dilbilimin, “gösterge” olarak ele alındığında göstergebilimin, “ileti” olarak tanımlandığında iletişimbilimin ya da “kültürel öge” olarak nitelendirildiğinde ise kültürbilimin alansal sınırları içine girmektedir. Böylesi bir bakış açısı çeviri odaklı düşünmenin her seferinde başka yabancı bilimlerin kuramsal çerçeveleri ve varsayımları doğrultusunda yürütülmesini zorunlu kılmakta ve buna bağlı olarak da özerk çeviribilimsel modeller oluşturma imkânını zora sokmaktadır. Bu durum da en nihayetinde *sistemik çeviri odaklı gözlem* olanağını da ortadan kaldırmaktadır. Çünkü araştırmacının benimsediği bilim dalına bağlı olarak her seferinde çeviri odaklı gözlem sistemi de değişmektedir. Bu nedenle dilbilim ya da yorumbilim vs. herhangi bir bilim dalının çeviribilimsel araştırma düzlemini tümüyle sahiplenmemesi, hangi bilim dalından hangi araştırma evresinde ne derecede yararlanılacağına sağlıklı bir disiplinlerarası ilişkinin gereği olarak çeviri odaklı düşünme süreci içinde belirlenmesi gerekmektedir.

Zybatow’un (2013, s. 283) haklı olarak dile getirdiği üzere, çeviribilim başka bilim dallarının ilgi alanlarına girmesi gereken birçok soru ve sorunsalî hâlâ kendi sınırları içine dahil etmekte, odak noktasını dağıtmakta ve kendi asıl araştırma nesnesi olan “çeviri” olgusunu gözden kaçırmaya başlamaktadır. Günümüzde çeviribilimin bir bilim dalı kimliğiyle tam olarak neyi hedeflediği ve nasıl bir araştırma nesnesi tanımına sahip olduğu Zybatow’un tabiriyle- hiç olmadığı kadar “belirsiz” bir hal almıştır (Zybatow, 2013, s. 283). Bu bağlamda Zybatow radikal söylemlerini bir adım ileri taşımakta ve bir araştırma alanına “bilim dalı” niteliği kazandıran birçok koşulun alanımızda mumla arandığını dile getirmektedir. Zybatow’a (2013, s. 283)²⁶ göre bu temel koşullar şunlardır:

- 1) Alanın araştırma nesnesini muhtelif nitelikleriyle ve bu niteliklerin birbirleriyle ilişkilerini de göz önünde bulunduracak şekilde ele almamızı sağlayacak “bütüncül bir yapı”;
- 2) Çeviri sırasında gerçekleşen süreç ve gelişimleri tasvir eden modellerin oluşturulması;
- 3) Sistemik bir kavramsal çerçevenin tesis edilmesi.

26 Bkz. “Somit lässt sich die moderne TW eigentlich alles vermissen, was eine Wissenschaft zur Wissenschaft macht: eine ganzheitliche Struktur, um das Objekt der Disziplin [...] in verschiedener Hinsicht gleichzeitig und im Zusammenhang zu sehen; die Erarbeitung von Modellen, die die Abläufe und Entwicklungen, die bei der Translation in der Wirklichkeit stattfinden, abbilden; die Einrichtung eines systematischen Begriffapparats” (Zybatow, 2013, s. 283).

Zybatow, günümüz çeviribiliminin tüm bu koşulları yerine getirme yönünde gayret göstermek yerine “çeviri manipülasyondur”, “çeviri kültür aktarımıdır” ya da “çeviri yeniden yazımdır” gibi çeviri ile ilgili çeşitli metaforlar ürettiğini ve bu metaforların da aslında başka bilim dallarından alındığını alıntılanan çalışmasında detaylarıyla ortaya koymaktadır (bkz. Zybatow, 2013, s. 283-293). Bu bağlamda, mevcut çeviri ile ilgili araştırmaların dayanaklarının “yabancı” bilim dallarında olduğunu tespit etmek olanaklıdır. Bu da çeviri odaklı araştırmaların diğer disiplinler tarafından yönlendirilmesine sebep olmaktadır. Sonuç olarak alan içinde yukarıda detaylı olarak bahsedildiği üzere birbirlerinden kopuk kümelenmeler oluşmaktadır. Öyle ki edebiyatbilimsel varsayımlarla hareket eden bir “çeviribilimci”nin dilbilimsel, metindilbilimsel ya da iletişimbilimsel varsayımları esas alan bir “çeviribilimci” ile aynı düzlemde tartışması beklenmemektedir. Bu durumun en genel belirtisi, Kıta Avrupası’nın *Translationswissenschaft* geleneği ile Anglosakson dünyasının *translation studies* anlayışı arasında göz ardı edilemeyecek tezatların bulunmasıdır. Her geleneğin çeviri olgusunu farklı bir özelliği üzerinden ve belli bir bilim dalının penceresinden gözlemlemesi sistematik çeviri odaklı gözlemin tesis edilmesini ve uzlaşılı temelli bir tartışma ortamının sağlanmasını geciktirmektedir.

5. Sonuç

Sonuç olarak, yukarıda bahsi geçen mevcut görünüm üst bakışla ele alındığında, ortaya koyulan her bir yaklaşımda çeviri olgusunun belli bir ‘oluşturucu unsur’una odaklanıldığı dikkat çekmektedir. Bu da bütüncül ve sistematik bir çeviri odaklı gözlemin tesis edilmesini olanaksız kılmaktadır. Bu temel problemin başlıca sebebi araştırmacıların “çeviri nedir” gibi tek bir cevabının verilebilmesi olanaksız olan bir soruya odaklanmalarıdır. Çünkü çeviri her koşul ve durumda farklı şekillerde ortaya çıkabilen bir olgudur. O halde bilim kuramsal düzlemde kalarak yanıtının aranması gereken soru “çeviri odaklı gözlem nedir” sorusudur. Holmes’ün (1988, s. 71) de belirttiği üzere, çeviribilim şüphesiz ampirik (görgül, deneyimsel) bir bilim dalıdır. Fakat çeviri olgusu, diğer birçok bilim dalında olduğu gibi, örneğin bir ağaç ya da balık gibi, doğrudan gözlemlenebilen bir olgu değildir; aksine birden fazla olgunun bir araya gelerek birlikte ortaya getirdiği bir ‘olgular bütünü’dür (bkz. İşcen, 2010, s. 7). Bu nedenle çeviri odaklı gözlem, ‘yapılandırıcı’ (dolaylı) gözlem gerektirmektedir. Öyle ki mevcut literatürde çeviri odaklı gözlemin kısmî bakış açısıyla ‘dilsellik’, ‘metinsellik’, ‘iletişimsellik’ ve ‘kültürellik’ oluşturucu unsurları üzerine yapılandırıldığı görülmektedir. Fakat bu oluşturucu unsurlar farklı ‘çeviri durum’larında birbirleriyle çeşitli ilişkiler içine girebilmekte ve ‘çeviri-durumsal’ etmen ve belirleyicilere bağlı olarak hiyerarşik düzlemde farklı pozisyonlar alabilmektedir. Daha somut bir ifadeyle, bazı çeviri durumlarında dilsellik ve metinsellik oluşturucu unsurları bazında, ‘analitik’ ya da başka bir tabirle ‘yapısal’ düzlemde gözlem yeterli olabilmekteyken; bazı çeviri durumlarında ise iletişimsellik ve kültürellik oluşturucu unsurları bazında sorgulamalar yapma gereği oluşmakta ve gözlem ‘sentetik’ ya da başka bir tabirle ‘işlevsel’ düzleme doğru genişlemektedir. Son söz olarak, en yalın anlatımla, her çeviri durumunda belli nitelikler gösteren ve sistematik olarak betimlenebilen bir

'çeviri bağlamı'²⁷ oluşmaktadır. Çeviri ile ilgili araştırmaların ortak zeminde ve düzenli bir şekilde salt çeviri odaklı kuramsallaşmaya dönük gelişim gösterebilmesi için çeviri bağlamını meydana getiren oluşturuçu unsur, etmen, değişken ve belirleyenleri birbirleriyle ilişkileriyle birlikte anlamamıza ve açıklamamıza olanak sağlayacak modellere ihtiyaç duyulmaktadır. Nitekim bilindiği ve sıkça alıntılındığı üzere, "[...] bilim düzenli ve organize bir bilgi bütünüdür" (Yıldırım, 2016, s. 13).

27 'Çeviri bağlamı' kavramı temelinde sistematik çeviri odaklı gözlem olanaklarını sorgulayan bir doktora tezi çalışması makale yazarı tarafından Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çeviribilim Doktora Programında Prof. Dr. İsmail İŞCEN danışmanlığında yürütölmektedir. Anılan doktora tezinde bu kavramın tüm içerimleriyle açıklığa kavuşturulması hedeflenmektedir.

Kaynakça

- Buden, B. (2005). *Der Schacht von Babel. Ist Kultur übersetzbar?* Berlin: Kulturverlag Kadmos.
- Chesterman, A. & Arrojo, R. (2000). Forum: Shared Ground in Translation Studies. *Target*, 12(1), 151-160. doi:10.1075/target.12.1.08che
- Dizdar, D. (2006). *Translation: Um- und Irrwege*. Berlin: Frank und Timme.
- Echeverri, Á. (2017). About maps, versions and translations of Translation Studies: a look into the metaturn of translatology. *Perspectives*, 25(4), 521-539. doi:10.1080/0907676X.2017.1290665
- Even-Zohar, I. (1990). The Position of Translated Literature within the Literary Polysystem. *Polysystem Studies [=Poetics Today]*, 1(11), 45-51.
- Gerzymisch-Arbogast, H. (1994). *Übersetzungswissenschaftliches Propädeutikum*. Tübingen: Francke Verlag.
- Gutt, E. A. (2000). *Translation and Relevance: Cognition and Context*. Manchester: St. Jerome.
- Hermans, T. (2002). Preface. In T. Hermans (Ed.), *Crosscultural Transgressions. Research Models in Translation Studies II: Historical and Ideological Issues* (s. 1-7). Manchester: St. Jerome.
- Hermans, T. (2006). Descriptive Translation Studies. M. Snell-Hornby, H. G. Hönl, P. Kußmaul, & P. A. Schmitt (Dü) içinde, *Handbuch Translation* (K. Kaindl, Çev., 2. geliştirilmiş b., s. 96-100). Tübingen: Stauffenburg.
- Holmes, J. S. (1988). The Name and Nature of Translation Studies. In *Translated!: Papers on Literary Translation and Translation Studies; with an introduction by Raymond van den Broeck* (s. 67-80). Amsterdam: Rodopi.
- Hönl, H. G. & Kußmaul, P. (1982). *Strategie der Übersetzung: Ein Lehr- und Arbeitsbuch*. Tübingen: Gunter Narr.
- İşcen, İ. (2002). *Çevirim Kuramı - Çeviribilim'in Temelleri Üzerine*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- İşcen, İ. (2008). *Transformation und übersetzungswissenschaftliche Forschung - Zu den Grundproblemen der Übersetzungswissenschaft*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač.
- İşcen, İ. (2010). Çeviribilim İçinde Söylem ve Çeviribilimsel Gerçeklik. *Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi*(20), 1-15.
- Jäger, G. (1975). *Translation und Translationslinguistik*. Halle (Saale): VEB Max Niemeyer.
- Kade, O. (1968). *Zufall und Gesetzmäßigkeiten in der Übersetzung*. Leipzig: VEB Verlag Enzyklopädie.
- Kade, O. (1977). *Vermittelte Kommunikation, Sprachmittlung, Translation*. Leipzig: VEB Verlag Enzyklopädie.
- Kuhn, T. S. (2017). *Bilimsel Devrimlerin Yapısı* (9. b.). (N. Kuyuş, Çev.) İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Nida, E. (1945). Linguistics and Ethnology in Translation-Problems. *Word*, 1(2), 194-208.
- Nida, E. A. (1964). *Toward a Science of Translating - With Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating*. Leiden: E. J. Brill.
- Nida, E. A. & Taber, C. (1969). *The Theory and Practice of Translation*. Leiden: E. J. Brill.
- Prunč, E. (2002). *Einführung in die Translationswissenschaft*. Graz: Institut für Theoretische und Angewandte Translationswissenschaft der Universität Graz.
- Reiß, K. (1971). *Möglichkeiten und Grenzen der Übersetzungskritik: Kategorien und Kriterien für eine sachgerechte Beurteilung von Übersetzungen*. München: Max Hueber.
- Reiß, K. & Vermeer, H. J. (1984). *Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie*. Tübingen: Niemeyer.
- Siever, H. (2015). *Übersetzungswissenschaft: Eine Einführung*. Tübingen: Narr Francke Attempto.
- Snell-Hornby, M. (1986). Einleitung. In M. Snell-Hornby (Ed.), *Übersetzungswissenschaft - Eine Neuorientierung: Zur Integrierung von Theorie und Praxis* (s. 9-29). Tübingen: Francke Verlag.

- Snell-Hornby, M., Hönl, H. G., Kußmaul, P. & Schmitt, P. A. (2006). Vorwort. In M. Snell-Hornby, H. G. Hönl, P. Kußmaul, & P. A. Schmitt (Eds.), *Handbuch Translation* (p. V). Tübingen: Stauffenburg.
- Stolze, R. (2003). *Hermeneutik und Translation*. Tübingen: Gunter Narr.
- Stolze, R. (2008). *Übersetzungstheorien: Eine Einführung* (5. ed.). Tübingen: Narr Francke Attempto.
- Störig, H. J. (1969). Einleitung. In H. J. Störig (Ed.), *Das Problem des Übersetzens* (2. ed., s. VII-XXXIII). Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- Venuti, L. (2000). *The Translation Studies Reader*. New York: Routledge.
- Vinay, J. P. & Darbelnet, J. (1958). *Stylistique Comparée du Français et de L'anglais: Méthode de Traduction*. Paris: Marcel Didier.
- Yıldırım, C. (2016). *Bilim Felsefesi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Zanettin, F., Saldanha, G. & Harding, S.-A. (2015). Sketching landscapes in translation studies: A bibliographic study. *Perspectives*, 161-182. doi:10.1080/0907676X.2015.1010551
- Zybatow, L. (2013). Auf der Suche nach Translationstheorie(n): Zwischenbilanz und Standortbestimmung der Translationswissenschaft. In F. Gruzca (Ed.), *Vielheit und Einheit der Germanistik weltweit (Akten des XII. Internationalen Germanistenkongresses Warschau 2010)* (s. 283 - 293). Frankfurt am Main: Peter Lang.

A Bourdieusian Perspective on the Translation of *the Life and Opinions of Tristram Shandy, Gentleman* from English into Turkish

***Tristram Shandy Beyefendi'nin Hayatı ve Görüşleri* Adlı Eserin İngilizceden Türkçeye Çevirisine Bourdieu'nün Sosyolojik Kuramsal Çerçevesinden Bakış**

Research / Araştırma

Mehmet ERGUVAN

Arş. Gör. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, İngilizce Mütercim Tercümanlık Bölümü, m.erguvann@gmail.com, ORCID ID: orcid.org/0000-0003-3649-8392

ABSTRACT

In the last three decades, interest in sociology has picked up great momentum in Translation Studies and increasing attention has been paid to the social factors that surround an act of translation. Sociologically-oriented research in Translation Studies has enabled the identification of the relationships between the external conditions of a text's creation and the narrower steps of the translation process. So far, translation scholars who have attempted to explore sociological approaches in Translation Studies have often benefited from Bourdieu's thinking. Through its involvement of different levels of analysis, Bourdieu's perspective helps researchers discover different aspects of cultural practice, in this study, the book translation. These aspects range "from the relationship between the cultural field and the broader field of power to strategies, trajectories and works of individual agents" (Bourdieu, 1993, p.16). As Bourdieu (1993) suggests, in order to fully comprehend a given cultural work, due attention needs to be paid to all levels of analysis, each consisting of various components. In this light, this study aims at concentrating on text structures in *The Life and Opinions of Tristram Shandy, Gentleman* and translation strategies in its Turkish translation on the one hand, and, on the other, it focuses on the phenomena of translation beyond a textual level. Combining these two levels through Bourdieu's theory of cultural production, this study entails a comprehensive translation analysis by employing Bourdieu's key concepts. As a result of the aforementioned discussion, this study concludes that, macro translational choices and strategies in the Turkish translation of *Tristram*

Shandy are not reflected on the translation strategies at a micro level as expected. Ultimately, the translator's choices including (i) the use of notes/footnotes, (ii) the use of Ottoman Turkish, and (iii) the use of explicitation in the Turkish version of *Tristram Shandy* seem to fail to fulfill the expectations of "serious literature" readers, which are structured by the field of restricted cultural production and, which largely differentiate from the expectations of "popular literature" readers.

Keywords: çeviribilim, özdüşünüm, görgül bilim dalı, çeviri odaklı gözlem

ÖZET

Yaklaşık otuz yıldır çeviribilimde sosyolojik yaklaşımlara olan ilgi büyük bir ivme kazanmış olup bu bağlamda çeviri pratiğini etkileyen toplumsal unsurlara büyük önem atfedilmiştir. Çeviribilim çerçevesinde yapılan sosyolojik araştırmalar bir çeviri metnin oluşumunu etkileyen toplumsal koşullar ile doğrudan çeviri sürecinde atılan daha küçük çaplı adımların birbiriyle olan ilişkisini aydınlatmaya imkan sağlamıştır. Çeviribilimde sosyolojik yaklaşımları irdelemeye yeltenen kuramcıların büyük bölümü Bourdieu'nün kuramı ve sosyolojiye bakış açısından yararlanmıştır. Bourdieu'nün sosyolojiye bakışı farklı düzeylerde inceleme yapmaya olanak tanıyarak herhangi bir konu üzerine derinlemesine tartışmayı körükleyerek bir araştırmacının kültürel bir ürünün (kitap çevirisi gibi) birçok farklı yönünü keşfetmesine yardımcı olur. Herhangi bir kültürel alan ile bu alanı çevreleyen daha geniş çaptaki güç alanı arasındaki ilişki, ayrıca çeviri sürecini etkileyen her türlü strateji, yöntem ve eser Bourdieu'nün bakış açısından tartışmaya açılabilir (Bourdieu, 1993, s.16). Bourdieu'nün (1993) de vurguladığı gibi, herhangi bir kültürel eseri tüm yönleriyle anlayabilmek için kendi içerisinde farklı bileşenleri de barındıran tüm düzeylerde inceleme yapmaya büyük önem atfedilmesi gerekir. Tüm bu bilgilerin ışığında bu çalışma bir yandan Laurence Sterne'nin *Tristram Shandy Beyefendi'nin Hayatı ve Görüşleri* adlı eserinin metinsel özellikleri ile Türkçe çevirisinde kullanılan yöntemlere odaklanırken, öte yandan söz konusu çeviriye metin ötesi bir bakış sunacaktır. Bourdieu'nün kültürel üretime yönelik kuramsal bakış açısı doğrultusunda söz konusu iki düzeyde bir inceleme sunacak olan çalışma, Bourdieu'ye ait ve çeviri sosyolojisi araştırmalarında sıklıkla kullanılan kavramlardan yararlanarak kapsamlı bir çeviri eleştirisi gerçekleştirmeyi amaçlar. Tüm bu tartışmalar doğrultusunda, söz konusu çalışma *Tristram Shandy*'nin Türkçe çevirisine ilişkin alınan birtakım stratejik kararların doğrudan çeviri sürecinde alınan metin içi kararlara yansıtılmayıp, metin içi düzeyinde kaydedeğer farklılıklara yol açtığını ileri sürer. Nihayetinde, (i) çeviride kullanılan dipnotlar ve diğer notlar, (ii) çevirmenin Osmanlı Türkçesi kullanımı ve (iii) metnin pek çok yerinde kullanılan belirtikleştirme (açıklama) yönteminin, "yüksek edebiyat" okurları olduğu öngörülen *Tristram Shandy* okurlarının beklentilerini karşılayamayabileceği öne sürülmüş olup, söz konusu sınırlı kültürel üretim alanının şekillendirdiği "yüksek edebiyat" okurlarının bir edebi esere yaklaşımının popüler edebiyat okurlarının yaklaşımından farklı olacağı görüşüne dayandırılmıştır.

Anahtar kelimeler: Pierre Bourdieu'nün sosyolojik yaklaşımı, sınırlı kültürel üretim alanı, habitus, simgesel sermaye, *Tristram Shandy*, çeviri yöntemleri

1. Introduction

As a field of inquiry in Translation Studies, translation criticism has been discussed in various ways until now. Going back in time, James S. Holmes (1972) is a scholar who proposed translation criticism as an area of research in Translation Studies, positioning it within the framework of applied Translation Studies. While Holmes's perspective regards translation criticism as closely tied with evaluation, quality, control and errors, Andrew Chesterman (2002) links it with prescriptiveness and evaluation (Paloposki, 2012). At this very point, it is of critical importance to note that *what* and *how* of criticism are, to a great extent, interwoven with the steps and underlying perspective of a given criticism model. Regarding this point, it can be added that theoretical framework and methodological tools of the researcher/critic who attempts translation criticism mostly shape the scope and content of translation criticism.

Beyond any doubt, a cluster of scholars (van den Broeck, 1985; Newmark, 1988; Berman, 1995; and Reiss, 2000) posit different points of departure and diverse steps for translation criticism. While Peter Newmark (1988) and Raymond van den Broeck (1985), for instance, rank first the brief analysis of the source language, for Katherina Reiss (2000) and Antoine Berman (1995), it is the target text (hereinafter, TT) which takes precedence over the source text (hereinafter, ST) during translation criticism. It is also possible to note the translation criticism models mentioned above range from relatively much less layered ones¹ to the multi-layered ones² in order to make a conclusive evaluation.

Among the approaches to translation criticism adopted by several scholars, Berman's "pathway" for criticism is the one which markedly extended the scope of studies on translation criticism particularly by incorporating social factors. In his approach which is different from the approaches of the scholars stated above, he views the translator "as a [...] social person who wants to orient him/herself in the surrounding world, understands others, and acts in the society" (Stolze, 2010, p.141). Berman (1995) thus tries to gain a fuller understanding of a given translation task by questioning whether the translator has another profession, whether he/she is also a writer, and what kind of genre he/she normally translates. All things considered, it can be observed from the various approaches to translation criticism discussed above that, recent translation criticism models (e.g., Berman's pathway) remain closer to sociologically-oriented approaches to the translation process at its various stages, though they still go unnoticed many components in this process.

1 e.g., Newmark's five part model consists of five steps including ST analysis, translator's purpose, comparison of the ST and the TT, evaluation of the translation and the assessment of the translation in a target culture.

2 e.g., Even though, at first sight, it seems that Reiss's translation criticism (2000) consists of the TT and ST analysis by observing the text type, she offers a myriad of linguistic (e.g., semantic elements, lexical elements, grammatical elements, stylistic elements and so on) and extra-linguistic components (e.g., immediate situation, subject matter, time factor, place factor, audience and so on.) during the text analysis. She does not isolate the hermeneutical process and the translator's personality either.

It is against this background, drawing on the fact that the discipline of sociology has made a remarkable contribution to social questions in Translation Studies, the present paper will adopt a Pierre Bourdieu-inspired perspective and it will thus provide a more extensive analysis of the translation of Laurence Sterne's highly unconventional novel, *The Life and Opinions of Tristram Shandy, Gentleman*, into Turkish (*Tristram Shandy Beyefendi'nin Hayatı ve Görüşleri*³).

2. Bourdieu's framework: *Field, Habitus and Capital*

The absorption of a substantial body of arguments from sociology has helped Translation Studies to furnish itself with different theoretical frameworks and methodological tools. Concerning the contribution of sociological approaches to translation research, this study takes Bourdieu's framework as a point of departure to discuss a wide range of issues in the Turkish translation of *The Life and Opinions of Tristram Shandy, Gentleman* (hereinafter, *Tristram Shandy*). Widely applied to translation research, Bourdieu's view argues that society can only be enlightened through practices and by relating these practices to their agents' position in society as well as their own trajectory (Buzelin, 2005). Accordingly, having been built on the concepts of *field*, *habitus* and *capital*, Bourdieu's research on cultural production will enrich the discussion on the Turkish translation of *Tristram Shandy* in this study.

Bourdieu's notion (1984) of habitus establishes a connection between the objective social structures and the subjective mental experiences of agents. This notion has often been used in Translation Studies since the publication of Daniel Simeoni's paper "The Pivotal Status of the Translator's Habitus" (1998). From a habitus-oriented perspective, translators' practices are considered to be shaped by the relation that occurs "between their social trajectories and embodied dispositions, on the one hand, and the structure of the translation field" in which they take part, on the other hand (Erkazancı-Durmuş, 2014, p.385). From this perspective, first, the structure of the translation field needs to be discovered since "[a]gents do not act in vacuum, but rather in concrete social situations governed by a set of objective social relations" (Bourdieu, 1993, p.6).

Bourdieu's theoretical model also states that any social formation is shaped by a hierarchically organized series of fields (the economic field, the educational field, the cultural field, to name a few). At this point, it is important to note that, according to Bourdieu, while each field has a relatively autonomous character, they are structurally homologous with other fields (Heilbron and Sapiro, 2007). It follows from the previous point that, each field's structure is determined by relations between the positions agents occupy in a given field. It can thus be concluded that "a field is a dynamic concept in that a change in agents' positions necessarily entails a change in the field's structure" (Bourdieu, 1993, p.6).

3 The Turkish translation of *Tristram Shandy* has first been published in 1999. This study, however, examines the fourth edition of translation in 2015.

Regarding the points highlighted above, it seems obvious that, instead of undertaking a narrow-scoped analysis of the Turkish translation of *Tristram Shandy*, this study deems necessary an elaboration of the field as a whole, including as far as possible the social conditions of *Tristram Shandy*'s production. Since the 'value' of the work changes in pursuant to the structural changes in the field, the Turkish translation of *Tristram Shandy* will be discussed within the social relations regarding its circulation in the field. In brief, this study will undertake an analysis of the translated text which takes into consideration the structure of the field and the specific agents involved in this field.

3. *Tristram Shandy* and its Turkish Translation in the Field of Restricted Production

In general terms, the field of cultural production is structured by a conflict between two sub-fields: the field of restricted production and the field of large-scale production (Bourdieu, 1993). *Tristram Shandy* and its Turkish translation seems to belong to the field of restricted production since this field concerns what is normally considered 'high' art, for example so-called 'serious literature'. In this sub-field, agents do not seek immediate economic profit, instead "the stakes of competition between agents [in this sub-field] are largely symbolic, involving prestige and artistic celebrity" (Bourdieu, 1993, p.15). To put it more simply, as opposed to large-scale production (i.e., a commercial sphere), this sub-field is not driven by economic capital⁴ but by cultural capital.

In this regard, it is plausible to assert that neither the ST of *Tristram Shandy* nor its Turkish translation is destined for the public at large. An analysis of such a literary work can thus be conducted by taking into account that "the field of restricted production tends to develop its own criteria for the evaluation of its products" (Bourdieu, 1993, p.115). Against this background, the main concern in the following parts of this study is to question all translational decisions (both at the extra-textual and the textual levels) taken as a result of the joint influence of the literary field, the publishing house, the translator and so on.

3.1. Publishing House of the Turkish *Tristram Shandy*: Yapı Kredi Publications

As has been underlined, within the framework of Bourdieu's cultural production, the structure of relations between agents is hierarchical. Thus, it is significant to question whether a translation is published by a big, medium-size or a small-size publishing house since it provides insight about the position a given work occupies in the literary field. The Turkish translation of *Tristram Shandy* is delegated to Yapı Kredi Publications (YKY), one of the largest and most prominent publishers in Turkey with its well-established publishing tradition dating back to 1945⁵. It annually publishes approximately 250 new titles and 600 reprints ("*YKY Hakkında*", 2016). As it is also noted on its

4 Bourdieu's notion, capital, can be economic, social and cultural. "Capital" indicates a kind of supremacy, for instance, in economic issues (i.e., economic capital), or social relations (i.e., social capital). Symbolic capital is however a synthesis of economic, social and cultural capital.

5 Though YKY started publishing in 1945, its current name (i.e., Yapı Kredi Yayınları) was given in 1989.

website, YKY places a particular importance to the selection of high quality works from Turkish and world literature:

YKY prides itself on the selectivity and high quality of the works it publishes. Combining well balanced western and eastern values, YKY constantly pursues distinguished writers, artists and philosophers from different cultures and views: From James Joyce and Roland Barthes to Yaşar Kemal, from Nazım Hikmet to Italo Calvino, Marcel Proust and Thomas Bernhard, from Alan Hollinghurst and Ian McEwan to Kazuo Ishiguro, James Baldwin, Philip Roth, Jon McGregor and many more. ("YKY Hakkında", 2016)

Publishing of the Turkish translation of *Tristram Shandy* by YKY brings along the accumulation of the symbolic capital which "refers to degree of accumulated prestige, celebrity, consecration or honour [...]" (Bourdieu 1993, p.7). This point reveals the significance of the perennity of the enterprise (in this study, YKY) at the symbolic level, which, often ensures the prestige associated with certain literary work (in this study, the Turkish translation of *Tristram Shandy*). Another factor through which this translation gains more symbolic capital is the series to which it belongs to since it is included in the "Kazım Taşkent Klasik Yapıtlar Dizisi"⁶ (lit., Kazım Taşkent Classics series) of YKY. It demonstrates that *Tristram Shandy* has specific aesthetic disposition and it is of high quality distinguishing it from many literary works having been published by YKY. Translated books in this "Classics series" are distinguished from the other translations published by YKY in terms of the quality of paper used, type size, cover design and price.

Furthermore, Orhan Pamuk's "allographic preface" (Genette, 1997) can be viewed as a publisher's strategy⁷ used for the accumulation of symbolic capital, which would attract potential readers (most probably, readers of "high literature"). Allographic prefaces are written by so-called "third persons" to translated literature, who are often cultural agents in the target field with a high degree of symbolic capital and they do not directly participate in the translation and its publication⁸ (Tahir-Gürçağlar, 2014). As in the case of the Turkish translation of *Tristram Shandy*, allographic preface writers are

6 The ST of *Tristram Shandy* which is used in this paper was also among the books in the "Classics series" of Harper Collins Publishers.

7 It is also necessary to add that all literary works published within Kazım Taşkent Classics series, have prefaces written by third persons and by translators. According to Genette, translatorial prefaces are considered as allographic as well. At this point, it should also be added that, translators of the books in this Classics series have a high degree of symbolic capital in the Turkish literary field. Selahattin Eyüboğlu, Mina Urgan, Akşit Göktürk are Tahsin Yücel are among these translators.

8 As for Rodica Dimitriu (2009), prefaces written to translations have three functions: explaining the translation for the readership, presenting guidelines for other translators and providing information regarding the source text. However, as Tahir-Gürçağlar (2014) points out, "the most common preface writers in translated works are not translators, but source text authors or other cultural agents in the source or target cultures" (p.3). In this regard, she examines Genette's distinction of prefaces: authorial, auctorial and allographic preface.

often visible agents who are given the privilege of writing a preface due to their high socio-cultural status. Given this background, it is plausible that Orhan Pamuk's preface in the Turkish translation of *Tristram Shandy* places this translation into the translated literature in the restricted field of cultural production in Turkey.

These points lead to the conclusion that *Tristram Shandy* can be viewed as belonging to the field of restricted production instead of the field of large-scale cultural production which "is more or less independent of the educational level of consumers" (Bourdieu, 1993, p.120). The last point clearly emphasizes once again that, target readers of the literary works in a restricted sphere differ, to a large extent, from the readers of a field of large-scale production, which involves a 'mass' or 'popular' culture in the broadest sense.

3.2. Laurence Sterne's Symbolic Capital

The arguments presented earlier in this section indicate two distinct kinds of strategy in the publishing market, which are suggested by Bourdieu. While the first strategy, the logic of short-term profit, focuses mainly on quick sales and immediate success, the second one, the logic of long-term investment, concerns "a stock of books likely to become classical" (Sapiro, 2003, p.452). Another reason why the Turkish translation of *Tristram Shandy* is classified as a part of a restricted sphere in this study is its writer's, Laurence Sterne's, symbolic capital. In the case of the writer, symbolic capital is acquired by recognition, which must be continuously strengthened through new works published in the literary field (Gouanvic, 2005). Symbolic capital becomes stable once the writer's work turns into a classic. Then, the writer and his/her work gain established symbolic capital that seems no longer open to criticism. Considering all of these points, the picture that emerged from Sterne's case is more nuanced. What is most striking about his case in terms of the concept of symbolic capital is the fact that, though he produced only two works of fiction, he ranks as one of the key novelists of the eighteenth century.

Born on 24 November 1713 in Clonmel, Ireland, Sterne attended Jesus Collage and received a Bachelor of Arts degree. In 1738, he became the vicar at Sutton-in-the-Forest. He was an amateur painter, musician and also a writer. In 1743, he published his first verses, "The Unknown World, Verses Occasioned by Hearing a Pass-Bell," in the Gentleman's Magazine. Though his desire to publish his book was not easily fulfilled, after a while, a small edition of his first book, *A Political Romance* (1759), later called *The History of a Good Warm Watch* was published. He then published *The Sermons of Mr. Yorick*. Early in 1760, the first two volumes of *Tristram Shandy* were completed. In 1767, its last volume, and one year later *A Sentimental Journey* were published. ("Laurence Sterne", Encyclopedia Britannica, 2018). It was *Tristram Shandy* which helped Sterne gain public recognition and turned him into a publicly known literary figure.

A critical look at Sterne's works signals that he has much knowledge about the cultural legacy that he takes over as a writer. That is to say, he has "a strong panoramic view of the literary topography of his time" (Çakar, 2010, p.114). His experiments

with the structure and organization of the novel are among the major reasons putting Sterne over the top of literary field both of his period and of present day. His works have enjoyed fame among those who had the power to say what counted as literature such as the critics of literary elegance. His novel, *Tristram Shandy* was, for example, critically discussed by Russian formalists, namely Victor Shklovsky, a highly prominent figure. Shklovsky praised *Tristram Shandy* and declared that it was “the most typical novel” in world literature, which helped this book and its translations acquire symbolic capital in the literary field (Erlich, 1980, p.193). Alongside Shklovsky, Samuel Richardson, Horace Mann, and Samuel Johnson are among the major figures who speculated on *Tristram Shandy*. Research was also undertaken about Sterne and his works. Two important biographical studies about Sterne are Wilbur L. Cross's *The Life and Times of Laurence Sterne* (1908), and Lodwick Hartley's *This Is Laurence* (1943). Some critical studies of *Tristram Shandy* include John L. Traugott's *Tristram Shandy's World: Sterne's Philosophical Rhetoric* (1954); William B. Piper's *Laurence Sterne* (1966); Melvyn Nero's *Laurence Sterne as Satirist* (1969) and William Holtz's *Image and Immortality: A Study of Tristram Shandy* (1970). Lodwick Hartley's *Laurence Sterne in the Twentieth Century: An Essay and a Bibliography of Sternean Studies, 1900-1965* (1966), is a major review of Sterne's scholarship. *Tristram Shandy* has also been a focus of a number of master and doctoral theses as well as academic papers⁹ in Turkey and across the world, which contributes to an increase in the symbolic capital of Sterne and his works. Finally, it can also be noted that, Sterne's symbolic capital is even manifest in the credibility conferred to him by many agents in literary field. This is because, these agents including biographers, critics, and researchers recall Sterne's name alongside Daniel Defoe, Samuel Richardson and Henry Fielding, who are the major figures for the English novel's emergence in the eighteenth century.

3.3. Habitus of the translator: Nuran Yavuz

A descriptive approach to Translation Studies highlights a translation's function within the target culture and it largely focuses on the concept of translation norms which govern the relations between ST and TT. In his theoretical framework, Toury (1995, 1999) puts emphasis on social norms, yet he does not conceptualize them in terms of their socially conditioned context. Regarding this issue, in the “Introduction” of *Constructing a Sociology of Translation*, Michaela Wolf (2007) provides the following explanation:

9 Leyla Gaffarova's (2002) “Paradic elements in *Shamela* and *Jonathan Wild* by Henry Fielding and *Tristram Shandy* by Laurence Sterne”, Ali Halil Kocatürk's (2004) “A narratological approach to Laurence Sterne's *The Life and Opinions of Tristram Shandy Gentleman*”, Şule Okuroğlu's (2005) “An analysis of metafictional self-reflexivity in William Gass's *Willie Masters' Lonesome Wife* and Laurence Sterne's *The Life and Opinions of Tristram Shandy*”, Emre Çakar's (2010) “Re-reading Sterne: *The Life and Opinions of Tristram Shandy Gentleman* across centuries”, Ayşenur İplikçi's (2011) “Style in Defoe's *Robinson Crusoe*, Richardson's *Pamela* and Sterne's *Tristram Shandy*”, Atiye Gülfar Kaymak's (2012) “A comparative study on digressive narrative techniques: *The Life and Opinions of Tristram Shandy Gentleman* \Karı Koca Masalı” are among the research conducted in Turkey.

[A] sociological framework based on a concept of norms should include the analysis of both the contingent elements responsible for the reconstruction of norms and the internalization of norms, which ultimately contribute to a specific “translational behavior” partly based on the negotiation skills between the various subjects involved in the translation procedure. Most of these elements are pointed out by Toury, but he has not so far linked them to a socially driven methodology. (p.9)

The points given above suggest that translation has little to do with conforming to norms through the deliberate use of certain translation strategies. It is thus possible to argue that, norms do not reveal subjective and random choices made by translators who are often free to follow or not to follow the ST. In other words, if a translator adopts, for example, a specific a lexicon different from the ST, and s/he substitutes his or her voice for that of the author, this can be an effect of his or her specific habitus. That is to say, translation strategies employed by translators are not necessarily strategic choices.

It is thus necessary to explore the habitus of *Tristram Shandy's* translator, Nuran Yavuz, which may help us provide a sound basis particularly for two points: (i) an effect of Yavuz's habitus on promoting her translation's status and (ii) its effect on justifying her textual and paratextual translation strategies which will be illustrated with examples in the following section. Among these two points, this sub-section prioritizes the former point, and it intends to further consolidate the arguments about why *Tristram Shandy* and its Turkish translation occupy a place in the restricted field of cultural production.

Though a translator often benefits from the symbolic capital of the original work published in the source culture, his/her habitus can also extend the symbolic capital of his/her translation. In our case, one may argue that, for those who recognize Nuran Yavuz, it is possible to get an idea that, inasmuch as Yavuz preferred translating *Tristram Shandy*, it must be a must-read book and even a work of serious literature. That is to say, Yavuz's symbolic capital can provide the Turkish translation of *Tristram Shandy* an established and stable status. Below, the formation of Yavuz's symbolic capital, which resides in her habitus, will be explained in brief.

Nuran Yavuz (1944-2014) completed her high school education in Amerikan Kız Koleji, Arvavutköy, İstanbul. She then went on to study at both Fairleigh Dickinson University, USA, and Boğaziçi University, Turkey. A significant figure in the Turkish publishing industry, Yavuz worked as a manager in Sander Publishing for over a decade between 1972 and 1983, and she translated books. According to data provided by the websites of bookstores such as kitapyurdu, D&R and Pandora, the number of the books¹⁰ translated by Yavuz was close to twenty. In addition to these, what significantly

10 *The Young Turks* by Ernest Edmondson Ramsaur, *The Letters of Rosa* by Rosa Luxemburg, *A Necessary Action* by Per Wahlöö, *The Death of Artemio Cruz* by Carlos Fuentes, *The Naked Ape Trilogy: Naked Ape, Human Zoo and Intimate Behaviour* by Desmond Morris, *The Life and Opinions of Tristram Shandy* by Laurence Sterne, *What Kind of Child* by Ken Barris, *The Young Turks* by Feroz Ahmad, *The Formation of Islamic Art* by

contributed to her habitus and, of course, to her symbolic capital, is her profession as a lecturer¹¹ at Mimar Sinan Fine Arts University. It seems also obvious that, her marriage to writer, poet and academic Hilmi Yavuz enabled her to further extend her interaction with circles which are full of people with high symbolic capital. (“Nuran Yavuz”, ykykultur.com.tr)

Reconsidering Yavuz’s habitus in the light of the points discussed above, one can conclude that, Yavuz’s habitus and her high symbolic capital may enhance the prestige of his translations, in our case, the Turkish translation of *Tristram Shandy*. Another significant point to discuss from a habitus-oriented perspective is her habitus-driven translation choices; that is, her translational choices at textual and para-textual levels, which is a case in point in the last part of this study.

4. Brief Information about *Tristram Shandy*

Involving a number of digressions and opinions, *Tristram Shandy* was published in nine volumes between the years of 1759-1767. It is about the experiences and the views of Tristram, who is also the so-called protagonist of the novel. Though Tristram is both the protagonist and the narrator of the novel, the readers often witness the opinions of the other characters from his viewpoint and a little about his life. The “chatty” nature of the narrator results in an unusual and non-chronological plot structure, which is frequently interrupted by different stories, sermons, and some blank pages. The most remarkable formal and technical characteristics of *Tristram Shandy* are its unconventional time line and its digressive-progressive style. Sterne, through his fictional character Tristram, refuses to present events in their proper chronological order. Throughout the novel, Tristram uses his authorial voice and he recurrently moves backwards and forwards in time. (Çakar, 2010)

Tristram Shandy’s plot order begins before Tristram was born, with his story of conception. The novel starts with the sexual intercourse of Tristram’s mother and his father, which is interrupted by Mrs. Shandy’s irrelevant question in an inappropriate time. Mrs. Shandy asks whether her husband has “forgot to wind up the clock” (Sterne, 2012, p.4). In this very moment, Tristram is accidentally dropped into his mother’s womb. If it had been considered thoroughly, he believes he would have been “a quite different figure” (Sterne, 2012, p.5). It is obvious that Tristram is an eccentric person like the other characters in the novel, who are not less unusual than him.

As is underlined above, the plot and the characters are not as ordinary as those told in the eighteenth century. *Tristram Shandy* involves different techniques and styles, which seems to be familiar to the twenty-first century reader. The novel contains several characteristics that differ from its contemporaries. In line with these arguments, it can be pointed out that, in comparison to the conventional English novel, *Tristram*

Oleg Grabar, *Culture and Society: Contemporary Debates* by Jeffrey C. Alexander and Steven Seidman are among the books translated by Nuran Yavuz.

11 At the department of Urban and Regional Planning, Yavuz was conferred the responsibility of giving the courses of Sociology and Anthropology.

Shandy offers a different time scheme, which is the realization of Locke's theory of association of ideas (Çakar, 2010). Following neither rules, nor anyone seems to be the motto of the narrator. Against this background, one can conclude that, reading *Tristram Shandy* in the context of literature of the eighteenth century further discloses the book's unicity at that time.

To summarize, *Tristram Shandy* has for centuries occupied an important place with its unconventional features. Though Tristram's consciousness governs the book absolutely, Sterne sometimes calls for the reader to question Tristram's opinions and assumptions. By so doing, he endows the reader with an active and participatory role. In the light of the points that have been discussed so far, the following section will entail a critical look at the translator's choices in the Turkish translation of *Tristram Shandy*. To this end, special attention will be devoted to the following three points: (i) the use of notes/footnotes, (ii) the use of Ottoman Turkish, a hybrid language bringing together elements from Arabic, Persian and Turkish, and (iii) the use of explicitation as a translation strategy.

In the following section, the comparative analysis of the TT and the ST of *Tristram Shandy* does not intend to measure closeness of target to source. Instead, it aims at disclosing whether the Turkish translation of *Tristram Shandy* is carried out as required by the restricted field of production, which first and foremost presupposes specific motives that have been attributed to readers of "high-brow" literature as opposed to "low-brow" mass entertainment.

5. The Turkish Translation of *Tristram Shandy* from a Sociological Lens

Inspired by sociologically-oriented approaches, I expected this research to highlight the fact that, decisions made as a result of the joint influence among various agents in the translation process "ideally" manifest themselves in the narrower steps in translation. However, it has been observed that, macro level strategies do not always trigger micro level ones as expected. Though, Yavuz seems to achieve an extremely difficult task like translating *Tristram Shandy*, her translation strategies, in some sense, do not conform with the ST's unfolding narrative, which Sterne asks the reader approach with a critical judgment. In other words, while ST readers are able to develop ideas themselves and gain a responsibility by constructing different meanings during their reading process, readers of the translation cannot feel the enjoyment coming from this meaning recovering process. This is most probably both because the translator often guides the Turkish reader with the use of notes and explanations, and also because she uses a distant voice in some parts of the text. In compliance with this argument, this section will seek to answer following questions: Do Turkish readers also participate in constructing the meaning system of the text as the ST readers do? To what extent do Yavuz's translation strategies enable the Turkish reader to gain a responsibility during reading process and behave like a writer? Are Turkish readers a part of inferential journey that Laurence Sterne calls for his implied readers?

5.1. The use of notes and footnotes

Researchers of Translation Studies make use of different types of material. Such material may include actual translations. There is also another type of material which is called as “paratexts” surrounding the main body of the text. Those liminal devices, both within the book (peritext) and outside it (epitext) are positioned between the text and the reader, presenting the book to the reader. While a peritext includes prefaces, post-faces, titles, dedications, illustrations and so on, an epitext consists of reviews, letters, advertisements, interviews, dairies and public addresses, to name but a few. For the purposes of Translation Studies, paratexts matter significantly, since they guide the acceptance of the text by the reader. They perform some pragmatic functions which help the reader understand for what purpose the text is translated, how it should be read or not be read and so on. This sub-section will discuss the overuse of footnotes and notes (which are mostly used to explain references and foreign words in the ST) within the scope of the Turkish translation of *Tristram Shandy*.

Tristram Shandy is filled with various allusions and references to the leading thinkers and writers of the seventeenth and eighteenth centuries. Pope, Locke, and Swift were among these figures from whom Sterne’s text benefits. Forming much of the humour of *Tristram Shandy*, Swift’s sermons and Locke’s *Essay Concerning Human Understanding* contributed much to ideas that Sterne explored throughout his novel. Rabelais, Cervantes and Montaigne also made remarkable contribution to this work. Sterne’s own description of his characters’ “Cervantic humour,” can, for instance, be offered as examples for the influence of Cervantes on Sterne’s text. Furthermore, Sterne likes to play with words and languages, which is apparent in his use of foreign words. Most of the quotes are Latin and French. There are also Italian words, a few Spanish words and a Guascoigne word. As Melvyn New, the editor of The Florida Edition of the works of Laurence Sterne, points out, Greek words are also of visual significance that should not be ignored (as cited in Rainoldi, Sarullo and Sotgiu, “<http://www.tristrams-handyweb.it>”).

Taken together these points, the analysis of the ST and the TT discloses that, while Sterne makes use of a limited number of notes to explain these allusions and foreign words in the ST and leaves the readers to their own devices in combining this literary text with their prior knowledge and intuition, the Turkish translator employs totally different strategies. First, the Turkish translator relocates Sterne’s notes¹² and positions these notes at the bottom of the page, which indicates the transformation of Sterne’s “notes” into “footnotes” in the TT. She also manipulates the content of Sterne’s notes, and often provides additional information in order to make the references and foreign words easier to understand for the Turkish reader. For instance, she explains the meaning of *fracas* and *bon mot* respectively as “gürültü, patırdı” and “latife” in the part entitled “Notes on book”. By so doing, the Turkish translator does not let the Turkish reader use their ability to read between the lines and make connections between

12 In the ST of *Tristram Shandy*, Sterne’s notes are not located at the bottom of the page, but within the text.

conclusions they draw and other beliefs or knowledge. On the contrary, she excessively intervenes in the ST, which seems to lessen the reading pleasure of the Turkish reader. Even if her insertion of additional information into the Sterne's notes and her addition of a separate part entitled "Notes on book" at the end of each volume are intended to make the novel accessible to the Turkish reader, these choices seem to create a sense of loss in the Turkish version of the *Tristram Shandy*. Yavuz, as a translator, systematically makes changes in the Turkish translation to such an extent that her translation seems to turn the canonical book into a book shelved as an easy-read. As completely different from a reader profile of the ST, her translation also seems to target the reader, who wants to yield the same contextual effects as the ST reader, but by spending a little or no processing effort. Here are some examples of the interventions in the Turkish translation, which help the Turkish reader acquire adequate contextual effects without fortuitous expenditure of processing effort, in other words, which try to keep the processing effort as low as possible on the part of the Turkish reader.

Example 1

Target Text

Yazar burada iki açıdan yanılmaktadır [...] Dr-----'in yayınladığı ünlü yazarlar kataloğunda görmüş olmasından ya da *Lithopoedus*'un adını, çok benzediği için *Trinecavellius*'la karıştırmamasından kaynaklanmaktadır [*Sterne'in dipnotu.*] Sterne burada Dr. John Burton'la alay etmektedir. Burton, Dr. William Smellie'yi (Adrianus Smelvoigt) taşlaşmış bir çocuk bedeni resmini bir yazar ismi ile karıştırmakla suçlar. Bu suçlama Burton'un "Doktor William Smellie'ye Mektup (1753), De partu difficili" sinde yer alır. (Sterne, 2015, p.161)

Source Text

(The author is here twice mistaken [...] Mr. Tristram Shandy has been led into this error, either from seeing Lithopadeus's name of late in a catalogue of learned writers in Dr.-, or by mistaking Lithopaedus for Trisecavellius,-from the too great similitude of the names. (Sterne, 2012, p.139)

Example 2

Target Text

Sorbonne'un vaftiz sorunu üzerine yaptığı konsültasyonun sahilliğinden kimileri kuşku duyduğu [...] için bu aforoz metninin orijinalini yayınlamanın uygun olacağı düşünüldü...[*Sterne'in dipnotu*] **Bu aforoz metni, Thomas Herne'in (1678-1735) *Textus Roffensis* (1720) adlı yapıtında yayımlanmıştır (s.35).** (p.188)

Source Text

(As the genuineness of the consultation of the Sorbonne upon the question of baptism was doubted by some, [...] t' was thought proper to print the original of this excommunication...) (p.159)

Example 3

Target Text

Source Text

<p><i>Hafen Slawkenbergius, Cluny'de 940 yılında Cluny başrahıbesi Odo tarafından kurulmuş olan Cluny Benedictine rahıbeslerini kastedıyor. [Sterne'in dipnotu]</i></p> <p>Burgonya'daki Cluny manastırı 910 yılında Aquitaine'li William tarafından kurulmuştur. Manastırın ilk yöneticisi (İ.S. 910-927) Baume'li Berno'dur; 927-942 yıllarında bu görevi sürdüren Azize Odo'nun etkisi önemli olmakla birlikte, Cluny rahıbesler manastırı ancak on birinci yüzyılın ortalarında kurulmuştur. (p.265)</p>	<p>(Hafen Slawkenbergius means the Benedictine nuns of Cluny, founded in the year 940, by Odo, abbe de Cluny.) (p.233)</p>
---	--

Example 4

Target Text

Source Text

<p>Nonnulli ex nostratibus eadern loquendi formula utun [...] Joha. Luxuis in prolegom. quem velim videas, de Analy. Cap. 1,2,3. Vid. Idea. [Sterne'in dipnotu]</p> <p>Sterne'in bu parodik dipnotunun hiçbir anlamı yoktur. (p.271)</p>	<p>(<i>Nonnulli ex nostratibus eadern loquendi formula utun [...] Joha. Luxuis in prolegom. quem velim videas, de Analy. Cap. 1,2,3. Vid. Idea.</i>) (p.240)</p>
---	--

Example 5

Target Text

Source Text

<p>Vid. Swinburn on Testaments, Part 7.§8. [Sterne'in dipnotu]</p> <p>Henry Swinburn (e) (?1560-1623) bir Kilise hukukçusu ve <i>A Brief Treatise of Testaments and last Willles</i> (1590) yazarıydı. Sterne'in Suffolk Dükü davası konusunda kullandığı kaynak da budur. (p.329)</p>	<p>(Vid. Swinburn on Testaments, Part 7. para 8.) (p.292)</p>
---	---

Differing from the examples above, the example given below shows the translator's intervention, which aims at directing the Turkish reader to which chapter they should turn back to in order to understand a given reference, passage or a word. By so doing, the Turkish translation once again helps the reader make necessary inferences that seem to be intended by the ST writer.

Target Text

Source Text

<p>Vid. <i>Pellegrina</i>. [Sterne'in dipnotu]</p> <p>Bkz. V.Kitap, XLII. Bölüm, Not 9. (p.421)</p>	<p>(<i>Vid. Pellegrina</i>) (p.374)</p>
--	---

Apart from those examples, due attention needs also to be paid to the separate part named "Notes on book" at the end of each volume of *Tristram Shandy*. In this part of the present study, the number of the notes in the Turkish translation seems to prove that the translator presupposes the Turkish reader is not familiar with the references and foreign words in the ST. From the first to the ninth volume, the number of the notes are respectively as follows: the first volume, a hundred seventeen notes; the second volume, ninety one notes; the third volume, a hundred eight notes; the fourth volume, eighty nine notes; the fifth volume, a hundred seven notes; the sixth volume, eighty six notes; the seventh volume, eighty notes; the eighth volume, forty notes and the last volume, twenty eight notes.

Lastly, one can argue that the habitus of the Turkish translator has led her to over-use paratexts, since she may not be sensitive to the expectations of "high literature" readers. Regarding the fact that, Yavuz received her education not at a literature department and the majority of the books she translated are not fictional but academic, it is possible to restate that her translation strategies seem to be habitus-oriented. That is to say, the translator's early socialization within the structure of education that she received, and her later life experiences in the publishing industry as a translator of largely non-fictional books may have led her to fail to satisfy the expectations of the readers of "high literature".

5.2. The use of Ottoman Turkish

As a language, Turkish was exposed to the influence of Arabic and Persian due to Turks' contact with Arabs and their conversion to Islam. This influence markedly increased during the era of the Ottoman Empire. Then, Ottoman Turkish, a hybrid language bringing together elements from Arabic, Persian and Turkish, turned into a flamboyant and prestigious language used by the rulers and the elite. It can thus be concluded that two languages dominated the Ottoman Empire: (i) Ottoman Turkish, the language of the administration and of classical literature, and (ii) Turkish, the language of the ordinary people and of popular literature (Agoston and Masters, 2009).

Against this backdrop, it can be argued that, in *Tristram Shandy's* Turkish translation, Yavuz's use of obsolete or long-forgotten words seems to be appropriate for the sermons and legal documents (e.g. marriage settlement) in the ST of *Tristram Shandy* since these kinds of documents in Turkey are full of archaic Ottoman-Turkish words. The examples obtained from the Turkish translation reveal that, Yavuz also uses Ottoman Turkish in places where the author, Sterne, and the protagonist, Tristram directly penetrate into the text and make their voice heard. In this light, it is plausible to argue that, though Yavuz's use of Ottoman words as a form of heteroglossia seems to be appropriate for the former case, which helps the Turkish reader distinguish the language used in religious and legal texts from daily communication, it does not seem proper for the latter case. This is because, the incorporation of old Ottoman words into the speech of Sterne and Tristram eliminates their cozy and intimate style of speech which seems to be designed to attract the reader to fully take part in the story. The points just explained will now be illustrated by means of the examples which are deemed representative.

Example 1

Target Text

Source Text

<p>-Benim türümdeki yazarların ressamlarla paylaştıkları ortak bir ilke vardır. -Aslına tümüyle sadık kalarak kopyalamak resimlerimizin yeterince çarpıcı olmalarını engellediğinde, bizler ehven-i şeri seçer ve güzelliği ihlal etmektense hakikati tahrif etmeyi yeğleriz. (p.112)</p>	<p>-Writers of my stamp have one principle in common with painters. Where an exact copying makes our pictures less striking, we choose the less evil; deeming it even more pardonable to trespass against truth, than beauty. (p.84)</p>
--	---

Example 2

Target Text

Source Text

<p>-Dr. <i>Slop</i>'un acıklı düşünüşü ve arka salonun kapısında beliren acıklı görüntüsünü uzun uzadıya anlattım;- okur bu minval üzere bir müddet hayal kurmayı sürdürsün. (p.127)</p>	<p>-I have given an ample description of Dr. Slop's sad overthrow, and of his sad appearance in the back-parlour;-his imagination must now go on with it for a while. (p.100)</p>
---	--

Example 3

Target Text

Source Text

<p>İnce okartlara gerek duyulan her türlü kederde (musiki hariç) insanın aklına derhal şapkasının bağı gelir: -bu gerçeğin ardında yatan felsefe o kadar sathidir ki, -açıklamaya girişmeyi kendime hareket addederim. (p.183)</p>	<p>In all distresses (except musical) where small cords are wanted, nothing is so apt to enter a man's head as his hatband:- the philosophy of this is no near the surface-I scorn to enter into it. (p.154)</p>
---	---

Example 4

Target Text

Source Text

<p>...<i>Toby</i> amcam kendisini bu konuda sinirlendirmediğe, onun atını düşündüğünde, elinde değil, gülümserdi, - topallaması ya da başına herhangi bir kaza gelmesi mümkün olmayan bu at, babamın muhayyilesini alabildiğince harekete geçirirdi [...] (p.220) Başka zamanlar, [...] babam bütün belagat haznesini [...] tüketti. (p.221)</p>	<p>...unless my uncle Toby vexed him about it, could never think of it once, without smiling at it-so that it could never get lame or happen any mischance, but it tickled my father's imagination beyond measure [...] (p.193) At other times [...] my father would exhaust all the stores of his eloquence [...] (ibid.)</p>
--	--

Example 5

Target Text

Source Text

<p>Bu cümleyi, okur ile aramda durum muvacehesi nedeniyle ortaya çıkan olaylar üzerine gözlemimi belirtmeden tamamlamayacağım. (p.293)</p>	<p>I will not finish that sentence till I have made an observation upon the strange state of affairs between the reader and myself. (p.263)</p>
---	--

Example 6

Target Text

Source Text

...ve işte böyle, son lokmasını da çiğneyip yuttuktan sonra Montreuil şehrine vasil olduk. (p.491)	...and so as he finished the last mouthful of it, we entered the town of Montreuil. (p.443)
---	--

Example 7

Target Text

Source Text

Amcam Toby ile Trim'in sürdürdükleri konuşma aynı dostane ve heyecanlı minval üzere bir süre daha devam etti...(p.569)	The dispute was maintained with amicable and equal force betwixt my uncle Toby and Trim for some time. (p.522)
--	--

Example 8

Target Text

Source Text

Tanrının her kulunun, sırtında bir mintan olsun olmasın,-böyle bir çevresi vardır... (p.57)	...of which very kind every soul living, whether he has a shirt to his back or no.-has one surrounding him...(p.32)
---	---

The examples presented above show that, the Turkish translation has removed the casual speech style used in places where Stern and Tristram directly interact with the reader in the ST, which in turn resulted in distancing the Turkish reader from the writer, narrator and the Turkish version of *Tristram Shandy*. While ST readers encounter the writer and the narrator who use casual and conversational language familiar to them, this is not the case for the Turkish reader. This is because; the Turkish translator has replaced this conversational language in the ST with archaic sounding words (of Arabic or Persian origin) which create a distant voice. As it has been previously underlined, Ottoman Turkish is deemed a prestigious language used by the elite rather than the language of the ordinary people. As such, the translator's lexical choices such as "**ehven-i şer**" for "**the less evil**"; "**sathi**" for "**surface**" and "**muhayyile**" for "**imagination**" seem to erase the intimacy of the ST in the Turkish translation, which may in turn disable the Turkish reader from establishing a closeness with the book in question.

5.3. The use of explicitation as a translation strategy

The third level at which the present study discusses the changes in the Turkish translation of *Tristram Shandy* is an "explicit" nature of the translation. It is then necessary to define the concepts of "explicit" and "implicit". While, explicit (i.e., explicature) is the content that is explicitly communicated through an utterance, an implicature is the content that can be recovered from the proposition stated by the utterance. From a Translation Studies perspective, it is significant to pinpoint that, while the text types such as subtitling and technical documents entail the translator to make his/her communicative intention explicit, it is mostly not the same for translation of literary texts,

especially those of high literature (i.e., *Tristram Shandy*). This is because, the use of explicit expressions in literary translation, may hamper readers' pleasure of making use of contextual clues and disclosing the implicit information in the text on their own.

As was previously implied, readers of high literature, do not often prefer the translator's explicating all the implicit information in any utterance, instead they prefer their own active participation (i.e., active process of making meaning). The experienced readers' reading is a continuous process of making inferences, relating them to prior experience, knowledge and viewpoint (Kitao, 1989). *Tristram Shandy's* unconventional time scheme and digressive-progressive style encourages its readers to be active participants. This very point is elaborated by two researchers, Robert W. Uphaus and Amar Acheraïou, respectively as follows:

Tristram Shandy is not so much an original description of a journey, nor is it so much organized by a journey, as it is a journey that the reader participates in. [...] In Sterne's terms, as strangers we read the book as if it were an external journey—the history of Tristram's life and the lie of the Shandy household. But as friends or companions, we are, by virtue of the sixth sense of our imagination, active participants in the journey, and thus no longer separable from the inferior journey of Tristram's life and opinions. (1979, p.116)

Although the reader had been taken into consideration in earlier periods, it is in the eighteenth century that readers started to be attributed a dynamic role. Most notably in Sterne [...], the reader is envisaged as an active and creative agent, impelled to participate in the aesthetic enterprise. [U]nlike earlier writers, Sterne expects his reader to engage in active collaboration with the author [and] even assigns to the reader the role of a co-author [...] (2009, p.12).

Though Sterne often leaves some culture-specific expressions and foreign words implicit and expects the reader enrich these implicit utterances with contextual information in order recover the intended meaning, Yavuz explicitly gives the meaning of the expressions, which seems to be intended by the ST writer, and thus hampers the inferential phase enabling the Turkish reader to make certain assumptions while reading the translated text. For example, in the second example below, the expression "**Tom Fool**" in the ST of *Tristram Shandy* comes from *Thome Fole*, "a name that Middle English speakers applied to anyone they considered a half-wit" ("Merriam-Webster"). "Thome" is a nickname for "Thomas" whereas "fole" means simply "fool." However, this expression, which is most probably deemed unfamiliar to the Turkish reader, is omitted in the Turkish translation and this omission leads to a loss in the message which is conveyed through the culture-specific expression in the ST. Rather than allowing the Turkish reader

to extract the correct interpretation that seems to be intended by the ST writer, the translator omits the expression and replaces it with the explicit expression “**en saçma bir iş için**”.

Similarly, in the fourth example given below, the verb “**deflower**” implies having sex with someone who has not had sex before. The Turkish translator opts for explicating all implicit information in the expression “**deflower’d**”, and translates it as “**bekâretinin bozulması**”. The choice of the translator leads to an easier accession of the meaning that seems to be intended by the verb, “**deflower’d**”. This translation strategy directly eliminates the possibility of non-recognition of the connotations of this verb by the target reader. Taken together, these examples display that the Turkish translation does not seem to be meeting the expectations of the reader that Sterne envisaged as an active and creative agent who participates in the process of meaning recovering.

Examples

Target Texts

Source Texts

1) -elli altın karşılığında- emirlerine amadedir. (p.39).	-it is as much at his service for fifty guineas ; - (p.14).
2) Yılın herhangi bir ayında en saçma bir iş için Londra'ya çağırılmış olsa, ağzını açıp da tek bir söz etmezdi. (p.63)	Had he been whistled up to London, upon a Tom Fool's errand , in any other month of the whole year, he should have said three words about it. (p.39)
3) Bu hesaba göre, Madam, yalnızca iki bin sternlinlik bir servetiniz var- oysa siz ölümüm halinde yılda üç yüz sterlin dulluk ödentisi almakta ısrar ediyorsunuz. (p.226)	By this account, madam, you have but two thousand pounds fortune, and not a shilling more-and you insist upon having three hundred pounds a year jointure for it. (p.199)
4) Kapının iç tarafında beklentinin taşıdığı Bridget'in eli tokmağın üzerinde duruyordu; ve Bayan Wadman bekâretinin bir kez daha bozulmasına hazır gözüyle yatak odasının perdesi ardında nefesini tutmuş onların gelişini gözlüyordu. (p.627)	Bridget stood perdue within, with her finger and her thumb upon the latch, benumb'd with expectation; and Mrs. Wadman, with an eye ready to be deflowered again, sat breathless behind the window-curtain of her chamber, watching their approach. (p.570)

As is observed throughout the Turkish translation of *Tristram Shandy*, explicitation as a translation strategy has also been employed for the translation of idiomatic expressions in the ST. That is to say, the translator converts the covert ST information into overt expressions in the TT. In this case, however, the use of this strategy seems to be appropriate since it helps rework the conversational language in the ST, particularly in some parts of the text, where Sterne and Tristram use an “intimate” style of speech which appeals to readers, who desire to take part in the story.

Examples

Target Text

Source Text

Hikaye saman alevi gibi dört bir yanı sardı. (p.45)	The story ran like wild-fire . (p.20)
...çünkü, ihtiyacımız olduğu zamanlar ortada olmadı mı elimiz kolumuz bağlanır , bir şeycikler yapamayız. (p.57)	...because when she is wanted, we can no way do without her. (p.32)
...bir Fransız için hayat memat meselesi olan budur. (p.67)	...every French man lives or dies . (p.44)
... devede kulak sayılabilecek bazı kenar köşe belgelerin...(p.110)	...some marginal documents at the feet of the elephant ...(p.81)
... beş para etmez . (p.112)	I would not give a groat for that man's knowledge...(p.83)
...ama şeytan görsün şu istihkâm biliminin yüzünü... (p.130)	...I wish the whole science of fortification, with all its inventors, at the devil . (p.104)
... başımın üstünde yerin var ...(p.132)	...you are heartily welcome ...(p.106)
...gözü yaşlara boğacak kadar kederlere gark olmuş . (225)	...but at the same time in the most lamentable attitude of a man born down with sorrows . (p.198)
...evi ve evin içindeki her şeyi, amcam Toby hariç, arapsaçına döndürdü . (p.241)	...turn'd likewise the whole house and everything in it, except my uncle Toby, quite upside down . (p.215)
...ve hepsini şeytan aldı götürdü. (p.301)	...and sent to the devil . (p.273)
Bazıları, şöhretlerini pireleri deve yapma sanatına borçludurlar. (p.379)	...some men rise, by the art of hanging great weights upon small wires . (p.338)
...hikâyeme limon sıkmayın . (p.446)	I beg I may not be interrupted in my story. (p.402).
Ne var ki, diye eklerdi babam, benim kardeşim bir sineği bile incitmeyecek kadar ince ruhludur. (p.448)	But 'tis not my brother Toby's nature, kind soul! my father would add, to insult any one . (p.405)
Her işte bir hayır vardır , dedim. (p.516)	Everything is good for something , quoth I. (p.469)
... kan ter içinde çalışmakta olduklarından...(p.549)	...had posted down with so much heat and precipitation ...(p.499)
... tuzla buz oldu . (p.551)	...was shiver'd into a thousand atoms . (p.502)
Ama yürek yufkadır ...(p.552)	But as the heart is tender . (p.503)
... lime lime olmuştu . (p.561)	...which being dismally tarnish'd ... (p.513)

6. Conclusion

This paper has set out to show that, the sociological perspective in Translation Studies contributes much to unveiling the complex structure and dynamics of the translation process. To that end, it has drawn on Bourdieu's social theory which is developed around the key concepts of field, habitus and symbolic capital. Inspired by these concepts, this study entails a comprehensive analysis of the Turkish translation of *Tristram Shandy* by focusing not only on linguistic but also on extralinguistic components.

First, the dynamics of a field have been discussed, and accordingly the translation of *Tristram Shandy* has been asserted to belong to the restricted field of cultural production, which consists of what is classified as a “high” art. This argument has been supported by the following points: (i) Yapı Kredi Publications’s selection of high quality works from Turkish and world literature, (ii) the translation’s being published under the Kazım Taşkent Classics series, (iii) Orhan Pamuk’s “allographic preface”, (iv) ST writer, Laurence Sterne’s symbolic capital in the literary field and (v) Nuran Yavuz’s habitus and symbolic capital in Turkish publishing industry.

Against this background, the present study has disclosed that, the abovementioned macro translational choices and strategies have not brought along proper choices and strategies at the micro level in the Turkish translation of *Tristram Shandy*. Contrary to expectations, Yavuz’s translation strategies seem not to be appropriate for the ST’s complicated structure, which Sterne asks the reader solve by explicating the implicit information in his text. However, Yavuz’s use of notes/footnotes, her incorporation of Ottoman Turkish words, and her selection of explicitation as a translation strategy in the Turkish version of *Tristram Shandy* most probably unfavorably influenced the reading pleasure of its readers. In other words, regarding both the field which the Turkish translation of *Tristram Shandy* belongs to and also the reader profile of this classical work, it is possible to conclude that, the translator’s overuse of notes/footnotes and explicitation strategy in the Turkish translation would largely decrease the effects that the reader expects to meet. While the ST invites its readers to make sense of the text by filling in the gaps in the story, the Turkish translation unnecessarily helps its readers by explaining almost all references and foreign words in the ST.

Lastly, it can be noted that there is much scope for further research on the translation of canonical literary works from English into Turkish. The present study has taken only a small step by problematizing the Turkish translation of *Tristram Shandy* from a sociological perspective in Translation Studies. It is the hope of the author that this study will contribute to the scholarly interest in sociologically oriented research on the translation of English classic books into Turkish, and that the preliminary findings presented in this study will be strengthened by future research.

References

- Acheraiou, A. (2009). *Joseph Conrad and the Reader*. New York, NY: Palgrave Macmillan.
- Agoston, G., and Masters, B. (2009). *Encyclopedia of Ottoman Empire*. New York, NY: Facts on File.
- Berman, A. (1995). Toward a translation criticism. (Luise von Flotow, Trans.). Retrieved from http://aix1.uottawa.ca/~vonfloto/_articles07/Berman.final.with_note_to_translators.doc.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste*. (Richard Nice, Trans). Cambridge, MA: Harvard University Press. (Original work published 1979).
- Bourdieu, P. (1993). *The Field of Cultural Production*. Cambridge, CB2: Polity Press.
- Bradford, R. (1997). *Stylistics*. New York, NY: Routledge.
- Buzelin, H. (2005). Unexpected allies. *The Translator*, (11)2, 193-218.
- Colley, L. (1986). The politics of eighteenth-century British history." *The Journal of British Studies*. (25)4, 359-379.

- Çakar, E. (2010). *Re-Reading Sterne: The Life and Opinions of Tristram Shandy, Gentleman across Centuries*. Unpublished Master's Thesis. İzmir: Ege Üniversitesi.
- Dimitriu, R. (2009). Translators' prefaces as documentary sources for translation studies. *Perspectives: Studies in Translatology*, (17) 3, 193-206
- Eagleton, T. (2004). *Edebiyat Kuramı*. (Tuncay Birkan, Trans.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları. (Original work published 1983).
- Erkazancı-Durmuş, H. (2014). A habitus-oriented perspective on resistance to language planning through translation: A case study on the Turkish translation of Elif Şafak's *The Bastard of İstanbul*. *Target*, (26)3, 385-405.
- Erlich, V. (1980). *Russian Formalism*. The Hague: Mouton Publishers.
- Genette, G. (1997). *Paratexts: Threshold of Interpretation*. (Jane E. Lewin, Trans.). Cambridge, CB2: Cambridge University Press. (Original work published 1987).
- Gouanvic, J. M. (2005). A Bourdieusian theory of translation, or the coincidence of practical instances. *The Translator*, (11)2, 147-166.
- Heilbron, J. and Sapiro, G. (2007). Outline for a sociology of translation. *Constructing a Sociology of Translation*, Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 93-107.
- Hunter, J. P. (1990). *Before Novels: The Cultural Contexts of Eighteenth-Century English Fiction*. New York, NY: Norton.
- Kitao, S., K. (1989). *Reading, Schema Theory and Second Language Learners*. Tokyo: Eichosha Shinsha
- Laurence, Stern. (2016). In *Encyclopedia Britannica* online. Retrieved from <https://global.britannica.com/biography/Laurence-Sterne>.
- Newmark, P. (1988). *A Textbook of Translation*. New York, NY: Prentice-Hall International.
- Nuran Yavuz. (2016). In *Yapı Kredi Yayınları online*. Retrieved from <http://kitap.ykykultur.com.tr/cevirmenler/nuran-yavuz>.
- Paloposki, O. (2012). Translation criticism. *Handbook of Translation Studies*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 184-89.
- Rainoldi, C., Sarullo, G. and Sotgiu, S. (n.d.). Sterne's multivoiced-discourse. Retrieved from http://www.tristramshandyweb.it/sezioni/langrhet/langrhet_themes/multivoice/mv_indice.htm.
- Reiss, K. (2000). *Translation Criticism-The Potentials & Limitations*. New York, NY: Routledge.
- Sapiro, G. (2003). The literary field between the state and the market. *Poetics*, 31, 441-464.
- Simeoni, D. (1998). The pivotal status of the translator's habitus. *Target* 10 (1), 1-39.
- Sterne, L. (2012). *The life and opinions of Tristram Shandy, gentleman*. London: Harper Collins Publishers.
- Sterne, L. (2015). *Tristram Shandy beyefendi'nin hayatı ve görüşleri*. (Nuran Yavuz, Trans.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları. (Original work published 1759).
- Stolze, R. (2010). Hermeneutics and translation. *Handbook of Translation Studies*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 141-46.
- Tahir-Gürçağlar, Ş. (2014). Agency in allographic prefaces to translated works: An Initial Exploration of the Turkish Context. Unpublished paper.
- Tom Fool. (n.d.). In *Merriam Webster online*. Retrieved from <https://www.merriam-webster.com/dictionary/tomfool>.
- Toury, G. (1995). *Descriptive Translation Studies and beyond*. Amsterdam: John Benjamins.
- Toury, G. (1999). A handful of paragraphs on 'translation' and 'norms'. *Translation and Norms*, C. Schäffner (ed). Clevedon and Philadelphia: Multilingual Matters, 9-32.
- Uphaus, R. W. (1979). *The Impossible Observer: Reason and the Reader in Eighteenth-Century*. Lexington KY: The University Press of Kentucky.
- Wolf, M. (2007). Introduction. *Constructing a Sociology of Translation*, Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 1-36.
- van den Broeck, R. (1985). Second thoughts on translation criticism. *The Manipulation of Literature*. New York, NY: Routledge, 54-62.
- YKY hakkında. (2018). In *Yapı Kredi Yayınları online*. Retrieved from <http://kitap.ykykultur.com.tr/yky-hakkinda/hakkinda>.

The Norms of Sign Language Interpreting in Turkey: A pre-investigational study on the field*

Türkiye’de İşaret Dili Tercümanlığının Normları: Alan Üzerine Bir Ön İnceleme

Review / Derleme

İmren GÖKCE

Araş. Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi, Mütercim-Tercümanlık Bölümü, imren.gkce@gmail.com,
ORCID ID: 0000-0003-3642-2574

ABSTRACT

Sign language interpreting is a developing profession, but an emerging study field in Turkey although it has been recognized as a profession as of 2006, and sign language interpreters have been hired to offer free interpreting services at social service offices since 2007. Currently, most of the interpreters of Turkish Sign Language are CODAs (Child of Deaf Adults), and there is not a university degree program for training new interpreters. Moreover, it has received little attention by Turkish translation and interpreting scholars so far. This paper aims to share the preliminary findings of an ongoing study in which the author provides detailed information on historical and current dynamics of Turkish Deaf community and sign language interpreting, and explores the current norms of sign language interpreting in Turkey as well as the roles adopted by Turkish sign language interpreters, which have been investigated through semi-structured interviews with seventeen interpreters. This paper, however, does not include the research data and final conclusions since they are still being processed by the researcher, rather it includes the literature review on the role of the sign language interpreter and the theoretical framework which rests on the concept of translation norms of Gideon Toury (1995). The translation norms of Toury (1995) have been adapted to the field of sign language interpreting in Turkey taking a basis of Moira Inghilleri’s work (2003) where she examines interpreted asylum interviews. Although larger research data are limitedly included in this paper due to space restrictions, the current paper indicates that norms govern how sign language interpreters perceive their roles, and how this affects the professional status of the interpreters. This study also aspires to contribute to the field by demonstrating how research and practice on sign language interpreting can benefit from translation theories, especially, in countries like Turkey where establishing sign language interpreting undergraduate programs is a topic of discussion nowadays.

Keywords: Sign Language Interpreting, Translation Norms, The Role of the Interpreter

* This study is a part of the ongoing master’s thesis.

ÖZET

2006 yılından beri meslek olarak tanınmasına ve de 2007 yılından itibaren sosyal hizmetler bünyesinde ücretsiz çeviri hizmeti sunmak adına işaret dili tercümanlarının devlet tarafından işe alınmasına rağmen, ülkemizde işaret dili tercümanlığı gelişmekte olan bir meslek dalı olmakla birlikte daha yeni yeni gündeme gelen bir araştırma alanıdır. Günümüzde, Türkiye'deki işaret dili tercümanlarının çoğunun KODA (Sağır Bireylerin Çocukları) olmasının yanı sıra yeni tercümanlar yetiştiren bir üniversite bölümü de bulunmamaktadır. Bununla birlikte işaret dili tercümanlığı, çeviribilim alanında çalışan Türk akademisyenlerin çok azının ilgisini bu zamana kadar çekmiştir. Bu makale yazarın devam etmekte olan tez çalışmasının ön bulgularını paylaşmayı amaçlamaktadır. Söz konusu yüksek lisans tezinde yazar, Türk Sağır toplumu ve işaret dili tercümanlığının geçmiş ve günümüzdeki dinamikleri ile ilgili detaylı bilgi vermekle birlikte Türkiye'de işaret dili tercümanlığı alanında hüküm süren mevcut normları ortaya koymaktadır ve on yedi işaret dili tercümanı ile yapılan yarı-yapılandırılmış görüşmeler ile elde edilen veriler ışığında işaret dili tercümanlarının benimsedikleri rolleri tartışmaktadır. Ancak söz konusu tez üzerinde çalışmaların devam etmesi sebebiyle araştırma verileri kapsamlı olarak bu makaleye dahil edilmese de, makale tez çalışmasında kullanılan işaret dili tercümanının rolü ile ilgili literatür incelemesini ve Gideon Toury'nin (1995) çeviri normlarına dayanan kuramsal çerçevesini içermektedir. Bu çalışmada Toury'nin çeviri normları, Moira Inghilleri'nin (2003) bu kavramları sözlü çeviriye uyarladığı çalışması örnek alınarak kullanılmıştır. Alan ve zaman limiti sebebiyle bahsi geçen daha büyük araştırma verilerinin sınırlı kısmının verilmiş olmasına rağmen bu çalışma, mevcut normların işaret dili tercümanlarının kendi rollerini algılama şekillerini nasıl yönlendirdiği ve bu durumun tercümanların mesleki konumu üzerindeki etkileri ile ilgili böyle bir çalışmanın yapılabileceğini göstermektedir. Bu çalışma işaret dili tercümanlığı alanındaki araştırma ve uygulamaların çeviribilim kuramlarından faydalanabileceğini göstermesi ile de özellikle üniversitelerde işaret dili tercümanlığı bölümlerinin açılmasının bu günlerde tartışma aşamasında olduğu Türkiye gibi ülkelerde alana katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: İşaret Dili Tercümanlığı, Çeviri Normları, Çevirmenin Rolü

1. Introduction

WHO states that 360 million people worldwide have disabling hearing loss. According to 2002 Turkey Disability Survey, 0.37% of the total population has hearing disability, and 0.38% of the total population has speaking disability. The proportion of profoundly deaf people and profoundly mute people to the disabled population is 32.45% and 45.99% respectively. The survey also indicates that 10.31% of speaking disability is caused by hearing disability. Another statistics given by 2012 Health Survey demonstrates that 2.2% of the total population has hearing problems, and 4.7% uses hearing aids in Turkey. On the other hand, although there is no up-to-date statistical information regarding the number of deaf people, associations of the Deaf claim that there are about 3 million deaf people in Turkey¹

Today, it is an established fact that sign languages are full-fledged languages and native language of Deaf people (Tervoort, 1953; Stokoe, 1960). Research has shown that when a sufficient number of deaf people come together, sign languages develop naturally

1 <http://www.tsmf.org.tr/tarihce/>, <http://uiefed.org/2-baskanin-mesaji.html>, <http://www.ief.org.tr>

among them and they form a community (Armstrong and Wilcox, 2003). According to 2010 Brussels Declaration on Sign Languages in the European Union, "Deaf and Hard of Hearing people in Europe are the users and preservers of many indigenous national sign languages and form vulnerable communities equal to other linguistic and cultural minorities". As it can be concluded from the above statement, Deaf communities are acknowledged as minority groups, and sign languages must be treated as minority languages. However, the needs of Deaf communities are significantly different from others in that deaf people usually cannot learn the majority spoken language properly unlike the members of other spoken language minorities due to various reasons including late language acquisition which usually results from late diagnosis of deafness, and/or inadequate education methods (Traxler, 2000; Mayberry, 2007). This means that Deaf people need sign language interpreters in almost every setting of life such as courtrooms, hospitals, schools, police stations, banks, public offices, and so on.

Apart from few countries such as the UK, Australia, the US, and Sweden, sign language interpreting is still an emerging profession in most of the countries throughout the world. According to the European Parliament resolution on sign languages and professional sign language interpreters dated 23 November 2016, it is not possible to talk about a sufficient number of skilled and qualified sign language interpreters in all member states, and the ratio of sign language users to sign language interpreters varies between 8:1 and 2500:1, with an average ratio of 160:1. The current situation is no different in Turkey although sign language interpreting gained official recognition in 2006, and the government started to hire interpreters in order to deliver free interpreting services at the Social Service Departments as of 2007. The main reason behind this situation mainly results from inadequate short-term courses to train sign language interpreters provided by various institutions, and non-standardized certification system (Conker, 2017).

The aim of this paper is to share the state-of-the-art of the role of the SL interpreter as well as the preliminary findings of the author's ongoing MA thesis. Although sign language interpreting has begun to draw the attention of a few Turkish academics² recently, the mentioned study is the first one focusing on the role of sign language interpreters in Turkey. The study aims to find out perceptions of sign language interpreters regarding their role through semi-structured interviews. The answers have been analyzed according to four models proposed by Anna Witter-Merithew (1986), and the theoretical framework is built on Moira Inghilleri's (2003) work where she employed Gideon Toury's (1995) translation norms concept as a model for interpreting settings. However, this paper does not include the larger research data and final conclusions due to limited space and ongoing processing of the data.

2. Literature Review on the Role of the Sign Language Interpreter

In 1986, Anna Witter-Merithew's essay on historical development of sign language interpreting profession in the USA was published in RID newsletter 'Views' (Roy and

2 Demirdağ and Bozacı, 2015; Oral, 2015, 2016; Conker, 2017

Napier, 2015). In her essay, Witter-Merithew explained four models, which are also metaphors used to understand interpreters' behavioral dispositions: the helper model, the conduit model, the communication facilitator model, and the bi-lingual / bi-cultural model. These models and metaphors explained below have been invariable themes of discussions on sign language interpreters' role since the publication of this essay.

The Helper Model: Witter-Merithew (1986) uses this metaphor to talk about pre-RID time in which untrained, unqualified individuals mostly having deaf parents provided voluntary interpreting services to help their deaf parents, relatives, friends, neighbors, parishioners, etc. The helper model has some disadvantages for both deaf people and interpreters in that interpreters with inadequate communication skills may cause more harm than good and may patronize the Deaf by thinking they are not self-sufficient people and speaking on behalf of them. Furthermore, interpreters mostly provide voluntary service in non-standardized and inconvenient working conditions in this model.

The Conduit Model: First used by Reddy (1976), the conduit metaphor refers to a model in which interpreters see themselves as machines whose only responsibility is to transfer knowledge between people. Witter-Merithew (1986, p. 293) explains that this model emerged in the field of sign language interpreting as a result of interpreters' desire to dissociate themselves from the "helping" view of the task following the setting of professional standards and code of ethics for interpreters with the foundation of RID. Emerging by adopting the values of conference interpreters, this model however, ignores the realities of Deaf world and deaf people's special communication needs, and the fact that unlike conference interpreters, sign language interpreters have to be visible and take part in face-to-face communication settings. The main aspects of this model are maintaining impartiality and confidentiality, interpreting faithfully and accurately, and upholding a professional distance.

The Communication Facilitator Model: A new perspective emerged in the mid-70's after the interpreters adopting conduit model received negative reactions from the Deaf community because of their 'cold and self-serving' attitude and denying responsibility for interpreted communication failures (Witter-Merithew, 1986, p. 294). The academic arena of the profession began to "explore alternatives to the extremes of the Conduit Model", and interpreters began to take responsibility for meeting with the people they provided service prior to the occasion in order to discuss the role and responsibilities, and for planning positioning, lighting, and remuneration (p. 294).

The Bi-lingual / Bi-cultural Model: Emerging from the academic discussions on the nature of power relations between Deaf people and interpreters, and what effect each model has on these power relations in the 80s, The Bi-Bi model puts "the highest emphasis on the integrity and accuracy of the interpretation" while at the same time requiring the interpreter "to recognize the language and culture are inseparable" (p. 294).

Cynthia Roy argues that "metaphors and metaphorical descriptions have assisted our understanding of the role of the interpreter" in her 1993 article, and adds that the way interpreters describe their profession affects the perceptions regarding their role:

“Interpreters themselves find it difficult to explain their role without resorting to conduit metaphors, and this explanation then leads to the perception of interpreters of passive, neutral participants, whose job it is mechanically to transmit the content of the source message in the form of the target message.” (Roy, 1992, p. 299)

Moreover, Roy argues that the conduit model is still followed by many interpreters, and although the communication facilitator model brought some significant changes to the profession in terms of raising respect for the ASL and modifying expectations of linguistic expertise of interpreters and responsibilities they take, it is still very similar to the conduit model (as cited in Metzger, 1999, p. 22). The conduit model “accounts only for one-way communication process” while assuming that the main parties of the interaction are equals having equal rights and social status (Roy, 1992). She also reports that it is not possible for interpreters to act like inactive machines in any interpersonal and intercultural communication event since “the only participant who can logically maintain, adjust, and if necessary, repair differences in structure and use is the interpreter” (Roy, 1993, p. 352). In her doctoral dissertation (1989), Roy investigates a videotaped meeting between a university professor, a university student, and an interpreter in order to find out the choices of the interpreter when overlapping talks occurs, and the sociolinguistic factors affecting those decisions (Roy, 1992). Her work exposes that the interpreter takes part as an active participant within the interaction just like the primary speakers who tacitly agree with his decisions, and that most of his decisions reflects “his understanding and interpretation of the social situation of a meeting between teacher and student” (Roy, 1992, p. 324). As a result, this study shows that the interpreter who is “a competent bilingual who possesses not only knowledge of two languages but also knowledge about the social situation, the ‘ways of speaking’ of both languages, and strategies for the management of the communication event” is responsible for neither success nor failure of an interpreted interaction on his own, but all participating parties share the responsibility in different degrees (p. 324).

In her 1999 work, Melanie Metzger investigates frames, schemas, and footings within two interpreting settings (one mock medical interview interpreted by a student interpreter, and a real-life medical interview interpreted by a professional interpreter) in order to discover the interpreter’s involvement in and influence on the interpreted interactive encounters. Metzger (1999)ç proves that the traditional view of interpreter’s “neutrality” is nothing but a myth, and that SL interpreters are not just conduits in a communicative interaction but its participants. She adds:

“In interpreted discourse, the interpreter has the power to influence the interaction not only through interpreter-generated utterances that are not renditions or constructions of others’ discourse, but also through a misrepresentation of the source message footings within renditions” (p. 204).

She suggests that interpreters should be aware of the impact of their choices on the interpreted discourse and make responsible decisions. Meztger's (1999, p. 157) study also brings about another question of what she defines as the 'paradox of neutrality' of the interpreter by demonstrating that interpreters also have the power not to influence the interactive discourse with certain strategies as well as influencing it. She suggests that more research should be done to find an answer for the question of whether interpreters should conduct full participation or minimize their influence in interpreted interactions (p. 204).

McIntire and Sanderson (1995) expose the relationship between power and the role of the interpreter, especially in legal settings. They show how power is distributed in the relationship interpreters have with their deaf and hearing consumers. Revisiting the models described by Witter-Merithew (1986), they suggest that interpreters retained power from the deaf by acting as if deaf people were "powerless, incompetent, and unable to get what they needed on their own" in the helper model while in the conduit model, they tended to become 'invisible' by hiding behind the Code of Ethics and refusing to take any kind of responsibility, thus acting as if they had no power (McIntire and Sanderson, 1995, p. 328). Adopting a slightly gentler model, the communication facilitator interpreters began to empower themselves by at least taking some responsibility for the message, and even for the success of the communication. Finally, in the bi-lingual/bi-cultural model, interpreters acknowledge that they have the responsibility for the success of the communication which takes place between parties "who have both rights to and responsibilities for their destinies" (McIntire and Sanderson, 1995, p. 329).

McIntire and Sanderson (1995) suggest that interpreters can decide in which model to work in a particular situation by taking some factors into consideration, yet they should be equipped by adequate training to allow them to make correct decisions.

"The D/deaf person's sense of her own power should have an impact on the interpreter's decision-making and other behaviors. But not all interpreters are equipped for this. The interpreter who has retreated to a conduit model will be of no help to the D/deaf person who has no experience working with an interpreter. The helper interpreter who sees the D/deaf consumer as helpless will soon be brought up short by a seasoned, empowered consumer." (McIntire and Sanderson, 1995, p. 334)

Furthermore, McIntire and Sanderson (1995, p. 330, 331) claim that the powerless language such as the use of super-polite forms, hedges, special lexicon, empty adjectives reflecting the speaker's feelings used by the interpreters most of whom are women or most of whose trainers are women affects how both interpreters and deaf people are perceived within interpreted communication settings in a society where deaf people are still seen as 'handicapped', and thus powerless although more and more Deaf people think of themselves as members of a cultural minority group.

In her article, Nadia Grbić (1997) also mentions power relations affecting the interpreting task and perceived role of the interpreter. She indicates that some interpreters act in the role of benefactors, and define themselves as 'adviser, advocate, helper, and social worker' (p. 346). According to Grbić (1997), these interpreters act as if deaf people would not take responsibility of their actions without their help and appear to be defending the rights of this defenseless group whereas in fact they are holding the biggest power. Besides, their exercises reflect suspicion for those who are not familiar with deafness (p. 346). Grbić refers this situation as "pseudo-loyalty" in that while the benefactor interpreters feel themselves authorized to give advice and make decisions on behalf of deaf people as representatives of the "strong" (hearing) culture, they need to take the side of the "weak" (deaf) culture to prove their *raison d'être* (p. 346). Grbić also criticizes the interpreters in the role of linguistic conduits who place themselves "at the bottom of the power pyramid" (p. 346) by calling themselves as 'non-persons' without acknowledging their potential of manipulation with the role they choose. She refers their seeming neutrality as "double pseudo-loyalty" (p. 346). She suggests that self-perception of sign language interpreters on their role, the assigned roles to the SL interpreters in the hearing society and in the deaf community, and the assigned roles to the deaf community by the "strong culture" as well as the existing social interpreting practices' connections to these roles are the questions that need to be answered (p.346).

Anna Mindess (2014) examines the individual, situational, and societal factors affecting the role of the interpreter to explain what the part of the SL interpreter's responsibility is not while dealing with the linguistic or cultural elements of the interaction. The individual factors include the clients' emotional states like being upset or depressed, personality traits like being rude or aggressive, physical states like being drunk or ill. Mindess (2014, p. 202) argues that interpreters should acknowledge deaf people's rights to use obscene language, to express hostility, and to insult intentionally whenever they want. Mentioning deaf people's complaints about the interpreters acting in the helper model who deny deaf people access hearing people's negative comments, Mindess also suggests that interpreters should not feel obliged to fix everything as long as they are sure that kind of uncomfortable situations do not result from cultural differences (p. 201).

Secondly, Mindess (2014, p. 202-208) lists six factors under the heading of situational factors that the interpreter does not need to make any cultural adjustments when she encounters with them. The first factor is parallelism, which refers to the notions that are similar in both cultures, so the interpreter does not need to make any kind of cultural adjustment. The second is the situations where deaf people do not identify themselves with Deaf culture. Some deaf people function in mainstream culture and they do not need cultural adjustments. The third factor is the degree of biculturalism of the participants. Sometimes deaf people may be fully bicultural due to either the education they received or families, or to their personalities while sometimes hearing people may be familiar with the Deaf culture and interested in to be exposed to the elements of the culture. In either case, the interpreter can focus on interpreting the content of

the message. The fourth factor is the nature of involvement between the participants. If the interaction is between people who already know each other like employers in an office, or family members at a family gathering, and who probably have developed a certain code of communication between them, the interpreter does not need to intervene into the interaction much other than transferring the message correctly. However, if it is a one-time interaction, or the interactions are rare and always with the presence of an interpreter, then the interpreter should be on the alert for misunderstandings, which may be caused by cultural differences. Mindess (2014, p. 204) lists the fifth factor as the special circumstances such as educational or mental healthcare settings where the use of specific terms, words, or signs are of utmost importance, and so they must be preserved. Finally, the last factor is the presence of a Deaf interpreter who can ease the communication with a Deaf client from another country or with limited sign language skills, or who would be able to talk to the Deaf client directly and bluntly in certain situations where similar intervention from a hearing interpreter can be regarded insulting or inappropriate.

Finally, Mindess (2014) elaborates power imbalances and discrimination that is inherent in the societies that contribute unfair outcomes in certain interpreting situations. Mindess (2014, p. 206) indicates that interpreted interactions mostly occur between a hearing person whose position has inherent power (e.g., a doctor or teacher) and a deaf person at a position with less power (e.g., a patient or student). Since hearing people tend to assume that Deaf people share the same cultural viewpoint with them, failure of communication in such asymmetrical relations may be inevitable (p. 206). Therefore, Mindess suggests that interpreters must be aware of such power imbalances despite the fact that it is not within their role to erase them:

“Although it is not the interpreter’s role to even out the power imbalance, we need to be aware of its presence. In such situations, the Deaf person may benefit from the presence of an advocate, who would work to achieve a greater balance of power between the participants.” (Mindess, 2014, p. 207).

On the other hand, Mindess (2014, p. 208) argues that deaf people usually do not know what to expect from an interpreter because of constantly shifting of views on role, and that interpreters still appear to be withholding power by deciding what role to assume for themselves. She advocates that interpreters should consider preferences of deaf clients for the interpreter’s role and let them guide regarding the role in interpreted settings.

Another significant factor affecting the perceptions on and assumption of interpreters’ roles is oppression, which is another form of power used by the hearing majority over Deaf people according to Mindess (2014, p. 208). She defines the deaf community as an oppressed minority by citing Charlotte Baker-Shenk’s (1986) presentation on which the indicators of oppression of the deaf community are listed (p. 208-209):

Sign language is not recognized and its use in schools is not allowed;

Deaf culture is denied by teachers and counsellors;

Deaf students are blamed for their low academic achievements without considering insufficient signing skills of their teachers;

Deaf people are usually viewed as abnormal and incapable of determining their own destiny by the hearing majority;

Deaf people have less employment opportunities and lower average income;

Deaf people are rarely at the power holding positions at the institutions which are supposed to serve them.

The common characteristics of oppressors are also described by Baker-Shenk. They include: a) the oppressors' belief that the oppressed wants to be liked them; b) their paternalistic attitude exposing itself through ideas that they know the best for the oppressed, and the oppressed needs their help; c) they implicitly deny the idea of empowerment of the oppressed by resisting due to the fear of losing power (Baker-Shenk, 1986 in Mindess, 2014, p. 209).

Mindess (2014, p. 194) argues that unlike spoken community interpreters who are themselves members of the same linguistic community with their clients, sign language interpreters are more prone to be perceived as an outsider and to face mistrust by their deaf clients because of the fact that they never share the main identity factor with deaf people (i.e. being deaf) although they may have other shared identities like being Muslim, Jews, Black, or Hispanic. As a result, they may be perceived on the same side with the hearing majority. According to Mindess (2014, p. 209), considering these issues, sign language interpreters can choose not to act in an oppressive manner, and even when their role requires to do so, they can try to alleviate that by understanding how oppression affects Deaf people, and by abstaining from audist³ behavior in interpreting settings.

3. The Norms of Sign Language Interpreting in Turkey

The theoretical framework of the study rests on the work of Moira Inghilleri (2003) where she employed Toury's (1995) concept of translation norms as a model while exploring interpreting as a norm governed activity.

According to Toury (1995, p. 56-60), there are three kinds of norms: initial norms, preliminary norms, and operational norms. Initial norms are related to the translator's choice on adopting source cultural and textual norms, or target cultural and textual norms, that is producing adequate or acceptable texts, which is determined according to the position of translations in the target system as it is explained above. Preliminary norms, on the other hand, are concerned with the directness of translation, i.e., whether the translation is preformed directly from the source language or from a mediating

³ First used by Tom Humphries in 1977, 'audism' is described by Harlan Lane (1992) as "the attitude perpetuated by a person who believes that he or she is superior based on his or her ability to hear, and it can be applied to deaf or hearing people who behave in the (oppressive) manner of the hearing majority" (cited in Napier and Leeson, 2016).

language, and with the translation policy which determines what text types or texts will be chosen to be transferred to the target culture within a given time period. Finally, operational norms shape the decisions of the translator during the actual translation act. Toury (1995) investigates operational norms under two titles: (1) Matricial norms which govern how the linguistic material is distributed as well as textual segmentation, and the completeness of the target text compared to the source text; and (2) Textual-linguistic norms which have to do with the textual and linguistic decisions made by the translator during the translation act.

Inghilleri (2003) suggests that the main factor which determines the initial norm in the asylum interview setting is the cultural/linguistic dominance relationship between two languages and cultures in the interpreting setting. In other words, official language policies, social/linguistic practices of inclusion/exclusion and material provision for bi- or multi-lingual resources within such fields as economic, political, and educational influence the creation of certain habitus⁴. She shows that the main goal of all participants in the interpreted asylum interviews is to “produce meanings that are acceptable for the target-culture” since it is the applicant’s duty – as a linguistic and cultural “other” – to deliver their persecution claims in an intelligible way within the target linguistic/political/cultural context (Inghilleri, 2003, p. 252). Therefore, the initial norm proposed by Inghilleri is the monolingual environment existing in the courtroom despite the multilingual nature of asylum process, which shows itself as a lack of attention given on the “precise meaning expressed in languages other than the official language of the court” (2003, p. 252). In the case of sign language interpreting in Turkey, the initial norm that can affect the choices and perceptions of interpreters is the powerless minority language position of TID⁵ when compared to the main spoken language, Turkish. The indicators of oppression given by Baker-Shenk (1986) such as lack of sign language use in schools, and inaccessibility to bi- or multilingual resources are a part of deaf reality in Turkey. Moreover, deaf people usually occupy less powerful positions within the larger Turkish society due to inadequate education they receive. The clearest example of this can be seen in the TMSF – the leading organization of Turkish Deaf community – whose chairperson is a hearing interpreter instead of a deaf person. Another indicator of the Deaf community and TID being in a lesser position can also be found in the data gathered from interviews with SL interpreters for the mentioned thesis research. The first thing that strikes the researcher is that none of the interpreters mentioned interpreting from sign language into spoken language. On the contrary, all of their remarks imply that they only interpret a hearing person’s words for deaf people to understand. This clearly demonstrates that deaf people in Turkey are mostly in an information-receiving

4 Pierre Bourdieu (1990) defines habitus as “systems of durable, transposable dispositions structured structures predisposed to function as structuring structures, that is, as principles which generate and organize practices and representations that can be objectively adapted to their outcomes without presupposing a conscious aiming at ends or express mastery of the operations necessary in order to attain them”.

5 Turkish Sign Language

position rather than a producing one. As for SL interpreters, holding the linguistic capital (See Bourdieu, 1992) of the dominant spoken language and of the language of a disadvantaged minority, they are positioned at the heteronomous pole of the hierarchy. In other words, the fact that hearing SL interpreters are a part of the hearing majority by holding the linguistic capital lacking in the deaf community leads them to have a powerful position with regard to their deaf customers within the hierarchy. This powerful status reflects itself in their helping, advocating, leading, and consulting attitudes. For example, the interpreters tend to modify their deaf customers' text when they think their way of speaking is inappropriate for a specific setting and to omit from the original spoken text when they decide that the content is irrelevant to or uninteresting for the deaf. Nevertheless, they enjoy a less powerful position in relation to the hearing party(s) of the interpreted interaction since their linguistic skill of a less powerful language is not regarded as a valuable asset and interpreting for the deaf is regarded as a charity service.

Inghilleri (2003, p. 252) tailors Toury's preliminary norm concept to fit in interpreting contexts by suggesting that any formal or informal policy regarding the 'right to an interpreter' of a non-native speaker will be effective on not only the quality of interpreting but also the actual text produced. She exemplifies her argument by indicating that applicants for asylum in the US are required by law to provide an interpreter themselves, and if they fail to do so they can be registered an unexcused failure to appear for an interview which is possible to lead to the refusal or referral of the case. She also indicates the research findings demonstrating low importance given to interpreter accuracy in the US courts, which Inghilleri (2003, p. 253) thinks are correlated with the mentioned law. In Turkey, the laws rule that deaf people are listened through a sign language interpreter in the court only when they cannot read or write Turkish. Although interpreters are called upon by the court among registered interpreters in the court system when there is a need, the fact that anyone holding a course achievement certificate can register as a court interpreter shows that whether or not concerned interpreters are qualified for the position is not questioned. On the other hand, provision of SL interpreters in the departments of the Ministry of Family and Social Policies creates the illusion that anyone can benefit from free interpreting services, yet the fact that there is an inadequate number of staff interpreters throughout Turkey shows this does not reflect reality. Besides, deaf students are not provided with sign language interpreters either in deaf schools, in mainstream schools, or in universities. Briefly, the preliminary norm of right to an interpreter in sign language interpreting context in Turkey seems like a pseudo-right, which has little representation in practice.

Operational translation norms within interpreting context have to do with professional differentiation of status of interpreters in the marketplace, the pedagogic content of formal interpreter training institutions or voluntary organizations, code of ethics, and cultural models as well as language theories that inform interpreting practice (Inghilleri, 2003). Additionally, participants' (e.g., interpreters, attorneys, judges, applicants within the interpreted asylum interview/hearing settings) views regarding interpreting,

and research by translation/interpreting researchers also affect the decisions of the interpreter (p. 254-255). In our case, the content and implementation of current SL interpreter training courses are not adequate to provide qualified professional interpreters to the sign language interpreting field (Conker, 2017). The findings of the study also suggest that almost all Coda interpreters have received certificates without attending available training courses because they do not trust the skills of the trainers. In terms of professional status, although sign language interpreting has gained official recognition as a profession as of 2006, and interpreters began to be hired for the 'sign language interpreter' positions at the offices of Social Service Departments of the Ministry of Family and Social Policies in 2007, the absence of formal training institutions, i.e., undergraduate degree programs, and lack of unity between the certification systems and the institutions delivering those certificates complicates SL interpreters to be recognized as fully professionals. The participants also admitted during the interviews that they did not feel as fully professionals because of not holding a degree related to their profession, and not having a proper training for interpreting.

As for the effect of research and academics on the field in Turkey, sign language interpreting is a rather new research area for translation and interpreting scholars in Turkey although studies on Turkish Sign Language have been conducted by researchers as of the beginning of 2000.⁶ So far, two articles - one of which on translation strategies used by interpreters for words that do not exist in TID (Oral, 2015), and the other on the effect of sign language interpreting on integration of Deaf community to the larger society (Demirdağ and Bozacı, 2015) - have been published. In her book, Oral (2016) gives brief information on sign languages and introduces the structure of TID along with giving historical information on TID and analyzing spoken language interpreting modes and models in terms of SL interpreting. Finally, there is a recent unpublished MA thesis that analyses the current situation of SL interpreter training and of professionalization process of SL interpreting in Turkey (Conker, 2017). However, the lack of university degree programs⁷ creates a natural gap between the field and research, thus blocking interpreters or interpreter candidates to access information and knowledge on their field.

Perceptions of the participants on their profession as interpreters and on their role have also been investigated to understand operational norms of SL interpreting in Turkey. The participants have been directed questions including their opinions on their role, the strategies they use, their opinions on the expectations of deaf people from them, ideal characteristics and skills of a sign language interpreter, and professional ethics. The initial findings of the ongoing study suggest so far that:

The participants define themselves as bridges between two worlds (hearing and deaf), consultants, guardians, helpers and volunteers;

6 For research on Turkish Sign Language, see Engin, A. (ed.) (2016)

7 A master's and a doctoral program have been opened this year in Ankara University, and student admissions are planned to start in 2018-2019 Spring Semester.

They define their responsibilities as illuminating deaf people's world, mentoring, problem solving, creating livable environments for the deaf, finding rational and radical solutions for their problems, being a friend to them, defending deaf people's rights, thus being familiar with codes and regulations concerning the deaf community, and helping for their needs;

More than half of the interviewers employ indirect speech while transferring the original text and most of them feel free to omit, modify, summarize, and add to the original message in such cases as when they think that spoken text is not relevant to or interesting for the deaf party(s) of the interaction, or that the tone of the signed text of a deaf interlocutor is not acceptable for a given communication setting, or when they decide the deaf audience is not able to understand the original text;

Deaf people expect from SL interpreters to be fluent at TID, to be familiar with deaf culture, to defend their rights, to speak on behalf of them, to help them with their problems, to give opinions and to provide consultancy on various issues from medicine to law;

Although a list of 12-article ethical rules is published on the website of IDTD⁸, there is no in-depth information on the professional behavior of SL interpreters. Nevertheless, only few participants are aware of the mentioned list and opinions of most participants on ethical behaviors result from their own experience in time;

The participants are mostly confused about their roles and the adequacy of their strategies, and they feel insecure about their status as professionals since they have not been trained at university level.

The following remarks by the chairpersons of two leading associations (TNDF⁹ and IDTD), both of whom are sign language interpreters, can also give an idea regarding how sign language interpreters perceive their roles and the Deaf community.

Quote 1.

Currently, CODAs are slightly more professional. Well, yes, those who are not CODA behave more sentimentally, from their heart... [They say] 'I am a volunteer, I am helping'. [...] Actually, you are not helping. 'Help' is not a much acceptable word for the Deaf, though. I mean, you are, in fact, a support to him, not a helper." [...] "You are to determine your own role, actually. Who are you there? Are you an interpreter, or providing support? That is, maybe you need to elude that role. CODAs may not be able to do that at times. [...] First, she will determine [what to choose]: To be a professional, or to continue as a CODA... It doesn't mean that every CODA is an interpreter. (translated from Turkish by the researcher)

8 The Association of Sign Language Interpreters

9 Turkish National Deaf Federation

Quote 2.

What should be adopted is the bilingual - bicultural model. But here, in Turkey, the interpreter becomes the guardian of the patient at the doctor's. He even begins to argue [on behalf of the Deaf person] after a while. There is a strange kind of embracement [among interpreters for the Deaf people]. Unfortunately, we can't solve this problem with existing interpreters, we can't get over it yet. It goes beyond translating what has been spoken. Helping the hearing disabled, being side with them, being an advocate for them, and like... Expectations of the Deaf are also usually in this way. For example, they can demand the interpreter to speak on behalf of them, or to assert their rights. (translated from Turkish by the researcher)

The Quote 1 and 2 indicate that the role perception of SL interpreters in Turkey seems closer to the helper model. In Quote 1, it is stated that although CODA interpreters show more professional behaviors compared to non-CODAs, in the end of the remark, it is seen there is no clear difference between the attitudes of two groups. The second quote also affirms that most of sign language interpreters in Turkey see themselves as the advocates and helpers of deaf people.

To sum up, as the preliminary finding of the ongoing study, the initial norms of sign language interpreting reflect the social representation (See Moscovici, 1984) of the Deaf community and powerless position of TID as a result. Both preliminary norms of the pseudo-right to an interpreter and operational norms of helper interpreters with inadequate or no training can be said to be born from the initial norms, which need to be investigated and discussed with further research and analysis.

4. Conclusion

The current paper has covered the current norms of SL interpreting in Turkey. Accordingly, the initial norms of the field have been found as the inherent power imbalance between members of Turkish deaf community and the larger hearing society, which also reflects itself in the dominance of spoken language over sign language, e.g., deaf students are not provided with education in sign language. Another initial norm found is the heteronomous position of SL interpreters in hierarchy, i.e., while they are at a more powerful position in comparison with their deaf customers by holding linguistic capital of the dominant language, they enjoy a less powerful position in relation to the hearing party(s) of the interpreted interaction since their linguistic skill of a less powerful language is not regarded as a valuable asset and interpreting for the deaf is regarded as a charity service.

Interpreted by Inghilleri (2003, p. 252) as 'right to an interpreter', preliminary norms in the case of SL interpreting in Turkey have been found as a 'pseudo-right' which has little representation in practice due to reasons such as absence of sufficient

number of interpreters hired by the state, and failure of providing interpreters at schools, hospitals, and other public offices. Additionally, considering the low quality of current SL interpreter training alternatives and the lack of academic training institutions, 'right to an interpreter' can also be interpreted as 'right to a qualified interpreter' which is of vital importance for the deaf community.

Finally, operational norms include semi-professional status of interpreters in the market, little research on the field in Turkey, and perceptions of SL interpreters on their role. The findings demonstrate that most of the participants tend to think of themselves as helpers, guardians, advocates, and volunteers. It can be concluded from the preliminary findings that the participants' perceptions on their role are heavily informed by the social representation of the Deaf community, and educational, cultural, and social background of interpreters. The discussion regarding this point together with the larger data gathered for the current ongoing study are going to be shared soon in the forthcoming publications of the writer.

Although this paper is limited in terms of shared data and discussion of the findings, it unfolds the current norms of the field, which can enlighten further research. Knowing about current norms of the field can help researchers and interpreter trainers to understand the reasons behind the tendencies and perceptions of interpreters. Curriculums of prospected sign language interpreter training degree programs should be developed by taking the realities of deaf people and interpreters into consideration, which can be achieved through more research and identification of problems. This study demonstrates that although it has its own peculiarities, the field of sign language interpreting can still benefit from the theories of Translation and Interpreting Studies while developing and finding solutions for problems instead of wasting the time and effort that can be spent on implementing efficient methods instead of reinventing the wheel.

References

- Armstrong, D.F. & Wilcox, S. (2003). Origins of Sign Languages. In M. Marschark & P. E. Spencer (Eds.), *Oxford Handbook of Deaf Studies, Language and Education* (305-318). New York: Oxford University Press.
- Bourdieu, P. (1992). *Language and Symbolic Power*. Cambridge: Polity Press.
- Conker, N. (2017). *The Professionalization of Sign Language Interpreting in Turkey: Interpreter Training and Public Interpreting Services* (Unpublished MA Thesis). Boğaziçi University.
- Demirdağ, H.E. & Bozacı, H.E. (2015). İşaret dili ve İşaret Dili Çevirisiyle İşitme Engelli Bireylerin Toplum Katılımlarının Desteklenmesi. In Pelin Şulha (Ed.), *Sözden Temsile Çeviribilim* (78-92). Kolektif.
- Engin, A. (Ed.) (2016). *Ellerle Konuşmak: Türk İşaret Dili Araştırmaları*. İstanbul: KÜY.
- Grbic, N. (1997). About Helpers and Experts: The changing social practice of sign language interpreting. In C. B. Roy & J. Napier (Eds.), *The Sign Language Interpreting Studies Reader* (pp. 338- 349). John Benjamins
- Inghilleri, M. (2003). Habitus, field and discourse: Interpreting as a socially situated activity. *Target International Journal of Translation Studies*, 15(2), 243-268. doi: <https://doi.org/10.1075/target.15.2.03ing>

- Mayberry, R.I. (2007). When timing is everything: Age of first-language acquisition effects on second language learning. *Applied Linguistics*, 28(3), 537-549. doi: <https://doi.org/10.1017/S0142716407070294>
- McIntire, M. & Sanderson, G. (1995). Bye-Bye! Bi-Bi! Questions of empowerment and role. In C. B. Roy & J. Napier (Ed.), *The Sign Language Interpreting Studies Reader* (pp. 327-337). John Benjamins
- Metzger, M. (1999). *Sign Language Interpreting: Deconstructing the Myth of Neutrality*. Washington, DC: Gallaudet University Press
- Mindess, A. (2014). *Reading Between The Signs: Intercultural communication for sign language interpreters*. London: Intercultural Press.
- Moscovici, S. (1984). The phenomenon of social representations. In R. M. Farr & S. Moscovici (Eds.), *Social representations* (pp. 3-69). Cambridge: Cambridge University Press.
- Oral, Z. A. (2015). Some Strategies Employed in The Translation of Non-equivalent Word in Turkish Sign Language (TİD). *Hacettepe University Journal of Faculty of Letters*, 32, 2.
- Oral, A.Z. (2016). *Türk İşaret Dili Çevirisi*. Ankara: Siyasal.
- Reddy, M. J. (1979). The Conduit Metaphor: A Case of Frame Conflict in Our Language about Language. In A. Ortony (Ed.), *Metaphor and Thought* (pp. 284-310). Cambridge University Press.
- Roy, C. B. (1992). A sociolinguistic analysis of the interpreter's role in simultaneous talk in face-to-face interpreted dialogue. In C. B. Roy & J. Napier (Eds.), *The Sign Language Interpreting Studies Reader* (pp. 297-326). John Benjamins
- Roy, C. B. (1993). The Problem with Definitions, Descriptions, and the Role Metaphors of Interpreters. In F. Pöchhacker & M. Shlesinger (Eds.), *The Interpreting Studies Reader* (2002, pp. 344-353). Routledge.
- Roy, C.B. & Napier, J. (Eds.) (2015). *The Sign Language Interpreting Studies Reader*. Philadelphia: John Benjamins.
- Stokoe, W. C. (1972). *Semiotics And Human Sign Languages*. Paris: Mouton.
- Toury, G. (1995). *Descriptive Translation Studies and beyond*. Benjamins.
- Traxler, C.B. (2000). The Stanford Achievement Test (9th edition): National norming and performance standards for deaf and hard-of-hearing students. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 5, 337-348. doi:10.1093/deafed/5.4.337
- Witter-Merithew, A. (1986). Claiming Our Destiny. In C. B. Roy & J. Napier (Eds.), *The Sign Language Interpreting Studies Reader* (pp. 292-297). John Benjamins.

Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi,
Journal of Translation Studies,
Sayı / Number 25 (2018 Güz / Fall), 181-198
Gönderme tarihi / Received: 12.04.2018
Kabul tarihi / Accepted: 09.11.2018

Bir Kültürel Değişim Öznesi Olarak Tüccarzade İbrahim Hilmi Çığıracan ve 1896-1963 Yılları Arasındaki Yayıncılık Faaliyetlerinde Tercüme Üzerine Söylemi

**Tüccarzade İbrahim Hilmi Çığıracan as a Cultural Agent Of Change and
his Discourse on Translation in his Publications between 1896-1963**

Araştırma / Research

Sema ÜSTÜN KÜLÜNK

Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi, Mütercim Tercümanlık Bölümü (İngilizce). Boğaziçi Üniversitesi Çeviribilim
Bölümü Doktora Öğrencisi, semaustunsema@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-7447-2041

ÖZET

son dönem Osmanlı tarihinden erken dönem Cumhuriyet dönemine geçiş sürecinde yayıncılık faaliyetlerine başlayan, Tüccarzade İbrahim Hilmi Çığıracan, Babıâli'nin ilk Türk naşirlerinden biri olarak tarih sahnesinde yerini almıştır. Soyadının hakkını vererek yayın hayatında çığır açmayı kendine ilke edinen İbrahim Hilmi'nin, adı yıllar içerisinde birçok kez değişen yayınevinin çatısı altında 1000'den fazla eser basılmıştır.

Dönemin sıradan bir naşiri olmaktan ziyade, toplumun çarpıcı dönüşümü sürecinde, bir editör, naşir ve müellif olarak Türk yayıncılık hayatına birçok yeniliği tanıtmış etkin bir öznedir. Yetkin bir yayın hamisi olarak topluma yön verme ve yayıncılık alanında toplumun 'kültür repertuarı'na (Even-Zohar, 2002) yenilikler sunma iddiasında olan İbrahim Hilmi telif ettiği ve/ya yayınladığı eserlerde tercüme edimine ilişkin olarak 'sade dil kullanımından, tam çeviriye, çeviri eleştirisinden, iyi bir çevirmenin özelliklerine' kadar çeşitli konulardaki görüşlerine, dönemin şartlarına göre radikal ve ileri görüşlü bir vizyon ile yer vermiştir. Bu çalışmada, bir 'değişim öznesi' (Toury, 2002) olarak farklı yönleriyle kısaca tanıtılacak olan İbrahim Hilmi'nin, son dönem Osmanlı ve erken dönem Cumhuriyet dönemindeki 60 yıllık yayın hayatı süresince ortaya koyduğu 'dil' ve 'tercüme' ile tercümeyle ilişkin diğer kavramlar ve tercüme pratikleri üzerine söyleminin, önsözler, kapaklar ve eleştiri yazıları gibi yan-metinler (Genette, 1997) üzerinden analizi sunulacaktır. Çalışma kapsamında, İbrahim Hilmi'nin kendi telif eserlerini yanında kitabevi tarafından yayınlanan tercüme eserler temel alınacaktır.

Tercüme üzerine söylemini işlevsel bir bakış açısı çerçevesinde şekillendiren İbrahim Hilmi, eserlerin değerlendirilmesindeki temel ölçütü toplumsal fayda olarak tanımlamıştır. Döneminin etkin bir değişim öznesi olarak yürüttüğü çalışmaları kapsamında, tercüme serileri ile birçok önemli yabancı yazarı Türk kültür hayatına tanıtmış, yazdığı önsözlerde tercüme ediminin görünürlüğünü artırmış; ayrıca eserlerin Türk okuyucu tarafından alımlanışını şekillendirmiştir. Edebiyat repertuarına yeni seçenekler sunan İbrahim Hilmi, yayınladığı ilk Türkçe Kur'an tercümelemleri ile de dini eser yayıncılığı alanında birçok ilki gerçekleştirmiş ve ardından gelen çalışmaları etkilemiştir. İlk Türkçe Kur'an tercümelemlerinden birini yayınlamasının yanı sıra, ilk Latin harfleriyle basılan Kur'an'ı yayınlaması bu alandaki radikal ve cesur adımlarını etkili bir şekilde örneklemektedir. İbrahim Hilmi, askeri okullar özelinde başladığı yayıncılık odağını zaman içerisinde genişleterek eğitim alanının birçok alanında okul yayıncılığı hususunda eksiklikleri tespit etmiş ve bu doğrultuda Türkçe telif ve tercüme eserler neşretmiştir. Tüm bu çalışmaları ile İbrahim Hilmi, yayıncılık faaliyetleri genelinde ve tercüme söylemi özelinde incelenmeye değer bir isim olarak karşımıza çıkmakta, çeviribilim çalışmaları açısından özne temelli bir söylemsel portre sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı kültürü, kültür repertuarı, Tüccarzade İbrahim Hilmi, Kur'an tercümesi,

ABSTRACT

Tüccarzade İbrahim Hilmi Çığırcağan, starting his career in the transition period from the late Ottoman Empire to the early Republican period, became one of the first Turkish publishers of the Babiâli, the center of the press in the relevant period. In accordance with his self-expressive surname Çığırcağan (meaning ground-breaking), İbrahim Hilmi published more than one thousand works in his publication house. Rather than being an ordinary publisher of the period, İbrahim Hilmi proved to be an active agent, as an editor, author and publisher. In this vein, İbrahim Hilmi, in the quest of pioneering the society and enhancing the cultural repertoire (Even-Zohar, 2002) provides resourceful insights on the act of translation that he either wrote or published.

In this study, the analysis of the discourse of İbrahim Hilmi - who will be briefly introduced in different perspectives- on the 'language' and 'translation' along with translational concepts and practices will be analyzed on the basis of para-texts (Genette, 1997) such as prefaces, book covers and reviews. The scope of the study will dwell upon not only authorial works of İbrahim Hilmi but also translated publications of his publication house.

Shaping his discourse on translation with a functionalist point of view, İbrahim Hilmi determined the social benefit as the main criteria of the evaluation of the works. As an influential agent of change (Touy, 2002) he introduced a number of prominent foreign authors to the Turkish cultural life, increased the visibility of the translator in his prefaces, and shaped the reception of the works by the target readership. Providing newness to the literary repertoire, İbrahim Hilmi also pioneered the field of religious publications with the first Turkish Qur'an translations of the period. In the same vein, his publication of the Qur'an in the Latin alphabet exemplifies his radical and courageous attempts as a publisher. Starting his career with a particular focus on military education and relevant publications, İbrahim Hilmi broadened the scope of his educational publications in time and published numerous works on the issues that he determined as gaps in the field. All of these points provide a portrait of an influential figure with respect to his publications in general and his translational discourse in particular, and projects İbrahim Hilmi as an important agent, constituting a considerable translational discourse.

Keywords: Ottoman intercultural, cultural repertoire, Tüccarzade İbrahim Hilmi, Qur'anic translation.

1. Giriş

20. yüzyılın sonlarında Osmanlı Devleti sınırları içerisinde İranlı ve Ermeni yayıncıların tekelinde bulunan ve yayıncılık faaliyetlerinin merkezi olan Babilî'de kendine ait ilk kitap dükkânını 1896 yılında açan Tüccarzade İbrahim Hilmi Çığırcağan, Babilî'nin ilk Türk yayıncılarından biri olmuştur. Soyadının hakkını vererek yayın hayatında çığır açmayı kendine ilke edinen İbrahim Hilmi'nin, adı yıllar içerisinde birçok kez değişen yayınevinin çatısı altında 1000'den fazla eser basılmıştır (Ocak, 2003, s.7). Döneminin sıradan bir naşiri olmaktan ziyade, toplumun çarpıcı dönüşümü sürecinde, bir editör, naşir ve müellif olarak Türk yayıncılık hayatına birçok yeniliği tanıtmış etkin bir öznedir. İstibdat Dönemi (1878-1908) olarak adlandırılan bir süreçte başladığı yayıncılık hayatında, II. Meşrutiyet (1908) gibi Osmanlı kültür repertuarında bir kırılma noktasına, Cumhuriyet'in ilanı (1923) gibi beraberinde birçok değişimi getirecek olan bir dönüşüm sürecine, Harf Devrimi (1928) gibi yayıncılık hayatını derinden sarsan ve yeni koşullar yaratan radikal bir reform hareketine şahitlik eden İbrahim Hilmi, içinde bulunduğu dönemin *kültür repertuarına* (Even-Zohar, 2002) yeni seçenekler sunarak değişime öncülük eden bir *değişim öznesi* (Toury, 2002, s. 151) olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışmada, bir *değişim öznesi* olarak aşağıda farklı yönleriyle kısaca tanıtılacak olan İbrahim Hilmi'nin, son dönem Osmanlı ve erken dönem Cumhuriyet dönemindeki 60 yıllık yayın hayatı süresince ortaya koyduğu 'dil' ve 'tercüme' ile tercümeyle ilişkili diğer kavramlar ve tercüme pratikleri üzerine söyleminin, önsözler, kapaklar ve eleştiri yazıları gibi yan-metinler (Genette, 1997) üzerinden analizi sunulacaktır. Çalışma kapsamında, İbrahim Hilmi'nin kendi telif eserlerinin yanında kitabevi tarafından yayınlanan¹ tercüme eserler temel alınacaktır.

2. Kuramsal Bakış Açısı

Franco Moretti (2000) bir kültürün edebiyatı üzerinde çalışırken 'okunmamış çoğunluk'tan [great unread] bahseder ve yapılan çalışmaların önceden yapılmış çalışmalar ışığında ilerlediğini, daima birincil kaynaktan çalışmanın imkansızlığını, ikincil kaynakların bu noktada kazandığı önemi belirtir (s.54). Dünya edebiyatını tek ancak eşitsiz bir bütün olarak niteleyen Moretti (2000) Itamar Even-Zohar'a yaptığı göndermeyle, merkez- çevre ilişkisi açısından ele aldığı edebiyat karşılaşmalarında (sorunlu bir şekilde Batı temelinde tanımladığı) kaynak edebiyatın, aktarımın yapıldığı erek edebiyatın farkında bile olmayabileceğini belirtir (s. 55). Ayrıca, Moretti (2000) bu etkileşim sürecinde üç aşamalı bir aktarım şeması sunar, yabancı biçem, yerel malzeme ve yerel biçemin bir müzakere içine girerek yerel edebi üretimi biçimlendirdiğini ifade eder (s. 62). Bu yaklaşım, bir müzakere, çarpışma ve kırılma noktası olarak girift ve sentezleyici bir dönemin edebiyat repertuarı açısından oldukça anlamlıdır.

1 Katalog taraması için mevcut katalogları hemen hemen tamamını tarayarak İbrahim Hilmi'nin sahip olduğu kitapevlerinde basılan kitapların ayrıntılı kronolojik listesini doktora çalışmasının sonunda sunan Başak Ocak'ın Tüccarzâde İbrahim Hilmi Çığırcağan: Bir Yayıncının Portresi (2003) adlı çalışması temel alınmış, ayrıca bu çalışmada verilen eserler Milli Kütüphane, İSAM ve Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi online kaynaklarından teyit edilmiştir.

Aynı zamanda dikkate değer bir modernleşme evresi ve eski retoriğin yıkım süreci olarak tanımlanan Tanzimat dönemini ele alırken, Ali Mirepassi'nin (2000), İran devrimi üzerinden örneklediği gibi eşzamanlı ve farklı zamanlarda çeşitli modernite deneyimlerinin yaşandığının farkında olmak, bu çalışma bağlamında yerel olana karşı bir farkındalık geliştirmek ve indirgeyici bir bakış açısından kurtulmak adına önemlidir.

Bu çalışma kapsamında Tüccarzade İbrahim Hilmi Çığıracı'nın söylemi çerçevesinde tercüme edimi, dizgesel bir bakış açısıyla Osmanlı kültürü 'çoğuldizge'sinin [polysystem] sosyal, siyasi ve edebi dinamikleri ile ilişkilendirilecektir (Even-Zohar, 2002). Bu bağlamda kuramsal bir bakış açısı sunan Itamar Even-Zohar (2005), geliştirdiği kültür kuramı ile 'kültür repertuarı' kavramını 'bir toplum içerisinde bireyler tarafından üretilen seçenekler bütünü' olarak tanımlamaktadır. Kültür planlaması çerçevesinde bu bütünün oluşturulması, 'dıştan alım' ve 'aktarım' yolları ile gerçekleştirilmektedir. Bu değişime öncülük eden özneleri Gideon Toury (2002), kültür repertuarına yeni seçenekler sunan 'değişim özneleri' [agents of change] olarak tanımlamaktadır. Bu çalışmada, bir değişim öznesi olarak Tüccarzade İbrahim Hilmi Çığıracı'nın hangi eserlerin hangi dillerden tercüme edildiklerine, bu eserlerin seçiminde belirleyici olan faktörlere, tercüme sürecinin aşamalarına, varsayılan okuyucuya ve tercümenin toplum içerisinde atfedilen işlevlerine ilişkin söylemi incelenecektir.

Osmanlı kültür dünyası bağlamında, tercüme kavramı ve tercümeyle dayalı edimler, günümüzün 'tercüme' anlayışından farklılık göstermektedir. Dönemin edebiyat repertuarında 'tercümeyle dayalı metin üretme' pratikleri farklı ve karmaşık temellük edim süreçlerini beraberinde getirmiştir. İktibas, *nakl*, *taklid*, şerh ve *nazire* gibi Arap-Fars-Türk kültürleri 'örtüşük alanı'ndan (Paker, 2002) doğan ve tercüme üst başlığında ele alınabilecek aktarım biçimleri, bu pratiklerin örnekleri arasındadır (Demircioğlu, 2005). Bunlara ek olarak, bugün 'özgün eser' tanımı temelinde ele aldığımız 'telif' kavramı da dönemin tercüme söylemiyle yakından ilişkilidir ve yine güncel kullanımından farklı bir anlam ifade etmektedir. Saliha Paker'e (2011) göre, 'telif' kavramı dönemin kültür repertuarında özgünlüğe değil, 'yaratıcılığa dayalı bir aracılığa' [creative mediation], 'tercümenin özgün haline' [inventive form of translation] gönderme yapmaktadır (s. 460). Paker (2011) Osmanlı edebiyat dizgesi çerçevesinde, tercümeyle dayalı aktarımlara ilişkin çalışmalarda 'telif' kavramının da dâhil edilmesi gerektiği görüşündedir (s. 471). Bu çalışmada da tüm bu kavramların tanımsal kullanımları ve 'tercüme' temelli bir söylem açısından ne ifade ettikleri analiz edilecektir.

3. Müstesna bir Yayıncı Portresi

3.1. Tüccarzade İbrahim Hilmi Çığıracı 1876-1963) Hakkında

Tüccarzade İbrahim Hilmi Çığıracı² Tunça'da (Romanya) doğmuştur. Doğum yılına ilişkin kaynaklarda farklı ifadeler yer almakta, verilen tarihler 1876-1880 yılları arasında değişmektedir (Albayrak, 1993, s. 299; Ocak, 2003, s. 33). İbrahim Hilmi, yayın hayatına 1895 yılında İkdâm gazetesinde dizgici olarak başlamıştır. 21 Ocak 1896 yılında ilk

2 Yazının diğer kısımlarında kısaca 'İbrahim Hilmi' olarak ifade edilecektir.

kitap dükkânını Bâbiâli'de *Kitabhane-i İslam* adıyla açmış ve Ermeni ve İranlı kitapçıların tekelinde olan yayıncılık piyasasının ilk Türk kitapçılarından biri olmuştur (Kafadar ve Öztürk, 1993, s. 299). Meslek hayatının 50. yıldönümü *Türk Editörler Derneği* tarafından 1946 yılında görkemli bir şekilde kutlanmış ve birçok yayın organında kendisi ile ilgili çok sayıda yazı kaleme alınmıştır. Çalışmalarına ömrünün sonuna kadar devam eden İbrahim Hilmi, Bâbiâli'nin en yaşlı editörü olarak 12 Haziran 1963 tarihinde vefat etmiştir (Koçu, 1965, s. 3893).

3.2 Yayıncılık Faaliyetleri

Yayıncılık dünyasına, 1896 yılında giriş yapan İbrahim Hilmi, döneminde basılan dini eserlerin nitelik ve nicelik açısından eksikliğine vurgu yaparak, ilk kitap dükkânına *Kitabhane-i İslam* adını vermiş; sonrasında ise, askeri yayıncılık alanında büyük bir boşluk olması ve nüfuz sahibi kişilerin de askeri sınıftan olması nedeniyle, bu adı *Kitabhane-i İslam* ve *Askeri* olarak değiştirmiştir (Koçu, 1965, s. 3891). Kitabhanenin adı 1921 yılında *Kitabhane-i Hilmi*, 1936'da *Hilmi Kitaphanesi* olarak tekrar değiştirilmiş, yayın hayatını *Hilmi Kitabevi* olarak noktalamıştır (Ocak, 2003, s. 46).

İbrahim Hilmi, yayın dünyasının aktif bir hamîsi (Lefevre, 1992, s. 17) olarak birçok alanda faaliyet göstermiştir, pek çok telif ve tercüme eserin Türk kültür dünyasına kazandırılmasına öncülük etmiştir. Yayın hayatının zorlukları üzerine çok sayıda yazı kaleme alan Hilmi, Türkiye'deki kütüphanelerin eksikliklerini eleştirmiş, yeni eserler üretecek olan yazarların gerekli kaynakçayı edinmekte güçlüklerle karşılaştığını dile getirmiştir (Dosay, 1999, s. 430).

İbrahim Hilmi askerî, ilmi, felsefi, siyasi, sosyal, tarihi, edebi ve dinî eserleri, Türk kültür dünyasına kazandırmakla beraber, okul kitapları yayıncılığı alanında da çok sayıda eser hazırlamış ve hazırlatmıştır (Albayrak, 1993, s. 299). İbrahim Hilmi, süreli yayın alanında da faaliyet göstermiş, 1908'de *Millet* (5 Ağustos 1908- 26 Ekim 1908) adlı ilk resimli günlük gazeteyi, *Boşboğaz İle Güllabi* (24 Temmuz 1908- 1 Aralık 1908) adında bir mizah dergisi ile 1912'de *Ordu* ve *Donanma* (Mart 1912- Mayıs 1914) adında askerî bir mecmuayı yayınlamıştır (Albayrak, 1993, s. 299).

Türkiye'de dizi yayıncılığını ilk başlatan isimlerden biri olan İbrahim Hilmi, yayınladığı *Kitaphâne-i İntibâh* (H.1328-1330, M.1910-1912), *Millet Kitaphânesi* (H.1325-1330, M.1907-1912), *Balkan Harbi Külliyyâtı* (H.1330-1332, M.1912-1914) gibi yayın dizileri ile birçok telif ve tercüme eserin, Türk okuyucuya tanıtılmasına öncülük etmiş, ayrıca çağdaşı olan Remzi Kitabevi, Semih Lütfi Kitabevi gibi diğer yayınevlerini de bu yönde çalışmalar yapmaları konusunda etkilemiştir (Ocak, 2003, s. 122).

Bir kültürel girişimci olarak İbrahim Hilmi, II. Meşrutiyet'in ilk yıllarında Osmanlı'da sosyalizm üzerine yayınlanan ilk eserlerden olan George Tournere'nin *Sosyalizm* (1326) başlığıyla sunulan Haydar Rifat tercümesini yayınlamış; yazarın *Lenin'in Hayatı* (1932), *Hayali Sosyalizm* ve *İlmi Sosyalizm* (1935) gibi çevirilerini de Cumhuriyet döneminde yayınlamaya devam etmiştir (Ocak, 2003, s. 76).

Görüleceği üzere, yayınladığı eserler arasında telif eserler kadar tercüme eserler de önemli bir yer tutmuştur. Hilmi'nin kitabevleri bünyesinde Arapça ve Farsçadan olduğu gibi İngilizce, Fransızca ve Rusça dillerinden de askerî, felsefi, siyasi, edebi ve dinî metinlerin tercüme yayınlanmıştır. Tercüme edilecek önemli eserleri bizzat kendisi seçmiş ve ilgili konularda ehil olduğuna inandığı tercümanlara tercüme ettirmiş, bu konudaki (öz)bilincini de kaleme aldığı önsözlerde sıkça dile getirmiştir.

3.3. İbrahim Hilmi'nin Yayımlanan Telif Eserleri

İbrahim Hilmi, etkin bir editör olarak rol aldığı yayıncılık hayatında, yaşadığı dönemin sorunlarına ilişkin birçok telif eser kaleme almıştır. Başlıca eserleri, İbrahim Hilmi'nin ülkede fikri ve ilmi uyanışı sağlamak iddiasıyla için adlandırdığı ve oluşturduğu *Kitabhane-i İntibah* (Uyanış Kütüphanesi) serisi içerisinde yer almıştır (Dosay, 1999, s. 426). *Zavallı Millet Felaketlerimizin Esbâbı* (H.1328- M.1910), *Milletin Hataları Felaketlerimizin Esbâbı* (H.1329- M. 1911), *Milletin Kusurları Felaketlerimizin Esbâbı* (H.1328- M.1910)³ başlıklı eserlerinde mevcut iktidarın politikalarını eleştirmekte, iktisadi ve sosyal hayata ilişkin görüşlerini sunmaktadır.

Maarifimiz ve Servet-i İlimiyemiz (H.1329- M.1911)⁴ eğitim sisteminin sorunlarını ele almakta, Avrupa ile Osmanlı Devleti'ni karşılaştırmakta, Avrupa gezilerindeki tecrübeleri temelinde Batı model alınarak eğitim hayatının ve eğitim alanındaki yayınların nasıl geliştirilebileceğine dair fikirlerini beyan etmektedir.

Türkiye Uyan (H.1331- M.1913) adlı eserinde ise aydın kesimin ve iktidarın halkı yanılttığını ifade eden İbrahim Hilmi, *Avrupallaşmak Felaketlerimizin Esbâbı* (H.1332- M.1914) adlı kitabında tek çözüm yolunun her anlamda Batı yaşam tarzını benimsemek olduğunu belirtmektedir. Bunlara ek olarak İbrahim Hilmi, atlaslar, ahlak ve alfabe kitapları gibi ders kitapları, köy ve halk mekteplerine özgü eserler ve çeşitli gazetelerde düşünce yazıları kaleme almıştır (Erşahin, 2004, ss. 65-67).

3.4. İbrahim Hilmi'nin Yayımlanan Tercümesi (?)

İbrahim Hilmi'nin uzun yayıncılık hayatında bir naşir, editör ve çeşitli eserlerin müellifi olmasının yanında, pratik olarak tercüme edimini gerçekleştirip gerçekleştirmediği merak konusudur. Tercüme eserlerden yararlanarak oluşturduğu eserler olsa da bunları 'telif' olarak tanımladığı için bu kapsamda ele almamak yerinde bir yaklaşım olacaktır. Mevcut kaynaklar tarandığında yazılı kaynaklarda yer almasa da online kitap arama motorlarında 1947 yılında Hilmi Kitabevi tarafından yayınlanan Guy de Maupassant'ın *Bir Hayat* adıyla tercüme edilen eserinin tercümanı olarak İbrahim Hilmi'nin adı geçmektedir. Kitabın kapağında ya da içerisinde tercümana ilişkin herhangi bir ifade yer almamaktadır. Şaşırtıcı olan bir diğer nokta ise bir önsöz içermemesi ve sadece kitabın iç kapağında İbrahim Hilmi'nin 'Türkçeye büyük bir dikkat ve itina ile tercüme edilmiştir'

3 Osmanlıca olan bu üç kitabın çeviri-yazıları için bkz: (Çiğiracı) Tüccarzâde İbrahim Hilmi. 2010. *Osmanlı Devleti'nin Çöküş Nedenleri*. (yay. haz.) Başak Ocak. İstanbul: Libra Kitapçılık ve Yayıncılık.

4 Osmanlıca olan bu eserin çeviri-yazısı için bkz: (Çiğiracı) Tüccarzâde İbrahim Hilmi. 2000. *Maarifimiz ve Servet-i İlimiyemiz*. (yay. haz.) Melek Dosay. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

(de Maupassant, 1947, s. 3) ifadesine yer verilmiş olmasıdır. Görüleceği üzere, editör ve naşir olarak tercüme sürecinde etkin bir rol oynayan İbrahim Hilmi'nin bir tercüman kimliğinin varlığında söz etmek neredeyse imkânsızdır.

4. Dilin Sadeleştirilmesi Tartışmaları İçerisinde İbrahim Hilmi'nin Söylemi

Türk dilinin sadeleştirilmesi tartışmaları, Türkçe'nin problemleri olduğunun yaygın biçimde dile getirilmesi ve değişikliğin lüzumlu bulunması, son dönem Osmanlı Devleti'nde birçok alanda yeniliğin öngörüldüğü Tanzimat (1839) ile başlamış, Meşrutiyet (1908) ile hız kazanmıştır (Ertop, 1985, s. 333; Sakar, 2011, s. 18). Terim, imlâ, sözlük ve alfabe konularına ilişkin tartışmaların sık sık gazete ve dergilerde yer aldığı dönemde, İbrahim Hilmi de 'dil' üzerine fikirlerini, *Tasfiye-i Lisana Muhtaç mıyız? Türkçe'nin Sadeleştirilmesi*⁵ (H.1327- M. 1911) başlıklı 16 sayfalık kitabında ele almaktadır (Erol, 2012, s. 69). İbrahim Hilmi, bu eserinde 20. yüzyılın başında kullanılan Osmanlı Türkçesinin öğreniminin zorluğuna ve dilde değişimin zorunluluğuna şu ifadeler ile dikkat çekmektedir:

Kim ne derse desin, bugünkü Osmanlı lisanı elsine-i saireye nazaran -bir iki şark lisanı müstesna- en gücüdür. Küre-i arzda söylenilişi başka, yazılışı yine başka Türkçeden gayri bir lisan yoktur. Konuşulması gayet kolay ve latif olan Türkçemizin tahrîren ifadesi o nispette güçtür. Lisan-ı Osmanîyi hakkıyla öğrenmek ve okunulan âsârın mevzuunu tamamıyla anlamak için seneler ister. Elsine-i sairenin hiçbirinde bu müşkülât yoktur [...] Lisanımızın bu güçlüğü değil midir ki nice âteşin zekâlar düşündüklerini tahrîren ifadeye muktedir olmadıklarından sönüp gitmişlerdir. Yine o Arabî ve Farisî kelimelerin suiistimali değil midir ki lisanımızı, lisan-ı kadîm-i Osmanîyi bir muammaya döndürmüş, efkâr-ı bakirâne ve ahrârâneyi taht-ı tazyikine alarak ruh-i maânîyi ezmiş ve lisanımızı içi boş üstü altın kaplama evânîye benzetmiştir. (Ocak, 2008, ss. 94-96)

Bu ifadeleri, İbrahim Hilmi'nin Arapça-Farsça-Türkçe örtüşük alanında şekillenmiş olan Osmanlı düşünce epistemolojisini reddettiğini göstermekte, döneminin sosyal-ekonomik-politik ve kültürel şartlarının bilincinde bir değişim öznesi olarak bir *milli şuur* çerçevesi oluşturma gayretinde olduğunu ortaya koymaktadır. Arka plandaki sosyo-politik amaçlar gözardı edilerek, dilde sadeleştirme çabaları, artık yabancı olarak nitelenmeye başlayan Arabi ve Farsi etkilerden ulus-kültür dilini temizlemeyi amaç edinen bir edimler bütünü olarak (sorunlu bir şekilde) konumlandırılmıştır. İbrahim Hilmi, eserinde *sadeleştirme* ifadesini bizzat kullanmakta ve Arapça, Farsça ve Türkçenin birleşiminden oluşan melez bir dil olarak tanımladığı mevcut Türkçenin diğer dillerin boyunduruğundan kurtarılmasının gerekliliğini savunmaktadır:

5 Eserin çeviriyazısı için bkz: Ocak, Başak. 2008. 'Türkçenin Sadeleştirilmesi Tartışmaları Etrafında İbrahim Hilmi Çığıracı'nın Görüşleri ve Tasfiye-i Lisana Muhtaç mıyız? Adlı Eserinin Çeviriyazısı, ÇTTAD, c. VII, 16-17 (Bahar-Güz), 89-101.

[...] Bundan anlıyorum ki açık ve Türkçe yazılmış âsâra daha ziyade rağbet var. Hissiyât-ı umumiye de bu kitapların millî olduğuna, muhlâk yazılan âsâr ve makalâtın ise üç milletten hâsıl olmuş bir melez mahsulü olduğuna kail [...] Lisanımızı büsbütün Türkçe yazmak kabil değildir. Tasfiye-i lisan aleyhinde bulunanların korktukları da Türkçenin gitgide Buhara şivesine döneceğine ve geriye doğru ricat edileceğine zâhib olmalarıdır. Türklerin medeniyet-i kadîmesi olmadığı için ne kadar olsa lisanları fakirdir. Fakat lisanın bu fakri, hiçbir vakit üç lisandan mürekkep bir lisan-ı garibe mâlik olmaya bizi mecbur kılmaz. Lisanımızdan Arabî ve Farsî kelimeleri tamamen atamayız. Şu kadar ki bunları tahdîd edebiliriz. Lisanımıza göre mal etmeye, Türkçemizi sadeleştirmeye, başlı başına müstakil ve tahsili süheyl bir lisan haline koymaya çalışırız. (Ocak, 2008, s. 97)

Bu bağlamda, dilin sadeleştirilmesi yoluyla kültür hayatının zenginleştirilmesi söylemi, her ne kadar eseri daha geniş kitlelere ulaştırma amacı gütsede sorunlu bir yaklaşım olarak karşımıza çıkmaktadır. Geçiş sürecinde radikal değişim adımlarının atılması olağan bir olgudur; ancak, mevcut zenginliğin temel yapıtaşlarının ve mevcut dilin organik birer parçası haline gelmiş Arabî ve Farsî öğelerin tamamen reddi başarıya ulaşması pek de mümkün olmayan bir niyetin uzantısıdır.

İbrahim Hilmi, bir yayıncı olarak sade dil kullanımının eserlerin başarısında önemli bir rolü olduğuna dikkat çekmekte; Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın, Mehmet Emin Yurdakul'un eserlerinin sevilmesini, yazarların yalın ve kolay anlaşılır dil kullanımına bağlamaktadır. Dil konusuna, *Türkiye Uyan* 1913) adlı eserinde 'Lisanımız' başlığı altında tekrar değinmekte, dilin sadeleşmesinin yanında harflerin de değişmesi gerektiğini dile getirerek gençleri bu konuda göreve çağırılmaktadır:

'Gençlerimiz lisanımızı büsbütün ıslaha sarf-ı gayret etmeli, sadeliği esas ittihâz eylemeli, lisanımızı sınıf-ı avama da öğretmeyi, anâsır-ı saireye de belletmeyi düşünmeli, hele teshil-i tahsil ve tahrîr için hurûfâtı değiştirmeyi bile göze almalıdır. Herhalde millet, lisan ve edebiyatta büyük bir inkılâba muhtaçtır'⁶ (Ocak 2008, 91).

Ne var ki, 1928 yılında gerçekleştiğinde kendisini büyük maddi zarara uğratacak ve tonlarca kitabını kese kâğıdı yapılmak üzere okkaya vermesine yol açacak olan (Koçu, 1965, s. 3892) Harf İnkılabının getireceklerinde habersizdir.

Dil konusundaki ifadeleri incelendiğinde, İbrahim Hilmi'nin toplumun düşünce dünyasında bir uyanışın gerçekleştirilmesinde, geniş kitlelere hitap edebilmek için sade bir Türkçe kullanımına önem verdiği, varsayılan okuyucunun dil seviyesini bu bağlamda

6 Orijinal metin künyesi: (Çığırcaçan), Tüccarzâde İbrahim Hilmi. 1329. *Türkiye Uyan*. Dersaadet: Kitaphâne-i İntibâh, s. 101-102.

tanımladığı, söylemini milli bir ödev bilincinin şekillendirdiği ve sorunların çözümüne ilişkin sorunlu olmakla birlikte ileri görüşlü bir yaklaşım izlediği göze çarpmaktadır. Bu düşüncelerinin, 'tercüme' edimine ilişkin ifadelerinde ne denli belirleyici rol oynadığı ilerleyen bölümlerde alıntılarla sorunsallaştırılarak ele alınacaktır.

5. Kur'an'ın İlk Türkçe Tercüme Çerçevesinde İbrahim Hilmi'nin Rolü

Kur'an tercümesi tartışmaları, Kur'an'ın vahyin ardından Müslüman dünyaya tebliğinin başladığı yedinci yüzyıldan bu yana var olsa da Osmanlı'da bu tartışmalar, yoğun olarak II. Meşrutiyet (1908) ile başlar. Bu tarih öncesinde *tercüme* tanımı altında sunulan bir Türkçe Kur'an çalışması yoktur (Üstün, 2013). Bu dönemde sadece Kur'an tefsirleri mevcuttur. Tercümenin yokluğu, Abdülhamid dönemi politikaları, Arapçanın Osmanlıca'nın organik bir parçası olarak görülmesi, basım imkânları gibi farklı koşullar bağlamında açıklanmaktadır (Cündioğlu, 1999, s. 78). Yayıncılık hayatı boyunca dini eser yayıncılığı alanında yoğun çaba sarf eden İbrahim Hilmi, bu eserler ile İslam dünyasında bir uyanış ve yeniden inşa sürecinin etkin bir öznesi olma iddiasındadır (Erşahin, 2011, s. 151). Bu konudaki gayesini, Başak Ocak (2003, 36) şöyle özetlemektedir: 'Hem Hıristiyan dünyasında hem de İstanbul'da yayınlanmış olan dini eserler ve yeni yapıları en uzak yerlere kadar ulaştırmak ve bu sayede Türkçe, Farsça Arapça eserler yayınlanarak bütün İslam dünyasından düşünsel ve bilimsel bir uyanışa alet olmak isteysidir'.

Osmanlı Dönemi'nde basılan ilk Kur'an tercümesi *Türkçe Kur'an-ı Kerim Tercümesi* adıyla Birinci Dünya Savaşı sırasında, 1914 yılında sunulan çalışmadır. Tercüme yayınlayan isim, Kur'an'ın tercüme edilmesinin gerekliliğine ilişkin fikirlerini uzun zamandır dile getiren İbrahim Hilmi'dir (Zwemer, 1915, s. 259). Ne var ki bu tercüme, ilk olarak içeriğinin doğruluğu açısından, ardından da tercüme anonim olarak sunulsa da Zeki Megamiz adlı bir Hıristiyan tarafından yapıldığı iddiaları nedeniyle yoğun eleştirilere maruz kalmış, sadece 5 kopyası basıldıktan sonra yasaklanmıştır (Erşahin, 2011, s. 152). Bu çalışma haricinde Cumhuriyetin ilanına kadar basılma imkânı bulmuş başka bir tercümeden kaynaklarda söz edilmemektedir (Üstün, 2013). İbrahim Hilmi, *Avrupalılaştırmak* (1914) adlı eserinde, Kur'an'ın tercüme edilmesinin gerekliliğini şu ifadelerle savunmaktadır:

İşte bugün milyonlarca Müslüman Allah'ın kendilerine ne emrettiğini, Kur'an'da neler söylemiş olduğunu bilmiyorlar. Hele biz Türkler Kur'an-ı Kerim'in Türkçe tercümesi olmaması yüzünden dinimizin esasını bile bilemiyoruz. Diyoruz ki, Kur'an Türkçeye tercüme edilemez, her ayetin birçok anlamı vardır. Mutlaka uzun bir tefsire ihtiyaç gösterir. O halde milyonlarca Arap ve Arapçayı bilenler, Kur'an'ı daima tefsirle birlikte mi okuyorlar? Ulemadan olmayan bir Arap Allah'ın Kelamını okumakla ne kadar bir şey anlıyorsa, biz Türkler de Yüce Ayetlerin meallerini okumaktan da o kadar bir şey öğrense yine hiç bilmemekten, aslında Kur'an'da olmayıp, en cahilin Kur'an'a atfedilen bin türlü rivayet ve hurafelerle zihninin yanıltılmasından daha iyi değil midir? (Çığırca, 1997, s. 156)

Bir toplumsal din yapısı eleştirisi olarak yorumlanabilecek bu ifadeler, İbrahim Hilmi'nin Kur'an'ın tercümesinin açık bir taraftarı olduğunu, bu konudaki düşüncelerini de radikal bir söylemle ortaya koymaktan çekinmediğini göstermektedir. Ayrıca, dönemin ulema sınıfının bir eleştirisi olarak okunabilecek bu alıntı, İbrahim Hilmi'nin kutsal metin tercümesinde izlediği pozitivist ve cesur yaklaşımın bir göstergesidir.

Cumhuriyetin ilanı ile birlikte tercümelemlerin basımı açısından ortaya çıkan daha özgür ortamın etkisiyle ilk Türkçe Kur'an tercümesi Maarif Kütüphanesi'nin sahibi Naci Kasım tarafından Süleyman Tefvik'e yaptırılmış ve 1924 yılında *Kur'an-ı Kerim Tercümesi* adıyla basılmıştır (Cündioğlu, 2011, s. 113). Hemen ardından da Şeyh Muhsin-i Fani mahlasını kullanan Hüseyin Kazım Kadri imzasını taşıyan *Nur'ul Beyan* 1924 yılında yayınlanmıştır (Akdemir, 1989, s. 35). Hilmi Kitabevi tarafından İbrahim Hilmi'nin önsözünü basılan bu tercüme, dönemin Diyanet İşleri Başkanı Rifat Börekçi'nin de aralarında bulunduğu pek çok kişinin sert eleştirisine maruz kalmıştır (Cündioğlu, 2011, s. 45). Bu tercümenin, *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Tercümesi*, *Kur'an-ı Kerim'in Tercüme-i Tefsiri*, *Kur'an-ı Kerim Tefsirinin Türkçe Tercümesi* gibi birçok farklı alt-başlık ile basılmış olması (Wilson, 2009, s. 179), 'tercüme' ve 'tefsir' kavramlarının kullanımına ilişkin terimsel karmaşıklığı göstermesi açısından da önemli bir örnektir.

İbrahim Hilmi, bir komite tarafından hazırlanan *Türkçe Kur'an-ı Kerim Tercümesi*'ni ise 1926 yılında yayınlamıştır. Bu tercümenin hemen ardından 1927 yılında yayınlanan *Maani-i Kur'an- Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Tercümesi*, İzmirli İsmail Hakkı tarafından hazırlanmış, Hilmi'nin o güne kadar bastığı Kur'an tercümelemleri arasında en çok kabul gören çalışma olmuştur (Erşahin, 2011, s. 153). Bu tercümenin çeviri-yazısı *Türkçe Kur'an-ı Kerim Tercümesi* başlığıyla 1932 yılında basılmış, 1928 yılında yapılan Harf İnkılabı sonrası Latin harfleri ile basılan ilk Kur'an tercümesi olmuştur. İbrahim Hilmi'nin bu alandaki en radikal adımı ise, 1932 yılında Arapça Kur'an'ı çeviri-yazı şeklinde *El Kur'an- El Mushaffuşşerif* adıyla Arap harfleri yerine Latin harfleri ile basması olmuş, bir heyet tarafından yapıldığı ifade edilen tercümede yer alan heyet üyeleri gizli tutulmuştur (*ibid.*) Ateşli tartışmaları beraberinde getiren bu çalışmasını savunmak isteyen İbrahim Hilmi, Atatürk'e konu ile ilgili bir mektup yazmış, bu sayede insanların yeni alfabeyle ilgilerinin artacağını ve onu kabullenmelerinin kolaylaşacağını ifade etmiştir (Erşahin, 2011, s. 158). Döneminin koşulları içerisinde radikal bir metin üretim pratiği olarak tanımlanabilecek bu Kur'an tercümesinin, 1936, 1937 ve 1950 yıllarında üç kez yeniden basılmış olması (Erşahin, 2011, s. 158), toplum tarafından kabul gördüğünün bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Tüm bu çalışmalar, bir uyanış hareketinin öncüsü olma iddiasındaki İbrahim Hilmi'nin, dini eser yayıncılığı çerçevesinde ele alınabilecek bu tercüme çalışmaları ile bir değişim öznesi olarak oynadığı rolü, tercümelemlerinin alımlanışını şekillendirme çabasını ve Türk kültür repertuarına radikal katkılarını göstermektedir.

6. İbrahim Hilmi'nin Tercüme Üzerine Söylemi

Yayıncılık alanında naşir olarak aktif bir rol üstlenen İbrahim Hilmi, hem bir kısmı yukarıda tanıtılan birçok eser kaleme almış, hem de yayınevi tarafından basılan çok sayıda tercümenin neredeyse tamamına önsöz yazmış; öyle ki bazı eserlerde kendisini yarı-yazar

olarak tanımlamıştır (Ocak, 2000, s. 80). Bu uzun önsözlerde Hilmi, eserlerin yazarları hakkında detaylı bilgi vererek, onları Türk okuruna tanıtmış, ayrıca önemlerine vurgu yaparak verdiği hizmetin değerine dikkat çekmiştir. Bu bölümde, İbrahim Hilmi'nin müellifi olduğu eserlerde ve tercümelerin önsözlerinde yer alan doğrudan ya da dolaylı olarak tercümeyle ilişkin ifadeleri incelenecek ve söylem analizi yapılacaktır.

6.1 İbrahim Hilmi'nin Yayınladığı Tercüme Eserlerin Önsözlerinde Tercüme Edimine İlişkin İfadeleri

İbrahim Hilmi'nin aşağıda yer verilen önsözlerde yer alan tercümeyle ilişkin ifadelerini belirli başlıklar altında incelemek mümkündür. Öncelikle, hararetle savunduğu sade dil kullanımına, yayınladığı tercümeyle tanıtırken de vurgu yapmış, bu sayede eserinin daha çok kişiye ulaşacağı inancını dile getirmiştir. Bu ifadeler varsayılan okuyucuya ilişkin de ipuçları sunmaktadır. Naşirin, hedef kitlesinde bir kısıtlamaya gitmediği, halkın tüm tabakalarına ulaşma isteğinde olduğu açıktır:

Öteden beri vatanımda bir fikri inkılabı ve içtimai yapmak için var kuvvetimle çalıştığım ve bu hususta Kur'an tercümesi en büyük bir amel olduğundan [...] bu fikri hararet ve cesaretle ilân ve müdafaa eylemişim. Muktedir bir heyete yazdırdığım bu nüshayı neşre ediyorum. Bircümle Türkçe kardeşlerime, tahsilde bulunan evladımıza âyeti celileyi Kuraniyeyi hakkıyla öğrenmek için tercümenin pek sade olmasına imtina edilmiştir. (Çığırcaan, 1926, s. 4)

Ayrıca, tercümeden beklentisini de sade dil kullanımı çerçevesinde şekillendiren İbrahim Hilmi, iyi tercümeyle eserin Türkçe gibi okunması temelinde değerlendirmektedir. Bu noktada, kendisi bu ifadeyi kullanmasa bile tercüme anlayışında yerlileştirmenin belirleyici bir etken olduğu çıkarımında bulunmak yersiz olmayacaktır: 'Bu eseri sadece tercüme etmek değil, Türkçeleştirmek [...] bu ölmez eserin tercümesi, Türkçede yazılmış te'lif bir eser kadar güzel ve değerlidir' (Çığırcaan, 1948, s. VII).

İkinci olarak, özellikle tercüme ettirdiği klasik edebiyat eserlerinde, orijinal eserin önemine dikkat çekerek, ilgili eserlerin tercüme edilmesiyle sunduğu hizmetin değerine gönderme yapmakta ve erek metni kültür repertuarı içerisinde prestij temelinde konumlandırmaktadır: 'Ölü Ruhlar'ın dilimize çevrilerek basılması okuyucularımız için ehemmiyetli bir hadisedir' (Çığırcaan, 1937a, s. XII). Bu bağlamda tercümeyle, Türk kültür hayatına katkı sağlayacak aktarımın bir aracı işlevi atfedilmektedir: 'Son zamanlarda Balzaktan Türkçemize birkaç mühim eseri tercüme edilip okunmuş, müellifin büyüklüğü takdir olunmuştur' (Çığırcaan, 1940a, s. XX). Ayrıca, tercüme edilecek eserlerin seçiminde etkin bir rol oynadığı, seçimlerinde kişisel beğenisinin de belirleyici olduğu, bir yaygın hamisi olarak öznel bir tavır sergilediği görülmektedir:

Naşirliğimin ilk yıllarında ve gençliğimin ateşli zamanlarının romanı eski Türkçede basılmış! Kırk seneden beri nüshaları tükenmiş olan bu kitabı, yeni nesle okutmayı çok arzu ettiğimden,

bu kere Avni İnsel dostuma açık bir lisan ve güzel bir üslupla yeniden tercüme ettirerek neşriyat sahasına atmış oluyorum. (Çığıracan, 1947, s. 272)

İbrahim Hilmi, eser tanıtımında orijinal eserin üslubunun ayırıcında bir söylem ortaya koyarak, tercümede bu kaynak metnin edebi özelliklerinin korunmasına gösterilen itinaya dikkat çekmektedir. Bu açıdan bakıldığında, tartışmalı ve belirsiz bir ölçüt olmakla birlikte, yayınevi politikası çerçevesinde tercümeden beklentinin eşdeğer bir üslup güzelliği olduğu sonucuna varmak yerinde bir yaklaşım olacaktır:

[...] su gibi akan ve metin üslûpla beraber alınmayacak olursa başka bir dile geçirilirken, tercümedinin her iki dildeki meleke derecesine göre güzelliğinden hiç şüphesiz bir şeyler kaybedecektir. [...] Maupassant'ın iki eserini de kendi üslûbu ile tercüme etmek gerek. (Çığıracan, 1948, s. VII)

İbrahim Hilmi'nin tercümeyle ilişkin beklentilerinden birini de 'tam tercüme' anlayışı oluşturmaktadır. Diğer bir deyişle, Hilmi için iyi bir tercüme, orijinalin hiçbir kelimesinin atlanmadan erek dile aktarımı ile mümkündür. Bu açıdan ele alındığında, aktarılan eserin Türk kültür dünyasına uygunluğu üzerine bir değerlendirmede bulunmaksızın, tercüme sürecinde bir *kültürel filtre* uygulanması taraftarı değildir. Ne var ki, yabancı ve kültürlerle özgü öğeler barındıran eserlerin tercümesinde, kaynak metne kat'i sadakat ile erek metinde Türkçe gibi okunan eser akıcılığının nasıl sağlanabileceği tartışmaya açıktır: 'Ancak şimdi neşri müyesser olan eserin tercümesinde bir kelime atlanmamış, aslıdaki güzellik ve incelik, üslubundaki akıcılık ve tatlılık muhafaza edilmiştir' (Çığıracan, 1944, s. VI).

İbrahim Hilmi, önsözlerinde tercüme eleştirisi konusuna da değinmiş, ciddi edebiyat eleştirilerinin yokluğundan yakınmıştır. Ciddi eleştirinin, erek edebiyatın yanında tercümenin gelişiminde de elzem olduğunu vurgulayarak, yerele ve tercümeyle dayalı üretimin ne denli eşsüremli ve birbirine bağlı süreçler olduğunu gözler önüne sermekte, bu bağlamda çarpıcı bir çeviri algısı ortaya koymaktadır:

Tercüme olsun, telif olsun bizde yeni çıkan hemen bütün kitaplar üzerinde ciddi bir tenkit yoksuzluğunu yıllardan beri teessürle görüp [...] binde bir tercüme hakkında bazı gazete sahifelerinde rastladığımız yazıların tenkit şeklinde dostlar tarafından yazılmış, iltifat nevinden şeyler olduğunu görüyoruz. (Çığıracan, 1948, s. VII)

Tercüme sürecine ilişkin ifadeler, dönemin koşulları içerisinde çevirmenin görünür-lüğüne ilişkin ipuçları sunmaktadır. İbrahim Hilmi, yabancı dildeki eserleri, dönemin önde gelen edebi isimlerine tercüme ettirdiğini sık sık dile getirmektedir. Bu vurgunun amacı, yapılan tercümelere okuyucu gözünde meşruiyet kazandırma ve üretilen erek kültürdeki eserin inanılabilirliğini ve kabul-görülüşünü artırmak olarak yorumlanabilir.

Çevirmen kişilerin bireysel ve profesyonel kimlikleri bağlamında etkin bir özne olarak sunulmakta, ilgili çevirilerin, okuyucu tarafından alımlanma süreci yönetilmektedir: 'İlk Aşk, Turgenev'in Türkçemize ilk çevrilen hikayesidir. Bu güzel hikâye dilimize Haydar Rifat'ın kalem ile çevrildiği için çok okunmuş ve onu üçüncü defa basmak şerefi kütüphaneme nasip olmuştur' (Çığıraçan, 1938a, s. X). Bir diğer metin önsözünde ise, çevirmen çarpıcı bir şekilde yazar ile eşdeğer bir edebi beceri sahibi özne olarak tanıtılmaktadır: 'Okudukları zaman Tolstoy'un tahrirdeki kudretini, üslubundaki meziyyetini, Ali Kami'nin tercümedeki sanat ve muvaffakiyetini takdirden kendilerini alamazlar' (Çığıraçan, 1961, s.V). Bir başka alıntıdan yola çıktığımızda ise, girift bir yazar-çevirmen modeli karşımıza çıkmaktadır. Dönemin genç yazarları, önemli yabancı edebiyatçıların eserlerini Türkçeye çevirerek kendi mesleki konularını güçlendirmekte, tercüme bir statü kazanma aracı olarak farklı bir anlam ve önem kazanmaktadır:

Tagore'un birkaç eseri genç muharrirlerimizden İbrahim Hoyi, Şükrü Erdem İrfan Konur ve Fethi Tevet taraflarından dilimize çevrilerak müellif hakkında ayrıca mütealalar yazılmak suretiyle bu büyük Hind şairini Türklere tanıtmaja muvaffak olmuşlardır. (Çığıraçan, 1940b, s. VI)

İbrahim Hilmi, tercüme temelinde oluşturduğu yayıncılık retoriğini zamansal bir düzlemde kurmaktadır. Zaman, tercümenin değerlendirilmesinde önemli bir etken olarak ele alınmaktadır. Diğer bir deyişle, yapıldığı dönemin tercümeden beklentilerini karşılayan bir eser, başka bir dönemde ele alındığında beklenilene verememekte, eksik olarak değerlendirilebilmektedir. Tercümenin değerlendirme ölçütü olarak zamansal koşulların ölçüt kabul edilmesi, (Çeviribilimin ayrı bir bilim alanı olarak adının bile anılmadığı bir dönemde) yenilikçi bir yaklaşım olmakla birlikte, zamansal koşula bağlı olarak değişen unsurun dil mi yoksa üslup mu olduğu sözlerinden net bir şekilde anlaşılammakta, yoruma açık bırakılmaktadır:

Manon'un operasını Konkurdiya tiyatrosunda seyretmiştim. Bu opera çok hoşuma gittiğinen sonradan basılan Manon'un Türkçe tercümesini de hararetle okumuştum. Tercüme Nuri Şeyda'nın idi. Fena değildi. Bu tercümeden onbeş yirmi sene sonra Hasan Bedreddin'in tercümesi çıktı. Bu tercüme zamanına göre uygun idiseler de bu şaheserlere layık olan itina-dan üslupdan âri idiler. (Çığıraçan, 1938b, s.VIII)

Son olarak, yayınevının hazırladığı serilerden biri olan 'Çığıraçan Büyük Adamlar Serisi'ne dâhil edilen eserlerin oluşturulma sürecine değinen İbrahim Hilmi, tercüme eserlere ek olarak, 'yeniden yazım' (Lefever, 1992) ile meydana getirilecek eserlerden söz etmektedir. Bu ifade ile tercüme ve diğer yazım pratikleri arasında bir ayrıma gitmekte; ayrıca, tercümanlar ile diğer metin yaratıcı özneleri de birbirinden ayırmakta, çarpıcı bir tercüme bilinci sunmaktadır. Ne var ki, gönderme yaptığı yazım pratiklerine yönelik ileri bir açıklama, ilgili eserde ya da diğer yazılarında yer almadığı için 'yeniden

yazım' ile kastedilen manayı daha detaylı analiz etme imkânı bulunmamaktadır: 'Bu küliyatın ismi 'Çığıracan Büyük Adamlar Serisi'dir. Bu seriye dâhil edilecek eserler itina ile seçilecek, muktedir mütercimlere tercüme ettirilecek veya değerli kalemler tarafından yeniden yazılacaktır' (Çığıracan, 1939a, s. 3).

6.2. İbrahim Hilmi'nin Düşünce Yazılarında Tercüme Edimine İlişkin İfadeler

İbrahim Hilmi, telif eserlerinde, işlevsel bir tercüme anlayışı ortaya koymaktadır. Odak noktası, kavramsal ya da metodolojik çeviri tartışmalarından ziyade çevirinin hizmet ettiği amaçtır. Diğer bir deyişle, İbrahim Hilmi'nin ifadelerinde tercümenin nasıl yapılacağı değil, tercümenin yapılaş amacı ve toplumda nasıl bir işlev göreceği sorunsallaştırılmaktadır.

İbrahim Hilmi, tercüme edilecek eserleri seçerken, Türk kültür hayatına katkı sağlayacağına inandığı isimlere öncelik vermiş, birçok yabancı ismi, erek kültür repertuarına tanıtmak iddiasıyla çaba sarf etmiştir. Bu bağlamda, *Musavver Nevsal-i Meşahir* (H.1314-M. 1897) adlı yazısında, Tolstoy'un pek çok eserini Türkçeye tercüme ettirmek istediğini, bu eserlerin Türk düşünce dünyasına büyük katkılar sağlayacağına dair inancını dile getirmiş, ancak istibdat devri olarak tanımladığı dönem koşullarında bu emeline ulaşamamıştır. Tolstoy'un, *Harb ve Sulh (War and Peace)*, *Sonat-a Kroyçer (The Kreutzer Sonata)* başlıklarıyla çevrilen eserlerini İkdam ve *Millet* gazetelerinde tefrikalar halinde yayınlamaya başlasa da bu çalışmaların tamamını yayınlamaya muvaffak olamamıştır. İlgili eserlerin tercümelerini, ancak II. Meşrutiyet sonrasında yayınlama imkânı bulabilmiş (Ocak, 2003, s. 118), bu yönüyle tercüme edimi üzerinde sosyo-politik gelişmelerin imkan ve zorluklarını açık bir örnek teşkil etmiştir. II. Meşrutiyet'in ardından artan tercüme, toplum mühendisliğinin bir aracı olarak işlevselleştirilmiştir. Bu bağlamda, edebi güzelliğinin yanında içeriksel zenginlik tercüme edilecek kaynak metnin konumunu belirlemektedir:

Bakınız efrâdı millete, şubanı vatana ne gibi tesirat ilga olunuyor. Tolstoylar, Dickens'ler, Balzac'lar dururken ne gibi şeyler tercüme ediliyor [...] teessüfle itiraf ederim ki tercüme edilen romanların hemen hiçbiri bir kıymeti edebiyeye ve felsefiyeye haiz değildi. (Çığıracan, 1910, s. 4)

1911 yılında kaleme aldığı *Maarifimiz ve Milli Servetimiz* (2000) adlı Avrupa mersiyesi niteliğinde olan kitabında ise tercüme olgusuna ilişkin doğrudan bir ifade yer almamaktadır. Eserin temel argümanını oluşturan 'Avrupalılaşmak' emeline ulaşmanın yolunu, Avrupa'yı anlamak olarak ifade eden İbrahim Hilmi'nin, Avrupa'nın kültür birikimini aktarmanın başlıca yolunun tercüme olduğu gerçeğini göz ardı etmesi dikkat çekicidir.

Yayınladığı Kur'an tercüme büyük tartışmaları beraberinde getiren İbrahim Hilmi, kitaphanesinin 1924 tarihli kataloğunda yine bu tartışmalara değinmektedir. İlk defa açık bir Türkçe ile yazılmış Kur'an ile tanışacak Türk halkında, bu tercümenin bir inkılabı beraberinde getireceği inancını dile getirmekte, bu bağlamda da tercümenin toplumdaki işlevine tekrar tekrar gönderme yapmaktadır. Bir yayın dünyası değerlendirmesi olarak nitelenebilecek bu yazı, aynı zamanda toplumun bir değişim öznesi olma iddiasındaki İbrahim Hilmi'nin sosyo-politik eleştirisi olarak da yorumlanabilir:

Nuru'l Beyan Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Tercüme ve Tefsiri, bütün garazkarane hücumlara rağmen bugün Kur'an-ı Mübini hemen nısfına yakını tabedilmiştir. Kur'an-ı Mübini böyle ilk defa açık bir Türkçe ile neşri bitab Türk dindaşlarımızla azim bir inkılap fikri vücuda getireceği der kardır. Bu teşebbüs şüphesiz birçoklarının menfaatine dokunuyordu. Dini kendilerine bir vasita-i maişet ittihaz edenler bu teşebbüsümüzü sekte dar etmek için var kuvvetleriyle çalıştılar. İşe Diyanet İşleri Riyasetini de karıştırdılar. Fakat eserin tabi-i bunların maksatlarını pek iyi bildiği için aldırmadı. Sayı fedakaresine devam etti. Çünkü bu teşebbüsüyle bütün dindaşlarına his-i takdir ve şükranını kazanacağına emindi. Nitekim bütün bu itirazat sükun buldu, halk Nuru'l Beyan'a gittikçe daha samimiyetle, daha ciddiyetle sarıldı. Bi avni-ilahi teala eserin nısfı da ikmal edildi. 1340 senesinin Şubatına kadar eserin ikmalî tabı mukarrerdir. (Ocak, 2003, s.135- 136)

1939 yılında yapılan *I. Türk Neşriyat Kongresi* Zabıtlarında, 'İbrahim Hilmi'nin Teklifleri' başlığı altında İbrahim Hilmi'nin sözlerine yer verilmektedir. Bu kayıtlarda yer alan, telif hakkı üzerine ifadeleri dikkat çekicidir. Tercüme eserlerin mülkiyet uygulamalarına tabii tutulmaması gerektiği, aksi halde yapılan tercüme sayısında ciddi bir azalış olacağı inancındadır. Bu iddiasından hareketle, İbrahim Hilmi'nin tercümanı bir eser sahibi olarak görmediği, müellif ve tercüman arasında bir hiyerarşik sıralama öngördüğü varsayımında bulunmak yanlış bir çıkarım olmayacaktır. Telif hakkı ve eser sahipliği tartışmalarına ek olarak, tercüme etiğine de gönderme yapan İbrahim Hilmi, yeniden çeviri'ler için bir kıstas sunmaktadır. Ne var ki, ifadelerindeki bir önceki çeviriyi, anlam ve üslup açısından aşma gerekliliğinin gerçekleştirilebilirliği tartışmaya açıktır:

Edebi mülkiyet hakkındaki uygulamalara ait kurallar, Türkiye'de yayınlanan eserlere ait olmalıdır. Şimdiye dek Türkiye'de çeviri yoluyla yayınlanan eserler, varlıklarını mülkiyet hakkında saklı bir kaydın hükümetçe kabul edilmemesine borçludur [...] Son yılların en çok görülen yayınlarını tercüme eserler oluşturmaktadır. Bir eserin çeşitli çevirilerinin yapılması sakıncalı değil, aksine yararlıdır; ancak çirkin bir rekabetin söz konusu olmaması için ikinci tercümenin birincisinden anlamca, üslupça ve baskı kalitesince yüksek olmasına dikkat edilmelidir. (Çığıracı, 1939b, s. 377-378)

Tercüme ya da telif eser ayrımı gözetmeksizin, yayınladığı tüm eserler ile fikri bir uyanışa hizmet etmeyi amaçlayan İbrahim Hilmi, yayın hizmetlerinde tercüme eserlere daima yer vermiş, ömrünün son anlarında yazdığı mektuplarında bile incelediği Fransızca kitaplardan önemli bulduklarını tercüme ettirmek istediğini dile getirmiştir (Ocak, 2003, s. 63).

7. Sonuç

Son dönem Osmanlı ve erken dönem Cumhuriyet tarihine tanıklık etmiş bir yayıncı olarak İbrahim Hilmi'nin söyleminde, yazdığı ve/ya yayınladığı eserlerde, tercüme edimine ilişkin olarak 'sade dil kullanımından, tam çeviriye, çeviri eleştirisinden, iyi bir çevirmenin özelliklerine' kadar çeşitli konularda çarpıcı görüşler ortaya koymuştur. Telif ve tercüme eserin ayırıcında bir naşir ve editör portresi ortaya koyan İbrahim Hilmi, dönemin önemli bir değişim öznesi olarak eserlerin tanım, seçim ve üretiminde etkin rol oynamıştır.

İbrahim Hilmi'nin söyleminde tercümenin niteliğinden ziyade tercümenin işlevine vurgu yapılmaktadır. Hilmi için tercüme, dönüşüm sürecindeki toplumda fikri uyanışın gerçekleştirilmesinde yararlanılacak bir araçtır. Bu nedenle yayınladığı telif ve tercüme eserlerde, temel söylemini bu eserlerin topluma nasıl bir katkı sağlayacağı üzerine kurmuş, planlı bir şekilde tercüme ve telif ettirdiği eserler ile Osmanlı toplumunun en büyük sorunu olarak gördüğü cehalete savaş açtığını sık sık dile getirmiştir. Gerçekleştirdiği yenilikler arasında yer alan dünya edebiyatında tercüme serileri ile birçok önemli yabancı yazarı Türk kültür hayatına tanıtmış, özellikle edebiyat repertuarına yeni seçenekler sunmuş, yayınladığı ilk Türkçe Kur'an tercümelemleri ile dini eser yayıncılığı alanında birçok ilki gerçekleştirmiş ve ardından gelen çalışmaları etkilemiştir. Büyük önem verdiği okul yayıncılığı alanında da tercüme etkin bir rol oynamış, Avrupa'da yayınlanan eserlerin tercümesi aracılığıyla, eğitim alanında eksikliğini tespit ettiği alanlarda Türkçe telif eserler neşretmiştir. Ayrıca, yayınladığı Kur'an tercümelemlerine ve edebi tercümelemlere, yayınladığı okul kitaplarında da yer vermesi, aynı tercümeyle birden fazla işlev kazandırmakla beraber bu tercümelemlerin daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlamıştır.

Tüm bu noktalar, Tüccarzade İbrahim Hilmi Çiğiracı'nı kültürel dönüşüm sürecinin etkin bir değişim öznesi olarak, yayıncılık faaliyetleri genelinde ve tercüme söylemi özelinde incelenmeye değer bir isim olarak karşımıza çıkarmaktadır.

Kaynakça

- Akbayar, N. (1985). *Tanzimat'tan Cumhuriyete Çeviri. Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*. Ankara: İletişim Yayınları
- Akdemir, S. (1989). *Cumhuriyet Dönemi Kur'an Tercümelemleri: Eleştirel Bir Yaklaşım*. Ankara: Akid Yayıncılık.
- Albayrak, N. (1993). İbrahim Hilmi Çiğiracı. *TDV İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Banoğlu, N. A. 50. Kitapçılık Yılında Hilmi Çiğiracı (21 Ocak 2009). *Vakit*.
- Cündioğlu, D. (1999). *Bir Siyasi Proje Olarak Türkçe İbadeti*. İstanbul: Kitabevi.
- Cündioğlu, D. (2011). *Kur'an Çevirilerinin Dünyası*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- (Çiğiracı) Tüccarzâde İ. H. (1327-1909). *Tasfiye-i Lisana Muhtaç mıyız?* İstanbul: Matbaa-i Hayriye.
- (Çiğiracı) Tüccarzâde İ. H. (1328-1910). *İfade-i Naşir*. İstanbul: Matbaa-i Hayriye.
- (Çiğiracı) Tüccarzâde İ. H. (1344-1926). *Mukaddime. İzmirli İsmail Hakkı (tetkik ve tashih), Türkçe Kur'an-ı Kerim Tercümesi- Meâni-yi Kur'an*. İstanbul: Marifet Matbaası.
- (Çiğiracı) Tüccarzâde İ. H. (1931). *Fihrist-i Kitabhane-i Hilmi*. İstanbul: Kitabhane-i Hilmi.
- (Çiğiracı) Tüccarzâde İ. H. (1937a). *Ölü Ruhlar-Gogol. Nikolas Gogol, Ölü Ruhlar, (çev.) Ragıp Rıfkı*. İstanbul: Hilmi Kitabevi.

- (Çığıracı) Tüccarzâde İ. H. (1937b). *Charles Dickens- Hayatı ve Eserleri*. İstanbul: Hilmi Kitabevi.
- (Çığıracı) Tüccarzâde İ. H. (1938a). Turgenev- Hayatı ve Eserleri. Ivan Turgenev, İlk Aşk, (çev.) Haydar Rifat. İstanbul: Hilmi Kitabevi.
- (Çığıracı) Tüccarzâde İ. H. (1938b). Bir Hatıra. L'Abbe Prevost, *Manon Lesko*, (çev.) Siraceddin. İstanbul: Hilmi Kitabevi.
- (Çığıracı) Tüccarzâde İ. H. (1938c). *Hilminin Yeni Hikaye ve Roman Kütüphanesi*. İstanbul: Hilmi Kitabevi.
- (Çığıracı) Tüccarzâde İ. H. (1939a). Birkaç Söz. Andre Maurois, *Voltaire*, (çev.), İrfan Konur. İstanbul: Hilmi Kitabevi.
- (Çığıracı) Tüccarzâde İ. H. (1939b). İbrahim Hilmi'nin Teklifleri, *Birinci Türk Ne riyat Kongresi, 1-5 Mayıs 1939: Raporlar Teklifler Müzakere Zabıtları*. Ankara: Maarif Vekilliği Müdürlüğü, 375-378.
- (Çığıracı) Tüccarzâde İ. H. (1940a). Honore de Balzac- Hayatı ve Eserleri. Honore de Balzac, *Tılsımlı Deri*, (çev.) Hamdi Varoğlu. İstanbul: Hilmi Kitabevi.
- (Çığıracı) Tüccarzâde İ. H. (1940b). *Tagore- Hayatı ve Eserleri*. İstanbul: Hilmi Kitabevi.
- (Çığıracı) Tüccarzâde İ. H. (1943). Bernardin de Saint Pierre- Hayatı ve Eserleri. Bernardin de Saint Pierre, *Pol ve Virgini*. (çev.) Ali Kâmi Akyüz. İstanbul: Hilmi Kitabevi.
- (Çığıracı) Tüccarzâde İ. H. (1944). Warwick Deeping- Hayatı ve Eserleri. Warwick Deeping, *Sorrell ve Oğlu*, (çev.) Behlül Toygar. İstanbul: Hilmi Kitabevi.
- (Çığıracı) Tüccarzâde İ. H. (1945). Prosper Merimee- Hayatı ve Eserleri. Prosper Merimee, *Karmen*, (çev.) Avni İnel. İstanbul: Hilmi Kitabevi.
- (Çığıracı) Tüccarzâde İ. H. (1947). Alphonse Karr. Alphonse Kar, *İhlamlar Altında*, (çev.) Avni İnel. İstanbul: Hilmi Kitabevi.
- (Çığıracı) Tüccarzâde İ. H. (1948). Guy de Maupassant- Hayatı ve Eserleri. Guy de Maupassant, *Kalbimiz*, (çev.) M. Asım Çalikoğlu. İstanbul: Hilmi Kitabevi.
- (Çığıracı) Tüccarzâde İ. H. (1949). Rabindranath Tagore Kimdir? Rabindranath Tagore, Şairin Dini, (çev.) Hikmet Hikây. İstanbul: Hilmi Kitabevi.
- (Çığıracı) Tüccarzâde İ. H. (1961). Tolstoy- Hayatı ve Eserleri. L. Tolstoy, *Katya*, (çev.) Ali Kâmi Akyüz. İstanbul: Hilmi Kitabevi.
- (Çığıracı) Tüccarzâde İ. H. (1997). (ilk basım 1916). *Avrupalılışmak*. (yay. haz.) Osman Kafadar-Faruk Öztürk. Ankara: Gündoğan Yayınları- Osmanlı Klasikleri Dizisi.
- (Çığıracı) Tüccarzâde İ. H. (2000). (ilk basım 1913). *Maarifimiz ve Servet-i İlimiyemiz*. (yay. haz.) Melek Dosay. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- (Çığıracı) Tüccarzâde İ. H. (2010). *Osmanlı Devleti'nin Çöküş Nedenleri*. (yay. haz.) Başak Ocak. İstanbul: Libra Kitapçılık ve Yayıncılık.
- De Maupassant, G. (1947). *Bir Hayat*. İbrahim Hilmi (çev.). İstanbul: Hilmi Kitabevi.
- Demircioğlu, C. (2005). From Discourse to Practice: Rethinking Translation (Terceme) and Related Practices of Text Production in the Late Ottoman Literary Tradition. Doktora Tezi. Boğaziçi Üniversitesi: İstanbul.
- Dosay, M. (1999). Tüccarzade İbrahim Hilmi'nin Maarifimiz ve Servet-i İlimiyemiz Adlı Eseri. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 40 (1). 425-432.
- Erol, E. (2012). Tüccarzâde İbrahim Hilmi Çığıracı (1879-1963)'ın Türk Dili ve Edebiyatı Hakkındaki Görüşleri. *KHO Bilim Dergisi*, 22 (2).
- Erşahin, İ. (2004). *Tüccarzâde İbrahim Hilmi Çığıracı - Hayatı ve Eğitim Görüşleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Erşahin, İ. (2011). Cumhuriyetin İlk Yıllarında Kur'an Meali Yayıncılığı: İbrahim Hilmi Örneği. *Toplum Bilimleri Dergisi*, 5 (9) (Ocak-Haziran), 149-160.
- Ertop, K. (1985). Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Dil Sadeleşmesi. *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*. Ankara: İletişim Yayınları.

- Even-Zohar, I. (1997). Factors and Dependencies in Culture: A Revised Outline for Polysystem Culture Research. *Canadian Review of Comparative Literature*, 241, 15-34.
- Even-Zohar, I. (2002). The Making of Culture Repertoire and the Role of Transfer. Saliha Paker (ed.), *Translations: (Re)shaping of Literature and Culture* (s. 166-174). İstanbul: Boğaziçi University Press.
- Even-Zohar, I. (2005). Polysystem Theory and Culture Research. <http://www.tau.ac.il/~itamarez/works/books/ez-cr2004-toc.htm>
- Genette, G. (1997). *Paratexts: Thresholds of Interpretation*. UK: Cambridge University Press.
- Hamidullah, M. and M. Yaşaroğlu. (1993). *Kur'an Tarihi / Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Tercüme ve Tefsirleri Bibliyografyası*. İstanbul: İFAV Yayınları.
- İnan, A. (1961). *Kur'an-ı Kerim'in Türkçe Tercüme Üzerine bir İnceleme*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Kafadar, O. ve F. Öztürk. (1993). Cumhuriyet Nesillerinin Unuttuğu Bir Aydın Tüccarzade Hilmi. TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Kafadar, O. ve F. Öztürk. (1997). Avrupalılaşmak. *Tarih ve Toplum* 27 (161), 261-266.
- Koçu, R. E. (1965). İbrahim Hilmi Çiğiracı. İstanbul Ansiklopedisi. İstanbul: Koçu Yayınları.
- Lefevere, A. (1992). *Translation, Rewriting and the Manipulation of Literary Frame*. London: Routledge.
- Levend, A. S. (1960). *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri*. Ankara: TDK Yayınları.
- Mirepassi, Ali. (2000). *Intellectual Discourse and the Politics of Modernization: Negotiating Modernity in Iran*. Cambridge: Cambridge UP.
- Moretti, Franco. (2000). Conjectures on World Literature. *New Left Review*, 1 (January- February), 116-125.
- Ocak, B. (2003). *Tüccarzâde İbrahim Hilmi Çiğiracı: Bir Yayıncının Portresi*. İstanbul: Müteferrika Yayınları.
- Ocak, B. (2008). Türkçenin Sadeleştirilmesi Tartışmaları Etrafında İbrahim Hilmi Çiğiracı'nın Görüşleri ve 'Tasfiye-i Lisana Muhtaç mıyız? Adlı Eserinin Çeviriyazısı .ÇTTAD VII (16-17) (Bahar-Güz), 89-101.
- Ocak, B. (2000). Ahmet Refik Altınay'ın Büyük Tarih-i Umumi'sinin Yayın Öyküsü ve İbrahim Hilmi Çiğiracı'nın Tarih Anlayışı. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi III* (9-10), 187-189.
- Paker, S. (2002). Translation as Terceme and Nazire: Culture-bound Concepts and their Implications for a Conceptual Framework for Research on Ottoman Translation History. Theo Hermans (ed.), *Crosscultural Transgressions, Research Models in Translation Studies II Historical and Ideological Issues* (s. 120-143). Manchester, UK and Northampton: MA.
- Paker, S. (2011). Translation, the Pursuit of Inventiveness and Ottoman Poetics: A Systemic Approach". A. Chalvin, A. Lange & D. Monticelli (Eds.), *Between Culture and Texts: Itineraries in Translation History* (243-254). Frankfurt Main: Peter Lang.
- Sakar, E. (2011). Türkçenin Kelimelerle İmtihani. *Ayraç Dergisi* 23 (Eylül), 18-20.
- Sevük, İ. H. (1940). *Avrupa Edebiyatı ve Biz- Garpten Tercüme*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Toros, T. (1963). İlk Editörümüz Hilmi Çiğiracı. *Kitap Belleten* 2 (26), 7-8.
- Toury, G. (2002). Translation as a Means of Planning and the Planning of Translation. Saliha Paker (ed.), *Translations: (Re)shaping of Literature and Culture* (s. 148-165). İstanbul: Boğaziçi University Press.
- Uyanık, E. ve İ. D. Çam. (2012). 100. Yıldönümünde Büyük Bozgunun Muhasebesi ya da Balkan Harbi'nde Neden Münhezim Olduk?. *Uluslararası Balkan Sempozyumu Bildirileri (5-7 Ekim)*.
- Üstün, S. (2013). A Historical and Conceptual Analysis of the Terms used in the Titles of Turkish Qur'an Translations since 1923 (With a Supplementary Bibliography of the Translations). Master Tezi. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.
- Wilson, M. B. (2009). The First Translations of the Qur'an in Modern Turkey (1924-1938). *Middle East Studies* (41). UK: Cambridge University Press
- Zwemer, S. M. (1915). Translations of the Koran. *The Muslim World*, 244-261.

Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi

Amaç ve Kapsam

Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi Hacettepe Üniversitesi Mütercim-Tercümanlık Bölümü'nün yayın organı olup, hakemli ve akademik bir dergidir. Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi çeviribilim alanında bilimsel, özgün, ulusal ve uluslararası araştırma makaleleri yayımlar. Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi bu bağlamda gerek uluslararası çağdaş kuram ve uygulamalar gerekse binlerce yıldır kültür ve uygarlıkların kaynaştığı bir coğrafyanın bilgi birikimini bilimsel çalışmalar kapsamında akademik dünyayla paylaşmayı amaçlar.

Yazarlara Notlar

Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi'ne gönderilen makaleler başka bir yerde yayımlanmamış veya yayımlanmak üzere gönderilmemiş olmalıdır. Makaleler Türkçe, İngilizce, Fransızca veya Almanca gönderilebilir. Dergiye gönderilen makalelerin yayına kabulünde bilimsel yeterliliği, ele alınan konunun derginin kapsamı açısından uygunluğu ve sunuş tekniği göz önünde bulundurulmaktadır. Makaleler derginin web sayfasında bulunan esaslara göre hazırlanmalı ve burada sunulan "makale şablonu" kullanılmalıdır. (bkz. Yazarlara Notlar). Makalenin dipnot ve kaynakçaları APA 6 (American Psychological Association) kurallarına uygun olarak düzenlenmelidir.

Telif Hakkı

Yayıma kabul edilen makaleler için yazar(lar) telif hakkını dergi sahibine devrederler. Bu telif hakkı makalelerin hem basılı hem elektronik ortamda yayımlanmasını kapsar. Dergiye makale göndermeden önce, telif hakkı olan malzemeye gerekli iznin alınması gerekir.

İletişim Adresi

Tüm makaleler dergi yayın kurulu başkanına posta ve e-posta yoluyla gönderilmelidir.

Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi
Hacettepe Üniversitesi
Mütercim-Tercümanlık Bölümü
06800 Beytepe-Ankara

ceviribilimveuygulamaları@gmail.com
ceviribilim@hacettepe.edu.tr

Journal of Translation Studies

Aim and Scope

The *Journal of Translation Studies* is an academic journal and operates with a double-blind peer referee system. The journal publishes national and international research articles in the field of translation studies. In this context, the *Journal of Translation Studies* aims at sharing with the academic world of scientific studies reflecting both international theories/applications and the accumulation of knowledge, coming from a land where many cultures and civilizations have blended together for thousands of years.

Notes for Contributors

Submission of an article to the *Journal of Translation Studies* is taken to imply that it has not previously been published, and has not been submitted for publication elsewhere. The articles may be submitted in Turkish, English, French or German. Submissions will be accepted for publication on the condition that it meets the criteria of scientific adequacy, appropriateness for the scope of the journal, and technique of presentation. All submissions should be in accordance with the manuscripts; for the template please visit our website. Manuscripts should conform to APA (American Psychological Association), 6th edition) guidelines.

Copyright

Upon acceptance of an article, the author(s) will be asked to assign copyright to the publisher. This copyright covers the exclusive rights of publication on printed or electronic media, including World Wide Web. Contributors are responsible for obtaining permissions to reproduce any material in which they do not own copyright.

Correspondence

All submissions to the journal should be to the editor via e-mail.

Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi
Hacettepe Üniversitesi
Mütercim-Tercümanlık Bölümü
06800 Beytepe-Ankara

ceviribilimveuygulamaları@gmail.com
ceviribilim@hacettepe.edu.tr

Çeviribilim ve Uygulamaları Dergisi ile ilgili ayrıntılı bilgi için web sitemizi ziyaret ediniz.
For all further information on the *Journal of Translation Studies* please visit our website at
<http://www.ceviribilim.hacettepe.edu.tr>

